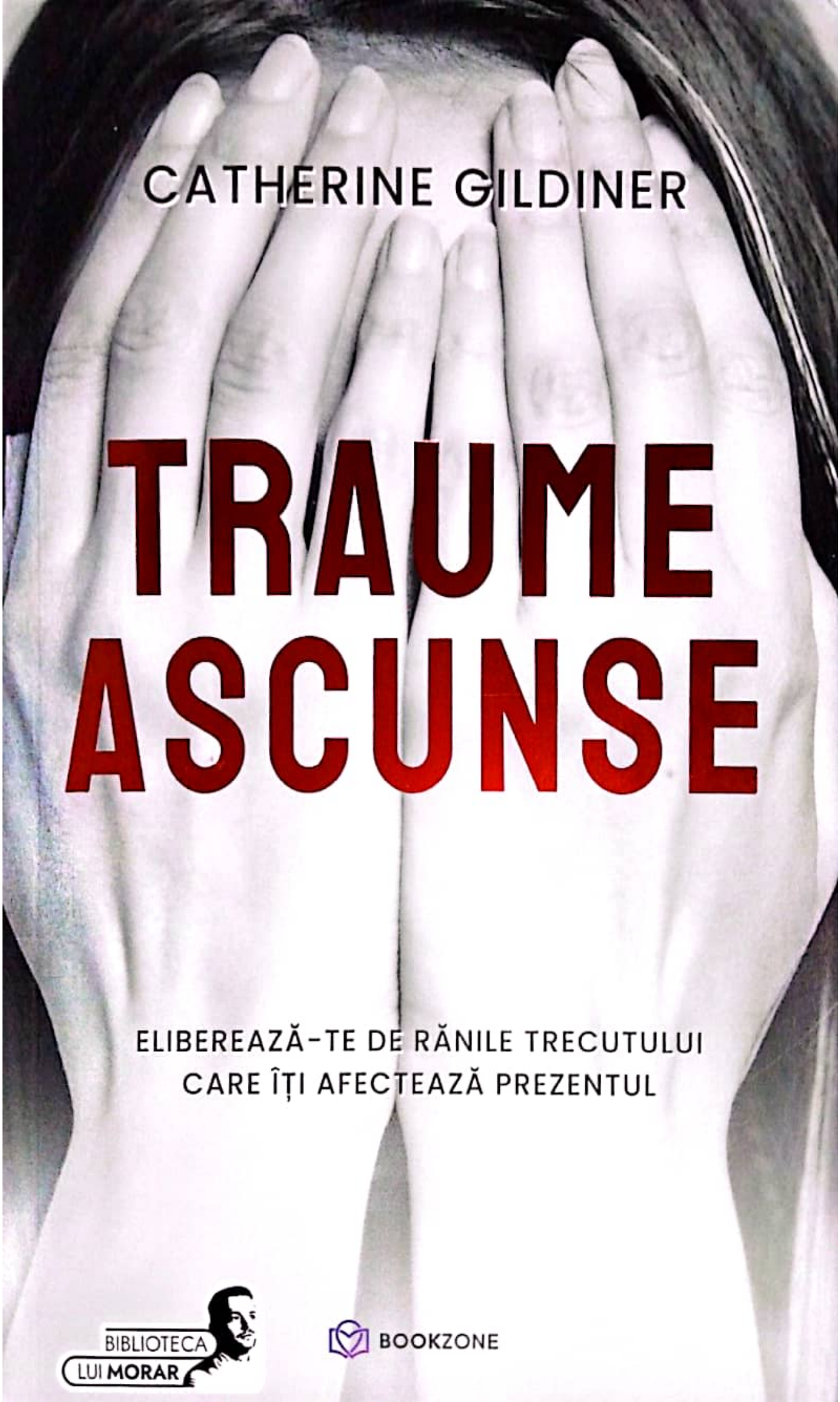

CATHERINE GILDINER

TRAUME ASCUNSE

ELIBEREAZĂ-TE DE RĂNILE TRECUTULUI
CARE ÎȚI AFECTEAZĂ PREZENTUL

BIBLIOTECA LUI MORAR

BOOKZONE

Te lupți cu amintiri care îţi erodează stima de sine? Îți derulezi în minte și în inimă filmul evenimentelor din trecut și te întrebi ce ai fi putut face diferit? Ai momente bruște de furie sau de teamă, pe care nu ți le poți explica?

Te invităm să iei un loc pe canapeaua lui Catherine Gildiner. Psiholog cu peste 25 de ani de experiență, Catherine explorează cu autenticitate cei mai memorabili pacienți din cariera sa, reuniți de profunzimea traumelor care i-au marcat. O sursă de speranță și o invitație la explorare de sine, călătoria lor terapeutică te ajută să-ți confrunți cu succes propriii demoni interiori și să găsești inspirație și susținere în calea ta spre vindecare.

„Citind ***TRAUME ASCUNSE*** am avut senzația că intru efectiv și afectiv în cabinetul unui psiholog de renume, cu peste 25 de ani de experiență. Am trăit povestea pacienților lui Catherine Gildiner și am parcurs cu ei călătoria de la victime la eroi. Am avut șansa, prin această carte, să descopăr pas cu pas metodele terapeutice care pot vindeca chiar și cele mai profunde răni emoționale. Dacă vei deschide această carte, pregătește-te să urmezi calea către părțile ascunse ale poveștii tale de viață și, apoi, să găsești drumul spre liniștea interioară. **Pentru că nu deschizi doar o carte, deschizi ușa cabinetului unuia dintre cei mai buni terapeuți din lume.**"

– MIHAI MORAR

BIBLIOTECA LUI MORAR

BOOKZONE

ISBN 978-630-305-092-8

9 786303 050928

Catherine Gildiner s-a născut în 1948, în Lewiston, New York.
A absolvit literele la Oxford și psihologia la Universitatea din Ohio.
A deschis un cabinet privat de psihoterapie și are peste 25 de ani de practică.
A scris trei cărți de memorii, un roman și un volum terapeutic. Cartea ei de debut, *Too Close To The Falls*, a stat 154 de săptămâni în topul *New York Times*, deținând în prezent recordul pentru cea mai populară carte de memorii.
Traume ascunse a fost aleasă una dintre cele mai bune cărți ale anului de către editorii Amazon.
În prezent, Catherine Gildiner locuiește în Toronto, Canada, alături de soțul ei, Michael, și de cei trei copii ai lor.

„Deopotrivă răvășitoare și plină de speranță."

– NEWSWEEK

„Aceste povești ilustrează modul în care procesul terapiei poate vindeca și cele mai profunde răni, și cele mai traumatizante experiențe."

– LEE WOODRUFF, autoare de bestsellere *New York Times*

„Avem nevoie de povești despre oameni care au trecut prin iad și nu au renunțat la luptă. O carte fascinantă."

– GLENNON DOYLE

„Lecții psihologice de impact, de mare interes pentru cititorii care-și parcurg propria călătorie terapeutică."

– KIRKUS REVIEWS

„Mărturii fascinante, înduioșătoare, cutremurătoare și o sursă de inspirație."

– MIDWEST BOOK REVIEW

CATHERINE GILDINER

TRAUME ASCUNSE

ELIBEREAZĂ-TE DE RĂNILE TRECUTULUI CARE ÎȚI AFECTEAZĂ PREZENTUL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GILDINER, CATHERINE
Traume ascunse : eliberează-te de rănile trecutului care îţi afectează prezentul / Catherine Gildiner. - Bucureşti : Bookzone, 2023
ISBN 978-630-305-092-8
159.9

Grafician copertă: **Sebastian Ruse**
Traducător: **Ruxandra Câmpeanu**
Redactori: **Mihaela Savu, Justina Ene**
Tehnoredactor: **Anca Marisac**

GOOD MORNING, MONSTER:
Five Heroic Journeys to Recovery
Copyright © 2019 by Catherine Gildiner
This translation published by arrangement with Penguin Canada, a division of Penguin Random House Canada Limited
All rights reserved

© Bookzone 2023, pentru prezenta ediţie
Toate drepturile rezervate pentru limba română.
Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi stocată sau reprodusă fără acordul editurii.

Editura Bookzone
Şoseaua Berceni nr. 104, sector 4, Bucureşti
Comenzi şi informaţii:
Telefon: +40 774 091.579; +40 770 584.429
E-mail: office@bookzone.ro
www.bookzone.ro

CATHERINE GILDINER

TRAUME ASCUNSE

ELIBEREAZĂ-TE DE RĂNILE TRECUTULUI
CARE ÎȚI AFECTEAZĂ PREZENTUL

Bookzone
BUCUREȘTI, 2023

Celor cinci eroi ai acestei cărți

Nota autoarei

Aş vrea să le mulţumesc pacienţilor pe care urmează să-i prezint în paginile acestei cărţi. Cei cinci clienţi despre care va fi vorba provin din medii sociale foarte diverse, din culturi diferite şi, încă şi mai important, au temperamente foarte diferite. Laura şi Madeline, situate în capete opuse ale spectrului economic, sunt amândouă nişte femei dintr-o bucată, pline de ambiţie şi curaj. Danny m-a impresionat cu firea lui stoică, Peter, cu abilitatea lui de a ierta, iar Alana, cu puterea ei de a face faţă oricăror furtuni. Fiecare dintre ei este înzestrat cu trăsături eroice, pe care mi le-aş fi dorit şi eu. Am învăţat enorm de la ei despre tot felul de strategii de *coping* şi mă folosesc des de învăţămintele pe care le-am tras din experienţele lor. Fiecare dintre ei mi-a schimbat constituţia psihică în bine.

Nu există un act de generozitate mai mare decât a-i împărtăşi cuiva povestea vieţii tale şi, de aceea, le sunt infinit de recunoscătoare acestor pacienţi. În schimbul încrederii pe care mi-au acordat-o, m-am străduit cât am putut de bine să le păstrez anonimatul. Era esenţial să nu poată fi recunoscuţi.

Cartea de faţă nu e destinată specialiştilor, ci publicului larg. Mi-am dorit să fac din ea o sursă de inspiraţie, dar am vrut să fie şi un instrument de învăţare. Am reconstituit conversaţiile cu fiecare client din însemnările pe care mi le-am luat în timpul şedinţelor. Dar, ca să scot în evidenţă adevărurile pe care voiam să le ilustrez şi, totodată, să ascund identitatea pacienţilor, am făcut să fuzioneze mai multe persoane într-una singură, incluzând detalii din alte cazuri acolo unde mi s-a părut că ele pot să dea mai multă pregnanţă unei observaţii psihologice. Fiecare caz a fost

transpus în formă narativă, aşa că am pus mai mult accent pe unele detalii, pe când la altele am renunţat de dragul clarităţii.

Le mulţumesc tuturor că au acceptat să-mi împărtăşească bătăliile lor personale şi să le comunice şi altora. Sunt sigură că Peter, muzicianul, a vorbit în asentimentul tuturor când a spus: „Dacă povestea mea ajută fie şi o singură persoană care suferă, atunci va fi meritat s-o spun."

Cu recunoştinţă,
Catherine Gildiner

LAURA

Inima mea nu e un refugiu pentru lași.

D. ANTOINETTE FOY

1

ÎNCONJURATĂ DE IDIOȚI

În ziua în care mi-am deschis cabinetul particular, m-am instalat cu satisfacție la birou. Înarmată cu lucrurile pe care le învățasem și convinsă de temeinicia regulilor pe care mi le însușisem, abia așteptam să primesc pacienți pe care să-i „vindec".

Eram naivă.

Din fericire, nici nu bănuiam pe atunci câtă incertitudine domnește în psihologia clinică, fiindcă altfel poate că aș fi ales să fac cercetare, un tip de activitate în care aș fi avut control asupra subiecților și asupra variabilelor. În schimb, a trebuit să învăț să fiu flexibilă și să mă adaptez la informațiile noi pe care le aflam, puțin câte puțin, în fiecare săptămână. În acea primă zi, habar n-aveam că psihoterapia nu este intervenția salvatoare a psihologului care vine să rezolve problemele, ci întâlnirea dintre doi oameni, săptămână de săptămână, în încercarea de a ajunge la un adevăr psihologic asupra căruia să poată să cadă de acord.

Nimeni nu m-a făcut să înțeleg asta mai bine decât Laura Wilkes, primul meu pacient. Mi-a fost trimisă de un medic generalist care, în mesajul vocal, îmi spusese: „O să te pună ea la curent cu toate detaliile." Nu știu cine era mai speriat – eu sau Laura. Eu abia mă transformasem dintr-o studentă în blugi și tricou într-o profesionistă cu bluză de mătase și costum de firmă cu pernuțe pentru umeri, din acelea ca de rugbist, cum cerea moda la începutul anilor 1980. Cum stăteam la biroul meu uriaș din lemn de mahon, ziceai că sunt o combinație între Anna Freud și Joan

Crawford. Din fericire, deşi aveam douăzeci şi ceva de ani, începusem deja să albesc, ceea ce dădea înfăţişării mele o binevenită notă de gravitate.

Laura abia dacă avea un metru cincizeci. Avea o siluetă voluptuoasă, de clepsidră, nişte ochi mari, migdalaţi şi nişte buze aşa de pline, încât, dacă aş fi întâlnit-o treizeci de ani mai târziu, aş fi bănuit că şi le-a injectat cu botox. Avea un păr bogat, blond, cu şuviţe, care îi ajungea până la umeri, iar pielea de porţelan îi scotea în evidenţă ochii căprui. Machiajul perfect, cu rujul de un roşu intens, îi punea trăsăturile în valoare. Era şic în pantofii ei cu toc cui, bluza de mătase croită pe corp şi fusta neagră, tip creion.

Mi-a spus că are douăzeci şi şase de ani, e necăsătorită şi lucrează la o firmă de brokeraj. Începuse ca secretară, dar fusese promovată pe o funcţie din departamentul de resurse umane.

Când am întrebat-o cu ce aş putea s-o ajut, Laura a rămas multă vreme cu privirea aţintită pe fereastră. Am aşteptat să-mi spună ce problemă are. Şi am stat aşa multă vreme, în ceea ce se cheamă tăcere terapeutică – o tăcere stânjenitoare, despre care se presupune că îl predispune pe pacient la mărturisiri. În cele din urmă, Laura a spus:

— Am herpes.

— Herpes zoster sau herpes simplex?

— Genul pe care-l faci dacă eşti împuţit.

— Cel cu transmitere sexuală, am tradus eu.

Când am întrebat-o dacă partenerul ei ştia că el are herpes, Laura mi-a spus că Ed, cu care era de doi ani, îi zisese că nu. Cu toate acestea, ea găsise în dulăpiorul lui de medicamente un flacon cu acelaşi fel de pastile care-i fuseseră prescrise şi ei. Când am întrebat-o ce părere are despre asta, a reacţionat ca şi cum ar fi fost un lucru normal, în privinţa căruia n-avea ce face.

— Aşa e Ed, mi-a zis ea. I-am făcut deja scandal. Ce altceva să mai fac?

Blazarea ei sugera că era obişnuită să fie tratată cu egoism şi duplicitate. Mi-a zis că i se recomandase să vină la mine pentru că nici măcar cel mai puternic tratament medicamentos nu reuşea să o scape de recidive, iar doctorul ei era de părere că are nevoie de ajutor psihiatric. Dar mi-a spus cât se poate de clar că nu vrea să facă terapie. Nu voia decât să scape de herpes.

I-am explicat că, la unii oameni, stresul e un factor declanşator puternic, provocând ieşirea virusului din starea latentă.

— Ştiu ce înseamnă cuvântul „stres", mi-a zis ea, dar nu prea ştiu cum se simte. Nu cred că sunt stresată. Eu doar merg mai departe, croindu-mi drum printre toţi idioţii de care sunt înconjurată.

Până atunci trecuse prin viaţă fără s-o deranjeze mare lucru, dar a recunoscut că herpesul o zguduise profund, cum nu i se mai întâmplase niciodată.

La început am încercat s-o liniştesc, spunându-i că una din şase persoane cu vârste între paisprezece şi patruzeci şi nouă de ani are herpes.

— Şi ce dacă? a răspuns ea. Suntem toţi în aceeaşi cloacă împuţită.

Schimbând strategia, i-am zis că înţeleg de ce e supărată. Fusese trădată de un bărbat care pretindea că o iubeşte. Pe lângă asta, herpesul îi provoca dureri atât de mari, încât abia dacă putea să stea jos. Cea mai dureroasă era însă ruşinea; de-acum încolo, trebuia să le spună tuturor celor cu care se culca că are herpes sau că poate să-l transmită.

Laura era de acord cu mine, dar pentru ea cel mai rău lucru era că, deşi făcuse tot ce-i stătea în putinţă ca să-şi depăşească propria condiţie, acum se cufundase la loc în mocirla în care trăise familia ei dintotdeauna.

— Parc-aş fi pe nisipuri mişcătoare, a zis ea. Oricât m-aş strădui să mă smulg din nămol şi mizerie, sunt mereu

trasă înapoi. Știu ce spun; era să-mi pierd și viața tot încercând să scap.

Când am întrebat-o despre familia ei, mi-a spus că n-are de gând să vorbească despre „prostiile astea". Mi-a explicat că ea e un om practic și că vrea să-și reducă stresul, *orice o mai fi și asta*, ca să reușească să țină sub control herpesul acela dureros. Își făcuse socoteala să participe la o singură ședință cu mine, ca să-i dau o pastilă sau s-o „vindec" de „stres". I-am dat vestea că stresul – sau anxietatea – poate fi uneori redus cu ușurință, dar că alteori se dovedește un adversar redutabil. I-am spus că trebuie să trecem prin mai multe ședințe ca să afle ce anume este stresul și cum se manifestă la ea, să-i descopere sursa și apoi să caute metode de a-l diminua. I-am zis că s-ar putea ca sistemul ei imunitar să fie atât de ocupat să lupte cu stresul, încât să nu mai aibă resurse să se lupte și cu virusul.

— Nu-mi vine să cred că trebuie să fac asta. Mă simt de parcă am venit să-mi scot un dinte și, din greșeală, mi-am scos tot creierul.

Laura părea scârbită, dar, în cele din urmă, a capitulat.

— Bine, programează-mă pentru încă o ședință.

Nu e ușor să tratezi un pacient care nu are deschidere spre psihologie. Laura nu voia decât să scape de herpes și, pentru ea, terapia era doar un mijloc de a-și atinge scopul. Și nici nu era dispusă să vorbească despre familia ei, fiindcă nu vedea ce relevanță ar putea să aibă.

În prima mea zi ca terapeut particular, se întâmplaseră două lucruri pe care nu le anticipasem. În primul rând, cum se putea ca femeia asta să nu știe ce e stresul? În al doilea rând, citisem sute de studii de caz, văzusem nenumărate înregistrări cu ședințe de terapie, audiasem zeci de prelegeri de psihoterapie, dar niciodată nu se întâmpla ca pacientul să refuze să prezinte istoricul familiei. Nici măcar când lucrasem în tura de noapte în spitalele de psihiatrie – unde sufletele pierdute erau practic internate în secțiile pentru cei pe care psihologii

îi considerau lipsiți de speranță –, nici măcar atunci nu auzisem să se opună cineva. Chiar și dacă spuneau că sunt din Nazaret, cum zisese o pacientă, și că părinții lor sunt Maria și Iosif, tot ofereau un istoric al familiei. Și iată că primul meu pacient refuzase! Mi-am dat seama că trebuie să respect stilul straniu de lucru pe care mi-l impunea Laura și să merg în ritmul ei, fiindcă altfel avea să plece. Îmi aduc aminte că mi-am făcut următoarea însemnare: *Prima mea sarcină e să stabilesc o conexiune cu Laura.*

Freud are un concept numit „transfer", care se referă la sentimentele pe care le dezvoltă un pacient față de terapeutul său. În viziunea lui, transferul era piatra de temelie a terapiei. Contratransferul e ceea ce ajunge terapeutul să simtă față de pacient. În mulții mei ani de practică privată, am ajuns la concluzia că, dacă nu-ți place pacientul, dacă nu îți dorești cu adevărat să reușească, pacientul simte asta și terapia eșuează. Există o legătură chimică între pacient și terapeut pe care niciunul dintre voi nu poate s-o creeze în mod artificial. Poate că alți terapeuți văd lucrurile altfel, dar eu cred că se păcălesc singuri.

Aveam noroc. Nu mi-era deloc greu să o înțeleg pe Laura. Mersul ei hotărât, felul categoric în care vorbea și stilul pragmatic îmi aminteau de mine. Deși avea o săptămână de lucru de șaizeci de ore, urma și cursuri serale la universitate, luptându-se să avanseze câte puțin cu fiecare prelegere. La cei douăzeci și șase de ani ai săi, se străduia să obțină o diplomă în economie.

La următoarea noastră ședință, Laura a venit cu patru volume despre stres; erau pline de bilețele galbene. Trăgea după ea și un *flipchart* uriaș, pe care făcuse o schemă elaborată, în mai multe culori. Sus de tot scrisese: „Stres??????". Dedesubt desenase mai multe coloane, dintre care prima era roșie și purta titlul „Nemernicii cu care am de-a face". Erau înșirați acolo mai mulți „nemernici",

organizați în subcategorii. Unul era șeful ei, Clayton; altul era iubitul ei, Ed; al treilea era tatăl ei.

Mi-a explicat că, acum că citise acele cărți, încerca să localizeze sursa stresului din viața ei. Lucrase la schemă toată săptămâna. Când am făcut observația că nu apărea niciun nume de femeie, s-a uitat la schemă cu atenție și a zis:

— Interesant. Ai dreptate. Nu știu nicio nemernică. Presupun că, dacă se întâmplă să întâlnesc vreuna, o evit pur și simplu sau n-o las să mă calce pe bătături.

Am spus că începem să ne apropiem de o definiție a *stresului*, așa cum îl resimte ea, și am rugat-o să îmi dea un exemplu, ca să înțeleg mai bine ce anume îi califica pe bărbații aceia să fie pe listă.

— Sunt oameni care nu respectă nicio regulă și care nici nu se sinchisesc să facă lucrurile să meargă, mi-a răspuns ea.

I-am spus că aș vrea să-mi fac o imagine despre viața ei de până atunci, mai ales din moment ce era și tatăl ei pe listă. Când a auzit, Laura și-a dat ochii peste cap, în culmea exasperării. Am insistat, întrebând-o care e cea mai vie amintire pe care o are cu tatăl ei. Mi-a răspuns imediat că e o amintire de când avea patru ani și căzuse de pe tobogan, tăindu-și talpa piciorului într-o bucată ascuțită de metal. Tatăl ei o luase cu gingășie în brațe și o dusese la spital, ca să i se pună copci. În sala de așteptare, o asistentă s-a minunat de tăietura adâncă pe care o avea Laura și a lăudat-o pentru tăria de care dădea dovadă, îndurând totul fără să crâcnească. Tatăl ei a îmbrățișat-o și a zis: „Așa-i fata mea. Sunt mândru de ea. Nu se plânge niciodată și e tare ca piatra."

Laurei i se transmisese un mesaj puternic în ziua aceea, unul pe care nu avea să-l uite niciodată: un mesaj de iubire și atașament, la care nu putea spera decât dacă dădea dovadă de tărie și nu se plângea. Când i-am atras atenția asupra ambiguității acestei declarații de iubire, Laura a zis:

— Toată lumea e iubită pentru câte ceva.

Era clar că noțiunea de iubire necondiționată – ideea că părinții te-ar iubi orice-ai face – îi era cu desăvârșire străină.

Când am întrebat-o despre mama ei, Laura mi-a spus doar că a murit pe când ea avea opt ani. Pe urmă, când am întrebat-o cum era ea, Laura a rostit doar două cuvinte, care mi s-au părut cam stranii: „distantă" și „italiancă". Nu și-a putut aminti nici măcar un singur lucru despre ea. La insistențele mele, mi-a zis doar că, atunci când avea patru ani, mama i-a dăruit un cuptor de jucărie de Crăciun și că a zâmbit când Laura l-a deschis.

Nici cum murise mama ei nu știa prea bine. A trebuit să o îndemn să elaboreze.

— Fusese bine de dimineață. Dar când m-am întors de la școală cu frații mei mai mici, nu am găsit prânzul pregătit, ceea ce era ciudat. Am deschis ușa camerei părinților și am găsit-o dormind. Am zgâlțâit-o și apoi am întors-o cu fața în sus. Încă mai am în fața ochilor urmele pe care i le lăsase pe chip cuvertura brodată. Nu l-am sunat pe tata, pentru că nu știam unde lucrează. Le-am spus fratelui și surorii mele să se întoarcă la școală. Pe urmă am sunat la 911.

Polițiștii îl găsiseră pe tatăl ei și-l aduseseră acasă cu o mașină de-ale lor.

— Au acoperit chipul mamei cu o pătură pe care scria *Proprietatea Spitalului General Toronto-Est*. Nu știu de ce am ținut minte asta, a zis Laura. Pe urmă au dus-o la parter pe o targă și cadavrul mamei a dispărut.

— Nu s-a ținut niciun priveghi sau o ceremonie de înmormântare?

— Nu cred. Tata a plecat și apoi s-a făcut întuneric, a trecut și ora cinei și nimeni n-a făcut nimic de mâncare.

Laura se gândise că e treaba ei să facă cina și să le spună fraților mai mici că mama lor murise. Surioara ei de șase ani plânsese la aflarea veștii, dar singura reacție a

frăţiorului de cinci ani a fost s-o întrebe pe Laura dacă ea avea să fie mama lor de-acum.

Rudele din partea mamei nu au venit la înmormântare şi nici nu i-au ajutat pe copii.

— Mama nu a vorbit niciodată despre asta, dar, din comentariile aluzive ale tatei, am dedus că o dezmoşteniseră, a explicat Laura.

Mi-a zis că erau „italieni sadea":

— Ştii tu, genul care-şi petrec viaţa umblând prin cartierul lor în ţoale de doliu, plângându-şi nu ştiu ce mort. Mama era singura fată într-o familie cu cinci băieţi şi, de la vârsta de zece ani încolo, nu mai avusese voie să iasă din casă. Trebuia să stea acasă, să gătească şi să facă curat. Putea s-o însoţească pe mama ei la cumpărături, dar nu avea voie să iasă singură. Unul dintre fraţii ei trebuia s-o ducă şi s-o ia de la şcoală în fiecare zi.

În ciuda stricteţii cu care fusese crescută, mama Laurei rămăsese însărcinată la şaisprezece ani. Tatăl Laurei, un canadian de origine scoţiană, era, în ochii clanului italian, un neisprăvit de şaptesprezece ani care o lăsase grea. Fraţii ei l-au bătut până la sânge şi l-au ameninţat că-l omoară dacă nu o ia de soţie. După ziua nunţii, nimeni din familia ei nu a mai văzut-o.

Laura se născuse la cinci luni după nuntă, sora ei venise pe lume douăzeci de luni mai târziu, iar fratele ei, la un an după aceea. Am întrebat-o pe Laura dacă se ducea vreodată în cartierul italienesc ca să-şi viziteze bunicii, dar mi-a spus că n-o interesa să-i vadă.

Mă întrebam dacă nu cumva mama Laurei suferise de depresie şi dacă asta o făcuse indisponibilă din punct de vedere afectiv. Care femeie n-ar fi fost deprimată, dacă nu de-a dreptul traumatizată după ce trecuse printr-o copilărie sufocantă, dominată de bărbaţi violenţi, şi fusese dată de nevastă unui bărbat care nu o voia, care nu era nici el ce-ar fi trebuit să fie, care o abuza probabil fizic şi emoţional, care

o pizmuia şi o trata cu indiferenţă? Părinţii o dezmoşteniseră şi nu o iertaseră niciodată pentru ruşinea pe care le-o adusese. Nu avea la cine să apeleze. Când am întrebat-o pe Laura despre circumstanţele morţii, bănuind o sinucidere, mi-a spus că nu ştia ce se întâmplase. Din câte ştia ea, nu se făcuse nicio autopsie.

Deşi pare incredibil, în cei patru ani de terapie, singura amintire a Laurei cu mama ei avea să rămână cea cu jucăria de Crăciun. Pe parcursul acelor ani am pus-o să facă asocieri libere, să ţină un jurnal despre mama ei, să-i viziteze mormântul – dar nu şi-a amintit nimic în plus.

La următoarea şedinţă, ne-am întors la tatăl Laurei. Fusese vânzător auto, dar rămăsese fără slujbă pe când era ea mică. Apăreau mereu probleme legate de alcool, jocuri de noroc şi „neînţelegeri". Deşi era un blond chipeş, cu ochi albaştri, isteţ şi carismatic, începuse să coboare pe scara socială.

În anul de după moartea mamei, tatăl s-a mutat cu copiii în Bobcaygeon, la nord-est de Toronto. Laura avea impresia că încerca să scape de nişte oameni din Toronto care voiau să pună mâna pe el, dar nu era sigură. Ca să facă bani, tatăl ei opera vara o rulotă de fast-food din care îi servea pe turişti. Sora şi fratele ei se jucau în parcare în timp ce ea desfăcea sticlele de suc şi servea cartofii prăjiţi. Tatăl ei îi zicea „mâna lui dreaptă". Trăiau într-un bordei din afara oraşului, proprietatea unei familii care avea mai multe căsuţe modeste risipite prin pădure, în zone izolate.

Cei trei fraţi au început să meargă acolo la şcoală în septembrie, pe când Laura avea nouă ani. Când turiştii au plecat, şi afacerea cu rulota s-a închis. Au cumpărat un reşou mic pentru căsuţa cu o sigură cameră, ca să se poată înghesui în jurul lui. Laura îşi amintea că, la un moment dat, la uşa lor au apărut doi bărbaţi care au cerut bani pentru rulotă, dar tatăl s-a ascuns în baie. Laurei i-a revenit sarcina de a scăpa de ei.

Într-o zi, spre sfârșitul lui noiembrie, tatăl a zis că se duce până în oraș să ia țigări. Nu s-a mai întors. Copiii aveau numai două rânduri de haine și nimic de mâncare. Când povestea, Laura nu dădea semne de frică sau de furie, de fapt, nu manifesta niciun fel de sentiment.

Nu voia să spună nimănui că au fost abandonați, de teamă să nu fie duși la orfelinat, așa că s-a ocupat ea de sarcinile de zi cu zi. Cabanele acelea, care se aflau în inima pădurii din Lake Country, erau ale unei familii cu trei copii. Mama, Glenda, se purtase frumos cu Laura când fata se jucase cu fiica ei, Kathy. Tatăl, Ron, era un om tăcut, care avusese deseori bunătatea de a-l lua pe fratele de șase ani al Laurei, Craig, la pescuit cu fiul său.

Tracy, sora mai mică a Laurei, „se smiorcăia întruna", după cum a zis Laura cu multă iritare. Tracy voia să se ducă la ușa Glendei și a lui Ron, să le spună că tatăl lor fusese răpit și să-i întrebe dacă pot să locuiască la ei.

Spre deosebire de frații ei mai mici, Laura știa că tatăl lor îi abandonase.

— Era prins la înghesuială, nu mai știa pe unde să scoată cămașa. Datora bani și cine mai știe ce, a zis ea.

După moartea mamei, de câte ori copiii nu erau cuminți, tatăl lor îi amenința că-i duce la orfelinat, iar Laura își dăduse seama că nu era o amenințare goală. A înțeles că e treaba ei să facă lucrurile să meargă. Când am întrebat-o cum o făcea să se simtă faptul că fusese abandonată, s-a uitat la mine de parcă aș fi fost melodramatică.

— Nu am fost *abandonați* propriu-zis. Tata știa că sunt și eu acolo și că pot să mă ocup.

— Erai o fată de nouă ani, fără nicio lețcaie, singură în pădure. Tu cum i-ai zice? am întrebat-o eu.

— Presupun că ne-a abandonat, tehnic vorbind, dar trebuia să fugă din Bobcaygeon. Nu a vrut să ne lase. Doar că n-a avut de ales.

Mi-am dat seama în clipa aceea ce legată se simţea Laura de tatăl ei şi câtă grijă avusese să se pună la adăpost de orice sentimente de abandon. Ataşamentul e o tendinţă universală la oameni şi la animale – e impulsul de a stabili o legătură afectivă cu părintele şi de a ne simţi în siguranţă când părintele e de faţă. Laura nu-şi amintea să fi simţit ceva la vremea respectivă; nu avea „sentimente", ci „planuri". Cu alte cuvinte, se lăsase în voia instinctului de supravieţuire. La urma urmei, avea de hrănit şi de îmbrăcat doi copii mici în timpul unei ierni canadiene, în mijlocul sălbăticiei. Laura lua în derâdere întrebările mele insistente despre felul în care se simţise atunci, sugerându-mi, nu doar o dată, că sentimentele sunt un lux pe care nu şi-l permit decât cei care trăiesc în puf şi nu sunt nevoiţi, cu expresia ei, „să-şi pună mintea la contribuţie".

Înţelegeam ce spunea Laura despre planuri şi sentimente. Mi se întâmplase şi mie să trec printr-o răsturnare spectaculoasă de situaţie, şi atunci nu am avut timp să-şi explorez sentimentele; nu am avut timp decât să acţionez. Am crescut într-o familie înstărită, dar pe la începutul adolescenţei mele, tata, care era un om incredibil de sensibil şi care avea propria afacere, a început să dea semne de tulburare mintală. Am descoperit că avea o tumoare cerebrală inoperabilă. Când l-am sunat pe contabilul lui, mi-a spus că tata îşi pierduse toţi banii. Deşi eram încă la şcoală, a trebuit să-mi iau două joburi ca să contribui la întreţinerea familiei. La fel ca Laura, nici eu nu-mi amintesc să fi simţit ceva atunci. Nu mă gândeam decât la ce trebuie făcut ca s-o scoatem la capăt.

Pe la începutul muncii mele cu Laura, m-am alăturat unui grup de consultanţă pentru profesionişti – un grup de psihologi care se întâlnesc ca să discute cazuri şi să-şi ofere sugestii unii altora – şi am constatat cu surprindere că majoritatea colegilor erau de părere că nu o ajut suficient pe Laura să-şi conştientizeze sentimentele, că mă lăsam

păcălită de „mecanismele ei defensive". Mi-am dat seama că trebuie să-mi analizez felul de a gândi, ca să văd dacă nu cumva propria reacţie la traumă îmi afectase abordarea terapeutică. Pe de o parte, colegii mei poate că aveau dreptate; pe de alta, îmi venea să-i întreb dacă se găsiseră vreodată puşi cu spatele la zid, cum se spune, într-o situaţie în care ai enorm de pierdut dacă nu-ţi îndrepţi toată atenţia spre circumstanţele în care te găseşti. Nimic nu te face să te concentrezi mai bine decât nevoia de supravieţuire.

Cu toate acestea, nu puteam să neg că terapia mergea greu fără un acces real la sentimentele Laurei. Mi-am dat seama imediat că primul lucru pe care trebuia să-l fac nu era să-i interpretez sentimentele, ci să le accesez. De interpretat, aveam să le interpretez mai târziu.

În însemnările mele din prima lună, am rezumat situaţia astfel: *Am o clientă care nu vrea să facă terapie, nu şi-o mai aminteşte bine pe mama alături de care a trăit totuşi opt ani – lucru care nu s-a mai pomenit în literatura de specialitate –, care habar n-are ce e stresul, dar vrea să scape de el şi care nu-şi mai aminteşte ce a simţit când a fost abandonată. Am mult de muncă, e clar.*

Din felul în care îmi descria Laura necazurile prin care trecuse, era clar că nu se pierduse cu firea. Şi-a dat seama că majoritatea cabanelor fuseseră deja curăţate pentru iarna aceea, aşa că ea şi fraţii ei s-au mutat într-una dintre cele mai retrase, cu cele mai mari şanse de a rămâne închisă până la primăvară. Au luat şi reşoul cu ei. Ştia că trebuie să continue să trăiască la fel ca până atunci, fiindcă altfel aveau să se dea de gol. Aşa că mergeau pe jos aproape un kilometru şi jumătate, ca să ia autobuzul. Laura vorbea despre tatăl său ca şi cum ar fi fost la cabană şi le-a spus fraţilor ei să facă la fel.

— Deci aţi fost părăsiţi într-o cabană la vârstele de nouă, şapte şi şase ani, am comentat eu. Dacă e să căutăm evenimente stresante, ăsta sigur ar intra pe listă.

— În primul rând, a trecut și, în al doilea rând, nu m-a doborât, m-a contrazis Laura. La nouă ani nu mai ești chiar așa de mic.

— Cât a durat situația asta?

— Șase sau șapte luni.

La sfârșitul ședinței, i-am spus în câteva cuvinte cum vedeam eu situația:

— Ai fost curajoasă. Pari să fi avut o viață grea și uneori de-a dreptul înfricoșătoare. Ai fost abandonată, lăsată singură în pădure, cu doi copii mici în grijă, deși erai tu însăți prea tânără ca să intri în rolul de părinte. Sunt toate pericolele din Hänsel și Gretel, dar fără firimiturile de pâine.

A stat un minut întreg fără să spună nimic. În aproape cinci ani de terapie, cât aveam să lucrez cu ea, acesta a fost unul dintre puținele momente când ochii i s-au umplut de lacrimi, deși erau lacrimi de furie.

— De ce zici lucrurile *astea*? m-a întrebat ea.

I-am zis că empatizam cu ea, dar Laura mi-a tăiat-o scurt:

— Asta spui când moare cineva. Uite ce-i, doctore, dacă vrei să mai vin aici, să nu mai faci asta niciodată, că altfel plec. Ține-ți empatia sau ce-o fi ea pentru tine.

— De ce? am întrebat eu, de-a dreptul intrigată.

— Când vorbești despre sentimente, văd cum se deschide ușa unei camere pline cu gogorițe și n-o să intru niciodată în camera aia, a zis ea apăsat. Trebuie să merg mai departe. Dacă aș începe să-mi plâng de milă, fie și pentru o singură clipă, m-aș îneca. Și oricum nu ajută la nimic.

Pe când încuviințam din cap, ea a adăugat:

— Înainte să plec, trebuie să promiți că n-o să mai faci asta niciodată. Altfel nu pot să mă mai întorc.

— Deci ce-mi spui de fapt e că nu vrei să-ți arăt niciodată niciun semn de blândețe, empatie sau simpatie?

— Exact. Dacă vreau simpatie, o să mi-o iau din felicitările Hallmark, într-o doză pe care pot s-o suport.

Reamintesc faptul că Laura era primul meu pacient. Nu voiam să negociez cu nevoile patologice ale clientului meu. Cu toate acestea, mi-era clar că vorbea serios când zicea că n-ar mai veni la ședințe. Până și cel mai mic semn de empatie era prea mult pentru ea – o îngrozea. Și era gata să renunțe la terapie din cauza asta.

Dacă nu aș fi fost atât de neexperimentată, i-aș fi prezentat dilema în care mă găseam exact așa cum o vedeam. Puteam să procedăm cum ar sugera Fritz Perls, fondatorul terapiei gestaltiste, și să abordăm problema așa cum se prezintă ea „aici și acum". Perls credea că dinamica pacient–terapeut care se construiește în timpul ședințelor e aceeași pe care pacientul o construiește între el și restul lumii. Aș fi putut să-i spun: „Laura, tu îmi ceri să mă port ca părintele pe care l-ai avut, ca bărbatul pe care nu l-a interesat durerea ta. Tu ești obișnuită să nu-i pese nimănui de tristețea ta, dar eu nu vreau să joc rolul acesta. Mă simt pusă în încurcătură."

Dar în loc de asta, am spus:

— Sunt de acord să-ți respect dorințele, fiindcă se vede că ești foarte hotărâtă și vreau să te simți în largul tău, ca să putem să lucrăm împreună. Însă nu sunt de acord să fac asta pe toată durata terapiei.

În săptămâna următoare, Laura a venit din nou înarmată cu volumele ei și a decretat că sursa stresului e locul ei de muncă.

— Sunt multe de făcut, dar șeful meu, Clayton, vine târziu și apoi își ia o pauză de prânz de două ore cu secretara cu care are o aventură, mi-a explicat ea. Se duce acasă la cinci, așa că eu vin mai devreme și plec mai târziu decât el.

— I-ai spus vreodată lui Clayton lucrurile astea?

— *Firește!* M-am și răstit la el. Dar nu-i pasă.

— Deci muncești prea mult.

— Chiar nu am de ales. Trebuie să fac și munca mea, și munca lui.

— Și sentimentul că nu ai de ales îți provoacă stres, am conchis eu.

Am petrecut multă vreme gândindu-ne cum să procedăm în cazul lui Clayton. În sinea ei, Laura nu-l vedea schimbându-se. După cum zicea iubitul ei, Ed: „Lui Clayton îi convine situația. Ce motive ar avea să se schimbe?"

— Interesantă remarcă, venind din partea lui Ed, am zis eu.

— De ce? a întrebat ea.

— Și Ed îți face tot felul de probleme. Clayton te încarcă la muncă, iar Ed îți dă herpes. Te-a lăsat pur și simplu să te descurci singură cu asta. Când te-ai supărat pe el, a pretins că nu știa că are virusul, iar când i-ai găsit medicamentele pentru herpes, ți-a vândut scuza neconvingătoare cum că n-ar fi știut că e contagios. Ar trebui să fii de pe altă planetă ca să crezi așa ceva – sau să nu vrei cu niciun chip să accepți adevărul.

— Lui Ed măcar i-a părut rău. Mi-a trimis douăzeci și patru de trandafiri la muncă și pe bilețel a scris „Pentru că te iubesc".

Oare Laura chiar credea că acest gest răscumpăra transmiterea herpesului? Dar în loc de asta, am zis:

— Nu lucrează Ed pentru o reprezentanță auto? Mi-ai spus că de fiecare dată când vine o femeie să încerce o mașină, el îi trimite trandafiri a doua zi. Nu e un lucru așa de greu de făcut.

— Tu ți-ai propus să mă scoți din sărite?

Am asigurat-o că nu aveam nicio intenție s-o enervez. I-am zis că mă întrebam doar cum o face să se simtă purtarea lui Ed.

— Și ce să fac? Să nu-l mai iert niciodată?

I-am atras atenţia că discuţia pornise de la ceea ce Ed, care e cam iresponsabil, a spus despre Clayton, care şi el e iresponsabil. Voiam s-o fac pe Laura să vadă ironia faptului că tocmai Ed se găsise să facă observaţia că şeful ei nu trebuia să se schimbe pentru că ea făcea toată munca. Laura a ridicat mâinile cu palmele în sus, în semn că nu înţelegea unde vreau să ajung. În cele din urmă, am întrebat-o cine făcea munca în relaţia ei cu Ed. Când a recunoscut că ea, nu am făcut niciun comentariu, însă ea m-a întrebat unde bat.

— Îl ierţi pe Ed pentru că întârzie mereu, pentru aventurile pe care bănuieşti că le are şi pentru că ţi-a dat herpes, am clarificat eu.

După o tăcere prelungă, am întrebat-o de ce nu se aşteaptă la decenţă şi maturitate din partea bărbaţilor.

— El măcar zice că-i pare rău. E mai mult decât a făcut tata vreodată, a răspuns Laura, după care şi-a aruncat privirea spre fereastră şi a adăugat: La urma urmei, n-a fost un tată chiar aşa de rău. A avut grijă de noi după ce a murit mama. Mulţi alţi bărbaţi ar fi sunat direct la protecţia copilului.

— Şi totuşi, v-a lăsat în Bobcaygeon să muriţi de frig într-o cabană minusculă.

— Ţi-am spus, ne-am descurcat.

A zis-o pe un ton dispreţuitor, ca şi cum m-aş fi agăţat de tot felul de fleacuri. Folosea o tehnică psihologică numită reconceptualizare: luarea unui concept şi redefinirea lui în aşa fel încât să-i schimbi înţelesul. Laura reconceptualiza ceea ce eu percepeam drept neglijenţă şi îmi cataloga îngrijorarea drept „cocoloşire".

— La începutul terapiei, ai pomenit de „nemernicii din viaţa ta". Poţi să fii mai clară?

Laura părea nedumerită, aşa că am reformulat întrebarea:

— Nemernicul, aşa cum înţelegi tu termenul, e cineva care ia lucruri de la tine fără să dea nimic înapoi? Cineva care nu se ocupă decât de nevoile sale?

— Fiecare pentru sine; ăsta era unul din mottourile tatei.

— Nu făcea decât să-şi justifice comportamentul, generalizându-l. Câţi taţi ies după ţigări şi uită să se mai întoarcă?

— Sigur mai sunt taţi de felul ăsta. Că doar de-aia şi există orfelinate, nu? Cum ajung mii de copii la Protecţia Copilului? Îi părăsesc părinţii, aşa ajung!

— Câţi oameni au şefi care trag mâţa de coadă şi totuşi nu-şi pierd slujba pentru că asistenţii lor stau peste program ca să-i acopere?

— Mda, dar dacă îl iau la rost pe Clayton, ar putea să mă dea afară.

— Câţi oameni sunt minţiţi de iubiţii lor în legătură cu un lucru la fel de îngrozitor ca herpesul?

— Probabil că tot atâţia câţi dau banii degeaba pe psihiatri.

Laura s-a ridicat şi, pe când se pregătea să plece, a oftat adânc şi, clătinând din cap, a zis:

— Scuze, dar nu-mi vine să cred că trebuie să vorbesc despre căcaturile astea inutile.

Pe urmă a adăugat că, în afară de „câteva scăpări", tatăl ei fusese prezent în viaţa sa. Mai mult, după cum mi-a spus tranşant, se vedeau şi vorbeau destul de des.

Laura era încă pacientul reticent care se apără de terapie, iar eu eram încă terapeutul neexperimentat care se chinuie prea tare să-i înfrângă rezistenţa. Începeam să înţeleg că n-avea nicio importanţă dacă ştiam ce problemă are clientul. Arta terapiei este să-l faci *pe client* să-şi identifice problema. Dacă grăbeşti lucrurile, se închide în el. Laurei îi luase o viaţă întreagă să-şi construiască

mecanismele de apărare şi avea să-mi ia mult să le dau deoparte, strat cu strat.

În afară de asta, mă confruntam şi cu o dilemă psihologică proprie. Trebuia să dau dovadă de răbdare ca terapeut, dar îngropată adânc în mine sălăşluia o personalitate de tip A. Există două tipuri de personalitate: de tip A şi de tip B. Pe când cei cu personalitate de tip B sunt relaxaţi şi necompetitivi, cei cu personalitate de tip A sunt caracterizaţi de ambiţie, agresiune şi nevoie de control. (Aceasta e doar o generalizare, mulţi oameni situându-se undeva între A şi B.) Cei de tip A sunt agitaţi, ceea ce poate duce la stres; în fapt, aceste trăsături sunt adeseori asociate cu tulburări induse de stres. De exemplu, stresul Laurei îi exacerbase simptomele de herpes.

Mulţi profesionişti din domeniul psihologiei sociale consideră că tipul de personalitate este adânc înrădăcinat în noi, în sensul că ne naştem cu anumite predilecţii care nu se schimbă pe măsură ce creştem. Factori precum al câtelea născut eşti, cum te-au crescut părinţii şi variabilele sociale pot să-ţi modeleze într-o anumită măsură tipul de personalitate, dar nu cu mult. Cu alte cuvinte, dacă te-ai născut cu o personalitate de tip A, atunci de tip A rămâi. Atât eu, cât şi Laura suntem de tip A. Avantajul este că muncim mult şi reuşim să ducem lucrurile la bun sfârşit; dezavantajul este că ducem lipsă de răbdare şi empatie. Tindem să-i culcăm pe alţii la pământ în drumul nostru spre realizarea propriilor ambiţii. Aşa că trebuia să am grijă să nu intru într-o confruntare cu Laura. Ca să fiu un terapeut bun, trebuia să învăţ să-mi stăpânesc astfel de impulsuri. Răbdarea, de care personalităţile de tip A duc mare lipsă, avea să fie indispensabilă.

2

ÎN INIMA PĂDURII

Pacienții fac adeseori trimiteri culturale în timpul ședințelor de terapie – povestesc, de exemplu, vise cu personaje de la televizor sau se identifică cu politicieni sau situații de la știri. De regulă, ei pleacă de la premisa că le împărtășesc universul de referințe sociale. Eu însă de multe ori habar n-am despre ce vorbesc: timp de două decenii, de-a lungul anilor 1970 și 1980, nu m-am uitat la televizor și nu am ascultat radio aproape deloc. Cât am fost la universitate, n-am avut televizor și oricum eram prea ocupată cu studiile și cu joburile ca să mă uit la TV. Pe urmă, pe când eram la doctorat, am născut un fiu. Un an mai târziu, am născut gemeni. Eu și soțul meu – tot student – trăiam deasupra unui magazin, cu căruțul nostru cu trei locuri și cele trei scăunele pentru mașină. Trebuia și să-mi termin doctoratul până la o anumită dată, așa că îmi puneam alarma să sune la 4.30 dimineața, ca să lucrez în scurtele răgazuri pe care mi le lăsau copiii. Nici eu, nici soțul meu nu aveam timp de televizor sau de radio; foloseam fiecare clipă liberă ca să avem grijă de copii sau ca să muncim. Așa se face că ajunsesem în situația stranie de a ști destul de multe despre știința de secol XIX, mai ales despre Darwin și Freud, dar nimic despre cultura populară contemporană. Și, după atâția ani, mi-am dat seama că nici nu-mi părea rău. În loc de asta, citeam.

Cu toate acestea, mă duceam anual în pelerinaj la Muzeul Televiziunii și al Radioului din New York, unde erau arhivate toate emisiunile TV difuzate vreodată (pe atunci nu exista YouTube, desigur). Vizitatorii puteau să aleagă orice

emisiune şi s-o vizioneze în camere anume destinate. Aşa puteam să mă pun la punct cu toate emisiunile şi serialele pe care le pomeneau pacienţii mei şi să descopăr personajele care îi marcaseră. Era fascinant să urmăreşti un serial ca să vezi cum anume îţi influenţase un anumit pacient. Mulţi clienţi nu avuseseră parte de o îndrumare adecvată din partea părinţilor, aşa că fuseseră marcaţi profund de felul în care interacţionau oamenii la TV şi în filme.

Laura era exemplul perfect. Visele ei inspirate de ceea ce urmărea la televizor au deschis un drum cu totul nou în şedinţele noastre terapie. Ca de obicei, mi-a fost greu s-o conving să-mi povestească visele ei; când am întrebat-o ce visează, mi-a spus că nu are vise. Dar, cum era sârguincioasă din fire, a venit la următoarea şedinţă, legănându-se pe tocurile ei cui, cu o relatare scrisă de mână a celui mai recent vis pe care-l avusese; subliniase cuvintele-cheie cu evidenţiator galben. S-a trântit pe scaun şi a spus:

— Visul ăsta e despre colonelul Potter.

— Ai o rudă în armată? am întrebat eu.

— Ei, asta-i bună! Nu se poate să nu ştii că e colonelul din serialul *M.A.S.H.*

Cum mă uitam la ea nedumerită, a zis:

— Să nu-mi spui că nu-l ştii pe colonelul Potter. Doar nu vin la un psiholog de pe planeta Uranus!

Mi-a explicat că serialul era o comedie neagră despre o echipă de medici americani în timpul războiului din Coreea. Colonelul Potter, ofiţer de carieră, era şeful echipei, el însuşi chirurg. Laura a spus că era blând şi că nu judeca pe nimeni niciodată, indiferent cu ce idiot se întâmpla să aibă de-a face.

— Deci era cinstit şi puteai conta pe el, am comentat eu, subliniind două trăsături pe care şeful, iubitul şi tatăl Laurei nu le aveau.

— În vis, colonelul Potter purta o pălărie din aceea cum au cei care pescuiesc la muscă, cu momeli agăţate pe bor, de jur-împrejur, a zis ea. Eu mergeam şchiopătând pe

culoarul unui spital, îmbrăcată în halat, iar el a venit la mine, în uniforma militară, ca în serial, dar cu pălăria de pescar. Mi-a pus mâna pe umăr și m-a strâns ușurel în timp ce eu mergeam mai departe șchiopătând, dar nu a spus nimic. M-am trezit cu o stare foarte bună.

— Ce înseamnă colonelul Potter pentru tine?

— O, Doamne, nu vreau să vorbesc despre asta! Mi-e rușine de felul în care m-am purtat după ce a plecat tata, iar povestea asta are legătură cu perioada aia.

Știind că Laurei îi plac soluțiile clare și practice, am zis:

— Credeam că vrei să te faci bine în cel mai scurt timp posibil. Rușinea e ca napalmul[1]: e lipicioasă, te arde și se lipește de tine pe veci. Mai bine o desprinzi bucată cu bucată, dacă poți.

— Rușinea e totuna cu stresul? a întrebat Laura.

Încă urmărea pragmatic să identifice sursa stresului, ca să scape de herpesul ei dureros.

— Aș zice că rușinea poate, cu siguranță, să inducă stres, am răspuns eu. Rușinea e un sentiment dureros de umilință sau de neputință, declanșat de comportamente considerate mai mult sau mai puțin tabu în societatea noastră. Freud spune că rușinea te face să te temi că n-o să fii iubit. Rușinea e mult mai pernicioasă decât vinovăția. Cu toate că vinovăția e un sentiment dureros legat de faptele tale, rușinea e mult mai dăunătoare din punct de vedere psihologic, fiindcă e un sentiment neplăcut despre tine ca persoană.

Laura a ridicat o sprânceană și apoi a încuviințat din cap, ca și cum și-ar fi dat seama că trebuie să investigheze problema.

---

1 Cf. DEX, substanță cu aspect gelatinos, realizată inițial dintr-un amestec de palmitat de sodiu cu benzină și, ulterior, și din amestec de benzen cu polistiren, folosită la fabricarea bombelor incendiare și la aruncătoarele de flăcări (n. red.).

— OK, am reluat eu, să ne întoarcem la cabana în care tu, o fată de nouă ani, trăiai cu sora ta de opt ani și fratele de șase ani.

— E ca un lac cu apă rece ca gheața, a zis ea. Mai bine te arunci pur și simplu și înoți. Așa că nu mă întrerupe, lasă-mă să vărs totul. După ce o să termin, o să-ți spui: „Nici nu-i de mirare că are herpes, îl merită."

Ultimele cuvinte erau o combinație clasică de vinovăție și rușine, care ducea la ură de sine.

Laura și-a întors privirea spre geam, evitând contactul vizual, și a început să-și spună povestea cu un glas monoton.

— La câteva zile de la plecarea tatei, mi-am dat seama că trebuie să mâncăm. De altfel, învățătoarea lui Craig a venit la mine în clasă și m-a întrebat de ce fratele meu nu avea pachețel de prânz.

Craig începuse să plângă. Ceilalți elevi îi dăduseră câte ceva din pachețelele lor, iar învățătoarea observase că el își pusese niște biscuiți în buzunar.

— M-a întrebat dacă e totul bine acasă. Am spus că totul e bine și că tata urma să-și încaseze salariul chiar în ziua aia. A vrut să sune la noi acasă, dar i-am zis că nu avem telefon.

Învățătoarea o pusese să-i ceară mamei lor să sune la școală.

— Atunci am furat bani din cutia de chetă pentru lapte, a zis Laura mai departe. Trecea din mână în mână și toată lumea trebuia să pună bani, dar în loc să pun, eu am scos. Nu mulți, ca să nu fiu prinsă. După ore, i-am dat banii surorii mele, Tracy, ca să cumpere niște bomboane de la magazin și, în timp ce ea îi distrăgea atenția vânzătorului, am furat carne la conservă și tot felul de alimente. Eram foarte pricepută. Mă duceam la magazine diferite, peste tot prin oraș, ca să nu mă bănuiască nimeni.

Pe urmă Laura mi-a explicat cum a reușit să-și îmbrace frații cu haine curate, deși nu aveau mașină de spălat.

— Serialul nostru preferat era *The Wonderful World of Disney*, aşa că, în seara Disney, i-am pus pe fraţii mei să facă o baie şi să-şi arunce hainele. În fiecare vineri, înainte de weekend, mă duceam la magazinul Giant Tiger şi furam haine noi pentru luni. Eram o hoaţă incredibilă, la fel ca tata. Probabil că-i genetic. Am văzut odată un film care se chema *The Bad Seed*, cu Patty McCormack, şi mi-am zis imediat că asta-s eu – dulce şi drăguţă pe dinafară, dar şmecheră şi rea pe dinăuntru.

Aveam grijă în timpul acestor mărturisiri să nu o întrerup cu interpretări. Ascultam în tăcere, aşa cum îmi ceruse Laura.

— Tracy plângea mult – mi se părea că plângea tot timpul. Craig nu zicea niciodată nimic, decât că îi e foame. Făcea pipi în pat. La început ţipam la el, dar după aia îl ignoram pur şi simplu şi-l lăsam să doarmă aşa, pe cearşaful ud. În cele din urmă, am început să zic că o să-i părăsesc dacă se mai plâng sau dacă nu fac ce spun eu. A mers. Devenisem o mamă.

Nu-mi venea să cred că nu intervenise nimeni din partea autorităţilor în afară de învăţătoarea lui Craig, care nu insistase.

Laura îşi coborâse privirea în podea şi îmi dădeam seama că îi e ruşine. De obicei nu dădea semne că i-ar provoca durere ce povesteşte, dar era clar că lucrurile pe care se pregătea să le spună o afectau profund.

— Nu am fost o mamă bună. Nu dădeam voie nimănui să vorbească despre tata sau despre plecarea lui. Dacă începeau să se smiorcăie, le ziceam că trebuie să mergem mai departe. Aşa că îi loveam dacă se apucau să scâncească.

Ce a ajutat-o pe Laura să le arate mai multă compasiune fraţilor ei a fost ce-a învăţat din episodul special de Crăciun din *M.A.S.H.*

— Colonelul Potter a spus că, atât timp cât se au unii pe alţii, cadourile nu au nicio importanţă.

Din disperare, Laura a început să asculte sfaturile pe care colonelul Potter i le dădea lui Radar, unul dintre soldaţii tineri din subordinea lui.

— Îi vorbea lui Radar ca un tată. M-am prefăcut că e şi tatăl nostru. Mi-am imaginat că tata plecase la război şi că trebuia să-l urmărim la TV ca să-i primim mesajele. M-am hotărât să fac orice spune el. Ajunsesem să-l cunosc aşa de bine, încât puteam să-mi zic: „Ce-ar face colonelul Potter în situaţia asta?"

Laura a aplicat tehnica asta ca să îl facă pe Craig să nu-şi mai ude patul.

— Mi-am închipuit că el e Radar şi că eu sunt colonelul Potter. Am zis: „Ia spune, fiule, ce ai pe suflet?"

Cum Craig nu a răspuns, Laura şi-a pus braţul pe după umerii lui şi i-a spus că totul o să fie bine. În câteva zile, incontinenţa urinară a lui Craig a încetat.

— Pe urmă am început să vorbesc eu însămi cu colonelul Potter despre furturi, iar el îmi zicea: „După ce se termină războiul, o să poţi să dai banii înapoi pentru tot ce-ai furat". Îmi spunea că nu sunt un om rău. Erau vremuri de război şi făceam şi noi ce puteam. Spunea şi că: „Într-o zi, totul se va încheia şi o să ne întoarcem cu toţii acasă, unde ne aşteaptă cei dragi".

Laura a început să-i aline şi pe fraţii ei cu aceleaşi cuvinte.

— Le-am spus că o să ne facem cu toţii mari şi o să ne căsătorim cu cineva exact cum e colonelul Potter, care o să ne iubească şi o să-şi dorească mereu ce e mai bun pentru noi. Ne-a ajutat să mergem mai departe.

Laura încă îl mai visa pe colonelul Potter, mai ales când se simţea singură sau încolţită.

S-a rezemat de spătarul scaunului şi s-a uitat a mine.

— Bun, acum eşti singura care ştie epopeea asta ţicnită. Ştiu că asta mă face o hoaţă, dar mă face şi nebună? a întrebat ea. Mă sperii de fiecare dată când citesc că nebunii

aud voci. Să-l iei pe colonelul Potter drept taică-tu şi să-ţi închipui că-l auzi prea sună a nebunie ca să nu mă îngrijorez.

Acum venise rândul meu să reconceptualizez lucrurile.

— Aş zice că eşti departe de a fi nebună. De fapt, aş spune că eşti foarte descurcăreaţă. Ai făcut ce-ai fost nevoită să faci ca să rămâi stăpână pe situaţie. Ai vrut să ţii familia unită şi ai reuşit mai mult decât ar fi putut cei mai mulţi copii de vârsta ta. Eu cred că te-ai purtat eroic.

Laura nu m-a luat în seamă. Cum n-am mai zis nimic, a comentat:

— Mai lasă-mă cu încurajările astea à la Mr. Rogers[2].

Pacienţii care nu au fost lăudaţi de părinţi în copilărie adeseori nu cred când li se spun lucruri bune ca adulţi. Ideea de sine se formează în copilărie şi e nevoie de mult timp şi de multe contraexemple ca s-o transformi în altceva.

— Încă mai simt spaima cumplită care mă cuprindea când furam conservele alea de carne. Încă mai simt mirosul cartonului ud pe care-l punea proprietarul magazinului pe jos ca să absoarbă lăcăraia de la zăpada topită, a mărturisit Laura.

— Ai făcut-o ca să-i ţii în viaţă pe fratele şi pe sora ta. Colonelul Potter cred că era tatăl perfect, şi cu toţii învăţăm urmând modele. De fapt, e cea mai eficientă formă de învăţare. Tu ai avut înţelepciunea de a alege un model potrivit pentru tine şi fraţii tăi.

— Dar mă purtam urât cu ei.

— Erai realistă. Nu puteai să tolerezi prea multe plânsete şi smiorcăieli, fiindcă v-aţi fi dus cu toţii la fund. Erai strictă cu ei, dar uite cu câtă blândeţe l-ai ajutat pe Craig să nu mai facă pipi în pat odată ce ai preluat instrumentele necesare de la colonelul Potter.

Laura nu voia să accepte.

---

2 Fred Rogers (1928-2003), gazda unui celebru serial pentru preşcolari numit *Mister Rogers' Neighborhood*; a rămas în cultura americană ca un simbol al blândeţii şi al bunătăţii (n. tr.).

— De fapt, n-am fost o mamă bună. Tracy şi Craig n-au ajuns bine. Tracy n-a terminat liceul; trăieşte într-o magherniţă undeva la ţară şi tranşează maţe de curcan într-o fabrică. Umblă cu un muncitor, Andrew. Sunt destul de banali amândoi. N-au nici cea mai vagă idee despre ce înseamnă o relaţie şi nu ştiu nici măcar cum să facă să se înţeleagă unul cu celălalt. Fratele meu, Craig, are deja un copil. Nu trăieşte cu mama copilului şi e un tată jalnic. E muncitor sezonier, dă zăpada iarna, şi în rest îşi petrecere timpul fumând iarbă de dimineaţa până seara.

— Tu înţelegi că aveai doar nouă ani când ai fost nevoită să-ţi asumi rolul de părinte?

— Şi ce dacă? Multe fete trebuie să aibă grijă de fraţii mai mici la vârsta aia. Se descurcă.

În mod clar, ruşinea adâncă pe care o simţea Laura se baza pe iluzia că ar fi putut să fie o mamă bună la vârsta de nouă ani. Adeseori se întâmplă ca durerile noastre cele mai sfâşietoare să aibă drept fundament o premisă greşită.

— Nu fără ajutor, am spus eu. Ai fost nevoită să preiei un rol pe care nu aveai de unde să ştii cum să-l îndeplineşti. Eşecul era inevitabil.

Din păcate, Laura nu a reuşit niciodată cu adevărat să treacă peste iluzia că nu a fost un părinte bun pentru fraţii ei. Nu putea să accepte că era doar o fetiţă pe atunci şi că nu era în măsură să preia o asemenea sarcină.

Pe parcursul anilor, am descoperit că, atunci când unui copil i se încredinţează o responsabilitate de adult la o vârstă prea mică, iar el dă greş, cum e de aşteptat, sarcina respectivă o să continue să-i provoace nelinişti ca adult. Nu reuşeşte să accepte că era prea mic ca să se achite cu succes de sarcina respectivă; în schimb, internalizează eşecul. Laura îşi îndreptase toată atenţia spre eşecul ei de a-şi creşte fraţii şi numai rareori aducea în discuţie faptul traumatic de a fi fost abandonată. Nu a sugerat nici măcar o dată că tatăl ei ar fi fost neglijent; se considera pe sine vinovată de toate.

Ca să o fac să se perceapă așa cum era la vârsta aceea și să înțeleagă ce nerealiste fuseseră așteptările ei și ale tatălui său, am dus-o la o școală, să vadă copii de nouă ani. Un prieten al meu, director de școală, ne-a lăsat să observăm niște copii de clasa a treia. Când a văzut fetițele de opt și nouă ani în șorțulețe și dresuri, Laura a fost șocată. Dar, la plecare, nu a spus că fusese prea dură cu sine, așa cum mă așteptam eu. În schimb, a zis:

— Doamne, dar imature mai erau!

Am dus-o în trei clase diferite. În cele din urmă, în mașină, pe drumul de întoarcere, a zis:

— Ești mult mai mic la opt și nouă ani decât îmi aminteam eu.

Cred că vizita la școli i-a zdruncinat un pic mecanismele de apărare. În amintirile ei înșelătoare de la vremea aceea, ea fusese un adult; acum înțelegea ce copil mic fusese de fapt. Așa se vede cum nevoile noastre inconștiente pot să intervină insidios și să ne modifice amintirile. Tatăl ei o făcuse să se creadă adult pentru că el avea nevoie de unul în viața lui, drept urmare Laura așa se considerase.

Era primul meu caz și ne aflam la jumătatea primului an de terapie; încet-încet, Laura începea să înțeleagă că viața ei nu fusese una obișnuită. Mi-a povestit că odată a fost invitată la o petrecere unde erau invitați toți copiii din clasa a treia. I-a spus sărbătoritei că tatăl ei o ducea la un meci de baseball în ziua respectivă. Dar firește că nu se juca baseball în toiul iernii în Canada, așa că mama fetei a intrat probabil la bănuieli. A doua zi după petrecere, femeia a venit la școală și i-a adus Laurei o felie de tort, un balon cu heliu cu numele ei pe el și o punguță plină de mici cadouri. I-o lăsase pe bancă înainte să ajungă la școală. Laura a zis că o impresionase efortul, dar că o și stânjenise. I-au trebuit mulți ani ca să vadă gestul de atunci ca pe unul de bunătate. De fiecare dată când o vedea pe femeie așteptându-și fiica la

marginea terenului de joacă, Laura se ascundea la baie până pleca. Am întrebat-o de ce.

— Era prea ciudat. Pur și simplu nu știam ce vrea de la mine.

Laura funcționa bine când trebuia să lupte pentru supraviețuire, dar bunătatea o contraria teribil.

În loc să aibă revelații majore, Laura părea mai degrabă să se confrunte cu un puzzle imens, în care, din când în când, câte o piesă cădea unde trebuie. Dar nu era suficient ca să o facă să vadă imaginea de ansamblu.

La următoarea ședință de terapie, Laura mi-a povestit cum s-a încheiat viața de poveste de groază pe care o duceau în cabană.

— Am dat-o în bară. Am fost prinsă furând chiloți pentru Craig de la Giant Tiger.

Era aprilie, iar copiii trăiau singuri de șase luni.

Reconceptualizând ceea ce ea considera un eșec, eu am definit episodul ca pe un succes.

— Așadar, ai reușit să supraviețuiești singură într-o iarnă canadiană din noiembrie până în aprilie, tu fiind o fată de nouă ani cu doi frați mai mici.

— După ce ne-au arestat, polițiștii ne-au dus înapoi la cabană, a povestit Laura. Au fost destul de șocați. Stăteau și clătinau din cap. Au bătut la ușa Glendei și a lui Ron, proprietarii cabanelor, și i-au întrebat dacă pot să ne ia în grija lor până contactau Protecția Copilului sau până dădeau de tatăl nostru și reușeau să facă alte aranjamente.

(Tatăl lor avea să reapară abia peste patru ani, dar o să revenim la asta mai târziu.)

Ron și Glenda aveau și ei trei copii. Laura își dădea seama că Tracy și Craig erau fericiți acolo, iar asta o supăra.

— Mie mi se părea că ne descurcaserăm bine singuri. Iar eu oricum nu eram obișnuită să mi se spună ce să fac. Dintre noi trei, eu eram cea cu probleme de adaptare.

Au rămas acolo timp de patru ani. Fără să-mi arăt uimirea față de faptul că Ron și Glenda luaseră în grija lor încă trei copii, am întrebat-o pe Laura ce fel de oameni erau.

— Drăguți, presupun, a venit răspunsul Laurei.

Mi-a explicat că știau să impună ordinea și disciplina.

— Tracy și Craig încă se mai gândesc la ei ca la niște părinți și le fac vizite de Crăciun. Eu nu. Glenda, mama, avea multe reguli și totul trebuia să se facă așa cum voia ea.

Când am întrebat-o de ce sora și fratele ei s-au adaptat mai bine decât ea, Laura mi-a zis că ea fusese preferata tatei.

— Tata nu se purtase niciodată urât cu mine. Îi eram cea mai loială. Pe Tracy nu o băga în seamă, dar cu Craig se purta urât.

Tatăl lor îi spunea lui Craig „papă-lapte", pentru că era slăbuț și fragil.

În schimb, bărbatul care îi luase în grijă se purta mult mai frumos cu ei.

— Ron, proprietarul cabanelor, era un om tăcut, dar blând. A continuat să-l ducă pe Craig la pescuit și nu-și pierdea niciodată răbdarea cu bâlbâielile lui.

(Craig începuse să vorbească bâlbâit după moartea mamei lui.)

— Toate problemele lui Craig au dispărut cât am stat cu Ron și Glenda. Și recunosc că eram totuși ușurată că acum aveam mâncare pe masă.

Am întrebat-o pe Laura ce relație avea cu Glenda.

— Tracy și Craig se uitau la ea ca la soare, iar Glenda și-a petrecut foarte mult timp ocupându-se de nesiguranța lui Tracy, a zis Laura, dar apoi a mărturisit că ea vedea lucrurile altfel. Știi, eu și tata făceam o echipă, așa fusese dintotdeauna.

— Cu mama ta nu ai făcut niciodată echipă?

— Nu, niciodată, așa că probabil că nici nu știam ce înseamnă să se ocupe o mamă de tine. Hei, uite la mine!

a exclamat Laura după o clipă de tăcere, râzând. Încep să vorbesc ca tine, mă interpretez singură!

Laura mi-a povestit cum se împotrivea atenției pe care i-o acorda Glenda.

— Ea zicea, de exemplu: „E frig afară; îți trebuie o căciulă." Eu nu înțelegeam de ce. Nici acum nu înțeleg. Era prea târziu să mai fiu tratată ca un copil. Fusesem deja stăpâna casei. Între noi două era mereu un conflict mut.

În schimb, lui Ron îi păstra sentimente de recunoștință.

— Mereu îi lua pe băieți la pescuit. Avea o pălărie de pescar, din alea cu momeli prinse de margini. Nu-mi zicea nicio vorbă de încurajare, dar din când în când îi spunea Glendei: „Mai las-o pe Laura, Glenda. Face lucrurile în felul ei."

I-am amintit că, în visul ei, colonelul Potter purta o pălărie de pescar cu momeli.

— Ar putea bărbatul din vis să fie pe jumătate colonelul Potter, pe jumătate Ron – un amestec de figuri pe care le asociezi cu bunătatea?

Laura părea de-a dreptul uluită.

— Da, ar putea. Dacă mă gândesc mai bine, pălăria din vis e exact ca a lui Ron, a zis ea, după care a adăugat zâmbind: Câteodată îmi imaginez c-o să ajung bogată și o să-i iau lui Ron o barcă mare, care pornește mereu când trebuie, așa cum își dorea el, dar nu-și putea permite să-și cumpere.

Primul an de terapie cu Laura era pe sfârșite. Trebuia să elaborez un plan de tratament pentru ea și să stabilesc pe ce căi putea fi el realizat. Atașamentul Laurei față de tatăl ei era foarte puternic, dar și foarte încărcat. Avusese grijă de el, îi iertase greșelile și se purtase cu el ca și cum ea ar fi fost părintele. Nu-i reproșa neglijența și egoismul. Laura fusese deja abandonată; se agăța de imaginea lui cu toate puterile. În relația lor, ea juca rolul salvatoarei. În lipsa unui adult

responsabil, își asumase ea acest rol, ca familia să poată merge înainte. Mama murise, iar dezvoltarea tatălui fusese curmată brusc, lăsându-l în stadiul de adolescent iresponsabil. Laura trebuise să-l susțină. Cu ce se alesese din asta? Cu *supraviețuirea*.

Laura fusese un erou în familia ei, dar problema era că își asumase același rol de salvatoare și în relațiile ei cu alți bărbați. I se părea normal să fie așa și, într-adevăr, în ultimă instanță, comportamentul ei fusese unul adaptiv. Le dăduse voie iubitului ei, Ed, și șefului ei, Clayton, să fie iresponsabili; sarcina ei era să-i salveze, așa cum făcuse și cu tatăl ei. Iar treaba mea era să o fac să-și conștientizeze nevoia – adânc îngropată în subconștientul ei – de a juca rolul salvatoarei, precum și faptul că alesese, fără să-și dea seama, bărbați slabi și egoiști, exact ca tatăl ei, care aveau nevoie să fie salvați.

Intră în sarcina terapeutului să-l facă pe pacient să devină conștient de tiparele pe care le urmează în viața lui. În cazul Laurei, un tipar evident era acela al bărbatului slab – poate chiar psihopat. Dar avea să-mi fie greu să o fac pe Laura să-l vadă, din mai multe motive. În primul rând, pentru că ea venise la terapie ca să scape de herpes, nu ca să-și rezolve traumele din copilărie. În al doilea rând, îi era dedicată trup și suflet tatălui ei – într-atât încât refuzase să se apropie afectiv de niște părinți adoptivi care o tratau cu blândețe. Deși tatăl ei dispăruse și nu-și căutase copiii timp de patru ani, Laura se simțea legată de el. Și, ca recompensă pentru faptul că salvase familia, el îi dădea puțina iubire de care era capabil. Avea să fie o relație greu de năruit, fiindcă oamenii ar face aproape orice pentru dragoste. Vom continua mereu să îndeplinim rolul pentru care suntem iubiți în familia noastră, oricare ar fi el și indiferent ce sacrificii presupune din partea noastră.

Deși Laura se considera stăpână pe viața ei, era de fapt un copil fără mamă, care fusese abandonat, trădat și folosit. Era limpede că atât eu, cât și Laura aveam mult de lucru.

3

ÎNTR-UN HAL FĂRĂ DE HAL

Odată cu al doilea an de terapie al Laurei a început şi cel de-al doilea meu an ca terapeut. Învăţam multe despre flexibilitatea de care trebuie să dai dovadă ca terapeut. Înainte de a-mi deschide cabinetul particular, nici nu bănuiam de cât de multe abateri de la teorie era nevoie ca să ţii pasul cu un pacient. Începeam să înţeleg că aplicarea teoriei ca la carte nu era decât o extravaganţă academică. Ca psiholog, trebuia să fiu gata să mă folosesc de orice instrument, indiferent din ce domeniu ar fi venit.

Dar chiar şi cu pregătirea intelectuală necesară, tot întâmpinam dificultăţi la nivel practic. Laura acumulase multă furie şi petrecea nepermis de mult timp dând glas exasperării fără să facă progrese pe partea de înţelegere şi conştientizare. Mi-era greu să orientez subtil discuţia, pentru că asta e o aptitudine care se formează în timp. În *Blink. Decizii bune în 2 secunde*, Malcolm Gladwell arată modul în care se dezvoltă capacitatea de a lua decizii bazate pe intuiţie, de-a lungul multor ani de experienţă – e vorba despre învăţarea unor lucruri care nu se găsesc în nicio carte. În ceea ce mă priveşte, pe măsură ce câştigam experienţă ca terapeut, am început să învăţ şi cum să mă axez pe ce e necesar în procesul de vindecare.

La scurtă vreme după Crăciun, Laura mi-a spus că Ed îi dăruise nişte aşternuturi negre din satin. Când am întrebat-o care e semnificaţia psihologică a acestui cadou, ea mi-a zis:

— Știi, ești cam dură cu bietul Ed.

Și a adăugat că era un partener sexual foarte bun.

— Câteodată vin de la muncă și găsesc lumânări puse prin casă. Îmi cumpără lenjerie și dansăm. Și ține cu adevărat să mă simt bine.

— E un cadou interesant, din moment ce are o conotație sexuală, am contrat eu. Tocmai prin sex te-a rănit Ed cel mai tare, dându-ți herpes și mințindu-te.

— Uau, tu chiar nu treci peste nimic? Chiar nu zici niciodată: „Hei, asta a fost ieri. Ce a fost a fost"? M-am hotărât să-l iau mai ușor. I-a părut îngrozitor de rău pentru treaba cu herpesul.

Când Ed și-a pierdut jobul de la reprezentanța auto, Laura i-a luat apărarea, zicând că un alt vânzător, care nu putea ține pasul cu el, îi înscenase totul. Ca să poată să-și păstreze apartamentul de lux, Ed începuse să vândă cocaină până reușea să se angajeze în altă parte.

Am vorbit mult cu Laura despre limite psihologice – limitele pe care le stabilim în privința felului în care îi lăsăm pe ceilalți să interacționeze cu noi, în așa fel încât interacțiunile să ni se pară rezonabile și să nu ne facă rău. Cu cât avem granițe mai clar trasate, cu atât suntem mai sănătoși, fiindcă le putem transmite celorlalți ce e acceptabil și ce nu. Era clar că Ed încălcase una dintre limitele Laurei. Ea nu era de acord cu traficul de droguri, consumul excesiv de alcool și șomajul. Și totuși, nu putea să-i spună: „Ed, ai întrecut măsura cu herpesul, drogurile și șomajul. Am terminat-o cu tine." Deși comportamentul lui Ed o făcea să sufere, nici nu-i trecea prin cap că ar avea dreptul să-i ceară să se schimbe. Lunile treceau, iar Ed tot fără slujbă era. Eu nu am mai adus vorba despre asta, sperând că, pe măsură ce vorbeam despre limite, Laura o să înceapă să stabilească și ea câteva.

Laura avea în viața ei un triumvirat de bărbați inadecvați, cărora le era devotată. Mi-am spus că veriga slabă era șeful ei, Clayton. Dacă puteam spera ca Laura să pună piciorul în prag și să iasă din rolul de salvatoare, cele mai

mari şanse erau ca asta să se întâmple în relaţia ei cu Clayton. Nu putea să-l schimbe, dar putea să-şi schimbe ea atitudinea faţă de el. A început să se ocupe doar de munca ei şi să nu-l mai acopere.

Clayton a început s-o preseze şi, fiindcă Laura nu învăţase niciodată să stabilească limite psihologice, manipulările lui o făceau să se simtă vinovată şi îi provocau anxietate. La nivel inconştient, credea că ar trebui să facă şi munca lui Clayton. Se întreba dacă nu cumva e crudă refuzându-l. Nu cunoştea nici măcar regulile de bază ale interacţiunilor sociale. Comportamentul normal, în care oamenii dau şi primesc în mod egal, i se părea artificial şi excesiv de politicos.

Când am întrebat-o de ce nu are şi ea un set de reguli, s-a arătat uluită:

— Ce sens are să pun limite dacă toată lumea o să treacă pur şi simplu peste ele cu buldozerul şi n-o să mai rămână din ele decât molozul? Nimeni n-o să facă ce vreau *eu*. De ce ar face-o?

Laura tocmai dăduse definiţia exactă a neputinţei, iar sentimentul de neputinţă este una dintre principalele cauze de stres şi anxietate într-o relaţie.

Dar şi recalibrările psihologice provoacă anxietate. E foarte greu să-ţi schimbi un obicei, mai ales dacă te-ai adaptat la un anumit tipar care, oricât de maladaptativ ar fi, te-a ţinut în viaţă. Inconştientul e puternic şi o să lupte cu toate forţele ca să conserve tiparele vechi.

Laura a ieşit din tipar când a refuzat să mai facă munca lui Clayton. Tiparul a fost şi mai afectat când Clayton a fost dat afară pentru că era un manager leneş şi nu-şi merita salariul. Laura a fost promovată pe postul lui, unul foarte bine plătit.

— Chiar au dat vina pe *el*! a zis ea veselă, dar şi uluită.

Laura a învăţat multe din experienţa respectivă şi episodul a ajutat-o să nu se mai simtă aşa de neputincioasă.

Cam în aceeaşi vreme, Laura a participat la o nuntă unde a avut o întâlnire neaşteptată cu o domnişoară de onoare cam pilită. „Văd că eşti cu Ed", i-a spus femeia. „Ţi-a dat şi ţie herpes?"

Când Laura mi-a povestit incidentul, n-am făcut decât să ridic o sprânceană. De acum, ştia ce părere am.

— Ştiu că vrei să mă despart de el, a zis Laura, dar cine o să mă vrea? Un tip drăguţ n-o să vrea să fie cu o tipă cu herpes.

Înţelegeam argumentul, dar i-am sugerat să vadă şi partea plină a paharului, oricât de straniu ar fi să gândeşti aşa.

— Eşti frumoasă şi întotdeauna ţi-a plăcut sexul, dar ţi-e frică de intimitate, i-am atras eu atenţia cu blândeţe. Acum eşti pusă într-o situaţie în care o să trebuiască să dezvolţi mai întâi o relaţie emoţională intimă şi să laşi sexul pentru mai târziu. Bărbatul care o să te accepte cu toate defectele tale înainte să faceţi sex o să fie un om deosebit.

— Doamna doctor Gildiner, mi-a răspuns ea, dumneata cobori *vreodată* cu picioarele pe pământ?

O lună mai târziu, Laura a venit la şedinţa de terapie şi mi-a dat vestea:

— Ei bine, am făcut-o. Ştiam că Ed mă înşală, dar habar n-aveam că umpluse de herpes jumătate din oraş. I-am spus că am terminat-o cu el.

Când am întrebat-o ce reacţie a avut Ed, mi-a zis că a plâns.

— Şi-a cerut iertare şi a spus că vrea să mă ia de nevastă. Eu am zis: „Ed, de ce-aş vrea un soţ care minte, înşală, îi îmbolnăveşte pe alţii şi care trăieşte din traficul de droguri? Nu mi-a fost de-ajuns să avut un iubit aşa?" Vezi ce curăţenie fac? Scap de toţi nemernicii din viaţa mea.

Era mândră de ce făcuse, iar eu eram mândră de ea.

Ultimul rămas în „triumviratul nemernicilor", după cum îl numea Laura, era tatăl ei. Cu el era mult mai greu.

De el era cel mai atașată și, spre deosebire de Clayton și Ed, el avea să ocupe mereu un loc important în viața Laurei.

Visele au fost cele care i-au dezvăluit Laurei felul în care se schimba relația emoțională cu tatăl ei. Freud spune că impulsurile noastre inconștiente, numite instincte, cum ar fi dorința sexuală sau agresivitatea, sunt suprimate de conștiință, fiindcă sunt subiecte tabu în societatea noastră. Prin urmare, astfel de impulsuri sunt protejate de diverse mecanisme de apărare, fiind reprimate, negate sau sublimate. Impulsurile inconștiente își croiesc însă drum spre conștiință în mai multe feluri, unul dintre ele fiind visele, în care materialul inconștient este camuflat sub forma simbolurilor. Freud susține că, dacă interpretezi simbolurile din vis și le supui unor asocieri libere, poți să descoperi ce vrea inconștientul să-ți transmită. Dacă visul e camuflat prea bine, semnificația lui s-ar putea să fie inaccesibilă; dacă nu e suficient de bine camuflat, s-ar putea să se prefacă în coșmar. Freud avea dreptate când zicea că „Visele sunt calea regală spre inconștient". Tocmai de aceea sunt indispensabile în terapie.

Eu și Laura făceam progrese în interpretarea viselor. Într-o zi, cu jurnalul de vise la piept, a spus:

— Deși Freud era un dobitoc în multe privințe, când vine vorba despre vise, știa el ce știa. Am avut unul așa de intens, că m-am trezit cu inima bubuindu-mi în piept și, preț de câteva clipe, am crezut că se întâmplase cu adevărat. *Eram pe scenă, în fața unui public de sute de oameni. Purtam niște haine ponosite și eram nerujată, ceea ce mă făcea să mă simt stânjenită. Pe scenă era o uriașă pisică neagră, făcută din papier mâché. Formația Poison își interpreta noul cântec, „Look What the Cat Dragged In", iar eu în timpul ăsta loveam pisica în gură până când a început să crape și să se destrame. Unii oameni din public aplaudau, dar eu mă simțeam prost și mă întrebam de ce fac asta, deși pur și simplu nu mă puteam abține.*

Analizând visul, Laura a zis că nu era greu să-şi dea seama de unde vine coloana sonoră, pentru că auzise piesa de curând, acasă la sora ei. Am întrebat-o ce înseamnă pentru ea expresia *look what the cat dragged in*[3]. Laura s-a întristat.

— Aşa mi-a zis tata când m-am dus să-l vizitez la închisoare.

M-a surprins informaţia că tatăl ei fusese la închisoare. Laura mi-a citit nedumerirea pe chip şi, înainte să apuc s-o întreb, mi-a spus singură că nu ştie pentru ce fusese închis.

— Închisoarea era la treisprezece ore de mers cu autobuzul. Aveam paisprezece ani şi strângeam bani pentru călătorie de luni întregi. Când am intrat în închisoare, bărbaţii au început să fluiere după mine, iar tata n-a făcut decât să râdă şi a zis: „Uite-o şi pe nespălata asta! Arăţi într-un hal fără de hal."

— Ca şi cum tu ai fi fost problema?

— Stătea acolo şi râdea. Aş fi vrut să mă supăr pe el, dar ce rost avea? Era deja vai de capul lui, aşa că mi-am înghiţit mândria şi am încercat să trec peste. Oricum, următorul autobuz era abia a doua zi. Când i-am zis c-o să trebuiască să dorm în staţia de autobuz, mi-a spus: „Oricum eşti îmbrăcată perfect pentru asta". Purtam blugi spălăciţi, erau la modă atunci. Lui nu-i plăceau. A fost ultima dată când l-am vizitat la închisoare.

— Presupun că erai furioasă. În vis, erai atât de supărată, că loveai pisica în gură.

— Îmi venea să spun: „O să-ţi arăt eu ţie nespălată"; am distrus pisica de hârtie din vis, a zis Laura, întristându-se din nou. Ce nenorocit egoist. Ca să nu mai zic că celorlalţi deţinuţi le curgeau balele după mine şi el n-a zis: „Nu vă mai zgâiţi la ea, e fiica mea, mai duceţi-vă naibii." Se dădea mare

---

3 În traducere literală, „Uite ce a adus pisica"; sensul expresiei este însă „Arăţi într-un hal fără de hal" (în lb. engl. în orig.) (n. tr.).

cu mine, în felul lui meschin, ca să impresioneze niște rataţi slinoşi. Ce mult decăzuse...

— Tu îl vedeai pe un piedestal; trebuie să-ţi fi fost greu să-l vezi dintr-odată redus la aşa de puţin.

— Probabil că n-a fost niciodată mare lucru de capul lui, a oftat Laura. Doar eu îl vedeam aşa.

Era prima dată când dădea glas cu adevărat unor sentimente de furie şi dezamăgire faţă de tatăl ei – era un moment important în terapia noastră. O mare piesă din puzzle se aşeza la locul ei.

— Aşadar, te duci să-l vizitezi la închisoare, îţi cumperi biletul de autobuz din banii pe care-i câştigi la jobul de după şcoală, călătoreşti singură ore în şir, la paisprezece ani, iar el te insultă, râde de tine şi nu-ţi ia apărarea în faţa celorlalţi deţinuţi. Simţi că arăţi neîngrijit după drum, iar puşcăriaşii se uită la tine ca niște libidinoşi. În vis, „lipsa rujului" şi „publicul" îi reprezintă pe ceilalţi deţinuţi, care te văd expusă, fără protecţia tatălui tău. În vis, eşti furioasă şi loveşti pisica de pe scenă, care e tatăl tău, dar tot *tu* te simţi vinovată. Unii aplaudă, alţii nu. Ce înseamnă asta, oare?

— Când mă înfurii pe el, mă simt vinovată. Dar ştiu că tu vrei să mă înfurii pe el. În apărarea lui, trebuie să spun că, atunci, la închisoare, a fost singura dată când m-a criticat.

I-am răspuns că vreau ca ea să-l vadă într-o manieră realistă. Numai aşa ar putea dezvolta o relaţie funcţională cu tatăl ei. I-am spus că dansează împreună un balet inconştient – în care el e iresponsabil, iar ea e excesiv de responsabilă.

— La fel ca oricare altă fiică din lume, te simţi legată de tatăl tău. Darwin subliniază faptul că legăturile astea se formează la toate speciile. Legătura ta cu tatăl tău a fost un lucru cât se poate de normal şi de necesar. Dar cred că o confunzi cu iubirea. Legătura despre care vorbesc eu nu e ceva ce poţi alege; e un imperativ biologic, necesar pentru supravieţuire. Iubirea, în schimb, e o alegere. Când întâlneşti un bărbat incompetent care are nevoie să-l îngrijeşti, te simţi imediat ataşată de el, fiindcă eşti legată de acest tip de

comportament. Ţi-ai creat un rol în care ai grijă de bărbaţi şi ai fost iubită pentru asta. Dar iubirea înseamnă reciprocitate. Vrei să admiri persoana iubită pentru trăsăturile ei, nu să o aperi de primejdiile lumii reale. Tatăl tău te-a iubit, atât cât a putut, pentru că ai avut grijă de el. Dar un alt bărbat o să te iubească pentru toate trăsăturile tale, nu doar pentru cele care îl ajută pe el să-şi acopere greşelile.

Laura a înţeles mesajul şi a părut să se destindă.

— Până acum, aş fi zis că astea sunt sentimentalisme à la Mr. Rogers, dar în ultimele câteva luni am început să simt că o părticică din inima mea chiar tânjeşte după aşa ceva.

În procesul terapeutic, când redutele patologice încep să se clatine, pacientul începe să introducă în conversaţie mai multe amănunte din istoricul său – amănunte de care până atunci se ferise. Deodată, ies la iveală amintiri care nu fuseseră disponibile la începutul terapiei. Cât timp Laura fusese hotărâtă să-i ia apărarea tatălui ei, îşi suprimase multe amintiri neplăcute cu el; dar, după doi ani de terapie, acele amintiri dureroase au început să se reverse din ea ca lava fierbinte.

Pe când Laura şi fraţii ei trăiau în Bobcaygeon, Glenda şi Ron încercaseră să dea de tatăl lor, împreună cu cei de la Protecţia Copilului, dar fără succes. În cele din urmă, au renunţat şi i-au crescut pe cei trei copii ca pe ai lor. Fuseseră nişte ani buni, în care Laura, Tracy şi, mai ales, Craig se dezvoltaseră foarte mult. Craig se simţea cel mai în largul lui în preajma lui Ron şi a învăţat cum să repare lucruri prin casă. A început să vorbească mai mult şi obişnuia să aştepte răbdător la fereastră să se întoarcă Ron acasă seara.

Într-o noapte friguroasă de iarnă, când copiii locuiau deja acolo de patru ani, cineva a bătut la uşă. Ron a deschis şi în prag a apărut tatăl copiilor, care a intrat şi, potrivit Laurei, a spus: „Bună, copii! M-am recăsătorit, e vremea să vă faceţi bagajele şi să veniţi acasă." Cum nimeni n-a schiţat

nicio mișcare, a insistat cu veselie în glas: „Aveți o nouă mamă!"

Laura părea din nou mâhnită când a povestit că frații ei voiau să rămână la părinții adoptivi. Ea a fost cea care a insistat să plece cu toții de la Ron și Glenda.

— Îmi dau seama acum ce decizie proastă am luat pentru frații mei. Le-a distrus viața. Tata oricum nu-i plăcea. Lui Craig îi mergea foarte bine de când avea în Ron un tată care îi arăta mereu blândețe.

Pentru a doua oară de când venea la ședințele de terapie, Laurei i s-au împânzit ochii de lacrimi.

S-au mutat în Toronto. Tatăl lor era la pământ, ajunsese un bețiv și abia mai avea control asupra vieții lui. Trăia într-o mahala, deasupra unui bar mizer. Pe când urcau pe scara jilavă și neluminată, au zărit o tânără cu abia zece ani mai mare decât Laura. Era numai piele și os și avea părul de un blond spălăcit, cu rădăcinile închise la culoare; purta o bluză transparentă din lame auriu peste un sutien negru de mătase. Linda avea douăzeci și unu de ani, iar tatăl Laurei avea puțin peste treizeci, deși Laura a observat că începea să pară mai bătrân. Când se duceau undeva împreună ca familie, lumea o lua pe Linda drept al patrulea copil.

Linda a venit la ei, clătinându-se pe tocuri, și a zis cu o voce alintată: „Bună, dragilor, eu sunt noua voastră mămică." Tracy și Craig au salutat-o, dar Laura, care avea pe atunci treisprezece ani, i-a aruncat o căutătură cruntă rivalei de douăzeci și unu de ani și s-a dus în dormitorul ei. Trebuia să împartă camera cu fratele și sora ei și nu aveau nici măcar ușă, ci doar o perdea de mărgele care atârna din tavanul pătat de apă.

Următorii doi ani, Linda i-a petrecut mai mult beată și, spre deosebire de tăcerea care domnea pe vremea când trăia mama copiilor, noua soție a tatălui lor era o bețivancă gălăgioasă. Urla și răcnea, zicând că ar fi putut să fie cu orice bărbat din lume, dar se pricopsise cu un boșorog ratat. Și tatăl Laurei se îmbăta, iar atunci o bătea pe Linda; Laura îi

făcea rost de gheață pentru buza spartă sau pentru ochiul învinețit.

Într-o seară, după trei zile de băut în neștire, tatăl Laurei s-a certat cu Linda. Laura mi-a descris scenariul previzibil, în care mama ei vitregă îi întărâta tatăl prin comparații sexuale cu alți bărbați.

— Știa c-o să-i sară țandăra – și exact așa se întâmpla de fiecare dată, fără greș, a povestit Laura. Nu știa niciodată când să-și țină gura și pe urmă plătea pentru asta cu vârf și-ndesat. El îi tot spunea să tacă din gură, că altfel o să-i pară rău.

La momentul respectiv, Laura era în camera ei, citind *Mai ești acolo, Doamne? Sunt eu, Margaret.* A auzit zgomot de lucruri sparte și de pumni, apoi agitație pe casa scării. Tracy și Craig au rămas în cameră, dar Laura a ieșit și a zărit-o pe Linda zăcând grămadă la baza scării. Tatăl, gâfâind și transpirat, stătea la masa din bucătărie, cu cămașa ruptă și cu capul sprijinit în palme. Laura a coborât în goană treptele înguste, mărginite de-o parte și de alta de câte un perete.

— Linda zăcea acolo, ca un ghemotoc. Era inconștientă și avea gâtul strâmb.

Laura nu i-a simțit pulsul, așa că a dat fuga sus, să sune la 911. Pe urmă s-a uitat la tatăl ei și și-a dat seama că s-ar putea ca el s-o fi împins pe Linda pe scări.

— I-am spus să-și scoată cămașa; am ascuns-o la mine în cameră și i-am dat să-și pună alta. I-am oprit sângerarea de pe braț, acolo unde îl zgâriase Linda. Le-am zis lui Tracy și lui Craig să le spună polițiștilor că nu a fost nicio ceartă.

— Tatăl tău ce făcea în timpul ăsta? am întrebat eu.

— Era beat mort.

Când a sosit salvarea, au constatat decesul Lindei, survenit ca urmare a faptului că-și frânsese gâtul. Laura le-a spus polițiștilor că Linda căzuse pe scări. Când au întrebat-o de ce avea urme de lovituri, ea a spus că, în cădere, se lovise cu capul de fiecare treaptă.

— Toată lumea din cartier o ştia pe Linda drept o beţivancă pusă pe harţă, care făcea probleme când se îmbăta prin baruri, aşa că a fost luată pe sus şi n-a mai văzut-o nimeni de-atunci, a zis Laura fără nicio urmă de emoţie. A doua zi, tata, care se trezise de-acum, ne-a zis să avem grijă pe scări, că e periculos, pentru că de pe unele trepte e desprins stratul de cauciuc. Craig a luat un ciocan şi le-a reparat, iar în familie a rămas legenda că Linda a căzut pe scări.

— Legenda? am zis eu, întrebându-mă dacă Laura recunoştea în acest fel că tatăl ei o împinsese pe Linda pe scări.

— Nici până azi nu ştiu dacă a împins-o el pe scări sau a căzut singură. Nu a văzut nimeni ce s-a întâmplat.

— Şi totuşi, a căzut cu suficientă viteză ca să-şi piardă viaţa, am subliniat eu.

— Aşa e, a zis Laura, după care a adăugat: Dar era foarte mică de statură şi n-avea nici patruzeci de kilograme. Şi oricum, oamenii mai cad şi singuri pe scări şi mor. Se întâmplă tot timpul.

— Cum te-a făcut să te simţi moartea Lindei şi circumstanţele în care a survenit?

— Drept să spun, nu mi-a plăcut niciodată Linda. Era egoistă, se aştepta să fie întreţinută şi făcea urât la beţie. Nu a făcut niciodată nimic de mâncare şi pentru mine nu era decât încă un om dificil cu care trebuia să am de-a face.

— Chiar şi aşa, trebuie să fi fost destul de traumatic pentru tine. Era a doua oară când sunai la 911 pentru o soţie moartă de-a tatălui tău. Prima îţi fusese mamă, iar cealaltă, mamă vitregă.

Laura a zis că nu se simţise traumatizată, că văzuse totul pur şi simplu ca încă un lucru care trebuia rezolvat.

— Ca şi cum ar fi fost ceva la ordinea zilei? Nu l-ai bănuit pe tatăl tău, n-ai fost furioasă pe el, nu ţi-a fost frică de el?

— Ştiu c-o să ţi se pară ciudat, dar m-am învinovăţit pe mine. Pentru mine, adevărata traumă, dacă tot îţi place să foloseşti cuvântul ăsta, e că i-am târât după mine pe Craig şi pe Tracy în Toronto într-un moment atât de nepotrivit pentru ei. Tata nu putea să facă faţă la aşa ceva. Ar fi trebuit să ştiu şi să nu-i pun o asemenea povară în spate.

— Aşadar, îţi reproşai că ai pus prea multă presiune pe el, în loc să-l găseşti vinovat pe el, pentru că probabil o ucisese pe Linda?

— După doi ani de terapie, ştiu acum suficiente lucruri ca să-mi dau seama că e ceva greşit în felul ăsta de a gândi, dar chiar aşa simt eu.

Ce mă surprindea la începutul carierei mele de terapeut era tenacitatea cu care Laura refuza să accepte ceea ce era evident. Chiar dacă ştia foarte bine de ce era capabil tatăl ei, tot nu voia să-i impute nimic. Începeam să-mi dau seama că nu cioplesc un bloc de gheaţă, ci un gheţar în toată regula.

Ne aflam la sfârşitul celui de-al doilea an de terapie şi făceam progrese, dar trebuia să pătrundem mai adânc în resorturile relaţiei pe care o avea Laura cu tatăl ei. Visul în care lovise pisica era cu siguranţă un semn că Laura începea să-l vadă într-o lumină mai realistă. Dar mă temeam că, până o să renunţe să-l mai protejeze, o să continue să repete acelaşi rol şi cu alţi bărbaţi.

Într-un plan mai practic, începusem să mă întreb dacă tatăl, care era în mod clar mai degrabă un psihopat decât un alcoolic fără noroc, nu cumva le omorâse atât pe Linda, cât şi pe prima lui soţie. Mă întrebam dacă nu cumva Laura îşi suprimase toate amintirile cu mama ei ca să-şi apere tatăl. Ştia oare, la un nivel inconştient, mai multe despre moartea mamei sale decât bănuia?

4

REVELAȚII

Ca să-și trateze pacienții, terapeuții pot să facă apel la tot felul de metode, asociate cu diverse teorii psihologice. În primii mei ani ca terapeut, recurgeam mai ales la o paradigmă freudiană, care pleacă de la premisa că inconștientul există. Odată cu trecerea timpului, am devenit mai eclectică. Am incorporat tehnici gestaltiste, precum jocul de rol și analizarea relației actuale dintre pacient și terapeut, ca ilustrare a felului în care pacientul gestionează conflictele în lumea reală. Am început să folosesc și metoda terapeutică a lui Carl Rogers, centrată pe client, în care clientul este considerat un expert în propriile probleme, iar terapeutul joacă mai mult rolul de placă de rezonanță.

Într-un cuvânt, ajunsesem la concluzia că fidelitatea față de o singură metodă terapeutică mă limita în practica mea. Trebuia să judec fiecare caz în parte și să cântăresc ce era mai potrivit pentru fiecare client. Unii pacienți nu aveau obiceiul introspecției și nu prea reușeau să-și acceseze sentimentele prin metoda freudiană a asocierii libere. Și atunci lăsam deoparte această abordare bazată pe intuiție și treceam la jocul de rol, care e mai șocant și produce reacții imediate, fiindcă pacientul se pomenește pus deodată într-un rol anume, din care trebuie să răspundă. De exemplu, dacă aveam o pacientă care era supărată pe șeful ei, intram în rolul șefului, iar adevăratele sentimente ale pacientei sfârșeau de obicei prin a ieși la suprafață în timpul exercițiului. Dacă cineva fusese foarte neglijat afectiv și nu fusese ascultat în copilărie, foloseam abordarea lui Carl Rogers – pur și simplu ascultam, ca să-i ofer atenția de care avea nevoie pacientul

pentru a se dezvolta. Fiecare caz trebuia reevaluat frecvent şi, dacă nu se observa niciun progres în plan psihologic, trebuia să schimb tactica. Citându-l pe Einstein: „Definiţia nebuniei este să faci acelaşi lucru din nou şi din nou şi să te aştepţi la rezultate diferite."

Câteodată era de mai mare ajutor să folosesc un model sociologic în loc de unul psihologic. Dacă ar fi să redefinesc cazul Laurei în termeni sociologici, aş spune că tatăl ei făcea parte dintr-un grup, şi anume al alcoolicilor, pe când Laura făcea parte din alt grup, al „copiilor maturi cu părinţi alcoolici". Organizaţia Alcoolicilor Anonimi susţine că, aşa cum alcoolicii au anumite trăsături comune, şi copiii lor şi-au dezvoltat un set anume de trăsături, ca răspuns la alcoolismul părintelui. De fapt, în întreaga lume există grupuri special gândite ca să-i ajute pe adulţii care au crescut cu părinţi alcoolici.

Aşa că i-am dat Laurei cartea *Adult Children of Alcoholics* de Janet Woititz. Voiam să vadă lista de trăsături pe care le au de obicei în comun copiii alcoolicilor, mai ales fiica cea mai mare, care îşi asumă de regulă rolul de substitut pentru un părinte.

Când a venit la următoarea şedinţă, Laura era neliniştită: descoperise că bifa toate trăsăturile de pe listă. Făcuse din nou o schemă şi se apucă să-mi citească fiecare trăsătură, ca un sergent care face apelul.

— Copiii maturi ai alcoolicilor fac următoarele lucruri, a început ea.

1. Îşi formează o idee incorectă despre ce reprezintă un comportament normal.

— Eu habar n-aveam că nu e normal ca un copil de opt ani să-şi asume rolul de părinte.

2. Sunt necruţători cu ei înşişi.

— Mă urăsc pentru că n-am fost un părinte bun şi pentru că am herpes.

3. Le e greu să se distreze.

— Să mă distrez? Da' ce, sunt la grădiniță? Eu muncesc, nu mă distrez.

4. Se iau foarte în serios.

— Și tata, și colegii de la muncă îmi reproșează că nu știu de glumă.

5. Le e greu să construiască relații intime.

— Nu te las să te apropii de mine și nici să empatizezi cu mine. Altfel ar putea să ducă la ceea ce în cartea asta se numește „intimitate", orice o mai fi și asta.

6. Au reacții exagerate la schimbări pe care nu le pot controla.

— Și de ce nu? Toate schimbările sunt rele. Fie tocmai a avut loc o crimă, fie poliția ne pune să ne mutăm, fie fugim de recuperatori.

7. Au o nevoie constantă de aprobare și validare.

— Sunt dispusă să fac eforturi pentru Ed, tata și Clayton ca să le obțin aprobarea, deși ei sunt niște nemernici. Mă rog, tata nu e nemernic până la capăt, dar poate și el să fie uneori.

8. Se consideră altfel decât ceilalți oameni.

— Chiar *sunt* altfel. Toți ceilalți încă se joacă în groapa cu nisip. Eu am făcut lucruri pe care ei nici nu și le pot închipui.

9. Sunt extraordinar de responsabili.

— Aș face orice ca să duc o sarcină la capăt și tot n-aș crede că am făcut-o suficient de bine. Atât de tare mă consumă ce am de făcut a doua zi la muncă, încât grijile mă țin trează noaptea.

10. Sunt extrem de loiali, chiar și când au dovezi că loialitatea e nemeritată.

— Asta e aşa de evidentă, că nici n-are rost s-o mai discut. Le-am fost loială lui Clayton, lui Ed şi tatălui meu, care ar trebui să primească premiul pentru nemernicul anului, fiecare la categoria lui de vârstă.

Pentru Laura, cartea şi lista de simptome au fost ca o revelaţie. I se părea că o descriu aşa de bine, de parcă autoarea i-ar fi văzut drept în suflet.

Până citise cartea, nici nu bănuia că nu era unică. Ajungând la capătul listei, a ridicat glasul şi a zis, ca şi cum i s-ar fi ridicat un văl de pe ochi:

— *Sunt pur şi simplu produsul unui cămin cu un părinte alcoolic. Înţeleg acum.*

Într-o săptămână, Laura mi-a dat vestea că i-a murit bunica. Mi-am exprimat condoleanţele, dar mi-a spus că nu e cazul, fiindcă ambii ei bunici fuseseră nişte „dobitoci". După câteva minute, a adăugat:

— Ştiu ce spun, că doar am stat la ei. După ce a murit Linda, tata s-a băgat în nişte găinării şi a ajuns după gratii. Noi, copiii, am fost expediaţi la Owen Sound, să stăm la părinţii lui. Eu aveam paisprezece sau cincisprezece ani pe atunci.

Bunicii ei locuiau într-un parc de rulote. După cum s-a exprimat Laura, erau „proşti de dădeau în gropi şi le făceau de ruşine până şi pe haimanalele care trăiau de obicei în rulote".

— Nu ştiu cum s-or fi găsit să se potrivească aşa de bine – erau amândoi la fel de ţicniţi. Dacă îţi cereau să faci nu ştiu ce prostie şi tu nu o făceai, le sărea ţandăra.

Odată, când Laura s-a întors de la magazin cu piure de porumb în loc de boabe de porumb, au bătut-o cu o curea şi au încuiat-o într-o debara pentru douăzeci şi patru de ore. (Spaţiile înguste şi mirosul de naftalină încă o făceau să se

sufoce.) Acesta era doar un exemplu din multe. Şi, în timp ce-o băteau, îi spuneau că e o neisprăvită, la fel ca tatăl ei.

Laura nu era obişnuită cu violenţa fizică şi verbală. Tatăl ei nu fusese niciodată crud cu ea, nici măcar când trăia cu Linda, şi nici nu ţinea la disciplină. Dimpotrivă, o lăuda adeseori. Nota lui distinctivă era neglijenţa.

Laura a menţionat că bunicul ei avea un comportament „dubios" de libidinos faţă de ea. Când i-am cerut lămuriri, mi-a zis:

— Zicea că arăt ca „o curvă de italiancă", la fel ca maică-mea, şi că fiul lor ar fi ajuns bine dacă nu l-ar fi prins ea în capcană, distrugându-i viaţa. Ori de câte ori veneam acasă de la o întâlnire cu un băiat, zicea c-o să verifice dacă mi-am pierdut virginitatea. O dată, o singură dată, am înşfăcat un cuţit şi i-am zis că, dacă pune mâna pe mine, îi sun pe părinţii mei adoptivi, Ron şi Glenda, şi o să vină poliţia să-l ducă la zdup, să-i ţină de urât lui fii-su. Bunicul era prea prost ca să priceapă că vorbeam serios, dar bunica ştia din ce direcţie bate vântul şi a zis: „Las-o în pace, nu vrem să luăm păduchi."

Era prima dată când Laura pomenea de un comportament sexual nepotrivit. Când se întâmplă aşa ceva, de obicei pacientul ascunde mult mai multe decât spune.

— Poţi să-mi povesteşti mai multe despre obscenităţile pe care le spunea bunicul tău?

Ea a clătinat din cap, respingând imediat subiectul.

— Nu a făcut nimic niciodată. În adâncul lui, era un laş. Bunica era cea care deţinea puterea cu convingerile ei dezaxate.

Încercam să procedez cu grijă, ca să nu o sugestionez în niciun fel, dar până la urmă am spus că oamenii care au dus vieţi haotice sunt adeseori victime ale abuzului sexual, fiindcă, fără protecţia unui părinte, sunt mai vulnerabili. În plus, nu au nicio idee despre ce e permis şi ce nu e, după cum nu ştiu nici că au dreptul să refuze.

— Eu nu. Eu i-aș fi tăiat gâtul oricui ar fi îndrăznit să mă atingă, iar tipii cred că simt asta.

Laura fusese victimizată, dar nu accepta niciodată să-și asume rolul de victimă. Asta și era atât de eroic la ea. Cu toate că se chinuise atâția ani, se trezea în fiecare zi hotărâtă să devină mai bună.

Dar, deși, într-o privință, era o eroină, faptul că-și nega suferința chiar și față de sine avea dezavantaje. În loc să-și trăiască adevăratele sentimente, cele pe care le suprimase – frica, singurătatea și abandonul –, nu simțea decât furie. Iar furia nu e un sentiment, ci un mecanism de apărare. Când nu poți să-ți accepți adevăratele sentimente pentru că îți provoacă prea multă suferință, te aperi de ele cu ajutorul furiei. Era treaba mea să o fac pe Laura să pună lucrurile care i se întâmplaseră în relație cu adevăratele ei sentimente.

Ce am învățat din cazul Laurei e că un psiholog nu poate să judece. Toată lumea tinde să privească lucrurile critic într-o măsură mai mică sau mai mare; așa clasificăm și evaluăm situațiile. Aș fi putut să-l etichetez pe tatăl Laurei drept „un sociopat alcoolic rămas la stadiul de adolescent" sau, în termeni profani, l-aș fi putut numi pur și simplu egoist. Cu toate acestea, după ce am auzit despre mama lui sadică și tatăl lui pervers și neangajabil, mi-am dat seama că nici lui nu i-a fost tocmai ușor. Nu-l pregătise nimeni să fie adult. De fapt, el unul era un părinte mai bun decât fuseseră părinții lui. Numai el știa ce i-au făcut părinții lui în copilărie. Nu avusese niciun model, niciun acces la terapie și niciun fel de instrumente care să-l ajute, dar încerca mereu, în felul lui limitat, să se mențină pe linia de plutire.

În a doua jumătate a celui de-al treilea an de când lucram cu Laura, au ieșit la iveală niște informații din trecut, cu impact asupra terapiei. Sora Laurei, Tracy, nu o dusese prea bine în ultima vreme. Avea un băiat de doi ani care cu un an în urmă făcuse encefalită, fusese în comă și rămăsese cu leziuni cerebrale minore. De curând, Tracy născuse gemeni.

Soţul ei era incapabil şi suferea de o depresie aproape paralizantă. Laura se dusese în câteva weekenduri la ţară, unde trăia Tracy, ca s-o ajute cu nou-născuţii.

La un moment dat, a aflat că soţul lui Tracy s-a sinucis spânzurându-se în baie. În urma acestei tragedii, Tracy i-a spus Laurei că nu se descurcă singură cu gemenii.

— Ce-ţi cere Tracy, de fapt? am încercat eu să clarific.

— Ajutor. O să i-l dau. O să mă duc în fiecare weekend la mama naibii, la dărăpănătura aia de fermă, şi o să-i dau o mână de ajutor. Doamne, când sunt acolo, o clipă nu stau locului. A trebuit să cumpăr scutece, fiindcă ea încerca să le folosească cu economie. Chiar e depăşită.

— Sunt de acord că are nevoie de ajutorul tău. E norocoasă că te are; nimeni nu e mai muncitor sau mai organizat ca tine. Dar cum rămâne cu ajutorul emoţional? am întrebat eu într-o doară.

— Când discut altceva decât lucruri concrete, nu face decât să plângă.

I-am amintit Laurei că sora ei a trecut prin aceleaşi pierderi ca ea: moartea mamei, plecarea tatălui, moartea violentă a Lindei, încarcerarea tatălui. I-am atras atenţia că ea, Laura, a fost preferata tatălui lor, pe când lui Tracy îi zicea „domnişoara Plângăcioasa". Laura era sora deşteaptă şi frumoasă, înzestrată cu o admirabilă voinţă de fier. Tracy nu avea niciuna dintre aceste calităţi. Am sugerat cu blândeţe că s-ar putea să aibă nevoie de sprijin emoţional din partea Laurei.

— Fac ce pot. I-am spus deja că o s-o scoatem la capăt.

Ce descria Laura era încurajare, nu intimitate. M-am hotărât să deschid din nou subiectul. Mai discutaserăm în treacăt despre termenul de „intimitate", iar Laura citise despre asta, dar tot nu credeam că îi internalizase adevărata semnificaţie. Ştiam că trebuie să abordez tema cu grijă, dat fiind că sentimentele ei subiacente erau atât de bine apărate; când Laura închidea o uşă, o trântea de-a dreptul. I-am sugerat că poate ar vrea să-şi împărtăşească sentimentele cu

sora ei. I-am amintit că ea făcea deja de trei ani terapie, pe când sora ei nu făcuse niciunul.

— I-ai spus lui Tracy că faci terapie?

— Doamne! *Nici vorbă.*

I-am adus aminte că venise la terapie ca să învețe cum să-și controleze stresul și anxietatea și că mersese bine. Pe lângă faptul că simptomele herpesului scăzuseră în intensitate, Laura învățase multe despre ea însăși și despre cum să-și îmbunătățească viața. Însă trebuia să sape mai adânc.

— Există conceptul numit intimitate, despre care ai citit, prin care oamenii își împărtășesc unii altora sentimentele, am riscat eu.

— *Știu* de el. Nu-s picată din Lună.

Și totuși, părea nedumerită. Așa că am continuat:

— Intimitatea e atunci când îți cunoști sentimentele și apoi le împărtășești cu altă persoană, spunându-i despre temerile, rușinea, speranțele și bucuriile tale.

— Sfinte! De ce nu dansăm goi pe stradă, pur și simplu?

N-am luat-o în seamă.

— La început o să-ți fie greu, fiindcă nimeni nu și-a exprimat vreodată sentimentele de față cu tine în copilărie. Ba a trebuit chiar să-ți suprimi sentimentele ca să supraviețuiești. Nici nu-i de mirare că ți-e greu să înveți.

I-am explicat că intimitatea e ca învățarea unei limbi străine. Cu cât exersezi mai des, cu atât devine mai ușor de practicat.

Laura avea o minte practică și mi-a cerut să-i dau un exemplu.

— Când mi-ai mărturisit că herpesul îți provoacă un sentiment puternic de rușine, am putut să empatizez cu tine, i-am zis eu, amintindu-i că, la începutul terapiei, interzisese orice manifestare a empatiei.

Ea a dat din cap și a râs, de parcă asta ar fi fost în altă viață.

— Dar dacă oamenii se folosesc de sentimentele tale împotriva ta? m-a întrebat.

— Nu poţi să elimini posibilitatea. N-ar trebui să fii intimă decât cu oameni pe care îi consideri de încredere. E ca un pas înainte, care duce apoi la şi mai multă încredere. O să trebuiască să rişti puţin la început.

— Sincer, pare cam periculos, dar înţeleg. E ceva ce poate să te apropie de persoana respectivă, după cum poate şi să se întoarcă împotriva ta.

— Când le împărtăşim altora sentimentele noastre, ne simţim mai bine, iar nivelul de stres şi de anxietate ne scade. Dacă vrei să ai un partener de viaţă, intimitatea emoţională o să fie liantul care o să vă ţină împreună, chiar şi mult timp după ce intimitatea fizică scade în intensitate.

Laura a făcut o grimasă, semn că ideea i se părea cam trasă de păr.

Am exersat cu ea, ca să înveţe cum să aibă o conversaţie intimă. I-am sugerat câteva cuvinte pe care ar putea să le folosească.

— Probabil că Tracy ştie la fel de puţin ca tine cum să aibă o conversaţie intimă, am zis eu. Poate că foloseşte plânsul cum foloseşti tu furia – ca pe un mecanism de apărare.

Laura îmi povestise că, atunci când Tracy îşi găsise soţul spânzurat în baie, prima ei reacţie fusese: „Şi acum cine o să mă ajute?" Niciun cuvânt despre faptul că ar fi pierdut un partener de viaţă iubitor. Tracy şi partenerul ei erau două suflete rătăcite care, în termeni de intimitate, îşi erau unul altuia complet străini.

Eram în al treilea an, iar Laura făcuse mari progrese în stabilirea limitelor personale, dar încă mai vorbeam despre concepte de bază precum intimitatea. Avea oroare de aşa ceva. La urma urmei, cea mai veche amintire a ei era de când se tăiase la picior, iar tatăl ei zisese că o iubeşte pentru că e puternică. Să le împărtăşeşti altora suferinţa ta era, în ochii Laurei, un semn de slăbiciune. Iar eu o rugam

să-şi lase garda jos. Era contrat a tot ce învăţase ea timp de douăzeci de ani, în familie şi la şcoala vieţii. Nimeni nu-i spune vreodată unui boxer să-şi lase jos pumnul stâng.

Laura şi-a anulat şedinţa următoare, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată. Considera întâlnirile noastre „colacul ei de salvare". A venit câteva săptămâni mai târziu, afişând o veselie forţată. Mi-am dat seama după expresia de pe chipul ei că se întâmplase ceva.

I-am spus că simt o undă de pericol în încăpere şi că trebuie să se fi întâmplat ceva foarte rău dacă n-a venit la şedinţa trecută. Ea şi-a întors privirea spre fereastră şi a rămas tăcută câteva minute. Pe urmă, din senin, următoarele cuvinte au ţâşnit din gura ei ca gloanţele:

— Am încercat să pun în aplicare ideea ta *nesăbuită* de a fi mai intimă cu sora mea. Ştiam eu că nu degeaba n-am luat-o până acum pe panta asta.

A izbit cu pumnul în braţul fotoliului şi s-a uitat acuzator la mine. Eu am rămas tăcută.

— Am fost la Tracy, a zis ea mai departe. Hrăneam un bebeluş, iar Tracy îl hrănea pe celălalt. Era toiul nopţii, eram învăluite aproape cu totul de întuneric şi stăteam în nişte balansoare identice. I-am spus că nouă nu ne-a fost uşor când eram mici şi că am aflat asta la terapie. Pe ea a surprins-o să audă asta, fiindcă ea fusese întotdeauna smiorcăita, iar eu nu o lăsam să se plângă. Credea că am fost mereu fericită, fiindcă „am totul".

Laura îi dezvăluise lui Tracy nu doar că făcea terapie, dar şi că începuse să înţeleagă că tatăl lor nu fusese întotdeauna un părinte perfect.

— Poate c-a făcut tot ce putea, dar nu a fost suficient. I-am spus cum am ajuns să-mi dau seama că Ed era doar o versiune a tatei. Era chipeş şi carismatic, dar m-a trădat dându-mi herpes.

Laura m-a privit drept în ochi şi a zis:

— Da, doamnă doctor Gildiner, să nu-ţi vină să crezi – i-am spus despre herpes. Am continuat, spunându-i că Ed avea până şi aceeaşi slujbă ca tata şi apoi, la fel ca tata, intrase în afaceri ilegale. I-am zis că-i tot găseam scuze lui Ed, cum făcusem cu tata. Tracy părea nedumerită, aşa că i-am trântit şi polologhia despre legăturile emoţionale. *Că doar aveam toată noaptea la dispoziţie, nu?*

Laura i-a mărturisit şi ce mult îşi reproşa că nu fusese o mamă bună pentru ea şi pentru Craig, fiindcă se gândise numai la supravieţuire, nu şi la felul în care se simţeau ei.

— I-am spus ce rău îmi pare. Şi apoi m-am oprit, a zis Laura încet. Cred că speram că fie o să mă ierte, fie o să spună că eram doar un copil şi că am făcut şi eu ce am putut, aşa cum mi-ai zis şi tu aşa de des. Dar n-a zis asta. Pur şi simplu stătea acolo, ca un bolovan. Începeam să mă enervez, pentru că eu îmi descărcam sufletul, iar ea stătea aşa, ca o rablă ruginită într-o parcare. Aşa că am întrebat-o eu: „Tracy, tu nu vrei să-mi împărtăşeşti nimic?" Se auzea cum trosnesc balansoarele în care ne legănam, aşa de linişte era. Până la urmă, fără nicio emoţie în glas, mi-a zis: „Tata a făcut sex cu mine când eram mici, de multe ori."

De data asta, eu am fost cea care a rămas fără cuvinte. Nu mă aşteptasem la aşa ceva. Eram la fel de şocată pe cât fusese ea. Laura mi-a văzut uimirea de pe chip şi mi-a făcut semn să o las să termine.

— Stăteam cu biberonul tremurându-mi în mână. Aşteptam să continue. Nu a mai zis niciun cuvânt. Îmi venea să urlu la ea, s-o fac mincinoasă. Ştiam că nu asta ar trebui să fac, dar îmi bubuia inima în timpane şi nu mai gândeam limpede. Am aşteptat în tăcere foarte mult timp, până am simţit că mi se zvârcolesc măruntaiele.

În cele din urmă, Tracy vorbise din nou. „Odată, mama noastră adevărată a deschis uşa şi ne-a surprins. N-a făcut decât să stea acolo şi să se uite câteva secunde, după care a închis uşa", îi zisese ea Laurei.

Laura a întrebat-o cum de nu ştiuse şi ea, din moment ce surorile dormeau în aceeaşi cameră. Tracy i-a spus că

tatăl lor o făcea când nu era nimeni prin preajmă, dar că își asuma riscuri mari.

— Am întrebat-o de ce nu mi-a spus niciodată, a zis Laura, după care a tăcut o vreme.

Nu părea rănită, ci supărată – furioasă, de fapt. Într-un târziu, am îndemnat-o să-mi spună ce i-a răspuns Tracy.

— S-a mulțumit să ridice din umeri, în felul ei apatic. După care a zis: „Nu m-ai fi crezut. Te uitai la el ca la soare." Oricâte întrebări i-am mai pus, n-a mai scos un cuvânt. Mi-a venit în minte ce-ai spus tu despre empatie și, în loc s-o chinui cu detalii despre cum s-a întâmplat, i-am zis ce rău îmi pare. Ea a izbucnit în plâns, și a tot plâns așa, în neștire, până când lacrimile au început să-i cadă pe fața bebelușului pe care-l ținea în brațe. A trebuit să-l șterg cu un scutec uscat.

— Trebuie să te fi șocat foarte tare, am zis eu. Cum te face să te simți revelația asta?

În loc să-mi răspundă, Laura mi-a povestit că și-a luat trei zile libere de la muncă și s-a dus în nord, să discute cu tatăl ei. Trăia cu o profesoară pe nume Jean, o văduvă înstărită, în Sault Ste. Marie.

— Ca de obicei, a părut foarte fericit să mă vadă. M-a întrebat ce mai fac, a fost încântat de promovarea mea și i-a părut rău că nu mai sunt cu Ed. I se părea că e un tip „plin de vână", a zis Laura. Era îmbrăcat aproape ca un burghez – doar puțin mai prost decât un student. Și bea o Cola fără zahăr dintr-un *pahar*, în care nu cred că pusese alcool. Nu știu cum de s-a redresat. Probabil că n-o să țină mult.

Laura i-a explicat lui Jean că vrea să discute cu tatăl ei niște chestiuni de familie, așa că Jean s-a dus să-și viziteze sora. De îndată ce-a plecat ea, Laura l-a întrebat calm pe tatăl ei: „Tată, ai abuzat-o sexual pe Tracy? Ea zice că da."

Tatăl ei s-a arătat scandalizat. „*Nici vorbă, Doamne ferește!* Nu mi-e greu să găsesc femei. Nu m-aș folosi niciodată de copiii mei. Ar fi pervers. Tracy e întotdeauna

victima, orice s-ar întâmpla. E doar supărată că n-am vrut să mă duc cu Jean s-o ajut cu copiii. N-are decât să doarmă așa cum și-a așternut." Tatăl Laurei turuia întruna, zicând că nu voia s-o târască pe Jean „la mama naibii ca să ajute pe cineva care stă mereu ca o curcă plouată orice-ai face pentru ea". La un moment dat, a izbit cu palma în masă așa de tare, că Laura a crezut c-o să se spargă paharul.

— A zis: „Știam eu c-o să se răzbune, iar asta se potrivește perfect. Soțul ăla al ei s-a săturat s-o vadă mereu făcând pe victima și s-a spânzurat, probabil doar ca să-i arate cine e de fapt victima." Se tot rotea prin cameră și urla ca apucatul: „Dacă Tracy vrea să-mi însceneze asta, n-are decât. S-o facă. Dar sper că știi bine cum e Tracy și cum a fost ea dintotdeauna. Mereu se considera nedreptățită, la fel ca mă-sa. Întreabă-l pe Craig, o să-ți spună și el că e o gogomănie." „Craig n-are niciun amestec în povestea asta", am răspuns eu.

Laura a continuat, povestindu-mi că și-a luat geanta și, la plecare, i-a spus tatălui ei că „juriul încă deliberează".

Am așteptat să povestească mai departe. Laura s-a uitat la mine și a clătinat din cap.

— Știu că tu crezi că îi iau apărarea, a zis ea cu furie în glas, dar zău că Tracy n-a rămas niciodată singură cu el și ea chiar *face* mereu pe victima.

Pe urmă a maimuțărit-o pe Tracy, cu vocea pe care o avea când se smiorcăia:

— „De ce mi-a făcut soțul asta tocmai *mie*? De ce a făcut encefalită tocmai copilul *meu*?"

Am întrebat-o pe Laura cum poate să fie sigură că Tracy nu rămăsese niciodată singură cu tatăl lor. Laura avusese mulți prieteni, se ducea la petreceri și ieșea să se joace cu alți copii în timp ce Tracy rămânea acasă.

Laura a făcut o grimasă, recunoscând iritată că aveam dreptate.

— Întrebarea importantă e următoarea: e Tracy o mincinoasă? am spus eu mai departe. A mințit când a zis

că e o victimă? Nu, nu a mințit. La urma urmei, soțul ei *chiar* s-a sinucis, iar copilul ei chiar *a fost* lovit de o boală îngrozitoare.

Laura a clătinat din cap cu dispreț și a spus:

— Când eram la bunica, ori de câte ori nu era invitată la joacă, zicea că e din cauză că trăim cu niște dezaxați într-o rulotă. Dar eu eram invitată mereu. Când eram mici, se plângea că nu e invitată la petreceri aniversare pentru că mama noastră nu vorbea cu alte mame. Dar eu eram invitată. Ea mereu avea câte o scuză la îndemână și nimic nu era din vina ei.

— Asta nu o face o mincinoasă, am subliniat eu.

— Mereu a fost geloasă pe relația mea cu tata. Poate că ăsta e felul ei jalnic de a-mi face concurență, ca și cum ar zice: „Uite, și eu am fost apropiată de el." Doamnă doctor Gildiner, tu n-o cunoști. A vrut să-i dea pe gemeni spre adopție, pentru numele lui Dumnezeu. A trebuit s-o conving că are șanse să le fie o mamă bună. I-am zis că nu vrem să fim o familie cu generații întregi de copii abandonați.

— E într-adevăr un comportament inadecvat, cum zici și tu, dar n-are nicio legătură cu mințitul.

— Vă spun cu toată sinceritatea că eu îl cred pe tata. Știu care o să fie următoarea dumneavoastră întrebare. Nu, mie nu mi-a făcut niciodată nimic de genul ăsta – nici pe departe. Când lumea zicea că sunt frumușică, el nici măcar nu comenta.

— Mai puțin la închisoare, când ți s-a părut că s-a folosit de frumusețea ta.

— Doamne, dumneavoastră chiar nu uitați nimic? Sunt în boxa martorilor sau la terapie?

Avea dreptate. Trebuia să mă stăpânesc și să caut adevărul *psihologic*, nu cel *literal*.

Nu aveam cum să aflăm adevărul. Era clar că Tracy se simțea complexată și cerșea mereu atenție – exact genul de persoană care devine ținta abuzurilor. Tatăl lor știa că Laura nu ar fi permis niciodată așa ceva; ar fi sărit la el cu un cuțit

de bucătărie. În ultimă instanţă, dacă aş fi sugerat că Laura refuză s-o creadă pe Tracy ca să-l apere pe tatăl ei, n-aş mai fi fost nepărtinitoare. Dacă mi-aş fi dat cu părerea despre probabilitatea incestului, mi-aş fi depăşit rolul de psiholog. Treaba psihologului e să-i atragă atenţia pacientului asupra existenţei unor tipare comportamentale, iar eu îi amintisem Laurei că avea obiceiul să se apere de defectele tatălui ei şi să nu-l vadă într-o lumină realistă. Îi dădusem instrumentele – mai departe, ea era cea care trebuie să decidă care e adevărul.

Unul dintre detaliile care îmi atrăseseră atenţia în povestea incestului a fost cel privitor la mama copiilor, care ar fi deschis uşa şi apoi ar fi închis-o la loc, pur şi simplu, fără să sufle o vorbă despre ce văzuse. Mi-o imaginam pe acea biată mamă, care n-avea unde să se ducă, dar care ştia că propriul ei copil e abuzat sexual. Poate căzuse într-o depresie adâncă sau poate că pur şi simplu nu avea puterea personală şi relaţională de a-şi apăra fiica. M-am întrebat din nou dacă nu cumva îşi luase singură viaţa. Nu se făcuse nicio investigaţie şi nimeni nu sugerase că moartea ei ar fi fost rezultatul unei crime. După ce aflasem de moartea celei de-a doua soţii, mă întrebasem dacă nu cumva şi mama Laurei murise de mâna soţului său. Nu reuşisem să aflu de ce Laura avea o singură amintire cu mama ei.

În punctul acesta, trebuia să fiu foarte atentă. Nu voiam s-o sugestionez pe Laura. Eram terapeut de trei ani, dar încă nu întâlnisem niciun caz de incest. Trebuia să ţin minte şi că scopul terapiei nu e stabilirea adevărului factual; după cum zisese cu aplomb Jack Nicholson în celebra lui replică din *Oameni de onoare*, uneori oamenii „nu pot să facă faţă adevărului". Miza e mai degrabă să-ţi eliberezi latura conştientă de sub controlul inconştientului. Ca să fie eficientă, terapia trebuie să sape la temelia mecanismelor tale de apărare, ca să poţi să faci faţă problemelor care apar în viaţa ta.

A urmat o lungă tăcere terapeutică. Revelaţia aceea şocantă ne-a lăsat pe amândouă adâncite în gânduri – o stare

neobișnuită, în care aveam să și rămânem până la sfârșitul celei de-a doua jumătăți a ședinței. În cele din urmă, după vreo zece minute, Laura a zis, fără nicio urmă de furie în glas:

— N-o să știm niciodată adevărul, nu-i așa?

Am clătinat din cap, în semn că sunt de aceeași părere, și am revenit la seara aceea pe care Laura o petrecuse cu Tracy.

— Ce s-a întâmplat totuși e că Tracy a încercat să fie la fel de intimă cu tine cum ai fost tu cu ea. E limpede că are nevoie de ajutor. Indiferent dacă a fost sau nu victima unui abuz, ea așa se consideră și are nevoie să meargă la un terapeut.

Am căutat un psihiatru care să lucreze într-un spital aflat în apropierea casei lui Tracy și am găsit pe cineva dispus s-o primească fără plată. Din păcate, Tracy s-a dus doar la câteva ședințe. Pe urmă i-am găsit un grup de sprijin, dar nu s-a dus decât o singură dată. Așa că am contactat un alt grup de sprijin, pentru mame de gemeni, și am aranjat s-o ducă și s-o aducă cineva cu mașina. Dar, în ultima clipă, Tracy a refuzat să participe.

Mi-am dat seama că investeam prea multă energie psihică în Tracy, care nici măcar nu era clienta mea și care se opunea terapiei, ca și ajutorului de orice fel. Trebuia să-mi aduc aminte că la mijloc era de fapt propria nevoie de a nu lăsa nicio piatră neîntoarsă și de a scoate totul la lumină. Dar nu acestea erau nevoile pacienților mei. Trebuia să țin cont de doi factori. În primul rând, Laura făcuse eforturi mari la terapie și nu se temea să lucreze cu ea însăși. În al doilea rând, avea dreptate: nu aveam să aflăm adevărul niciodată. Încheiam astfel al treilea an de terapie pe o notă tragică, dar problema incestului rămânea una de rezolvat între Tracy și tatăl ei.

5

NIMIC DE FĂCUT

Simţeam că suntem aproape de linia de sosire. Laura venise la terapie ca să scape de erupţiile frecvente ale herpesului, care nu se mai produceau acum decât o dată sau de două ori pe an – o dovadă că învăţase să-şi controleze anxietatea. Stabilise limite la muncă şi în relaţiile ei personale. Nu-i mai lăsa pe alţii s-o enerveze şi s-o facă să se simtă neputincioasă. Se străduia să construiască relaţii bazate pe intimitate şi empatie. Înţelesese că avusese o copilărie disfuncţională şi voia să devină o persoană echilibrată.

Şi totuşi, mai apăreau obstacole şi recidive. Odată, Laura a intrat vijelios în cabinet la întâlnirea săptămânală şi mi-am dat seama după mersul ei apăsat că ar fi dat cu oricine de pământ în clipa aceea. Când apărea o ameninţare, încă i se mai întâmpla să reacţioneze cu o furie intensă – mecanismul ei de a-şi apăra egoul fragil. Ştiam deja de mult timp că nu e bine să mă bag între Laura şi temerile ei inconştiente. Ştia să se apere atât fizic, cât şi psihic. Odată, pe când era singură pe peron la metrou, un bărbat a încercat să-i fure poşeta. Ea l-a lovit între picioare şi l-a împins *pe şine*, după care a apăsat pe butonul de la intercom şi a zis: „E un nenorocit pe şine." Apoi a luat un taxi.

Am întrebat-o de ce e aşa de furioasă, iar ea a zis că a avut o săptămână „jenantă". A început prin a-mi povesti că Kathy, fiica părinţilor ei adoptivi, Ron şi Glenda, ajunsese învăţătoare în Toronto. Iubitul ei urma nişte cursuri de master în informatică.

Laura îi invitase la cină, iar iubitul lui Kathy îşi adusese şi un prieten, pe nume Steve, care tocmai absolvise aceeaşi

specializare. Laura mi-a zis că a fost umilitor pentru că era limpede că Kathy îl invitase ca să-i facă cunoştinţă cu ea.

— A fost stupid şi stânjenitor în atâtea privinţe, încât nici nu ştiu de unde să încep, a zis ea.

Laurei nu-i stătea în fire să fie melodramatică. Îmi povestise moartea mamei sale adevărate şi a celei vitrege cu mult calm, într-o singură propoziţie.

— Ia să vedem. Prima privinţă? am întrebat-o eu.

— În primul rând, *eu* am fost regina balului de absolvire. N-am nevoie să-mi facă lipeala Kathy, care cânta la tubă în orchestra şcolii. Nu sunt biata fată orfană, vrednică de milă.

— A doua privinţă?

— Tipul nu era genul meu. Arăta de parcă crescuse în *The Waltons*.

The Waltons e un serial despre o familie americană săracă, dar unită şi iubitoare, cu o înaltă ţinută morală, care trece prin Marea Criză Economică. Personajul principal e fiul cel mai mare, John-Boy.

— Încerca să fie cât mai de treabă şi, în timp ce iubitul lui Kathy mi-a reparat televizorul, iar Kathy mi-a folosit maşina de cusut, el a strâns masa. I-am zis să lase farfuriile acolo, dar el a spus: „Hai mai bine să le spălăm, că mâine-dimineaţă mergem cu toţii muncă." După care, a zis Laura indignată, a continuat să strângă masa, deşi i-am zis că o fac eu.

— Când ajungem la partea rea?

— Ei, hai. Nimeni nu se poartă aşa.

— Colonelul Potter n-ar ajutat-o pe soţia sa dacă ar vedea că a pregătit trei feluri de mâncare şi că se face târziu, iar ea merge la muncă a doua zi?

Laura a rămas tăcută câteva clipe.

— Ba da, poate, dar mie îmi place colonelul Potter ca tată, nu ca partener sexual.

— Să văd dacă am înţeles bine. Un bărbat care apare în viaţa ta şi care are un master într-un domeniu competitiv, care te ajută cu vasele pentru că ştie cum e să fii obosit dimineaţa şi are bunul-simţ de a-ţi mulţumi pentru cină strângând masa e ce? Un ratat? Ajută-mă, că nu pricep.

— Vreau să spun că nu e interesant. Nu e genul care-şi asumă riscuri, a zis Laura.

— De unde ştii? Nu vreau să ţi-l bag pe gât pe tipul ăsta, Steve, dar am nevoie să înţeleg de ce îmi arăţi cât de generos e ca să-mi dovedeşti că nu e potrivit pentru tine.

Laura tăcea, iar eu nu m-am putut abţine să nu adaug:

— La urma urmei, ce ştii tu despre câte riscuri îşi asumă el?

— Ştiu că Ed avea multe defecte. Dar mereu avea idei îndrăzneţe şi ştia cum să dezmorţească lucrurile.

— Ca atunci când ţi-a dat herpes sau când era dat afară de la orice job pe care-l avea. Şi tatăl tău era „interesant" în felul în care foloseşti tu cuvântul, dar nonconformismul şi spiritul lui de aventurier nu l-au făcut să aibă grijă de copiii lui, să respecte legea sau să câştige suficienţi bani cât să se întreţină. Îţi trebuie curaj şi inteligenţă ca să fii competitiv în informatică.

Chiar când am zis-o, mi-am dat seama că sărisem calul. Mă exaspera felul în care Laura se agăţa de tatăl ei, în care continua să vadă un model, şi-mi pierdusem cumpătul. Mi-am cerut scuze că îi vorbisem autoritar în loc să mă rezum la interpretare.

În ochi i s-a aprins o scânteie de mânie.

— Ziceţi ce aveţi de spus, dacă tot v-aţi ambalat. Măcar o dată faceţi şi dumneavoastră ca şedinţa asta să merite banii.

— Laura, întotdeauna mă îndepărtezi când mă apropii prea mult de sursa durerii tale. Poţi să-ţi aperi durerea pentru tot restul vieţii tale, dar asta n-o să te ajute să te faci mai bine.

— Iertaţi-mă. Ce voiaţi să spuneţi?

— Cred că eşti foarte ataşată de comportamente ca ale tatălui tău. Trebuia să-l suporţi. Nu aveai mamă. Ce altceva ai fi putut să faci? Unde să te duci? Te-ai descurcat extraordinar croindu-ţi o cărare prin inima sălbăticiei. Nimeni n-ar trebui să crească fără părinţi, dar tu nu ai avut părinţi. Cine ţi-a servit drept model? Nimeni. Ai fost atât de inventivă şi de tenace, încât l-ai descoperit pe colonelul Potter şi ai avut inteligenţa de a face din el un model. Nu mulţi ar fi fost atât de ingenioşi încât să-şi *creeze* un părinte la nevoie.

— Păcat că nu vă ocupaţi de decernarea medaliilor Purple Heart, a comentat Laura sarcastic.

Laura făcuse progrese pe multe fronturi. Dar mai avea de depăşit un simptom foarte bine înrădăcinat în psihicul ei: relaţia cu bărbaţii. Încă se simţea atrasă de genul „băiatului rău", pe care îl cataloga drept „interesant" în loc de „psihopat". De aceea respingea acum, în plan emoţional, un bărbat fiindcă o ajutase la spălatul vaselor. El nu o lăsa să-şi asume rolul obişnuit de salvatoare.

Mă frustra caracterul refractar al Laurei, aşa că m-am hotărât s-o confrunt cu felul în care interpretam eu atitudinea ei faţă de oaspetele pe care-l avusese.

— Cred că Steve nu te interesează fiindcă nu ştii care ar fi rolul tău în relaţia cu el. S-ar putea ca pe el să nu trebuiască să-l salvezi, am zis eu, după care m-am oprit o clipă şi apoi am adăugat cu vehemenţă: *N-ai mai avea nimic de făcut.*

Laura s-a lăsat pe spătarul fotoliului de parcă ar fi primit o lovitură în plex. Mi-am continuat atacul.

— De ce erai preferata tatălui tău?

— Aveam grijă de el. Familia mea era ca rablele alea din Cuba. O peticeam ca s-o menţin în funcţiune, folosind orice piesă de schimb aveam la îndemână – putea să fie şi gumă de mestecat.

La sfârşitul şedinţei, am rugat-o să se gândească cum ar proceda cu un bărbat care n-ar avea nevoie de ea, ci doar ar iubi-o.

În următoarele luni, Laura s-a văzut cu Steve regulat. Şi-a cumpărat pentru prima dată încălţăminte de drumeţii, iar în weekend pregăteau mese sofisticate şi primeau oaspeţi. Începea să înveţe cum funcţionează o relaţie normală. Steve era foarte ocupat, dar, dacă urma să întârzie, suna s-o anunţe. La început, Laura îl lua în râs pentru asta, de parcă ar fi fost un gest pedant şi exagerat. I-am spus că aşa fac adulţii care sunt atenţi cu cei din jur – Steve punea la fel de mult preţ pe timpul ei pe cât punea şi pe al lui. Cum ea nu avea niciun punct de reper, eu o ajutam să-şi dea seama ce e normal într-o relaţie.

Laurei îi venea greu să fie intimă cu cineva la nivel emoţional, dar a încercat cu Steve, dezvăluindu-i o parte din trecutul ei. El a părut să accepte mare parte din cele aflate. Nu o presa niciodată să facă sex, deşi făcuseră de toate cu excepţia penetrării. Laura zicea că începea să rămână fără pretexte; în curând, avea să trebuiască să-i spună despre herpes. Se gândea chiar să se despartă de el ca să nu trebuiască să sufere umilinţa de a fi părăsită. Dar şi-a luat inima în dinţi şi i-a mărturisit că are herpes. Steve a rămas mut. Laura şi-a dat seama că e foarte tulburat. A plecat la scurtă vreme după aceea, zicând că trebuie să se gândească. Nu a mai primit niciun semn de la el o săptămână, apoi două, apoi trei.

— Se pare că John-Boy şi-a luat tălpăşiţa şi se duce înapoi la mami şi tati Walton, a zis Laura în a patra săptămână de tăcere stridentă din partea lui Steve.

Râdea de serial, dar tot se uita la el. Studia blândeţea şi moralitatea familiei Walton cum ar analiza un primatolog o familie de maimuţe dintr-o emisiune de pe *National Geographic*.

Am întrebat-o cum se simte în legătură cu plecarea lui Steve şi, fără nicio clipă de ezitare, a zis:

— Uşurată.

Am întrebat-o de ce.

— Fiindcă nu mai trebuie să mă străduiesc să fiu normală. Era foarte greu. Şi oricum, era zgârcit. Să-ţi zic

una tare: odată a făcut popcorn înainte să mergem la film. I-am zis că nici nu mă gândesc să intru în cinematograf cu popcorn adus de acasă. Pe bune acum.

— Totuşi, tocmai s-a angajat la primul lui loc de muncă, are o casă pe care le-o închiriază studenţilor şi o cabană pe care o repară cu tatăl lui vara, în fiecare weekend. Deţine deja multe pentru cineva care abia a intrat în câmpul muncii.

— Păi da, pentru că se uită la fiecare bănuţ. Când ne ducem la cabană, lucrăm la ea din zori până-n seară. Nici măcar nu dă drumul la căldură dacă sunt mai mult de şaisprezece grade.

Cu capul rezemat de spătarul fotoliului, şi-a ridicat picioarele de parcă ar fi stat într-un şezlong şi a oftat prelung, ca şi cum ar fi fost uşurată.

— Călătorie sprâncenată!

— Laura, ce se ascunde sub uşurare şi bravadă?

A rămas tăcută o vreme, după care s-a uitat la ceas şi a zis:

— Nu s-a terminat şedinţa?

Am clătinat din cap.

După mai bine de trei ani de terapie, Laura învăţase cum să-şi exploreze subconştientul. Speram să o poată face şi acum, deşi era vorba despre o rană proaspătă. I-am adus aminte că, dacă rănile nu sunt lăsate descoperite, pot să facă puroi.

În cele din urmă, Laura a mai oftat o dată, adânc, şi a zis:

— Sunt rănită şi mi-e ruşine. Mă simt ca în prima mea săptămână de terapie. Familia mea jalnică mă trage în jos, iar el vrea să iasă din relaţia cu mine. Mama lui e învăţătoare; tatăl lui a predat educaţie tehnologică şi a antrenat echipa de hochei din care a făcut parte şi Steve. Aveau în curtea din spate un patinoar pe care el şi tatăl lui îl inundau în fiecare seară şi au locuit dintotdeauna în aceeaşi casă.

Părinții lui sunt niște colonei Potter buni și *adevărați*. N-aș fi putut niciodată să le prezint neamurile mele jalnice.

— Oricine în locul tău ar fi rănit, am zis eu cu compasiune. Partea bună e că ți-ai recunoscut adevăratele sentimente.

— Credeam – probabil speram – că ține la mine. Ne plăcea mult să lucrăm împreună la cabană. Îl entuziasmau ideile mele de decorare. Sunt foarte pricepută la asta. Suntem amândoi foarte muncitori din fire.

— Poate chiar ținea la tine, dar herpesul a fost un obstacol prea mare. Sau poate că încă își cântărește opțiunile, te-ai gândit la asta?

— *Fiți serioasă!*

— Nu toată lumea e impetuoasă. Tu ești obișnuită cu ceea ce numești spontaneitate, dar, dacă întorci termenul și schimbi perspectiva, ar putea să însemne impulsivitate. Unii cântăresc îndelung și cu atenție deciziile importante pe care le au de luat.

Pe urmă am întrebat:

— Tatăl tău sau Ed ar spune dacă ar avea herpes?

— Ed n-a spus, iar tata n-ar spune.

— Ei bine, tu ai spus; asta te face altfel decât tatăl tău și decât Ed. Ține minte, nu ai control decât asupra propriului comportament.

— Da, am avut o singură erupție anul ăsta, ceea ce nu-i rău. Nu-mi vine să cred cât de legate sunt de stres.

— Steve aflase totul despre familia ta?

— Da, până la ultimul detaliu sordid. Nu i-am spus despre incestul cu Tracy pentru că nu cred că s-a întâmplat. Și nici nu cred că tata a ucis-o pe mama, iar în ceea ce-o privește pe Linda, n-am ajuns la nicio concluzie.

O înțelegeam. Fusese sinceră și se alesese cu o respingere. Se chinuia de atât timp în anticamera normalității, încât era firesc să simtă că s-a săturat.

În săptămâna următoare, Laura a venit, a luat loc cu un zâmbet infinitezimal pe chip şi a zis:

— S-a întooooors!

Mi-a povestit că Steve a trebuit să aştepte să meargă la doctor în ziua în care îşi făcuse programarea, unde a obţinut multe informaţii despre cum să se protejeze în timpul actului sexual.

— A trebuit să se gândească înainte să-şi ia un angajament serios, iar asta i-a luat timp.

Relaţia a mers bine vreme de câteva luni, până de Sfântul Valentin, când Steve i-a dat Laurei un singur trandafir. Era revoltată. Steve i-a spus că, la ei în familie, strângeau bani pentru lucruri cu durată de viaţă lungă şi-şi cumpărau numai cadouri simbolice. Considera că cel mai mare dar pe care i-l făcuse familia lui au fost cei patru ani de facultate şi anii de master.

Laura îşi însuşise singură valoarea obiectivelor pe termen lung – ani întregi trăsese din greu ca să obţină o diplomă de studii superioare –, dar nu era obişnuită să vadă asta la un *bărbat*. În ochii ei, cheltuielile extravagante erau un semn de masculinitate. Vedea în acest tip de generozitate un semn de iubire. În schimb, Steve îl vedea ca pe o excentricitate.

Consecvent cu sine însuşi, Steve nu şi-a cerut scuze. A zis că ăsta e stilul lui şi că, dacă aveau să se căsătorească la un moment dat, cele două case şi cabana pe care le deţinea aveau să devină şi ale ei.

— Ce gargară, mi-a zis Laura. E zgârcit, aia e. Tata şi-a dat şi ultimul ban ca să-i cumpere Lindei o poşetă de firmă pe care şi-o dorea.

— Înainte sau după ce e posibil să fi ucis-o? i-am întors-o eu, neputând să mă abţin.

— A fost un accident – în cea mai mare parte. Ştiţi, sunteţi maestră la lovituri sub centură.

Pe asta o nimerise.

De bine, de rău, Laura și Steve trecuseră peste scandalul cu trandafirul de Sfântul Valentin și se apropia Crăciunul. Laura s-a dus în vizită la părinții lui Steve, în Parry Sound, un orășel la nord de Toronto. Mama lui îi croșetase un pulover, despre care Laura a zis că arăta ca ceva ce-ar purta personajele din *Căsuța din prerie*.

— Cât de rău poate să fie? am făcut eu pe niznaiul, știind că Laura ține mereu să fie în pas cu moda.

— Chiar speram c-o să întrebați, a spus ea, depărtând deodată faldurile jachetei, pentru efect.

Purta un pulover lăbărțat și roșu, cu un model cu o adunătură de colindători, fiecare cu alt fel de pălărie, din postav, din catifea și din nu știu ce material scămos. Colindătorii țineau partituri din postav alb și cântau sub un felinar. N-am putut să nu râd.

— Pot să fac mișto de el cu Steve? m-a întrebat ea plină de speranță.

— El a făcut cunoștință cu familia ta?

— Da, cu toată lumea în afară de Craig.

— A făcut vreun comentariu critic?

— Niciun cuvânt.

Am așteptat.

Laura a căzut o clipă pe gânduri.

— Sunt legată de puloverul ăsta. O să fie ținuta mea în fiecare decembrie pe care-l petrecem împreună.

Încet-încet, Laura se adapta la stilul de viață al clasei de mijloc. A început să aprecieze previzibilitatea, obiectivele cu bătaie lungă și economiile care sporeau mereu. Lui Steve îi plăcea atitudinea ei față de muncă și adora umorul ei spontan și plin de viață.

Pe Laura o deranja că el nu-i spunea niciodată că e frumoasă, lucru pe care era obișnuită să-l audă des. I-am explicat că e nevoie să comunice, că uneori, într-o relație normală, trebuie să le spunem partenerilor noștri ce vrem

de la ei. Mi-a răspuns că nu voia să cerşească complimente, dar i-am zis că e perfect normal să vrei să te simţi iubit.

Când Laura i-a spus, Steve a zis că adeseori se minuna de cât de frumoasă e, dar că provenea dintr-o familie care nu practica „linguşirile". Laura i-a zis că nu e o linguşire dacă o spune din suflet. Steve învăţa repede, iar acum îi spunea des Laurei ce mult o iubea şi ce frumoasă era.

— Ciudăţenia e că pare sincer, a comentat ea.

La momentul respectiv, trăiau împreună de aproape un an.

Într-o zi, Laura a venit la şedinţă palidă şi fără efervescenţa ei obişnuită. S-a aşezat pe marginea fotoliului şi m-a anunţat că Steve o părăsise. Nici măcar nu bănuise că el ajunsese la capătul puterilor.

— Când se plângea, o făcea fără să ridice vocea, aşa că am presupus că nu era *chiar aşa* de supărat.

Când am întrebat dacă despărţirea fusese precipitată de vreun incident, Laura mi-a povestit că într-o seară, când se pregătea să facă cina, a văzut în frigider o caserolă cu nişte sos de paste rămas de altă dată. Aşa că a pus apă la fiert pentru paste, dar când a deschis caserola, a constatat că Steve nu păstrase în ea decât o lingură de sos. I-a făcut scandal şi a aruncat cu sosul în perete. Fără să-şi piardă calmul, Steve i-a zis că o să plece pentru o săptămână, ca să-i dea timp să se hotărască dacă avea de gând să continue să-şi gestioneze furia într-un fel pe care el îl găsea insuportabil. Dacă da, atunci aveau o problemă foarte gravă.

Am întrebat-o cât de des avea izbucniri de furie.

— O dată sau de două ori pe săptămână, ceea ce nu e chiar aşa de mult. Pe bune acum, cine pune deoparte o singură lingură de sos? a zis Laura şi s-a uitat la mine, sincer nedumerită. Haideţi, doamna doctor Gildiner, dacă soţul dumneavoastră ar face aşa ceva, aţi reacţiona la fel. Oricine ar reacţiona la fel.

N-avusesem nici cea mai mică idee că Laura se purta aşa. Una dintre capcanele terapiei e că toată informaţia care

îți parvine e trecută prin filtrul pacientului, care poate să fie un narator nedemn de încredere. Dacă pacientul spune că totul merge bine, asta e doar perspectiva lui. În cazul de față, o altă perspectivă era că Laura își pierdea cumpătul foarte ușor. În familia ei, toate problemele fuseseră gestionate prin țipete și conflict, după care fuseseră la fel de repede date uitării. În mod straniu, tatăl ei n-o pedepsea când ea îi spărgea sticlele de băutură și vărsa conținutul la chiuvetă sau când se ducea după el prin cârciumile pe unde-și făcea veacul și îi făcea scandal în fața celorlalți clienți. Părea ușurat că ține cineva frâiele în mână. Așa că acum, când Laura ținea din nou frâiele în mână, asumându-și răspunderea de a pregăti cina, nu reușea să înțeleagă de ce Steve nu se conforma, fericit c-o să aibă mâncare în farfurie.

I-am propus să-l folosim pe colonelul Potter ca reper pentru un comportament normal. Ori de câte ori se gândea la el, reușea să-și imagineze cu foarte multă ușurință ce-ar spune și-și putea face astfel o idee despre ce ar fi normal. Am pus-o să intre în pielea lui, iar ea a zis, cu vocea pe care o avea când îl imita pe colonelul Potter:

— Steve, te rog să nu mai lași cantități minuscule de mâncare în frigider, pentru că e ușor să crezi că în caserolă e o masă întreagă. Înțeleg că n-ai vrut să faci risipă, dar treaba asta mă induce în eroare.

Problema era că Laurei i se părea că acest mic discurs suna ca scos dintr-un serial siropos – că nu avea nicio legătură cu felul în care interacționează cuplurile în viața reală. Așa că am pus-o să facă două lucruri. Primul: să mimeze comportamentul până începea să i se pară firesc. I-am amintit că provine dintr-o familie disfuncțională și că ei comportamentele normale i se păreau nenaturale și prețioase. Dar dacă le practica în mod regulat, cu timpul, aveau să i se pară mai firești. Al doilea: i-am spus ca, de fiecare dată când se înfurie, să-și aducă aminte că furia e un mecanism de apărare, nu un sentiment, și să încerce să descopere ce sentiment se ascunde în spatele furiei.

Laura i-a promis lui Steve că, dacă se întoarce acasă, o să facă tot ce-i stă în putință să-și țină cumpătul, ba chiar o să poarte și puloverul de Crăciun. El s-a întors, cu condiția ca ea să schimbe felul în care își gestiona frustrarea.

Curând a apărut însă o altă problemă, nelegată de prima. Steve, care lucra pentru o mare companie IT, voia să-și deschidă propria firmă, împreună cu alți analiști. Pe Laura o speria riscul. Pentru ea, schimbările însemnaseră întotdeauna haos și pierderi. În copilărie, de fiecare dată când apăruseră lucruri noi în viața ei – opt licee, o familie adoptivă, un trai izolat în nord, bunici răi, nesfârșite schimbări de domiciliu –, acestea aduseseră tulburări. În plus, ideile aiurite de afaceri ale tatălui ei dăduseră toate greș, din cauza incapacității lui de planificare. Iar acum, Steve voia binecuvântarea ei înainte să renunțe la slujba lui confortabilă.

În cele din urmă, Laura i-a dat-o. La ședințele de terapie, se întreba ce se întâmplase cu Steve cel constant, care muncea din greu într-un post sigur. I-am atras atenția că Steve nu-și asumase un risc inutil, ci unul *calculat*. Nu era impulsiv, dar avea suficientă încredere în sine cât să încerce să-și înființeze propria companie. Cu alte cuvinte, se purta chibzuit. Dacă vii dintr-o familie funcțională, îi vezi pe părinții tăi ilustrând diverse comportamente și, pe măsură ce crești, internalizezi felul normal în care să te porți. Cu toate acestea, am asigurat-o pe Laura că ea prindea repede și am îndemnat-o să se uite la toate lucrurile pe care le învățase de la prima ei ședință de terapie, în urmă cu cinci ani.

Laura își luase în sfârșit diploma în „normalitate", după cum îi zicea ea. La muncă îi mergea bine, iar Steve o ceruse în căsătorie; urmau să se căsătorească de Crăciun. Mai rămăsese doar ca Laura să le facă părinților lui Steve cunoștință cu familia ei, o perspectivă care i-a provocat singurul acces de herpes din anul acela. A invitat cele două familii la ei acasă, la cină, de Ziua Recunoștinței – și s-a

rugat ca tatăl ei să nu vină beat, Craig să nu vină drogat, iar Tracy să nu se văicărească. Din moment ce Laura, Steve şi familia lui Steve plăteau pentru nuntă, tatăl Laurei a insistat să aducă el curcanul (lui i se părea un aranjament echitabil). Laura mi-a povestit că tatăl ei a ajuns târziu, cu un sfert de oră înainte să se aşeze cu toţii la masă, şi a trântit pe bufet un curcan congelat.

— O, nu! am exclamat eu, închipuindu-mi ce stânjenită trebuie să fi fost Laura.

— Oi fi eu mai normală acum, a zis ea, dar proastă nu-s. Aveam un curcan împănat la cuptor, gata de servire. I-am mulţumit, am vârât curcanul lui în congelator şi lucrurile au mers mai departe.

Am aşteptat să treacă nunta Laurei şi abia apoi i-am sugerat că munca noastră s-a încheiat. Ochii i s-au umplut de lacrimi, dar a încuviinţat cu o mişcare din cap. Laura fusese primul meu client şi, totodată, cel pe care îl tratasem pentru cea mai lungă perioadă. Îi ţinusem loc uneori şi de mamă, şi de tată şi avuseserăm parte împreună şi de multe râsete, dar şi de dureri de creştere pe măsură ce ne adaptam la noile noastre roluri.

La ultima şedinţă, Laura a fost protocolară, la fel ca mine. Înainte să plece, a zâmbit şi mi-a strâns mâna. O oră mai târziu, am intrat în sala de aşteptare şi am găsit-o acolo, suspinând, îngropată într-un morman de şerveţele. M-a strâns în braţe şi m-a ţinut aşa multă vreme înainte să se aventureze dincolo de uşa cabinetului. Şi eu aveam lacrimi în ochi.

Niciun psiholog nu-şi uită primul pacient. E ca întâiul tău născut – oricât ai studia, nimeni şi nimic nu te poate pregăti pentru ce urmează. Eşti pe teritoriu necunoscut. Deşi înainte fuseserăm doi oameni diferiţi în Univers, eram acum legate una de alta ca doctor şi pacient: fiecare dintre noi două dobândise un rol nou. Când îl vezi pe acel prim pacient în faţa ta, aşteptând plin de speranţă, ai într-adevăr revelaţia responsabilităţii uriaşe pe care ţi-ai

asumat-o. Ţi s-a dat o viaţă pe mână, iar misiunea ta e să o faci mai împlinită.

Laura a fost primul erou pe care l-am întâlnit în activitatea mea de psihoterapeut, deşi nu avea să fie ultimul. La doar nouă ani, reuşise să supravieţuiască într-o pădure, cu doi copii mai mici, timp de şase luni. Nu avea niciun model în viaţă, nu exista în preajmă niciun adult pe care să-l poată imita şi care să-i servească drept reper. Cu toate acestea, nu s-a dat bătută. A întins mâna spre televizor şi l-a scos de acolo pe colonelul Potter din *M.A.S.H.*, l-a studiat şi apoi i-a imitat comportamentul. O operaţiune care necesită o rară combinaţie de ingeniozitate şi imaginaţie. În mod interesant, Laura şi-a ales un soţ, Steve, incredibil de asemănător colonelului Potter prin felul lui de a fi, calm, potolit şi sigur pe sine.

Tenacitatea Laurei dimpreună cu psihicul ei robust şi curajul de a nu se lăsa tulburată de nicio catastrofă în faţa căreia se găsea au făcut din ea un adevărat supravieţuitor. Avea, de asemenea, o serie de trăsături înnăscute, printre care frumuseţea, inteligenţa şi temperamentul de luptătoare. Şi faptul că era întâia născută constituia un avantaj: fiind copilul cel mai mare, trebuise să intre în rolul mamei şi să fie „cea responsabilă". Se apărase cu iscusinţă de defectele tatălui ei şi învăţase cum să obţină puţina dragoste pe care o avea el de oferit. Se folosise magistral de puţinele date favorabile pe care i le pusese la dispoziţie contextul.

După încheierea terapiei, Laura îmi mai scria din când în când. La un moment dat, la şase ani după ultima noastră şedinţă, am primit un plic prin poştă. Înăuntru era un articol de ziar despre colonelul Potter:

LOS ANGELES – Un judecător de la tribunalul municipal din vestul Los Angelesului a respins miercuri

o acuzaţie de violenţă domestică depusă la adresa lui Harry Morgan. Judecătorul promisese să claseze cazul dacă vedeta din *M.A.S.H.* urma un program de consiliere împotriva violenţei. Harry Morgan a urmat un program de şase luni de consiliere în privinţa violenţei domestice şi a gestionării furiei.

Laura pusese un post-it pe care scrisese: „Da' bine mai ştiu să-i aleg!"

Câţiva ani mai târziu, am primit prin poştă o fotografie cu o imensă barcă de pescuit. Pe spate fuseseră scrise următoarele: *Ascultam ieri la radio melodia „Bobcaygeon" de la Tragically Hip şi mi-am amintit cum ne ducea Ron, tatăl meu adoptiv, la pescuit în zori şi vedeam stelele şi constelaţiile, cum zice şi în cântec. M-am gândit că ţi-ar plăcea să vezi barca pe care am reuşit să i-o cumpăr lui Ron. Visurile chiar devin realitate!*

Ultima dată când am văzut-o pe Laura a fost când i-am spus că vreau s-o includ într-o carte despre eroi ai psihologiei. Am stabilit să ne vedem la un restaurant şi am recunoscut-o de îndată ce-a intrat pe uşă. Arăta la fel ca în urmă cu câteva decenii – coafată şi aranjată. Deşi trecuseră atâţia ani, încă era ameţitor de frumoasă şi încă se întorceau capete după ea în restaurant. Când s-a aşezat la masă, amândouă aveam lacrimi în ochi.

Am întrebat-o de familia ei. Mi-a spus că e în continuare căsătorită cu Steve, că au o căsnicie fericită şi că el se bucura de foarte mult succes în industria calculatoarelor. Aveau doi fii. Unul urmase studii de inginerie la o universitate din Ivy League şi-şi întemeiase propria firmă în Statele Unite. Celălalt era avocat în Toronto, specializat în soluţionarea litigiilor. (Eu i-am spus că nu mi-e greu să-mi dau seama de unde a moştenit arta de a pleda.)

Tatăl Laurei murise de cancer în urmă cu vreo patru ani. A plâns când mi-a dat vestea. Laura petrecuse săptămâni întregi la spitalul din Sault Ste. Marie, iar în ultima lună, tatăl ei nu o mai recunoştea decât pe ea. Mi-a spus printre

suspine că, atunci când i-a murit tatăl, a simţit că se duce cu el şi o parte din ea. Pe urmă a ridicat privirea spre mine şi, citindu-mi probabil dezaprobarea pe chip, a zis:

— Ştiu că ţi se pare stupid că am fost aşa de ataşată de el. Ştiu că avea defecte uriaşe, dar eu am ales să le trec cu vederea şi să accept puţinul pe care-l putea dărui el.

După o clipă de tăcere, a adăugat cu încăpăţânarea pe care i-o cunoşteam aşa de bine:

— Sunt o luptătoare înnăscută şi m-am luptat să-l ţin în viaţa mea.

Când am întrebat-o de ce a rămas aşa de apropiată de tatăl ei în ciuda tuturor lucrurilor pe care le făcuse el, Laura a evocat din nou scena din copilărie, cea cu spitalul, când îi transmisese mesajul că o iubea pentru că era puternică şi nu se plângea de rana de la picior.

— Mi-am spus că orice-ar fi, o să fac faţă şi întotdeauna am primit în schimb dragostea lui. A fost întotdeauna cel mai bun tată? *Nu*. M-a iubit mereu sau măcar mi-a dat toată iubirea de care era capabil? *Da*.

Laura era de părere că, dacă n-ar fi mers la terapie, s-ar fi căsătorit cu cineva iresponsabil, asemenea tatălui ei. Nu s-ar fi căsătorit cu Steve şi n-ar fi cunoscut iubirea lui necondiţionată.

— Steve e ancora mea, cel care-mi spune mereu că nu trebuie să fiu perfectă şi să strâng cu grebla fiecare frunză din curte. Zice că mă iubeşte pentru cine sunt şi că faptul că sunt aşa de muncitoare e doar unul din lucrurile care-l fac să mă îndrăgească.

Când am întrebat-o dacă are vreun regret, mi-a spus că şi-ar dori să nu se fi maturizat aşa de repede şi să nu-şi fi impus cu atâta strictеţe o disciplină aşa de cruntă. E epuizant să încerci să fii perfect, iar Laura ştia că ea n-a avut parte de copilăria lipsită de griji a fiilor ei. Şi totuşi, dacă ar putea să ia viaţa de la capăt, a zis că probabil n-ar schimba nimic.

— Serios? am făcut eu, sceptică.

Laura a ridicat palma, în chip de protest.

— Ascultaţi numai ce am făcut în ultimele decenii şi o să înţelegeţi. Să încep cu fratele meu, Craig.

Mi-a zis că murise aşa cum trăise, singur, paşnic, în somn, din cauze necunoscute, la vârsta de patruzeci şi şase de ani.

— A avut o viaţă tristă.

Tracy – mamă singură, cu trei copii, dintre care unul avea un uşor handicap mintal – ajunsese o alcoolică asistată social, care cântărea abia patruzeci de kilograme. După ce tatăl copiilor se sinucisese, ea rămăsese în casa de la ţară.

Într-o zi, pe când aduna lemne pentru foc, s-a tăiat într-un cui. A ignorat tăietura de la picior şi infecţia care a urmat, până a ajuns la cangrenă. Şi-a pierdut ambele picioare şi, câţiva ani mai târziu, a murit în somn, la fel ca fratele ei.

— Doctorii au zis că avea inima mărită de la alcool şi tutun, a zis Laura. Cred că pur şi simplu se dăduse bătută. Din toată familia, numai eu mai sunt în viaţă.

Laura şi Steve i-au adoptat pe cei trei copii ai lui Tracy pe când aceştia erau încă la şcoală şi le-au dat tot ajutorul de care au fost în stare. Fiecare dintre ei avea „nevoi speciale" într-un fel sau altul, iar Laura şi-a dedicat mult timp satisfacerii acestor nevoi.

— Am întemeiat o fundaţie şi am început să strâng bani pentru cei cu traumatisme cerebrale, mi-a povestit ea. Ştiţi cum sunt – când mă pun pe treabă, nu mă mai opresc. Am primit tot felul de premii pentru munca pe care am făcut-o în domeniul ăsta. Steve insistă să le agăţăm pe pereţi prin casă, ceea ce e foarte jenant. Aşa că, vedeţi, într-un fel mă bucur că am dus o viaţă în care a trebuit să muncesc din greu ca să pun lucrurile în mişcare. Am învăţat de foarte tânără că n-o s-o facă nimeni în locul meu. Printre sponsorii mei se numără corporaţii pe care mi-a luat ani întregi să le conving să finanţeze fundaţia. N-am renunţat niciodată, niciodată, aşa că până la urmă tot au trebuit să accepte!

(Îmi părea rău că nu puteau să audă asta și aceia dintre pacienții mei care se plângeau de tot felul de evenimente nesemnificative din copilărie.)

În timp ce așteptam nota, i-am explicat de ce o consideram un erou.

— Știți, cred că povestea asta cu eroismul chiar a avut un impact asupra mea, a zis Laura, întrerupându-mă.

Apoi mi-a spus o poveste. La un dineu de afaceri, unul dintre colegii soțului ei i-a zis că a avut noroc să urce pe scara socială prin căsătorie.

— Asta chiar că m-a scos din sărite, a zis Laura, în stilul ei bătăios. Mai demult, aș fi simțit că mi-a dat secretul în vileag și mi-ar fi fost rușine. Dar acum nici vorbă să mai simt așa ceva.

Mi-a spus că bărbatul acela se bucurase de sprijinul părinților săi bogați, care-l înscriseseră la școli particulare, îi plătiseră călătorii prin Europa și-l trimiseseră la una dintre marile universități. Nici nu era de mirare că ajunsese director executiv.

— Știți, viața e o junglă, iar el trece prin ea în Papamobil. Eu am mers pe jos, croindu-mi drum cu securea prin inima întunericului, înotând prin mlaștini pline de lipitoare și crocodili. Eu știu mult mai multe despre jungla asta decât o să știe el vreodată. A trebuit să mă descurc singură și să fac toate greșelile din lume până am ajuns s-o știu ca-n palmă și, în cele din urmă, am scăpat cu viață. Ia să-l văd *pe el* trecând prin toate astea. N-o fi chiar eroic, dar e o realizare. Așa că să nu spună nimeni că m-am căpătuit căsătorindu-mă!

— Cum îți explici că tu ai reușit, dar frații tăi nu?

Laura a căzut pe gânduri.

— Cred că m-am născut cu un fel de a fi mai autoritar, iar tata mi l-a cultivat și mi-a dat ce a avut, ceea ce presupun că a fost de ajuns. Nu uitați că, atunci când era beat și eu l-am salvat, m-a lăudat. Laudele ajută mult. Eram cea mai mare; eram atentă la semnele pe care le primeam și luam

din fiecare situaţie lucrurile de care aveam nevoie. Cinci ani de terapie cu dumneavoastră au schimbat totul. Înainte să mă ajutaţi, n-aveam nici cea mai vagă idee ce mă motivează, a spus, apoi i s-au împăienjenit ochii de lacrimi. Sincer, dumneavoastră aţi fost mama pe care n-am avut-o. Craig şi Tracy pur şi simplu nu au primit lucrurile de care au avut nevoie. Le-ar fi fost mult mai bine dacă ar fi rămas la Ron şi Glenda, părinţii noştri adoptivi.

Am ieşit în aerul rece de toamnă. Lumina apusului scânteia printre frunze.

— A, era cât pe ce să uit să vă povestesc un incident straniu care s-a petrecut anul trecut. Mi-a fugit gândul la dumneavoastră de îndată ce s-a întâmplat. Compania lui Steve sponsoriza un eveniment găzduit de un teatru mare din Toronto. Directorii de întreprinderi şi partenerele lor au fost duşi cu o limuzină de la restaurant la teatru. Când s-a deschis uşa limuzinei, am văzut o coadă de sute de spectatori, pe lângă care se adunaseră şi nişte cerşetori, cu mâna întinsă după câteva monede. Unul dintre ei, cu păr unsuros şi răvăşit, mi s-a părut cunoscut.

S-a oprit şi s-a uitat în ochii mei.

— Era Ed. Am trecut mai departe, fără să mă opresc, şi am evitat să-i întâlnesc privirea ca să nu-l stânjenesc. Pe urmă, un fotograf i-a adunat pe sponsori pentru fotografii de presă şi la sfârşit am aruncat o privire spre el, dar dispăruse.

Laura a rămas tăcută preţ de câteva clipe.

— Pe de o parte, m-a jenat apropierea asta. Pe de alta, el era dintr-o altă viaţă.

PETER

Cine aude muzică își simte singurătatea
Dintr-odată populată

ROBERT BROWNING,
The Complete Poetical Works of Browning

1

CAPTIV

În multe privinţe, psihologia este asemenea arheologiei. Tot săpând în profunzime ca să descoperi fiecare strat şi curăţând cu grijă artefactele pe care le găseşti, dezgropi până la urmă o întreagă lume ascunsă, care întrece în stranietate chiar şi ficţiunea.

În 1986, m-a sunat un urolog specializat în disfuncţii sexuale. Mi-a spus că are un caz neobişnuit. Voia să-mi trimită un bărbat de treizeci şi patru de ani, un chinez pe nume Peter Chang, care suferea de impotenţă. Deşi Peter era normal din punct de vedere fiziologic, putea să se masturbeze şi să aibă orgasm, nu reuşise niciodată să aibă erecţie în compania unei femei. Când urologul i-a prescris un medicament foarte puternic, pe care să şi-l injecteze în penis cu o oră înainte de contactul sexual, rezultatul l-a şocat de-a dreptul.

— De când sunt eu doctor, n-am văzut niciodată medicamentul ăsta dând greş, decât dacă pacientul are probleme circulatorii majore.

Peter nu avea astfel de probleme. Medicamentul nu numai că nu dădea greş, dar una dintre complicaţiile care puteau apărea era să provoace o erecţie de care nu mai scăpai timp de trei zile. Şi totuşi, acest medicament incredibil de eficient nu a avut absolut niciun efect asupra lui Peter Chang.

— Nu ştiu ce se întâmplă în capul lui, a conchis doctorul, dar trebuie să fie ceva extraordinar de puternic, de a putut să neutralizeze injecţia asta care nu dă greş niciodată.

Când l-am întrebat dacă e posibil ca Peter să fie homosexual, doctorul a spus că pacientul se declara heterosexual și era dornic să poată face sex cu femei. Îi zisese lui Peter că, după teste exhaustive, echipa de urologi a stabilit că ceea ce îi afectează performanța sexuală nu e vreo problemă fiziologică, ci mai degrabă una psihologică, așa că avea să îi recomande un terapeut. Doctorul a spus că avea să-i dea o trimitere scrisă și mi-a propus să facem o prezentare a cazului împreună, pentru un public de specialiști, dacă reușesc să-i dau de capăt, fiindcă departamentul de urologie nu mai avea nicio idee.

— Cazul ăsta ar trebui să intre în analele medicinei, a comentat doctorul la sfârșitul convorbirii. Când zici că le-ai văzut pe toate, vine cineva și-ți dovedește că nu știi nici cel mai mic fleac despre condiția umană.

Deși fusese trimis la mine înainte să se inventeze Viagra, și în ultimii ani am avut pacienți pentru care medicamentul nu dădea niciun rezultat, oricât de mare ar fi fost doza. (Urologii m-au asigurat că Viagra e un medicament ușor în comparație cu injectabilele de modă veche.) Medicamentele pentru disfuncții erectile au efect numai dacă problema este *fiziologică*. Dacă este emoțională, atunci nu o s-o rezolvi așa, oricât ai favoriza circulația sângelui. Într-o reacție sexuală, oricare ar fi ea, mintea trebuie să lucreze împreună cu trupul.

Nerăbdător să înceapă terapia, Peter și-a făcut programare în primul interval pe care-l aveam disponibil. Am intrat în sala de așteptare și am găsit un chinez cu o înfățișare banală și vorbă domoală, îmbrăcat într-un stil șters, cu blugi, adidași și un tricou negru pe care scria „Yamaha". A intrat în cabinet și mi-a prezentat istoricul său cu temeinicie, fără să-mi întâlnească privirea. Deși mi-a relatat niște detalii tulburătoare, a făcut-o ca și cum ar fi ținut o prelegere academică, de parcă nici n-ar fi vorbit despre sine.

Peter era pianist într-o formaţie cu care cânta de cincisprezece ani. Ca să-şi completeze veniturile, avea şi o slujbă curentă, ca acordor de piane. Locuia singur într-un apartament şi nu avea iubită. Când l-am întrebat cum pot să-l ajut, a zis:

— În principiu, mă simt singur. Aş vrea să am o relaţie cu o femeie, dar se pare că nu reuşesc.

L-am întrebat dacă se referă la o relaţie de natură sexuală.

— Da, a răspuns el, cu glas scăzut şi cu ochii în pământ. Nu reuşesc să fac sex, dar vreau şi o relaţie emoţională. Vreau pe cineva cu care să pot să vorbesc şi căruia să pot să-i împărtăşesc lucruri.

Când l-am întrebat dacă mai încercase până atunci să aibă o relaţie, a spus că da, dar doar un fel aparte de relaţie. După care a adăugat, cu un zâmbet uşor stânjenit:

— Mai mult la mine în cap.

I-am spus că, indiferent cu ce problemă vine, psihologii întotdeauna cer informaţii despre istoricul familial al pacientului, fiindcă relaţiile de familie sunt temelia tuturor celorlalte relaţii. Părinţii lui Peter, chinezi amândoi, veniseră în Canada din Vietnam în 1943, iar în 1952 aveau doi copii. Sora lui Peter, cu patru ani mai mare decât el, era căsătorită şi avea un copil. Peter a ţinut să precizeze că soţul surorii sale nu era chinez.

Tatăl lui Peter murise pe când el avea nouă ani. Când i-am cerut amănunte, Peter a făcut o grimasă, a stat o vreme să-şi caute cuvintele şi, într-un târziu, a descris moartea ca pe „un soi de sinucidere".

— Tata era un diabetic care refuza să ţină dietă. Mama îi făcea dulciuri în fiecare zi şi-i spunea că a venit vremea să moară. Devenise obez şi avea picioarele aşa de umflate, că nici nu mai putea să meargă. A stat aşa, sau mai degrabă a lâncezit, ani întregi în tăcere, cufundat în ceea ce presupun

că era o depresie, până când, într-o zi, a făcut infarct și a murit.

Când mi-am exprimat compasiunea pentru faptul că-și pierduse tatăl la o vârstă fragedă, Peter a zis:

— Am fost trist, dar mama a spus că era mai bine așa pentru familie.

Când mi-a descris cum mama lui dorea moartea tatălui, cum îi îndopa cu dulciuri, deși era diabetic, ca să-i grăbească sfârșitul și cum și-a exprimat ușurarea la moartea soțului, Peter vorbea ca și cum ar fi povestit niște lucruri normale. M-a frapat comportamentul răuvoitor al mamei, dar nu am vrut să-mi exprim îngrijorarea de la prima ședință. Trebuia să construiesc o relație cu Peter și să adun informații despre istoricul familial. Așa că, folosindu-mă de talentul meu la eufemisme, am remarcat că mama lui fusese puțin cam aspră. Dar Peter i-a luat apărarea:

— Mama voia tot ce e mai bun pentru noi și avea trei servicii cu normă întreagă.

I-am atras atenția că nu sunt atâtea ore în zi, dar el mi-a zis că pe două le făcea simultan, după care se ducea la al treilea serviciu. Părinții lui erau proprietarii singurului restaurant chinezo-canadian dintr-un orășel din Ontario numit Port Hope – o denumire ironică, după cum se adeverise.

O vreme, după cum mi-a povestit Peter, tatăl lui a gătit în restaurant, pe când mama lui era chelneriță și se ocupa și de tot ce mai era necesar pentru bunul mers al afacerii. Când avea timp, făcea din mărgele broderii complicate, pe care apoi le vindea unui magazin de lux din Toronto. Tot ea cultiva și o mare parte din mâncarea pe care o serveau (legume chinezești) în niște grădini mari, vara, și făcea comerț angro cu furnizorii de mâncare chinezească.

— Încă îmi amintesc cum, în toiul nopții, o vedeam de la fereastra mea, cu o cască de mineri pe cap, culegând

legume și smulgând buruieni ore în șir, a adăugat Peter după o clipă de tăcere.

— Deși avea trei slujbe, creștea și doi copii?

După o clipă de ezitare, mi-a explicat cu glas domol că sora lui avusese un pătuț în bucătărie și apoi un scaun înalt în restaurant. Nu avea voie să vorbească sau să scoată vreun sunet.

— Ea era mereu cuminte, dar eu eram foarte neastâmpărat. Când eram mic, sub doi ani, mă roteam pe scaunele cu picior de la bar în timp ce sora mea stătea liniștită la o masă. Îmi amintesc că odată am făcut un avion de hârtie dintr-un meniu și am încercat să-l fac să zboare. Mama nu putea să tolereze astfel de comportamente în restaurant. Era ocupată până peste cap și agitația mea îi deranja pe clienți. Dar eu pur și simplu nu voiam să stau locului.

I-am spus că băieții sunt adeseori mai activi decât fetele și că, prin urmare, nu făcea decât să se poarte normal. Peter a încuviințat politicos din cap, după care și-a reluat refrenul:

— Mama făcea ce era mai bine pentru familie.

Am remarcat că internalizase mesajul mamei sale, considerând că fusese „foarte neastâmpărat", deși făcuse ce-ar fi făcut orice băiat normal la vârsta aceea. L-am întrebat ce a făcut mama lui în privința acestui comportament.

— De când îmi amintesc eu – mai puțin atunci, cu avionul de hârtie –, mă ținea încuiat singur în podul restaurantului. Mama îmi lăsa de mâncare dimineața, să-mi ajungă toată ziua. Eu dormeam când – sau dacă – mă lua înapoi acasă.

L-am întrebat cât a durat izolarea, iar Peter mi-a spus că până la vârsta de cinci ani. Mama lui îl încuia acolo în fiecare zi, pentru că, după cum spunea Peter, părinții lui trebuiau să muncească de la șase dimineața până la miezul nopții.

M-am îndreptat pe scaun, cu răsuflarea tăiată, fiindcă aveam în fața mea un caz rar – un bărbat care fusese ținut închis pe toată durata celor mai importanți ani din copilărie. Erik Erikson și Jean Piaget, doi pionieri ai psihologiei infantile, susțineau că există niște etape esențiale în dezvoltarea fiecărui copil, fiecare stadiu depinzând de cel imediat anterior; dacă Peter fusese izolat de dinainte să împlinească doi ani până la vârsta de cinci ani, probabil îi fusese greu să recupereze. Ar fi ratat primele etape: atașamentul, intimitatea și dezvoltarea limbajului, ca să dau doar câteva exemple. În copilărie, cu toții avem niște „ferestre" pentru însușirea unor deprinderi foarte sensibile la factorul timp; treptat, ferestrele se închid. Dacă un copil ratează o etapă atunci când ar fi trebuit ea să survină cronologic, s-ar putea să-i fie foarte greu să recupereze. De exemplu, un copil crescut în izolare completă nu poate recupera întârzierea lingvistică.

După ce mi-am revenit din șoc, m-am uitat la Peter cu alți ochi: aveam un pacient pentru care impotența era doar vârful aisbergului. Dacă îl alarmam sau îl făceam să-și dea seama că e un caz neobișnuit, poate că l-aș fi speriat. Așa că am procedat cu prudență, rugându-l să-mi povestească numai ce-și amintea din perioada aceea.

— Păi, era frig iarna și foarte cald vara, a zis el. Eram lăsat într-un pătuț. Îmi amintesc ziua în care am învățat să mă cațăr peste bare și am reușit să cobor din el. Eram fericit, dar apoi am descoperit că ușa era încuiată și m-am întristat.

— Care e cea mai puternică amintire pe care o ai de atunci?

— E o amintire rușinoasă, dar vreau să fiu sincer.

Mi-a povestit că trebuia să-și facă nevoile într-o conservă goală de suc de roșii. Își amintea că era o conservă de dimensiunea celor care se găsesc în comerț și că avea marginile atât de tăioase, încât nu se putea așeza pe ea.

— Eram foarte îngrijorat din cauza asta, fiindcă dacă făceam pe lângă, mama s-ar fi supărat pe mine, iar dacă mă tăiam, iarăși s-ar fi supărat.

— O toaletă-capcană, am comentat eu.

El a zâmbit abia perceptibil și a încuviințat din cap, după care și-a reluat masca obișnuită.

— Îmi amintesc că mi-era frică de conserva aia, fiindcă, dacă îi dădeam mamei în plus de lucru, mă bătea cu un băț de bambus de la care îmi dădea sângele și rămâneam cu vânătăi.

Când i-am zis că sună dureros, și-a reluat mantra cum că mama lui nu avea de ales, fiindcă se străduia să întrețină familia. N-avea timp de pierdut cu el.

— Cel mai rău m-a bătut când am descojit materialul termoizolant de pe pereți ca să-mi fac o jucărie din el, a zis Peter cu o grimasă. Voiam să țin ceva în mână, să am ceva cu care să mă joc.

Am intervenit, sugerând că poate ar fi prins bine dacă mama lui chiar *i-ar fi dat* o jucărie. Peter a răspuns că erau săraci și că toți imigranții chinezi trebuiau să facă aceleași sacrificii; numai așa puteau să-și facă un rost în Canada.

Nu era adevărat, desigur. Imigranții chinezi nu erau nevoiți să-și încuie copiii singuri în pod optsprezece ore pe zi, șapte zile pe săptămână, ani în șir. Asemenea Laurei, Peter normaliza comportamentul patologic al părinților săi. Li se părea firesc să fi fost neglijați și voiau să-și apere părinții.

După mai multe ședințe, am început să-mi exprim îndoieli față de felul în care vedea Peter experiența imigranților chinezi. În cele din urmă, l-am întrebat dacă el chiar credea că toți băieții chinezi erau ținuți încuiați pentru aproape întreaga durată a primilor cinci ani din viață. Răspunsul lui m-a șocat.

— Ei bine, asta a fost vina mea, a zis el încet. Roteam scaunele de la tejghea și fugeam prin restaurant. Mama nu-și permitea să angajeze pe cineva care să stea cu ochii pe mine. Sora mea a învățat să stea cuminte. Eu nu am putut să învăț.

În mod clar, Peter nu era pregătit să înțeleagă că, de fapt, era vorba despre abuz și neglijență.

Cea mai puternică amintire din copilărie – singura pe care o putea considera fericită – era când o vedea pe mama lui vara, de la fereastra podului, stând pe treptele din spate ale restaurantului și tăind legume. Uneori mai urca până la etajul al doilea ca să ia câte un sac de orez. Îi auzea pașii pe culoar și își dorea nespus ca ea să urce până la etajul al treilea, unde era podul-închisoare; își amintea cum îi tresălta inima în piept de fiecare dată când spera că vine la el. Dar nu venea aproape niciodată. (Venea abia după miezul nopții, când el dormea, ca să-l ducă alături, la ei acasă; în zori, când el încă dormea, îl aducea înapoi la restaurant.) Cobora în restaurant, iar Peter se întrista, dezamăgit.

— Cel mai greu de suportat era singurătatea, a zis el, evocând anii aceia. Bătăile și frigul erau ocazionale, dar singurătatea era un sentiment permanent și chinuitor, care nu mă părăsea niciodată.

Își amintea că vedea veverițe în copaci și le implora să vină la fereastra lui.

— Nu știam să vorbesc, dar îmi amintesc că am învățat cuvântul „singurătate" la mult timp după ce am ieșit din pod. Cred că aveam șapte sau opt ani și mă uitam la televizor la *Incredibilul Hulk*. Hulk spunea că se simte singur pentru că trebuie să trăiască retras de lume, ca să nu afle nimeni cine este. Muzica de la sfârșit, când trebuia să plece din oraș, era nespus de tristă. Țin minte că m-a șocat faptul că și alții simțeau singurătatea pe care o simțisem eu. În plus, de atunci încolo am avut un cuvânt, o etichetă numită „singurătate", pentru sentimentul acela cumplit.

După un alt număr de ședințe, l-am întrebat la un moment dat dacă mama lui făcuse vreodată ceva frumos pentru el. Peter a zis că îi dăduse odată un mic pian alb, de jucărie. Mulți ani mai târziu, sora lui i-a spus că-l uitaseră în restaurant niște clienți cu un copil mic. Ani la rând, nu a avut

în podul ăla prăfuit nimic altceva decât pianul şi conserva de roşii.

— Îmi plăcea la nebunie pianul şi mă prefăceam că e prietenul meu.

L-am întrebat cum se prefăcea că pianul e prietenul lui.

— Îl chema Micul Peter, a zis el. Nu ştiam niciun nume în afară de Peter, fiindcă nu făcusem niciodată cunoştinţă cu vreo altă persoană de sex masculin în afară de tata. Voiam ca Micul Peter să vorbească cu mine, aşa că am început să apăs pe clape şi să mă prefac că clinchetele pe care le scoate sunt răspunsurile lui. Puteam să-l fac să fie trist sau vesel.

(De fiecare dată când aud cântecul lui George Harrison, *While My Guitar Gently Weeps*, mă gândesc la Micul Peter.) După ce a primit pianul, viaţa emoţională a lui Peter s-a îmbunătăţit; avea un prieten la care ţinea şi a devenit mult mai puţin dependent de o mamă care era mereu furioasă şi care-l considera o povară.

Între şedinţe, m-am dus la bibliotecă să caut informaţii despre Peter (eram în anii 1980, cu mult înainte ca internetul şi calculatoarele să devină omniprezente). Am aflat că era un pianist cunoscut într-o formaţie consacrată. O recenzie spunea despre el că e „un om care poate să-şi facă orga electronică să vorbească, să geamă, să plângă sau să exulte". Dat fiind ce-mi zisese Peter despre rolul jucat de pianul lui, m-a surprins precizia acelei recenzii.

Micul Peter era cel mai apropiat prieten al lui Peter – singurul, de fapt. În limbaj de specialitate, era pentru el un „obiect de tranziţie". Ataşamentul unui copil faţă de mama sa este un proces psihologic complicat, dar absolut esenţial. Într-o dezvoltare normală, la început, copilul nu ştie altceva în afară de mamă. Apoi, cândva înainte să înveţe să meargă, copilul îşi dă seama că e o entitate separată de mama lui şi trece printr-o anxietate de separare, plângând când mama nu este în câmpul lui vizual. Adeseori, ca să-şi potolească anxietatea, se ataşează de un obiect care evocă pentru el

siguranța legăturii afective dintre mamă și copil. Acesta devine obiectul de tranziție. E vorba de obicei despre o păturică sau despre o jucărie de pluș, cu care copilul se duce peste tot, mai ales la culcare. Obiectul de tranziție îl ajută pe copil să facă trecerea de la dependență la independență.

Relația de atașament dintre Peter și mama lui a fost tulbure. Ea nu i-a arătat niciun semn de afecțiune. Îl lăsa singur de foarte mic și, dacă era exuberant, vesel sau gălăgios, ba chiar și dacă doar vorbea de față cu alți oameni în restaurant, îl pedepsea. Micul Peter era singurul lui prilej de a se exprima. Băiatul își canaliza toate trăirile prin el și, odată cu trecerea timpului, a devenit foarte atașat de Micul Peter.

Cum Peter nu zisese nimic despre tatăl lui, am întrebat ce loc ocupa el în tabloul de ansamblu.

— Tata nu avea nicio treabă cu mine sau cu altcineva din familie. Nu era un om rău; nu mi-a zis niciodată vreo vorbă urâtă și nici nu mă bătea. Treaba lui era să gătească în restaurant. Obișnuia să asculte jazz american la radio. Vara, când erau deschise geamurile de la bucătărie, muzica ajungea până la mine, în pod, și încercam s-o interpretez și eu la pianul de jucărie. Îmi plăceau mult concertele acelea de vară.

L-am întrebat ce s-a întâmplat de a produs așa o ruptură în căsnicia părinților săi.

— Mama punea deoparte toți banii pe care-i făcea la cele trei slujbe și nu cheltuia niciodată nici cea mai mică sumă fără să fie absolută nevoie. Toate hainele noastre, inclusiv ale părinților mei, erau de la niște veri din Toronto. Căra prin oraș bagaje grele; nu avea mașină. Nu lua niciodată autobuzul. Tata se ducea la Toronto o dată pe lună după materii prime. Nici azi nu știu exact ce s-a întâmplat, dar într-una dintre călătoriile astea, a băgat banii într-o schemă păguboasă și a pierdut toate economiile lor investind într-o companie de import din Saigon. Mama pusese deoparte 31 000 de dolari, iar tata pierduse toți banii.

În însemnările mele, am făcut observația că era uluitor să reușești să economisești 31 000 de dolari în anii 1950, mai ales având în vedere că mama lui nu știa engleză, iar o casă costa în Canada, în medie, doar puțin peste 7 000 de dolari. L-am îndemnat pe Peter să sape mai adânc în amintiri ca să descopere în ce anume se implicase tatăl lui, dar era prea mic ca să-și mai aducă aminte. Nu știa dacă tatăl lui era dependent de opiu sau de jocuri de noroc sau dacă pur și simplu făcuse o investiție proastă. Nu fusese niciodată clar. Mama lui, și așa irascibilă, a făcut o criză; nu trecea zi în care să nu spună ce mult își dorea să-și vadă soțul mort.

Au trebuit să vândă restaurantul ca să-și plătească datoriile și familia a fost nevoită s-o ia de la capăt. Când s-au mutat la Toronto, Peter, care avea cinci ani pe atunci, a fost scos din izolare. Mama lui s-a angajat într-o fabrică și-și lua de lucru și acasă, muncind până la miezul nopții. A pornit din nou o afacere cu import de alimente, pe care Peter n-a înțeles-o niciodată. După ce au plecat de la restaurant, tatăl lui nu a mai muncit niciodată. Trăiau în cea mai săracă zonă din cartierul chinezesc, la niște veri ostili, care nu-i voiau acolo, dar care îi primiseră din obligație.

La mai puțin de o lună de la mutarea în Toronto, Peter a început să meargă la grădiniță. Când a ajuns aici cu povestea, pe chip i-a apărut o expresie de suferință – o suferință mai mare decât atunci când vorbise despre izolarea lui.

— Am picat la grădiniță, a șoptit el. E cea mai mare rușine a mea. Mama a zis că sunt prost și că o fac de râs în comunitatea ei de chinezi.

Mi-au trebuit mai multe ședințe ca să aflu ce s-a întâmplat la grădiniță, dar se pare că Peter fusese îngrozit. Până atunci nu mai avusese ocazia să fie în preajma altor copii, cu excepția de surorii lui și a verișorilor, timp de câteva săptămâni înainte de începerea școlii. În plus, nu știa să vorbească nici engleză, nici chineză. În primii lui ani

de viaţă, abia dacă auzise câteva propoziţii pe zi în vreuna dintre aceste limbi. Nici el, nici sora lui nu învăţaseră chineza, ceea ce îi stânjenea foarte tare, mai ales la nunţi şi alte evenimente formale din comunitate.

Am consultat nişte logopezi care mi-au spus că fie copiii fuseseră trataţi atât de abuziv, încât îşi suprimaseră memoria limbii, fie li se vorbea aşa de rar, încât n-au reuşit s-o înveţe la vârsta crucială pentru achiziţia limbajului. (Tatăl lor se condamnase singur la muţenie după ce pierduse economiile familiei.) Nici Peter, nici sora lui nu aveau prieteni sau soţi chinezi; pe Peter îl neliniştea întrucâtva să audă pe cineva vorbind vreun dialect chinez. „Chiar şi azi mi se face pielea de găină când o femeie vorbeşte în chineză. Iar dacă ţipă, nu mai pot de frică."

Prin urmare, Peter intrase la grădiniţă fără abilitatea de a comunica verbal. Când copiii îi vorbeau în chineză, nu înţelegea, după cum nu înţelegea nici engleza. Iar când jucau jocuri, îi era frică să se ţină de mână în cerc cu alţi copii.

— Odată, am avut nevoie la baie, dar eu eram obişnuit să folosesc conserva de roşii şi să fiu bătut orice aş face. Aşa că am făcut pe mine, pentru că nu ştiam ce să fac.

Şi contactul vizual îl speria. Îl făcea să se simtă de parcă ar fi fost dezbrăcat în public. I se părea excesiv de intim şi-i venea să dea bir cu fugiţii ori de câte ori se uita cineva în ochii lui. Nu învăţase niciodată nici cum e normal să împarţi spaţiul cu alţii: cum fusese mereu singur, i se părea că toată lumea stă prea aproape de el. Când era copleşit, se ascundea sub pianina neagră din clasa lui şi se ţinea de lemnul ei ca să se aline. În fapt, pentru Peter, pianul acela era unul dintre foarte puţinele lucruri care-i plăceau la şcoală. Îl considera un fel de tată al Micului Peter şi tânjea să-l strângă în braţe, să-l mângâie şi să se ghemuiască lângă el. (Era tot un obiect de tranziţie, dar mai mare.)

Trist este că, înainte să primească vestea traumatizantă că picase la grădiniţă, el chiar credea că se descurca foarte bine. În afară de pianină, cealaltă influenţă pozitivă a

fost o educatoare blândă. Nu-i venea să creadă ce bună era cu el. La început se temea de ea și se făcea mic în prezența ei. Dar ea îi zâmbea – lucru pe care el nu-l mai văzuse – și Peter a înțeles intuitiv că surâsul ei era un semn de acceptare. Educatoarea i-a observat și atașamentul față de pian și, când interpreta *Three Blind Mice*, îl lăsa să se așeze lângă ea. El își punea mâna pe pian, într-o parte, și simțea cum mecanismul vibrează și respiră; își ținea palma acolo așa cum un copil ar ține mâna mamei. Vedea clapele mari și albe ca pe niște dinți, ca și cum întregul pian i-ar fi zâmbit larg, salutându-l. A fost cea mai înălțătoare experiență din viața lui. Când auzea cum notele se prefăceau în cântec, i se umpleau ochii de lacrimi. Credea că pianina vorbește cu el. Era primul lucru pe care îl înțelegea în ceea ce până atunci fusese pentru el cacofonia grădiniței.

Când Peter a aflat că a picat, a fost distrus. Crezuse că educatoarea îl simpatizează, iar acum credea că-l urăște. Mama lui i-a spus că toți ceilalți copii trecuseră și c-o să trebuiască să repete grădinița cu țâncii. Peter credea că dăduse greș la nivel existențial, așa cum făcuse tatăl său.

— A fost incredibil de umilitor să aflu că pur și simplu nu fac față.

Am încercat să-i explic că succesul la grădiniță rezultă din acumularea multor comportamente învățate, care nu pot fi dobândite dacă trăiești izolat într-un pod. Peter ratase atâtea etape, încât n-avea nicio șansă să se descurce la grădiniță. Educatoarea a observat asta și nu l-a lăsat să treacă mai departe. Pe urmă i-am explicat că devenim independenți treptat, parcurgând mai multe etape. Dacă etapele acelea sunt tulburate, cum fuseseră în cazul lui Peter, dezvoltarea copilului se va produce cu întârziere.

În primul rând, iubirea mamei e esențială ca să te poți aventura în lume într-un mod sănătos. De fiecare dată când spuneam asta, Peter protesta, insistând că mama lui își iubise sincer familia. Toată munca ei era pentru familie. I-am explicat că nu fusese capabilă să-i arate dragoste *în*

mod direct şi că el oricum nu-i putea simţi dragostea dacă stătea singur toată ziua.

Mama trebuie să ţină copilul în braţe şi să se simtă ataşată de el, iar copilul trebuie să se simtă ataşat de mamă. Pe la vârsta de doi ani, copiii îşi dau seama că sunt nişte fiinţe separate de mama lor. Ca să-şi încerce forţele în calitate de indivizi autonomi, încep să-şi manifeste dezacordul faţă de cei din jur zicând „nu" (de unde şi denumirea de *teribila vârstă de doi ani*[4]). Copiii care izbutesc cu succes să devină autonomi faţă de mamele lor învaţă de fapt să spună: „Nu, nu o să mănânc ce vrei tu, nu o să-mi pun ghetele, nu o să fac ce zici tu. Sunt altcineva decât tine." Acest pas îi ajută pe copii să înveţe conceptul de „al meu", dar e şi o etapă importantă în autoafirmare. Numai că Peter nu a avut şansa de a-şi constitui un sine separat de-al mamei sale. Spunea că nici acum, ca adult, nu i-ar trece prin minte să-i ceară ceva mamei lui – să se separe de ea în vreun fel –, darămite când era mic.

Lui Peter îi fusese foarte frică şi de alţi copii, fiindcă habar n-avea cum să se joace cu ei. Regulile baseballului sau ale oricărui alt sport i se păreau prea complicate şi enigmatice. I-am explicat din nou că nici în privinţa asta nu fusese prost; cei mai mulţi copii au fost deja expuşi la comportamente de grup timp de patru ani înainte să ajungă la grădiniţă. Alţi părinţi bat mingea cu copiii lor sau îi duc în parc, unde au ocazia să vadă cum se joacă alţi copii. Când se uită la alţi copii cum se dau pe tobogan, un copil de doi sau trei ani învaţă ce înseamnă să-ţi aştepţi rândul şi, prima dată când se dă pe tobogan, e şi mama sau tatăl său acolo. Dar Peter habar n-avea ce înseamnă să „faci cu rândul". I se părea că trebuie să se rotească şi să stea pe loc în acelaşi timp. Nu era capabil să joace *monkey in the middle* – era prea haotic.

---

4 Sintagmă care face referire la dificultatea părinţilor de a gestiona schimbările de comportament pe care încep să le perceapă la copii după vârsta de doi ani (n. tr.).

I-am explicat că un creier se dezvoltă treptat; nu e gata format la naştere. În primii patru ani, un copil trebuie să dezvolte ceea ce se numeşte „funcţie executorie". Cortexul prefrontal trebuie să creeze căi neuronale pentru a stabili conexiuni între toate lucrurile învăţate. De exemplu, funcţia executorie ne ajută să ne dezvoltăm atenţia selectivă: să învăţăm să ignorăm sunetele care nu sunt pertinente pentru contextul respectiv şi să ordonăm sarcinile în funcţie de priorităţi. Lumea în care trăim e complexă, iar noi învăţăm să ne orientăm prin ea pas cu pas.

După ce a repetat grădiniţa, Peter a început să se descurce mult mai bine. Şi de data aceasta a avut o educatoare care i s-a părut incredibil de blândă cu el. Când l-am întrebat ce înseamnă pentru el „incredibil de blândă", mi-a zis:

— Nu ţipa la mine şi nu mă lovea cu un băţ de bambus.

Educatoarea era tânără şi cânta des la pianină, inclusiv cântecul *Roţile autobuzului*, care îi plăcea la nebunie lui Peter. I se părea că el şi Peter cel Mare se distrează de minune împreună.

De pianina aceea se leagă un eveniment care i-a schimbat viaţa tânărului Peter. De obicei îl lua sora lui de la şcoală, dar într-o zi, nu a venit. Căzuse pe terenul de joacă şi trebuise să meargă la cabinetul medical al şcolii pentru îngrijiri, dar Peter şi educatoarea sa nu ştiau. Educatoarea a plecat să o caute şi l-a lăsat pe Peter singur în clasă, cu pianina.

Peter s-a dus la pianină şi a îmbrăţişat-o. Când a strâns-o în braţe, a apăsat din greşeală o clapă, care a scos un sunet. Peter a început să cânte la pian. Mi-a zis că la început a interpretat cântecelul *Roţile autobuzului* în felul săltăreţ în care îl interpreta educatoarea, dar apoi l-a cântat trist, ca şi cum autobuzul ar fi obosit pe drum şi s-ar fi rătăcit. Nu ştia prea bine ce înseamnă „vesel" şi „trist", dar putea să reproducă aceste sentimente cu ajutorul pianinei. Peter nu

putea să-şi explice cum de reuşise să cânte melodia – pur şi simplu o urmărise cu mare atenţie pe educatoare când cânta la pian. Pe urmă a cântat *Three Blind Mice*, incluzând şi o bucată improvizată, ca la jazz, ca să sugereze fuga şoarecilor. Era prea mic ca să ajungă cu picioarele la pedale şi trebuia să se lase să alunece pe banchetă ca să ajungă la unele note, după care se trăgea înapoi. Nu ştia cât timp petrecuse aşa, dar când şi-a ridicat privirea, în prag erau mai mulţi profesori care-l priveau împreună cu sora lui, asistenta medicală, directorul şi omul de serviciu. Omul de serviciu a început să bată din palme, iar ceilalţi i s-au alăturat.

Acest eveniment a marcat începutul carierei de interpret a lui Peter. A fost unul dintre cele mai fericite momente din viaţa lui şi, în drum spre casă, s-a simţit cu totul alt om. Prietenul lui, Peter cel Mare, vorbise în locul lui şi, în mod miraculos, fusese înţeles. Îşi amintea că era o zi de toamnă şi că toate frunzele îi făceau cu mâna. Şi culorile păreau mult mai intense: şi-a dat seama că până atunci văzuse lumea în alb-negru şi ca şi cum ar fi purtat ochelari de cal. Nu avusese vedere periferică. Mi-a zis că i s-a îmbunătăţit până şi percepţia adâncimii şi de atunci nu a mai fost aşa de neîndemânatic. Fusese prima dată în viaţa lui când reuşise să comunice emoţii şi fusese fabulos.

2

UN GEST DE IUBIRE

Trecuseră aproape patru ani de când familia Chang plecase din orăşelul Port Hope şi venise în Toronto. Deşi Peter, care acum avea nouă ani, nu mai era ţinut închis, viaţa lui de acasă rămăsese un calvar. Se mutaseră de la verii lor şi locuiau într-un apartament sărăcăcios, cu un singur dormitor, de pe Queen Street din West End[5]. După şcoală, Peter se uita la televizor împreună cu sora lui în apartamentul înghesuit până se întorcea mama lor de la muncă. Peter îşi îmbunătăţea cunoştinţele de engleză cu ajutorul şcolii, al televizorului şi al conversaţiilor cu sora lui. Îşi lua pianul de jucărie peste tot, interpretând la el toate cântecele pe care le auzea.

— Micul Peter avea doar opt clape, aşa că am fost mândru de mine când am reuşit să cânt melodia de pe coloana sonoră a filmului *Gilligan's Island*, iar sora mea a recunoscut-o şi a aplaudat.

În perioada aceea, tatăl lui Peter, care deocamdată apăruse doar ca figurant în relatarea pacientului meu, devenise un diabetic supraponderal care nu ţinea cont de glicemie şi mânca zahăr la sugestia soţiei sale. De când renunţaseră la restaurantul din Port Hope, diabetul neglijat, obezitatea şi depresia paralizantă îl făcuseră pe tatăl lui Peter neangajabil. Stătea toată ziua într-un fotoliu şi asculta discuri cu muzică jazz. Din când în când, când urma o frază muzicală deosebit de bună, făcea un semn vag spre disc,

5 West End din Toronto e locuit în mod tradiţional de imigranţi sosiţi recent în Canada (n. tr.).

iar Peter înțelegea astfel că tatăl lui, care renunțase la orice contact vizual aproape imediat după ce pierduse economiile familiei, încerca să-i împărtășească muzica lui. Peter auzise de la verii lui mai mari că tatăl său era foarte talentat la muzică în copilărie și putea să interpreteze o partitură la prima vedere, dar a fost descurajat să-și facă o carieră din asta, pentru că muzica era considerată o ocupație frivolă și un semn al Occidentului decadent.

Mama lui Peter nu pierdea niciun prilej de a-l umili pe soțul ei pentru că „distrusese viitorul familiei". Nu-i dădea bani deloc, nici măcar pentru țigări sau pentru discurile la care ținea așa de mult. Peter a aflat mai târziu că tatăl lui provenea dintr-o familie cu înclinații muzicale, care, după cum zicea nevasta lui, fusese coruptă de muzica occidentală și bănuită de trafic de opiu în Vietnam. Soția lui considera că muzica vestică se număra printre cauzele care făcuseră din tatăl lui Peter un om fără căpătâi.

Într-o zi, în mod neașteptat, mama lui Peter s-a întors mai devreme de la muncă. A găsit-o pe sora lui Peter făcând broderii din mărgele, pe când Peter și tatăl său, cărora nu li se trasase nicio sarcină, stăteau și ascultau jazz. Mama lui Peter s-a înfuriat cumplit.

— Era normal să se supere pe noi, a comentat Peter. La urma urmei, ea se spetea la muncă, iar noi stăteam degeaba. A zis că aşchia nu sare departe de trunchi, că eu și tata fuseserăm corupți amândoi de gândirea și muzica din Occident și că nu suntem cu nimic mai buni decât decadenții de francezi sau alte scursuri europene.

(În copilăria ei, Vietnam fusese o colonie franceză.) Tot răcnind la ei, mama lui Peter a ajuns într-o stare aproape isterică, iar în glasul său au început să se simtă inflexiunile periculoase, care îl înfricoșau pe Peter de fiecare dată.

— S-a dus valvârtej în sufragerie și a spart discurile tatei unul câte unul, pe genunchi. Eu stăteam înlemnit, sperând să nu mă ia și pe mine la rost, dar n-am scăpat, a rememorat Peter. De îndată ce a terminat de distrus colecția

de discuri, s-a uitat la mine, a dat buzna în dormitor, l-a înşfăcat pe Micul Peter şi l-a azvârlit pe fereastră.

L-a aruncat cu o asemenea forţă, că a zburat şi plasa de la geam cu el.

Peter avea nouă ani şi, aparent, era pedepsit pentru că nu făcea broderii din mărgele. De fapt, era pedepsit pentru că era ca tatăl său. L-am întrebat cât de tare l-a afectat faptul că-l pierduse pe Micul Peter. Mi-a răspuns că era un lucru cu care era obişnuit şi că nu a simţit decât un vid emoţional.

— E greu de explicat. M-am uitat pe geam şi mi-a părut rău pentru Micul Peter, de parcă ar fi fost Humpty Dumpty. Eu unul n-am fost trist, m-am simţit doar pustiit.

A ezitat o clipă, căutându-şi cuvintele.

— Parcă n-aş fi fost în trupul meu.

I-am atras atenţia că, dintre milioanele de amintiri posibile din urmă cu douăzeci şi cinci de ani, tocmai moartea Micului Peter i-a venit în minte. I-am zis că părerea mea era că tocmai de aceea şi-o amintise, fiindcă fusese o experienţă atât de traumatică.

— Sufereai de depersonalizare – e ceea ce se întâmplă atunci când te simţi divorţat de propriul sine. Nu-ţi mai experimentezi senzaţiile fizice sau emoţiile. Vezi lumea ca prin ceaţă, iar conexiunea ta cu tine însuţi este întreruptă.

— Mi se întâmplă des. Care e cauza?

— O copilărie traumatică, în care au fost afectate de obicei etapele timpurii ale diferenţierii sinelui, împreună cu o anxietate pronunţată.

Peter era de părere că ţinuse aşa de bine minte incidentul din cauza a ceea ce avea să se întâmple câteva zile după aceea. Era vacanţa de vară, aşa că sora lui făcea broderii din zori până târziu în noapte. Tatăl lor i-a făcut semn lui Peter să vină după el. Deşi nu împlinise încă patruzeci de ani, mergea sprijinindu-se în baston. El şi Peter şi-au croit cu greu drum până la mall. Tatăl era epuizat; gleznele îi erau umflate şi era lac de sudoare. Dar când au ajuns, s-a

dus la secţiunea de muzică a unui magazin, a luat un sintetizator şi a ieşit pe culoarul mallului. Un paznic i-a oprit şi a chemat poliţia. Poliţiştii şi-au dat seama că ceva era în neregulă cu tatăl, care nu le-a răspuns la nicio întrebare. I-au dus acasă cu sintetizatorul după ce Peter i-a asigurat că în apartamentul lor aveau bani suficienţi ca să plătească pentru instrument.

— Cu mintea mea de acum, cred că poliţiştii şi-au dat seama că nu suntem hoţi, dar că niciunul dintre noi nu e întreg la cap. Au fost amabili şi ne-au dus acasă fără niciun comentariu, iar eu am ţinut sintetizatorul strâns în braţe tot drumul.

Din fericire, mama lui Peter nu era acasă; sora lui a plătit pentru sintetizator din economiile personale. Poliţiştii s-au uitat bănuitori la mormanele de broderii depozitate prin cameră, ca într-o fabrică. Au întrebat de ce sora lui Peter era singură acasă, muncind – lucru pe care ei îl considerau exploatare infantilă. Peter i-a auzit zicându-şi unul altuia că s-ar putea să fie pur şi simplu un „obicei chinezesc". Păreau contrariaţi şi până la urmă nu au făcut plângere. A sosit şi mama lui Peter acasă; poliţiştii i-au explicat situaţia chiar înainte să plece.

De îndată ce-au ieşit pe uşă, mama lui Peter şi-a ieşit din minţi. Era o femeie înspăimântătoare chiar şi în zilele ei bune, dar Peter nu o văzuse niciodată aşa de înfricoşătoare. S-a năpustit cu sălbăticie asupra soţului ei şi a început să-i care la pumni până l-a doborât din picioare. Răcnea la el în chineză, aşa că Peter nu înţelegea ce spune. Tatăl lui s-a ridicat, s-a clătinat, s-a lipit de un perete, gâfâind din greu preţ de câteva minute, după care a făcut infarct şi a murit. Peter mi-a spus că s-a simţit mereu vinovat de moartea lui, pentru că, dacă nu i-ar fi luat sintetizatorul, ar mai fi încă în viaţă.

Peter avea foarte puţine amintiri din copilărie, dar printre ele se număra şi furtul sintetizatorului de către tatăl său. Mi-a explicat cu grijă că se simţise umilit, pentru că era

inacceptabil să furi; nu mai întâlnise în viaţa lui pe cineva care să fi furat ceva. Pe de altă parte, îl vedea ca pe singurul gest de iubire pe care-l făcuse cineva pentru el în scurta lui viaţă de până atunci. Tatăl lui nu avea bani, dar ştia că e pe moarte şi a vrut ca fiul lui să aibă un pian în locul celui care fusese aruncat. Aşa că se dusese şchiopătând într-un magazin şi pur şi simplu luase un sintetizator de acolo. Nici măcar nu se obosise să-l ascundă. Peter a recunoscut în episodul acesta un gest disperat de dragoste din partea unui muribund.

Înţelegea şi că moartea tatălui său fusese o sinucidere lentă. L-am întrebat cum a reacţionat mama lui.

— Chiar dacă şi-o dorise, mă gândesc că poate s-a simţit altfel când s-a întâmplat, am zis eu.

Peter a oftat adânc.

— Nici vorbă. Nu era genul. Îl voia mort şi a fost uşurată când el a murit. A zis că a scăpat de o povară. După moartea lui, nu l-a mai pomenit decât ca să-mi spună că sunt la fel de leneş şi de prost ca tata.

— Şi erai ca tatăl tău?

Peter a zis că da. Amândoi erau talentaţi la muzică; puteau să citească partituri la prima vedere şi să interpreteze piese după ureche. Aveau amândoi o fire potolită, iubeau muzica şi nu-i interesa să facă bani sau să se măsoare cu alţii. Peter cânta la sintetizator numai în dormitor, de teamă că mama lui i l-ar fi distrus dacă şi-ar fi dat seama că e important pentru el.

La câţiva ani după moartea tatălui, mama lui Peter a cumpărat o clădire mică, cu patru apartamente şi, patru ani mai târziu, încă una la fel. A ajuns treptat să deţină un şir întreg de astfel de clădiri. Se ocupa singură de întreţinere, de reparaţii şi de colectarea chiriei şi s-a luptat singură cu administraţia oraşului pentru controlul asupra nivelului chiriei. Când Peter avea douăzeci de ani şi ceva, i-a dat un

apartament într-una dintre clădiri, nu departe de-al ei. Îi pregătea în continuare cina în fiecare seară, dând fuga până acasă ca să facă de mâncare și plecând apoi în grabă la următoarea ei slujbă. De îndată ce sora lui a putut să scape de acasă, s-a căsătorit cu un bărbat de altă etnie, a făcut un copil și a devenit casnică, adoptând ceea ce mama numea „stilul de viață leneș al canadiencelor".

Peter credea că mama îl vedea ca pe o povară; îi zicea că e un „terchea-berchea" și îl cicălea mereu să-și ia o slujbă adevărată. El însă începuse deja să devină cunoscut în lumea muzicii, deși își neglija interesele financiare și nu câștiga prea mulți bani din turneele pe care le făcea cu formația.

Era limpede că mama îl etichetase ca rău, leneș și încet la minte încă de când era mic și până la vârsta adultă. Nicio dovadă contrară nu a clintit-o vreodată din convingerile ei. Nu o să știu niciodată dacă era din cauza urii față de soțul ei și a faptului că Peter îi semăna, din cauza credinței că muzica occidentală e malefică sau din cauză că îi disprețuia pe bărbați în general. Ce știu însă e că, atunci când mama ta îți pune o etichetă negativă, tu o crezi – cine altcineva îți formează imaginea de sine, dacă nu ea? Și totuși, cu cât timpul trecea, cu atât ieșeau la suprafață mai multe detalii despre viața mamei și cu atât mai comprehensibil devenea comportamentul ei. După cum zic adepții lui Freud: „Nu există mistere la Viena."

Ajunseserăm la capătul primului an de terapie. În timpul care se scursese, glasul lui Peter căpătase mai multe modulații, iar în ultimele câteva luni, începuse să își privească interlocutorul în ochi. Cum fusese supus unor privațiuni emoționale atât de mari, îi trebuise un an întreg să ajungă să aibă încredere în mine. Trebuia să vadă că îmi pasă de el și să se convingă că încercăm împreună să găsim o soluție pentru problema lui.

Pronosticul lui Peter era însă îngrijorător. Ratase atât de multe etape în dezvoltarea sa, încât nu știam cum

o să reuşim să-i construim egoul. Pe ce să construim, când aveam aşa de puţin material la dispoziţie? Era cam riscant să edificăm un sine pe o temelie aşa de nesigură. Aveam aceeaşi nelinişte pe care ar avea-o şi un arhitect dacă ar trebui să ridice o casă pe nişte piloni care se clatină.

Ce îmi dădea însă speranţă era incredibila bunătate a lui Peter. Dacă se întâmpla să n-aibă cineva bani, îl împrumuta el. Odată, când a văzut o femeie plângând în sala mea de aşteptare, nu a întrebat-o ce a păţit, ci s-a dus pur şi simplu să-i cumpere o cafea şi i-a spus că totul o să fie bine. Înduioşătoare era şi loialitatea faţă de mama lui, oricât de nejustificată ar fi fost. Blândeţea şi iertarea pot să te ducă departe.

Peter avea însă episoade de depersonalizare şi puseuri severe de anxietate de fiecare dată când vedea o persoană furioasă sau când stătea cineva la o distanţă prea mică de el. Bănuiam că aceste episoade erau şi sursa impotenţei lui. Simţea o anxietate aşa de puternică, încât avea experienţe extracorporale, şi e greu să ai un contact sexual reuşit când nu eşti în trupul tău, ca să te poţi simţi excitat.

Scopul tratamentului era să-i întărim egoul ca să poată să facă faţă acestor tipuri de situaţii şi să nu-şi mai părăsească emoţional corpul în momente de stres. Egoul – sentimentul sinelui – e un concept abstract; e greu de definit prin imagini concrete. Imaginaţi-vi-l ca pe o casă pe care o ridici cărămidă cu cărămidă. Te apără de stresul provocat de lumea externă, oferindu-ţi un cămin metaforic în care să te adăposteşti – un spaţiu sigur. Dacă mama lui Peter ar fi fost o femeie mai sănătoasă, i-ar fi spus că e sensibil, generos, intuitiv, inteligent şi înzestrat cu talent muzical. Dacă i-ar fi lăudat aceste calităţi, l-ar fi ajutat pe Peter să-şi construiască o bază mai solidă. La fel ca purceluşul din povestea pentru copii, când ar fi venit lupul să bată la uşa lui, Peter ar fi fost în siguranţă în casa lui trainică, de cărămidă.

În schimb, mama lui îi spusese decenii întregi că e leneş, prost şi incapabil să se descurce în viaţă. Nu exista

nimic solid la temelia casei lui; el trăia într-o casă de paie. Când urma să interacţioneze cu alţii sau să facă sex, Peter nu se simţea protejat în casa lui de paie. Egoul lui nu era suficient de puternic. Trebuia să-şi părăsească trupul şi să se depersonalizeze.

În terapia cu el, speram să reuşesc să îndeplinesc două obiective: în primul rând, voiam ca Peter să înţeleagă că mama lui era labilă psihic şi că-l văzuse prin propria lentilă deformatoare; în al doilea rând, voiam să-mi asum rolul „mamei bune", care să-l ajute să se mute din casa de paie în cea de cărămidă. Trebuia să-l fac să-şi vadă calităţile, ca să se poată pune la adăpost de lup. Voiam să-i poată spune lupului: „Eu sunt Peter Chang şi acesta este adăpostul meu sigur. Nu eu trebuie să plec de aici, ci tu."

Ne apropiam de începutul celui de-al doilea an de terapie şi venise vremea să ne îndreptăm atenţia spre impotenţa lui Peter, incapacitatea lui de a avea o erecţie când încerca să facă sex cu o femeie. Cum făcea parte dintr-o formaţie, nu ducea lipsă de ocazii de a întâlni femei; de fapt, femeile îi făceau adeseori avansuri. Peter zicea că asta n-are nicio legătură cu faptul că era sau nu o persoană atractivă; era pur şi simplu „ce se întâmplă dacă eşti membru într-o formaţie". I-am spus că, atunci când vine vorba despre riscuri profesionale, cu siguranţă era mai bine decât cancerul la plămâni cu care se alegeau muncitorii din mine.

Tânjea să poată face sex, dar intimitatea fizică cu o femeie îi provoca un disconfort foarte mare. Am pornit de la ideea că ar fi mai bine să dezvolte o relaţie treptat şi să stabilească mai întâi o prietenie. În felul acesta, putea să avanseze într-un ritm acceptabil pentru el.

I-am spus lui Peter că, pentru a ne ocupa de problema lui, trebuia să-i analizăm întregul profil psihologic, încă de la naştere. Faptul că fusese privat de afecţiune maternă îi indusese ceea ce John Bowlby, un faimos psihiatru britanic, numeşte „tulburare de ataşament". Pentru un bebeluş,

nimic nu e mai important decât ataşamentul matern – nici măcar hrana. Bebeluşul ar face orice ca să-l primească. Fără el, copilul e anxios şi nu poate explora sau interacţiona cu lumea într-un mod normal. Tulburarea de ataşament nu-i afectează doar relaţia cu mama, ci întreaga dezvoltare socială, emoţională şi cognitivă. Dacă bebeluşul nu primeşte dragoste maternă, nu poate trece la etapa a doua – să aibă încredere în alţii, să se ataşeze emoţional de ei şi, în cele din urmă, să formeze şi ataşamente sexuale. Cu alte cuvinte, nu te poţi dezvolta emoţional dacă nu ai avut acest ataşament infantil.

Konrad Lorenz, un zoolog, a observat că ataşamentul poate fi înţeles în context evolutiv, fiindcă mama asigură siguranţa copilului (această constatare, alături de altele, este şi ceea ce i-a adus lui Lorenz Premiul Nobel). Ataşamentul este adaptiv, crescând şansele de supravieţuire ale copilului, aşa că este adânc înrădăcinată în creier. Bebeluşul are nevoie să fie ţinut în braţe, iubit şi dezmierdat de mamă.

Dar Peter nu reuşea să înţeleagă nici măcar ce legătură are lipsa ataşamentului matern cu tulburările lui de comportament de la grădiniţă, darămite cu impotenţa. Uneori, un terapeut ajunge într-un impas şi trebuie să pună lucrurile în mişcare făcând ceva extrem sau neortodox ca să-l facă pe pacient să vadă un tipar. Astfel, ca să-l fac pe Peter să înţeleagă mai bine ideea de ataşament matern, am organizat o proiecţie privată a filmelor documentare ale lui Harlow despre maimuţe din anii 1950, probabil cele mai faimoase filmări făcute vreodată în laboratorul unui specialist în psihologie socială. Proiecţia avea să se ţină la Universitatea din Toronto (unde mai predasem ocazional), iar operatorul fusese de acord să pună pauză ori de câte ori voiam să-i atrag lui Peter atenţia asupra vreunui amănunt. Cu toate că experimentele lui Harlow ar fi considerate imorale după standardele de azi, ele ne oferă o perspectivă unică asupra tulburării de ataşament. Înainte, filmele erau disponibile doar studenţilor de la psihologie, dar acum poate să le vizioneze oricine pe YouTube.

Filmările lui Harlow au avut un rol crucial în terapia lui Peter. La început, profesorul Harlow oferea o explicație a conceptului de atașament matern, pe care el îl numea „iubire" și prin care copilul stabilește cu mama sa o legătură afectivă puternică. Experimentele presupuneau creșterea unor pui de maimuță nou-născuți în cuști, cu două mame surogat. „Mama de sârmă" ținea un biberon cu lapte; puiul de maimuță trebuia să se cațăre pe ea ca să-l ia. „Mama de cârpă" era făcută tot din sârmă, dar era învelită într-un prosop; în loc de mâncare, oferea o senzație tactilă, iar puiul putea s-o strângă în brațe și să se ghemuiască lângă ea. Harlow și ceilalți au fost șocați să descopere că, pentru puii de maimuță, aceste din urmă aspecte erau mai importante decât hrana. Puii stăteau agățați de mama de cârpă și nouăsprezece ore pe zi; la mama de sârmă nu se duceau decât preț de câteva minute, cât le lua să bea laptele. Când mama de cârpă era scoasă din cușcă, puiul țipa îngrozit, cuprins de anxietatea separării. Dacă erau îndepărtate ambele mame, puiul de maimuță începea să se legene înainte și înapoi, făcându-și rău singur.

Peter, care încă obișnuia să vorbească destul de monoton, a început să comenteze tulburat. Se recunoștea în maimuța care se legăna și se mușca singură; și el se dădea cu capul de pătuț în lungile ore în care era lăsat singur. Dar micul lui pian îl salvase.

— Micul Peter a fost mama de cârpă care îmi cânta, mă alina și mă îmbrățișa cu muzica sa, mi-a zis el.

Își putea aminti sau imagina pianul scoțând sunete liniștitoare ca să-l mângâie în dezolarea lui. A spus că nu înțelegea cu adevărat că el era cel care producea sunetele, apăsând clapele. Vedea pianul ca pe un obiect animat, ca pe o ființă care îl alina.

Am pornit din nou proiecția și ne-am uitat cum puiul de maimuță era scos din cușcă pentru prima dată și încuiat într-o cameră, departe de mama de cârpă. În încăpere erau multe obiecte care le plac de obicei maimuțelor, cum

ar fi scări și leagăne. Dar puiul era înfricoșat și se retrăgea într-un colț, unde tremura îngrozit. De îndată ce era adusă în cameră și mama de cârpă, puiul se cățăra pe ea și o strângea în brațe. După câteva clipe cu mama, care îl liniștea, puiul era în sfârșit dispus să-și exploreze noul mediu.

Peter a cerut să oprim din nou filmul.

— Doamne, a zis el, asta e grădinița. Toată lumea avea o mamă de cârpă, dar eu n-aveam nimic. Stăteam înspăimântat într-un colț. *Mi se rupe inima* pentru puiul de maimuță. Îmi amintesc acum că mă întrebam de ce nu erau și ceilalți copii îngroziți, ca mine. Ei alergau de colo-colo și se fugăreau printr-un tunel de pânză în formă de omidă, care pe mine mă speria de moarte.

În film apărea apoi un fel de monstru care arăta ca un gândac de metal uriaș, cu dinți imenși și un cap rotitor. Puiul, vădit înspăimântat, se ducea repede să-și îmbrățișeze mama de cârpă. Când contactul cu mama de cârpă îl liniștea îndeajuns și puiul simțea că poate să conteze pe atașamentul ei, se întorcea spre monstrul cel mare și începea să scoată sunete amenințătoare.

Peter mi-a făcut semn că vrea să oprim filmul din nou.

— Alți copii se luau de mine și n-aveam pe nimeni care să mă aline, mi-a zis el. Nu făceam decât să mă ascund și ciclul continua la nesfârșit.

Am mai văzut împreună câteva filme de-ale lui Harlow. Ele dezvăluiau faptul că maimuțele care fuseseră lipsite, ca pui, de dragostea maternă nu puteau să se apere. Cel mai frapant amănunt era faptul că nu voiau să aibă contact sexual. Și dacă erau forțate să copuleze și să facă pui, nu știau cum trebuie să se comporte ca părinți. Atât masculii, cât și femelele deveneau cruzi; erau violenți și retrași din punct de vedere emoțional, iar puii lor adesea trebuiau scoși din cușcă, pentru propria siguranță.

S-a terminat și ultimul film, s-au aprins luminile, iar Peter rămăsese încremenit. M-am uitat la chipul lui de o paloare cadaverică. S-a întors uluit spre mine și a zis:

— *Nu vor să facă sex. Doamne, Dumnezeule!*

Îi picase fisa.

— Așa e. Sexul e ultimul pas, am spus eu. În primul rând, ai nevoie de dragoste, apoi de mângâieri, apoi de proximitate fizică, apoi de protecție, ca să poți să te aventurezi în lume și să-ți asumi riscuri. Cine e izolat în copilărie ratează toate aceste etape și, ca adult, percepe sexul ca pe o experiență terifiantă.

— Ați văzut ce înfricoșată era maimuța care crescuse doar cu mama de sârmă când a trebuit să se împerecheze cu o maimuță normală? *Așa mă simt și eu.*

Am observat că avea pete mari de sudoare la subraț și clipea mai rar. Era prea tulburat și dezorientat ca să plece din sala de proiecții. Tocmai își revizitase copilăria – și fusese o experiență înspăimântătoare.

Peter o crezuse pe mama lui când ea îi spusese că e inutil, inadecvat și prost. Încercările mele de a-i schimba imaginea de sine nu-l clintiseră pe Peter, care încă împărtășea perspectiva mamei asupra sa. De-abia filmele lui Harlow l-au făcut să înțeleagă că ratase momente cruciale din dezvoltarea sa. Mai târziu, Peter mi-a spus că nimic n-a avut un impact mai puternic asupra lui decât studiile lui Harlow asupra maimuțelor. Terapia începea să-și facă efectul și, din clipa aceea, am început să vorbim despre perioada „de dinainte de Harlow" și „de după Harlow".

Peter a început să înțeleagă că nu era prost, nici ratat, ci mai degrabă cineva care nu era pregătit pentru viață. Ce îl nedumerea totuși era cum de „nu avuseseră aceeași soartă și alți copii chinezi ai căror părinți munceau". Trebuia să procedez cu grijă. Peter îi fusese mereu loial mamei sale; nu rostise nici măcar un singur cuvânt critic la adresa ei.

Refrenul lui constant era „A făcut tot ce a făcut pentru noi ca familie."

Eu însă o vedeam ca pe o femeie al cărei instinct matern fusese compromis iremediabil. Ca terapeut însă, știam că nu m-ar ajuta să i-o spun lui Peter. Trebuia să ajungă singur la concluzia asta – și nu oricând, ci într-un moment în care era pregătit s-o accepte. Dacă le dezvălui pacienților un „adevăr" – în lipsa unui termen mai bun – înainte ca ei să fie pregătiți să-l audă sau să-l accepte, își pierd încrederea în tine ca terapeut; le intră în funcțiune mecanismele de autoapărare și nu fac decât un progres superficial. În ochii pacientului, suprainterpretarea e semnul unui terapeut începător sau nesigur pe el. Un terapeut își poate conduce pacienții până în pragul înțelegerii, dar nu are voie să-i tragă cu forța dincolo de el. Pacienții o să treacă singuri pragul când sunt pregătiți.

Oricât de lent s-ar fi desfășurat și cu oricâte ocolișuri, terapia lui Peter era totuși un drum de la depersonalizare la personalizare. Peter nu fusese tratat ca o persoană, așa că nici el nu se considera ca atare. Se privea din afara propriului trup. Terapia îl îndruma în lunga călătorie spre personalizare, spre sentimentul că este o ființă umană.

3

O ÎNTREBARE ARZĂTOARE

Când era plecat cu formaţia într-un turneu în sudul Statelor Unite, Peter a făcut cunoştinţă cu o chelneriţă dintr-un bar din Arkansas. El şi trupa lui aveau să cânte acolo timp de o săptămână. Când a adus băuturile, chelneriţa i-a cerut să interpreteze melodia *Georgia*, zicând, cu un pronunţat accent sudist: „Arată-mi ce dor ţi-e de Georgia, că io de-acolo sunt." Când Peter a interpretat melodia, toată sala a amuţit. La sfârşit, a luat microfonul şi a zis: „Asta a fost pentru Melanie, căreia îi e dor de Georgia." Membrii formaţiei s-au întors şocaţi spre el: tocmai vorbise pe scenă, pentru prima dată în cei şaisprezece ani de când cântau împreună. Peter a zis că a văzut ce mult se bucurau pentru el – deşi nu ştiau că face terapie, îşi dădeau seama că era o mare realizare pentru el.

Melanie l-a aşteptat după spectacol şi au băut un pahar împreună. Peter mi-a zis că a încercat să nu se gândească la sex şi doar să trăiască în prezent. Ea l-a întrebat unde stă şi, când Peter i-a zis numele hotelului, Melanie a dat cu subînţeles din cap şi l-a privit în ochi. Peter mi-a spus că s-a gândit la terapia noastră şi a încercat să aranjeze lucrurile în aşa fel încât s-o poată lua treptat. I-a spus că era obosit după cele două reprezentaţii din ziua aceea, dar a invitat-o să ia prânzul împreună a doua zi. Ea a acceptat.

Peter şi-a spus că nu e cazul să-şi facă griji în legătură cu sexul; voia să stabilească mai întâi o relaţie de prietenie. La prânz, Melanie i-a zis că tatăl ei colecţiona discuri vechi cu muzică blues, aşa că au vorbit despre muzică, un subiect

relaxant pentru Peter. S-au văzut de mai multe ori, dar nu au făcut sex. Nu a dus-o în camera lui de hotel.

După ce s-a întors în Toronto, Peter i-a scris des; a reuşit să devină ceva mai expresiv în scrisorile lui şi chiar să dea semne de ataşament. S-a hotărât să ia avionul până acolo pentru un weekend, ca s-o vadă. Pe măsură ce se apropia weekendul cu pricina, am discutat ce ar putea să-i spună lui Melanie. I-am zis că nu e nevoie să-i dezvăluie problema lui sexuală. Nu trebuia decât să fie blând şi iubitor; l-am asigurat că n-o să-i fie greu deloc, fiindcă el era deja blând şi bun din fire.

— Cred că în inima ta există o persoană normală, iubitoare şi blândă, care ar fi un iubit minunat şi sensibil, i-am zis eu. Doar că ai avut o copilărie foarte izolată şi traumatică. Chiar şi aşa, tu vrei totuşi să încerci să stabileşti o conexiune cu alţii. Muzica ta e plină de emoţie şi de senzualitate şi e foarte expresivă – aşadar, ai calităţile astea în sinea ta. Ţine minte, eşti rănit, dar nu distrus.

I-am explicat ce înseamnă să dezmierzi pe cineva şi cum s-o faci fără să pară artificial. Copilul surorii sale îl îmbrăţişa des – sau, în orice caz, lui Peter i se părea des. Îl urmărise cu atenţie, ca să poată să imite comportamentul. Lui nu îi venea natural.

A scos-o pe Melanie la cină, după care ea a spus că vrea să vină cu el în camera lui de hotel, fiindcă locuia cu alte trei fete. S-au pus în pat, dar, din păcate, Peter s-a simţit din nou depersonalizat. Se vedea întins în pat ca prin obiectivul unei camere de filmat care se îngusta tot mai mult; nu se mai simţea în propriul trup. În cele din urmă, s-au dus amândoi la culcare.

A doua zi, au ieşit în oraş. Melanie trebuia să lucreze la bar în seara aceea, de la opt la două, şi au stabilit ca Peter să vină s-o ia. Dar când i s-a terminat schimbul, Melanie s-a dus la baterist şi a plecat cu el. Barmanul, care ştia că Peter stătuse s-o aştepte, a zis: „Îmi pare rău, dar chinezii nu prea au succes prin părţile astea." Peter ştia c-o spusese în chip

de consolare și că nu-și dăduse seama cât de jignitoare era remarca, de fapt.

Mi-era milă de Peter, dar i-am zis să ia povestea asta drept un test. Sexul era doar vârful aisbergului. Nouăzeci la sută din aisberg era sub nivelul apei, în subconștient, și spre asta trebuia să ne îndreptăm noi atenția.

Am încercat să-l fac pe Peter să-și amintească ce visează, fiindcă visele erau cea mai bună cale de acces spre subconștientul său. I-am spus să țină un creion și o foaie de hârtie la capul patului, ca dimineața să-și poată nota primele gânduri. S-a dovedit că visele lui se repetau fără cruțare. Întotdeauna se producea în ele un eveniment pe care Peter nu-l putea controla.

— *Se făcea că stau întins, cu brațele și picioarele depărtate, pe acoperișul unui autobuz care gonea pe stradă cu o viteză amețitoare, clătinându-se, iar eu încercam să găsesc ceva de care să mă țin, dar nu exista niciun mâner. Autobuzul schimba întruna banda, azvârlindu-mă dintr-o parte în alta. Încercam să-i strig șoferului, dar nu aveam glas. Până la urmă, reușeam încet-încet să mă trag până în partea din față a autobuzului, acolo unde acoperișul se întâlnea cu geamul din față. Mă aplecam și mă uitam prin parbriz, numai ca să constat că nu era niciun șofer.*

De fiecare dată când avea acest vis, Peter se trezea înspăimântat. L-am întrebat în ce feluri viața lui scăpase de sub control, așa ca autobuzul. Când a răspuns că nu putea să aibă o relație, i-am atras atenția că nu era adevărat. Ce nu putea deocamdată era să facă *sex*. Avea o relație cu mine, cu sora lui și cu membrii formației, care păreau să-l simpatizeze și să-l respecte. Membrii formației comunicau prin intermediul muzicii lor, iar lui Peter îi venea foarte ușor să facă asta. De fapt, muzica lui era intimă și mulți fani se simțeau atinși de ea. Singura dată când nu se simțea depersonalizat era când cânta la pian, oricât de numeros ar fi fost publicul.

Dar Peter mi-a răspuns că nu avea de fapt sentimente faţă de alţi oameni, şi atunci cum ar fi putut să aibă o relaţie autentică? Când Melanie plecase de la bar în compania unul alt bărbat, nu a fost trist. Era doar un lucru care se întâmplase. Când apărea pe coperta unei importante reviste de muzică, evenimentul nu-l făcea fericit. Dacă i-o arăta mamei sale, ea zicea că numai opiomanii şi americanii proşti citesc reviste de muzică.

În a doua jumătate a celui de-al treilea an de terapie, a avut loc un incident care i-a zguduit pe Peter şi pe sora lui. Evenimentul s-a dovedit un alt punct de cotitură în terapie.

Sora lui Peter fusese un copil tăcut, care stătea la o masă în restaurant şi desena. Fusese robotul mut şi obedient pe care-l dorise mama ei. Cu toate acestea, fusese mult mai puţin traumatizată decât Peter: nu fusese încuiată nicăieri şi putuse să interacţioneze cu clienţii şi să primească semne de afecţiune din partea lor. Ca adult, era tot tăcută şi respectuoasă, dar nu o lăsa niciodată pe mama ei să se poarte urât cu copilul: în astfel de ocazii, o înfrunta cu vehemenţa cu care îşi apără o ursoaică puii. Peter îşi vizita des nepoata de trei ani şi îi plăcea să construiască o legătură cu ea. Învăţa ce înseamnă un comportament normal observând felul plin de iubire în care interacţiona sora lui cu fetiţa.

Într-o zi, nepoata lui Peter a tras o oală cu chili de pe aragaz; a suferit arsuri grave şi a trebuit internată într-un spital. Arsurile fetiţei au fost traumatice pentru toată familia. Peter mi-a povestit că el, mama şi sora lui s-au dus la spital împreună, ca s-o viziteze în secţia de arşi. Pe Peter l-a îngrozit să-i vadă pe copiii de acolo zvârcolindu-se de durere.

Deodată, mama lui a început să se poarte straniu.

— Pe când mergeam pe culoar, mama a izbucnit în râs şi a zis: „Ia uite la ea! Ia uite la ea!" Arăta spre un copil cu arsuri grave şi râdea de nu mai putea. O asistentă s-a uitat

la ea şi a zis: „Purtaţi-vă ca o fiinţă umană sau căraţi-vă de aici."

Pe Peter l-a şocat s-o audă pe asistentă vorbindu-i aşa mamei lui.

— Deodată, mi-a venit în minte tot ce mi-ai spus tu despre mama. Oricât de incredibil ar părea, ea a continuat să râdă, iar asistenta a ameninţat-o c-o să cheme paza dacă nu se opreşte. Începuseră să se adune şi alte asistente. Sora mea doar stătea şi se uita în tăcere. Mi-a părut aşa de rău de fetiţa aceea cu cicatrici atât de urâte. Am răbufnit şi i-am zis mamei: „Ce te-a apucat? Copiii ăştia suferă. Taci imediat sau urcă-te în autobuz şi du-te acasă." Ea s-a potolit, iar sora mea mi-a pus mâna pe spate, ca pentru sprijin.

Pentru prima dată, Peter era în mod conştient furios pe mama lui. (Nici nu pot să-mi închipui cât de furios o fi fost la nivel inconştient.) I-am spus că, deşi nu putea să simtă furie pentru ce-i făcuse ea lui, acum se simţea furios pentru felul în care se purtase mama lui cu arşii.

Pe urmă, uluită de purtarea stranie a mamei lui, l-am întrebat pe Peter despre copilăria ei. Mi-a dat de înţeles că trecutul ei era un mister pentru el. Nu ştia să aibă fraţi, iar pe părinţii ei nu-i cunoscuse. Aveau veri din partea tatălui în Toronto, dar ea se înstrăinase de toţi – se folosise de ei după ce soţul său pierduse banii familiei şi nu mai aveau unde să stea, dar acum, că era bogată şi deţinea mai multe clădiri de apartamente, refuza să-i împrumute ca să poată să-şi înceapă şi ei o afacere.

Peter a zis că purtarea ei atât de insensibilă faţă de copiii răniţi a descătuşat în el furia faţă de ce îi făcuse lui. A refuzat să se mai ducă să ia cina la ea acasă.

Mama a părut contrariată de răceala lui Peter şi a început să-i lase cina la uşă. Pe măsură ce zilele treceau, a devenit tot mai isterică în protestele ei, urlând la el la telefon să vină la cină. Într-un târziu, Peter a acceptat să-i facă o vizită. La sugestia mea, a încercat să afle ce provocase atitudinea ei îngrozitoare de la secţia de arşi. Când Peter a

deschis subiectul, ea a izbucnit din nou într-un râs maniacal, la fel ca atunci. Înfuriat de cruzimea ei, Peter a început să-şi descarce sufletul, spunându-i cât suferise în copilărie. Mama a clătinat din cap, încă râzând, şi i-a răspuns că el habar n-are ce înseamnă o copilărie plină de suferinţă, adăugând că îl apărase de toţi oamenii răi.

Peter a întrebat-o de trecutul ei. Ea s-a eschivat, spunând doar că singurul lucru care contează e să poţi să te întreţii singură, ca să nu depinzi niciodată de soţ. A mai zis şi că ea n-avea de gând să fie vreodată „nevasta numărul doi".

Povestea mamei a ieşit la iveală abia peste câteva săptămâni. Bunica lui Peter din partea mamei fusese „a doua soţie" a unui om de afaceri chinez din Vietnam. (Membrii familiei erau chinezi Hoa, dar trăiau în Vietnam de mai multe generaţii.) În contextul acela, o a doua soţie era ceva între o amantă şi o concubină. Un bărbat bogat întreţinea o femeie în schimbul unor favoruri sexuale; copiii nu făceau parte din plan. Bunica lui Peter fusese frumoasă, iar bunicul bogat se mândrise cu ea. Dar când şi-a pierdut banii, a început să se poarte urât cu a doua lui soţie. Decăzuse social şi nu se mai putea asocia cu persoane care îi pătau reputaţia. A refuzat s-o mai sprijine financiar sau să-i recunoască vreun drept legal copilului pe care nu şi-l dorise (mama lui Peter). Peter nu ştia la ce fel de „drepturi" se referea mama lui şi nici n-a putut să obţină lămuriri, din pricina barierei lingvistice dintre ei. Bunica lui nu avea voie să muncească şi nici nu putea să obţină o autorizaţie pentru deschiderea unei afaceri sau altfel de documente legale, fiindcă o a doua soţie nu era considerată legitimă. În cele din urmă, a deschis un local ilegal în care străinii „degeneraţi" puteau veni să consume opiu. De asemenea, era un loc pentru „bărbaţi cărora le place opiul fierbinte" – Peter a zis că acestea au fost cuvintele mamei sale, dar nu ştia prea bine ce puteau să însemne. El a dedus că era vorba despre un fel de bordel în care se consuma opiu şi unde clienţii provocau arsuri oamenilor ca o perversiune sadică. Bunica lui Peter făcea

rost de opiu, iar fetele din bordel, inclusiv mama lui Peter, erau arse cu ţigări franţuzeşti.

— Peter! am exclamat, absolut şocată.

Am întrebat dacă clienţii erau francezi. El presupunea că da, fiindcă totul se întâmpla în Saigon, în anii 1920 şi 1930, când Vietnamul era încă o colonie franceză. Chinezii, care formau cea mai numeroasă minoritate din ţară, conduceau multe afaceri. Treaba mamei lui Peter era să-i facă pe bărbaţi fericiţi – să se lase arsă şi să facă „lucruri rele", fără să fie clar despre ce lucruri era vorba. În engleză, a descris practicile de acolo cu termenii „sex pervers" şi „arsuri cu opiu fierbinte". Când a văzut arşii din spitalul din Toronto, şi-a amintit de copilăria ei. Peter a întrebat-o dacă şi bunica era arsă, iar mama a răspuns fără nicio emoţie în glas: „Nu prea. Fetele tinere aduc mai mulţi bani." Peter a vrut să ştie cât de tinere erau mama lui şi celelalte fete la vremea aceea. Ea a evitat întrebarea cu un „Nu-ţi înţeleg engleza" (cum zicea adesea când nu voia să dea un răspuns clar).

Mama lui Peter îl cunoscuse pe tatăl lui în localul unde se consuma opiu. El şi fratele său cântau într-ascuns într-o formaţie de jazz pe aceeaşi stradă şi intrau ocazional să fumeze. Când el i-a propus s-o ia de nevastă şi s-o ducă în Canada, ea nu a lăsat ocazia să-i scape. I-a zis lui Peter că singurul lucru care o interesa era să facă bani ca să nu fie „o a doua nevastă", fiindcă astfel de femei nu aveau putere sau drepturi şi ajungeau să se ocupe cu „afaceri necinstite". În cele din urmă, Peter i-a pus o întrebare importantă: „Mama ta te-a ţinut vreodată încuiată?" Răspunsul ei a fost revelator: „Nu, tu norocos că te-am încuiat. Eu trebuia să cânt pentru cină."

Am clătinat încetişor din cap, uitându-mă lung la Peter.

— Ştiu, ştiu, a zis el. Mereu am zis că a făcut şi ea ce-a putut.

Şi, după o clipă de gândire, a adăugat:

— Cred că îi ura pe tatăl şi pe verii mei şi pentru că ştiau ce fusese ea.

— A mai avut vreo relaţie cu vreun bărbat după moartea tatălui tău?

— Niciodată. Poartă haine căpătate, chiar şi la nunţi. Se tunde singură. Dacă o bagă în seamă vreun bărbat, crede că umblă după banii ei. Nu-şi iubeşte decât banii.

— Banii o feresc de arsuri, am explicat eu. A avut o mamă care şi-a pus la dispoziţie singurul copil pentru plăceri sadice. Când bunica ta vedea arsurile, râdea cot la cot cu clienţii ei – cum a râs şi mama ta la spital.

Biata mamă a lui Peter nu avea nici cea mai mică idee cum să fie părinte, fiindcă nici ea nu avusese un părinte iubitor.

— Şi mie îmi pare rău pentru mama ta, am zis eu după o lungă tăcere. A fost lipsită de una dintre cele mai mari împliniri emoţionale pe care le poate trăi un om – instinctul matern şi bucuria de a fi mamă.

Instinctul matern *nu* vine natural decât dacă a fost îndeplinit în prealabil un set de condiţii. Nu se activează decât dacă mama îşi poate aminti ataşamentul propriei mame faţă de ea şi dacă a avut un model al felului în care se manifestă acest instinct în familia ei sau altundeva în societate.

Peter a rămas tăcut multă vreme.

— Mă tot gândesc la mama ta, care râdea de arşi, am zis eu într-un târziu. Şi ea fusese arsă. Clienţii râdeau pesemne de ea, iar ea probabil că n-a făcut decât să le imite comportamentul. La urma urmei, clienţii bordelului plăteau pentru aşa-zisul privilegiu de a le provoca arsuri altora. Mama ta nu a ştiut cum să se ataşeze de tine, fiindcă nici ea nu a fost ataşată de mama ei. Mama ei a abandonat-o din punct de vedere emoţional de la o vârstă fragedă. Mai mult, a lăsat-o, pentru bani, pe mâna unor bărbaţi sadici. Nu-i de

mirare că mama ta are impresia că te-a ocrotit fiindcă te-a întreținut și te-a ținut sub lacăt, departe de rău.

— Și pe mama ei a întreținut-o, a completat Peter.

— Toată viața i-a întreținut pe alții.

— Chiar avea o problemă cu bărbații. Cu sora mea s-a purtat bine.

— Oare? O obliga să stea smirnă și să nu scoată o vorbă.

— Nu știa decât cum să asigure traiul tuturor. Nici nu-i de mirare că, după ce a pierdut tata banii, a început să-l urască. În ochii ei, era cel mai rău lucru cu putință.

Peter a oftat, după care a adăugat:

— De ce țipă la mine tot timpul și-mi zice că sunt un ratat?

— Tu de ce crezi?

— Cred că-și exprimă temerile. Treaba cu muzica o înspăimântă. Se așteaptă ca după aia să urmeze opiul și poate arsurile.

Am încuviințat din cap. Și când te gândești că toată interpretarea asta venea de la un băiat care picase la grădiniță.

Ani întregi, Peter crezuse că mama lui are dreptate în privința defectelor pe care i le reproșa: altfel de ce s-ar fi purtat așa cu el? Acum înțelegea însă că purtarea ei s-ar putea să nu fi avut nicio legătură cu el și să fi izvorât exclusiv din copilăria ei tragică.

A încercat să deschidă din nou subiectul, dar ea nu a mai vrut să vorbească despre primii ei ani. Îi zicea „trecutul mort". Peter a întrebat-o ce reacție a avut bunica lui când ea a plecat cu tatăl lui în Canada. „Mamei nu i-a păsat", a răspuns ea. „N-o interesa decât următoarea pipă." De-abia atunci a înțeles Peter că mama mamei lui fusese dependentă de droguri.

Acum că Peter dobândise o înțelegere mai profundă a problemelor mamei sale și își regândea propria imagine de sine, venise vremea să-i propun un nou mod de a interacționa cu ea. Îi dădusem o carte cu titlul *Părinții toxici*, de Susan Forward. Trebuie că a atins un punct sensibil: Peter mi-a zis că la un moment dat, mama lui i-a arătat un poștaș și a zis: „Uite un om prost. Genul de serviciu care-ți trebuie ție." Asta l-a enervat la culme, dar apoi, pentru prima dată, și-a spus că n-o să-i mai ia în seamă vorbele jignitoare.

Pentru mine, erau vești bune, pentru că reacționa așa cum ar reacționa un fiu normal dacă mama lui i-ar zice mereu că e un ratat.

— Cum poți s-o faci să înceteze? m-am întrebat eu cu glas tare. N-o deranjează să se certe cu tine. E singura conexiune emoțională pe care o știe. Nu știe să-și exprime grijile, frământările sau afecțiunea. Nu a văzut cum se face.

— De când soră-mea a născut al doilea copil, mama e de-a dreptul alarmată când o vede ținându-l așa de mult timp în brațe. Îi zice lucruri stranii, cum că n-o să învețe să meargă dacă-l ține în brațe sau c-o să plângă tot timpul dacă-l ia în brațe de fiecare dată. Sora mea nu se ia la ceartă cu ea decât dacă o vede purtându-se urât cu fiicele ei. Atunci își iese din minți de-a dreptul. Mama a învățat să nu se mai bage. Acum doar clatină din cap când sora mea își strânge bebelușul la piept.

I-am spus lui Peter că mama lui ar putea să învețe să-și schimbe comportamentul față de el. La urma urmei, sora lui reușise să facă acest lucru.

Peter însă era fatalist în această privință, fiind convins că n-ar putea niciodată s-o facă pe mama lui să se schimbe. Ce putea totuși să schimbe era felul în care interacționa cu ea. I-am sugerat să-i spună mamei că o iubește și că apreciază tot ce a făcut ea pentru el, dar că nu mai acceptă să i se vorbească nerespectuos. Trebuia apoi să-i explice *ce înțelege el* prin „impolitețe". Dacă îi vorbea cu dispreț – de exemplu, dacă îi zicea că e un muzician degenerat asemenea tatălui său –,

Peter urma să plece și să n-o mai vadă două săptămâni. Era greu de făcut, pentru că locuiau foarte aproape. Peter era blând din fire și nu-i plăcea s-o facă să sufere, dar i-am dat asigurări că, în timp, ea o să priceapă mesajul și o să înțeleagă ce poate și ce nu poate să zică. Drept dovadă, i-am amintit că mama lui învățase să nu se mai amestece în stilul parental al surorii sale. Și, cu toate că nu avea o educație și nu vorbea limba când a ajuns în Canada, mama lui avea mai multe proprietăți imobiliare decât majoritatea canadienilor. Reușise să înțeleagă cum merg lucrurile într-o țară străină.

Peter era circumspect; nu credea că planul meu ar merge. A zis că, dacă ar trebui să adune tot nisipul de pe malul Oceanului Atlantic găleată cu găleată, ar putea să-i dea de capăt pur și simplu prin perseverență. Dar când venea vorba despre relația cu mama, se simțea de parcă ar fi avut sub ochi oceanul și nisipul, dar n-ar fi avut la îndemână nicio găleată. Era limpede că e obosit și descurajat. I-am spus că poate să conteze pe ajutorul meu: că o să-i ofer găleata și o să săpăm împreună. A fost de acord să încerce.

Unul dintre primii pași pe care i-a făcut Peter în această direcție a fost să-i împărtășească surorii lui bucuria succesului său profesional. Când am văzut într-o revistă de muzică un nou articol despre el și formația sa, i-am propus să înrămeze imaginea și să i-o dea surorii sale în chip de cadou de Crăciun. Răspunsul lui a fost tipic: nu ar face niciodată așa ceva; ei nu i-ar plăcea. I-am recomandat să-și asume totuși riscul, iar el a acceptat. Când le-a dat copia înrămată surorii și soțului ei, amândoi au fost încântați; au agățat-o în sufragerie. La scurt timp după aceea, au început să meargă la unele dintre concertele lui Peter.

Fotografia aceea s-a dovedit un adevărat catalizator al schimbării în dinamica dintre Peter și mama lui. La cina aniversară a cumnatului său, mama a zis că nu înțelege de ce fiica ei a pus pe perete o fotografie cu așa un degenerat. Peter i-a zis mamei că remarca ei îl supără. Apoi s-a ridicat

și a plecat. Era una dintre puținele dăți când Peter chiar își exprimase propriile nevoi. Mi-a spus că a fost înspăimântător pentru el și că se aștepta să nu înțeleagă nimeni de ce a plecat. A doua zi, a fost uluit să se vadă sunat atât de sora lui, cât și de cumnat, care i-au spus ce i-au zis mamei lui: și anume că, dacă avea să-și bată joc de realizările fiului ei, nu mai era binevenită la ei în casă.

Și asta nu a fost tot. Sora lui i-a spus că știe că a fost victima abuzurilor mamei sale.

— Am fost șocat și am încercat să-i iau apărarea mamei, a zis Peter. Dar sora mea, care de obicei e așa blajină, a spus că trebuie să deschid ochii și să recunosc ce mi s-a întâmplat. Mi-a povestit că, pe la trei ani, mama m-a dus la medicul pediatru și a luat-o și pe sora mea cu ea, ca să traducă. Doctorului nu i-a plăcut forma turtită a craniului meu și a întrebat dacă sunt lăsat suficient timp afară din pătuț. Mama n-a făcut decât să zâmbească, ignorând întrebarea.

Sora lui ar fi vrut să-i spună doctorului adevărul, fiindcă știa că nu e bine.

— Dar știa că asta ar fi însemnat s-o trădeze pe mama, a continuat Peter. Și ar fi mâncat o bătaie soră cu moartea. Așa că n-a scos o vorbă. A spus că toți anii ăștia s-a simțit vinovată că n-a spus adevărul.

După incidentul de la petrecerea aniversară, noua strategie a lui Peter era să se ridice și pur și simplu să plece de fiecare dată când mama lui îi ataca virilitatea. Nu dădea nicio explicație. Am fost de acord cu tactica lui.

— Crede-mă, o să priceapă până la urmă, am comentat eu. Dacă îi supui suficient timp la recompense și pedepse, șoarecii și șobolanii ajung să-și adapteze comportamentul.

Treptat, mama lui Peter a renunțat să-l mai insulte, să-i ceară să-și găsească alt job și să ia de nevastă o chinezoaică. Nu a devenit niciodată o mamă iubitoare, dar a reușit să învețe, prin condiționare comportamentală, ce nu

are voie să facă dacă vrea să mai aibă vreo legătură cu fiul ei. Nu voia să fie singură. Voia să-l hrănească pe Peter și să-i dea un adăpost, iar dacă el refuza, ea se simțea fără scop. Asta credea ea că e datoria ei ca mamă.

Avuseserăm un an plin de evenimente și de rezultate: aflaserăm despre copilăria mamei lui Peter și despre cât de tare o afectase. Peter simțea față de ea când furie, când milă. Începea și să înțeleagă că purtarea ei față de el avea doar foarte puțin de-a face cu persoana lui. Totodată, sprijinul surorii lui îi ridicase foarte mult moralul. Îl șocase când ea îi zisese că fusese tratat abuziv în copilărie, dar asta îl ajutase să înțeleagă de ce se confruntase cu atâtea probleme. În plus, respectase cu strictețe regulile de interacțiune cu mama lui și, drept urmare, comportamentul ei se schimbase în bine. Ce altceva mai putea realiza?

4

CÂND SE SARE PESTE TINE

Cum era de aşteptat, odată ce Peter a înţeles ce presupune un comportament abuziv şi a reuşit să-i impună limite mamei sale, a început să se uite şi la felul în care era tratat de persoane din afara cercului familial. Se confrunta cu un comportament autoritar şi din partea solistului formaţiei, Donnie. Donnie era tiranic şi avea iluzia că publicul vine doar ca să-l vadă pe el. Peter era tratat cu mai mult respect până şi când era invitat să dea câte o reprezentaţie cu o altă formaţie. În cele din urmă, Peter l-a înfruntat, zicându-i să nu mai decidă singur dacă răspund la bis sau nu; de acum încolo, aveau să ia decizia împreună.

Donnie, în vârstă de treizeci şi şapte de ani, se mândrea că e petrecăreţ şi probabil că era şi alcoolic. Se visa star rock şi voia să se culce cu tipe în toate oraşele în care aveau spectacole. Singura hibă în această imagine de sine atent şlefuită era că avea o nevastă, pe Amanda, cu care era căsătorit de nouăsprezece ani şi cu care avea un băiat de patru ani şi o fată de şase. Peter, care îi ştia pe Donnie şi pe Amanda încă din liceu, era îngrozit de cât de des îşi mintea acesta nevasta. El se aştepta ca Peter să-l acopere, mințind-o şi el.

În efortul său de a nu se mai lăsa călcat în picioare şi de a da glas propriilor nevoi, l-a anunţat pe Donnie că, dacă Amanda îl întreabă, el n-o s-o mintă în legătură infidelităţile soţului ei din timpul turneelor. Epidemia de HIV făcea ravagii, iar Peter nu credea că Donnie se protejează suficient. Donnie i-a zis că îl credea prietenul său, iar Peter i-a spus că este, dar că prietenia lui nu include minciuni faţă de Amanda.

Copiilor care au crescut în familii abuzive precum a lui Peter sau disfuncționale precum a Laurei le e greu să impună limite personale. Părinții lor nu le-au luat nevoile în seamă, așa că ei nici nu bănuiesc că restul lumii i-ar lăsa să stabilească niște reguli de interacțiune socială. Au nevoie de timp să învețe că nu sunt obligați să facă tot ce le cer alții. Mă bucuram că Peter trasa niște limite cu Donnie.

Amanda i-a mărturisit lui Peter ce nepăsător este Donnie față de ea și de copii. Odată, în timp ce formația făcea repetiții, ea a coborât în studioul lor de înregistrări, care era în casa lor, și l-a rugat pe soțul ei să urce la petrecerea aniversară a fiului lor. Donnie a refuzat și, când ea a insistat, a ridicat mâna s-o lovească. Peter a țâșnit de pe scaun și s-a luat la bătaie cu Donnie. A zis că s-a săturat să-l vadă purtându-se ca un „ticălos".

Furia lui era alimentată și de un alt aspect care-l deranja pe Peter de mulți ani. Se întreba cum de-și permitea Donnie o casă și un studio de înregistrări cu aparatură de ultimă generație, când el, Peter, abia reușea să se întrețină; doar scoseseră împreună albumele care ajunseseră în clasamentele muzicale. Până la urmă, Peter a cerut să vadă registrul contabil.

Din ce spunea Peter, părea că Donnie îl furase, iar Peter își suprimase sentimentele în legătură cu asta, așa cum făcuse și în toate celelalte privințe. L-am felicitat că reacționa la sentimentele lui. Peter mi-a zis că mama lui avusese totuși dreptate într-o privință: Donnie chiar era un hoț. Îl fura de șaisprezece ani. Eu urmărisem știrile despre formație și i-am atras atenția că presa abia dacă-l pomenea pe Donnie, ci își îndrepta atenția mai ales asupra lui – a lui Peter.

Peter se maturiza emoțional. A urmat o decizie importantă: s-a hotărât să părăsească formația și să-și formeze propriul grup, luând cu el un singur membru din vechea trupă, care era și el realizat din punct de vedere profesional. A ajuns să aibă așa de mult succes financiar, încât nici n-a

mai trebuit să acordeze piane. Putea să se dedice întru totul muzicii sale.

Peter nu a fost singurul care și-a găsit curajul de a-l părăsi pe Donnie. Amanda a intentat divorț și a cerut custodia copiilor. Nu se aștepta să întâmpine vreo rezistență din partea soțului – și nici nu a întâmpinat. Când Donnie a cumpărat partea ei de casă, Amanda s-a mutat într-una dintre clădirile mamei lui Peter. Locuia acum chiar deasupra lui Peter. Își deschisese de curând propria afacere în domeniul contabil, iar acum și-o extindea. Din când în când, îl mai ruga pe Peter să stea cu copiii cât se întâlnea ea cu câte un client. Peter a început să se apropie de copii, învățând-o pe fetița de șase ani să cânte la pian. Amanda nu-și permitea să-l plătească, așa că au convenit ca el să-i dea fetei o lecție pe săptămână, în schimbul unei mese calde.

Peter a început să-i ducă la spectacole muzicale, precum *Disney on Ice* și *Spărgătorul de nuci*. Juca hochei pe iarbă cu fiul Amandei. Copiii, care simțeau nevoia de atenție din partea unei figuri masculine, au reacționat cu entuziasm la blândețea și consecvența lui Peter.

La un moment dat, Peter mi-a mărturisit că se simțea atras de Amanda încă din liceu, cu mult dinainte ca ea să se mărite cu carismaticul, dar superficialul Donnie.

Prietenia aceasta o făcea să turbeze de furie pe mama lui Peter, care zicea că Amanda nu urmărește decât să moștenească averea ei imobiliară. Voia ca Peter să-și găsească o chinezoaică. El i-a atras atenția că nu știe mandarină și că oricum nu cunoaște nicio altă chinezoaică în afară de sora lui.

Când au venit în oraș cei de la The Rolling Stones, Peter a invitat-o pe Amanda să-l însoțească. M-a asigurat că nu era o întâlnire romantică. Se temea însă că ar putea schimba natura relației lor și că Amanda ar putea crede că intenționează să facă sex. Peter mi-a mărturisit că avea

fantezii sexuale cu ea, dar se temea prea tare de eşec ca să încerce să le materializeze.

— E vecina mea şi prietena mea de atâta vreme şi-mi plac copiii, mi-a explicat el. Aş putea să pierd totul într-un singur incident ruşinos.

Înţelegeam reticenţa lui Peter. O experienţă sexuală ratată putea să-l tragă cu mult înapoi. Dar, la urma urmei, asta era problema pentru care şi venise la mine în urmă cu patru ani!

I-am recomandat să urmărească cu multă atenţie cum se poartă sora lui, care era o mamă bună, cu fiica ei cea mai mică. Peter a observat următoarele tipuri de comportament de ataşament: ţinut în braţe, gângureli, ţinut de mână, stat împreună în pat, zâmbete, cuvinte de dragoste şi vorbe de alinare când copilul plângea. Am riscat puţin, sugerându-i că, dacă e să intre într-o relaţie cu Amanda, ar putea să încerce cu ea unele dintre lucrurile pe care le făcea sora lui cu fiica ei. I-am spus că trebuia să o ia încet; firescul contactului sexual nu apare peste noapte. Trebuia să înveţe mai întâi ataşamentul şi intimitatea fizică, pe când sexul era abia culminarea comportamentelor de ataşament anterioare.

Peter a spus însă că unele dintre aceste comportamente sunt prea mult pentru el. De exemplu, nu putea s-o privească în ochi. Îl cuprindea neliniştea fie şi numai la gândul că ar putea face aşa ceva.

Aşa că am întocmit o listă – o ierarhie a intimităţii, de la gesturile cele mai intime la cele mai puţin intime, sexul fiind în capătul listei, mergând de la ţinutul de mână şi până la cel mai simplu: exprimarea verbală a afecţiunii. I-am propus lui Peter să exerseze cu nepoata lui câteva dintre comportamentele de ataşament de la baza listei, până începeau să-i vină natural. Cât despre întâlnirea cu Amanda, l-am asigurat că nu trebuie să se simtă obligat să facă sex. Presiunea era mai mult în capul lui decât în al ei.

Ulterior, Peter mi-a povestit că a fost cu Amanda la concert şi că s-au simţit foarte bine. La întoarcere, s-au

așezat pe canapea, dar fiul Amandei a ieșit din camera lui, nerăbdător să afle cum a fost. Peter era ușurat. I-a scăpat comentariul că simțea că avusese o întâlnire romantică și că nu voia să riște mai mult.

La următoarea ședință, Peter mi-a povestit un incident care-l supărase. Tocmai terminase o lecție de pian cu fiica Amandei și, pe când ei doi așteptau să termine Amanda de pregătit cina, un client a sunat la ușă să lase niște chitanțe. Amanda l-a prezentat pe Peter cu vorbele „El e fiul proprietăresei", după care și-a continuat conversația cu clientul. M-a surprins întrucâtva să văd cât de tare îl supărase pe Peter, din moment ce trecuse prin lucruri mult mai rele. Dar mă mai întâlnisem cu astfel de lucruri în practica mea profesională. Odată ce ai rupt zăgazurile emoțiilor, se revarsă sentimente atât de intense, încât uneori e greu să le mai pui stavilă.

Pe toată durata cinei, Peter a fost tăcut. Fiica Amandei i-a simțit încordarea și, când l-a întrebat ce-a pățit, Peter a răspuns că nu i-a plăcut să fie prezentat ca „fiul proprietăresei". Fiica Amandei a zis: „Mami ar fi trebuit să spună că ești profesorul meu de pian." „Sau prieten de familie", a zis Peter.

În timpul acestui schimb de replici, Amanda nu a făcut niciun comentariu. După o clipă, fiica ei a adăugat: „Sau «prietenul meu»."

Peter a fost mișcat până la lacrimi de empatia fetiței. „Mi-ar fi plăcut", a răspuns el.

Nici acum Amanda nu a zis nimic. După cină, Peter a spus că trebuie să se ducă la repetiții. Amanda și-a luat la revedere de la el cu răceală.

Câteva nopți mai târziu, Amanda i-a bătut la ușă, pe la ora unsprezece. Nu i-a zis decât că a venit târziu pentru că a așteptat să-i culce pe copii. S-a așezat pe canapea cu lacrimi în ochi, dar nici acum n-a scos vreo vorbă. Peter mi-a spus că i-a venit ușor s-o ia de mână și să-și pună brațul pe după umerii ei. Ea și-a sprijinit capul pe umărul lui. Au stat

multă vreme așa, până când ea a plecat, zicând că trebuie să se ducă acasă, în caz că se trezesc copiii.

— A zis vreunul dintre voi ceva? l-am întrebat eu.

— Nu.

L-am întrebat pe Peter cum se simte, iar el a zis, cu chipul lui imobil dintotdeauna:

— A fost cel mai fericit moment din viața mea.

O săptămână mai târziu, când Peter s-a dus la Amanda pentru lecția de pian, ea i-a spus că a trimis copiii la mama lui Donnie pentru o săptămână și că era prima ei pauză fără copii de când divorțase. Peter a ajutat-o să strângă jucăriile și să facă ordine. Pe urmă au luat cina în oraș și s-au ținut de mână pe drumul de întoarcere.

Își amintea seara aceea în cele mai mici detalii, de parcă era un film pe care-l văzuse de nenumărate ori. Se uitaseră împreună la *Saturday Night Live* ca să vadă o formație care le plăcea. Pe urmă, Amanda s-a dus la baie și nu s-a mai întors. Într-un târziu, Peter s-a dus după ea pe hol, iar ea l-a strigat: „Hei, vino aici." Stătea întinsă în pat, îmbrăcată, și fuma iarbă. „Trebuie să fac asta cât sunt copiii plecați", a zis ea. A pus un CD și, în timp ce ascultau muzică, ea și-a culcat capul pe pieptul lui. I-a zis că Donnie îi reproșa că e frigidă, dar că, de când se despărțise de el, nu se simțea frigidă. Când citea sau se uita la filme, avea trăiri romantice, dar i se întâmplaseră două lucruri în tinerețe. Un membru al familiei abuzase sexual de ea și apoi Donnie, care fusese primul ei iubit, o lăsase însărcinată în ultimul an de liceu. Se căsătorise cu el și apoi pierduse copilul în luna a șaptea.

— I-am spus că nici nu pot să-mi închipui prin ce a trecut. Mi-a mărturisit că sexul o speria întrucâtva. Și apoi mi-am dat seama că voia prin asta să-mi ceară *mie* scuze că nu am făcut sex.

Peter s-a hotărât să-i spună puțin despre propriile probleme, doar atât cât să n-o sperie. I-a spus că a fost foarte

izolat în copilărie şi că nu îl deranja deloc să o ia încet. A observat că Amanda părea uşurată. După o lungă tăcere, i-a spus ce mult îi admiră muzica.

— Pe urmă mi-a zis că fata ei întrebase dacă am o iubită chinezoaică, a continuat Peter.

Când Amanda îi spusese că nu ştie, fata ei zisese c-o să stea cu ochii pe parcare, să vadă dacă zăreşte vreuna. Peter s-a uitat la mine cu o urmă de zâmbet pe care n-o mai văzusem niciodată la el şi a zis:

— I-am spus c-o să se uite mult şi bine, pentru că eu am o iubită chiar acolo, lângă mine.

Mă bucuram enorm pentru Peter. I-am zis că unii oameni fac sex toată viaţa fără să ajungă la intimitate emoţională. Peter şi Amanda fuseseră sinceri unul cu altul şi stabiliseră o legătură emoţională autentică.

Câteva săptămâni mai târziu, Peter mi-a dat vestea că a avusese o experienţă sexuală cu Amanda. Stăteau împreună întinşi în pat când ea l-a întrebat dacă îl deranjează dacă îşi dă jos bluza. Peter mi-a zis că purta un sutien frumos din dantelă. Peter a început să aibă o erecţie în timp ce ea îl descheia la cămaşă. Dar Amanda a făcut comentariul că Peter nu prea are păr pe piept.

— M-am simţit inadecvat şi mi-am ieşit cu totul din joc, a povestit el. Am rămas buimac după ce a zis asta, dar am reuşit să răspund că asiaticii în general nu au mult păr pe piept.

Amanda doar a dat din cap şi a zis „Hmm". Pe urmă, Peter a simţit că se ofileşte – nu doar îşi pierduse erecţia, ci îşi simţea întreg corpul micşorându-se.

— Încet-încet, îmi părăseam trupul. Am avut din nou senzaţia aceea din pod, când venea mama să mă bată cu nuiaua de bambus. Nu mai eram în corpul meu.

Se preschimbase într-un băieţel care stă ghemuit într-un colţ, uitându-se la propria versiune adultă cum stă în pat cu Amanda.

— Când mi-am recăpătat suflul, am inventat o scuză ca să plec acasă.

Odată ce ai avut o mamă critică la adresa ta sau, în termenii lui Freud, „castrantă", rămâi foarte sensibil la critici. E de-ajuns până și o expresie ușor ambiguă ca „Hmm" ca să te facă să te ascunzi ca țestoasa în carapace. I-am zis lui Peter că o să trebuiască să învețe să-i spună Amandei ce simte.

Pentru el, să-și exprime sentimentele era foarte riscant. Dar, câteva zile mai târziu, a discutat episodul cu Amanda. Se simțea amețit de emoționat ce era, dar și-a luat inima în dinți și i-a spus ce avea pe suflet. S-a dovedit că Amanda crezuse că a plecat pentru că nu-i plăcuse corpul ei, pe când el crezuse că ea nu-l considera suficient de masculin fiindcă n-avea suficient păr pe piept. Era ca într-o poveste de O. Henry, cu neînțelegeri la tot pasul. Au râs amândoi de sensibilitatea lor exagerată.

De întâi aprilie, Amanda a bătut la ușa lui Peter în haina ei lungă de iarnă și i-a spus că i-a murit bateria de la mașină. Peter a găsit niște cabluri, iar Amanda i le-a luat din mână, a prins unul de cămașa lui și apoi și-a dat jos haina. Era goală pușcă. Și-a prins capătul celălalt de sfârc și a strigat: „Păcăleală de întâi aprilie!" S-au trântit amândoi pe canapea, râzând, îmbrățișându-se și sărutându-se. Niciunul dintre ei nu avuseseră ocazia să se joace în copilărie, dar acum și-au descrețit frunțile și s-au distrat. Peter s-a dezbrăcat, iar lucrurile au progresat până când, în sfârșit, la vârsta de treizeci și opt de ani, Peter a făcut dragoste cu o femeie.

În relația cu Amanda, Peter nu avea întotdeauna o experiență sexuală grozavă. A descoperit că îi trebuiau circumstanțe perfecte. Dacă rămâneau între ei lucruri nerezolvate, nu-și putea menține erecția. Trebuiau să rezolve până și cele mai mici conflicte și să reconstruiască intimitatea emoțională ca să se poată bucura de intimitate

sexuală. Peter era ca o orhidee rară, care înflorea numai când condiţiile erau optime.

Mama lui a continuat să-l bată la cap în legătură cu Amanda. Peter a ameninţat-o că, dacă nu se potoleşte, se mută din clădire, dar ea a pufnit cu dispreţ.

— Eu am avertizat-o, dar n-a crezut c-aş fi aşa prost să plătesc chirie când la ea stăteam gratis. Credea că sunt la cheremul ei.

Într-o zi, mama lui i-a adus de mâncare fără ca măcar s-o salute pe Amanda. Asta a fost picătura care a umplut paharul. Peter, Amanda şi copiii ei au plecat din apartamentele mamei lui şi s-au mutat împreună într-o casă, cu chirie.

— Ştiam că trebuie să mă ţin de cuvânt, pentru că altfel m-ar fi călcat în picioare, a explicat Peter.

O vizita însă pe mama lui o dată pe săptămână şi rămânea la masă. Era fericit cu Amanda şi îi plăcea să joace rolul de tată pentru copii, cu tot cu ligi de hochei, lecţii de muzică şi şedinţe cu părinţii.

Peter trecuse prin lucruri cumplite, dar acum avea vise în care se vedea la volanul autobuzului. Câteodată însă, drumul era prea îngust şi de-abia reuşea să strecoare autobuzul; trebuia să tragă pe dreapta. Într-un vis, eram şi eu acolo, zicându-i pe unde s-o ia pe o şosea îngustă, mărginită de case; a reuşit s-o scoată la capăt, fără să lovească autobuzul sau să se blocheze. I-am spus că ăsta era un semn pentru amândoi că întâlnirile noastre ajunseseră la capăt. Putea acum să conducă singur autobuzul, fără să-şi facă rău.

Când venise la terapie, Peter credea că mama lui avusese dreptate să-l ţină încuiat în pod. A trebuit să-l ajut să reconceptualizeze experienţa respectivă ca abuz şi să înţeleagă că din cauza asta picase la grădiniţă şi din acelaşi motiv suferea de singurătate şi de impotenţă.

Vizionarea filmelor lui Harlow despre importanţa ataşamentului matern a reprezentat un punct de cotitură pentru el: a încetat să se mai învinovăţească singur, iar episoadele de depersonalizare s-au rărit. După ce a aflat despre copilăria abuzivă pe care o avusese mama lui în Vietnam, nu a mai considerat-o atât de înspăimântătoare. Cred că ultimii paşi pe care i-a avut de făcut, aşa cum reiese din episodul cu părul de pe piept, au fost să înveţe să-şi identifice sentimentele, să le preţuiască şi să le exprime. Odată ce nu s-a mai simţit depersonalizat şi a reuşit să-şi trăiască sentimentele cu adevărat, a devenit capabil să facă şi sex. Se instalase în propriul trup şi în propria persoană.

Procesul de transfer, prin care am devenit pentru Peter mama pe care n-o avusese, s-a desfăşurat cu succes. A reuşit să reviziteze multe coşmaruri din copilărie în compania mea, fiindcă îi puteam oferi consolare şi empatie. Dar ataşamentul lui faţă de mine îl făcea să nu vrea să renunţe la terapie. I-am spus că poate să continue oricât de mult timp vrea, dar că eu eram doar o mamă de cârpă, la urma urmei. Şi oricum, adulţii trebuie să-şi lase mamele şi să-şi croiască drum singuri prin lumea asta mare.

Sunt uluitor de multe feluri în care oamenii pot fi eroi. Spre deosebire de Laura, Peter nu era un luptător evident. Noblețea lui stătea în capacitatea de a ierta. Îmi amintea de primul erou din viaţa mea, de pe vremea când mergeam la şcoala catolică: Iisus Hristos, care zisese pe cruce „Iartă-i, Doamne, că nu ştiu ce fac." E uşor să-ţi asumi rolul de victimă, dar Peter îi ierta pe ceilalţi pentru greşelile lor. Încetul cu încetul, îşi îndepărtase toţi spinii din coroană. A renăscut după terapie, ca un bărbat care se bucura de mai mult succes în domeniul muzical, care îşi iubea noua prietenă, se bucura să joace rolul de tată pentru copiii ei, avea o viaţă sexuală bazată pe intimitate şi se împăca cu mama lui atât cât se putea de bine.

Cel mai important rol în recuperarea lui cred că l-a jucat firea iertătoare a lui Peter. El își revenise miraculos în comparație cu alți copii care fuseseră izolați la aceeași vârstă și pentru aceeași perioadă. Dăduse deoparte bolovanul de la intrarea în mormânt și renăscuse ca o persoană cu o viață emoțională autentică.

Peter îmi zisese odată că, de-ar fi să trebuiască să adune tot nisipul de pe malul Atlanticului găleată cu găleată, tot ar reuși până la urmă, prin simplă perseverență. Exact așa a luptat și pentru echilibrul său mental – încet și metodic: nu dintr-un singur asalt, ci cu multe atacuri mai mici. Nu a reușit s-o facă pe mama lui să înțeleagă că i-a făcut rău – era prea tulburată psihic ca să vadă asta –, dar a izbutit s-o condiționeze să nu-i mai vorbească în mod jignitor.

Mi-era milă de ea. Trebuie să fie dureros să afli că, deși habar n-ai unde ai greșit, ai fost de fapt o mamă „rea". Nu l-a dat niciodată pe Peter pe mâna unor sadici, cum făcuse mama ei cu ea; muncise din greu toată viața ca să-i asigure fiului un acoperiș deasupra capului, crezând că astfel îl pune la adăpost de rău. Pe când ea fusese un copil vulnerabil, fără niciun ban și cu o mamă dependentă de droguri, i-a lăsat lui Peter foarte mulți bani prin testament. Dat fiind repertoriul ei emoțional extrem de limitat, fusese totuși puternică și-și apărase copiii.

Aproape toate cazurile de părinți abuzivi au la bază generații precedente de părinți abuzivi; cei care sunt abuzivi au fost probabil ei înșiși tratați abuziv. De aceea, în astfel de cazuri, nu există inamici, ci mai degrabă straturi multiple de disfuncționalități de descoperit.

La aproape un an după ce Peter a încheiat terapia, în preajma Crăciunului, am găsit în sala mea de așteptare un frumos cadou împachetat într-o hârtie de un stacojiu strălucitor – roșu chinezesc – și legat cu o panglică mov. Înăuntru era un nou album al lui Peter, care se mutase la o importantă casă de discuri. CD-ul era într-o găletușă roșie de plastic cu o

lopăţică albastră. Era o găletuşă de plajă, cum folosesc copiii la mare ca să pună nisip în ea.

Douăzeci şi cinci de ani mai târziu, am ieşit cu Peter la prânz într-un restaurant vietnamez. Părea mult mai înalt decât mi-l aminteam şi devenise mai musculos de când făcea sport. A intrat în restaurant cu un zâmbet larg pe chip; mi-a întâlnit imediat privirea şi m-a strâns în braţe. M-am bucurat să văd ce expresiv devenise.

Conversaţia a curs cu uşurinţă timp de două ore, cât am băut ceai. Am aflat că stătuse cu Amanda opt ani, după care ea se întorsese la soţul ei, Donnie, care lăsase băutura. Fusese un şoc pentru toată lumea.

La scurtă vreme după despărţire, Peter s-a convertit la creştinism. Mi-a zis că, într-o zi, s-a simţit pur şi simplu „încărcat de o energie religioasă". I-am spus ce straniu mi se pare, fiindcă, în carte, îi descrisesem blândeţea şi capacitatea de iertare ca fiind aproape christice. S-a simţit onorat că îl vedeam astfel. Începuse să se implice în mai multe organizaţii creştine şi întâlnise la biserică o femeie pe care o iubea mai mult decât crezuse că ar fi posibil. Erau împreună de patru ani şi plănuiau o căsătorie religioasă.

Peter se săturase de formaţii, baruri şi turnee, dar încă îi plăcea mult să cânte la pian. Ţinea cursuri pentru muzicieni talentaţi pretutindeni în lume, călătorind adesea în străinătate. Oferea şi servicii de consultanţă producătorilor de piane din întreaga lume, fiind poreclit 3-P: Perfect Pitch Peter[6].

Mama lui murise în urma unui atac cerebral la şaptezeci şi opt de ani, dar cu zece ani mai devreme, începuse să sufere de demenţă. În mod surprinzător, personalitatea i se schimbase cu desăvârşire. Peter a spus că era „hlizită", ca o fată la prima ei întâlnire. Se purta frumos cu toată lumea şi

6 „Peter Acord Perfect" (în lb. engl. în orig.) (n. tr.).

nu mai era obsedată de bani sau de viitorul copiilor ei. Părea recunoscătoare când Peter venea să o viziteze la azil.

Unul dintre cele mai surprinzătoare lucruri pe care le-a zis Peter a fost că, dacă ar fi să-şi ia viaţa de la capăt, n-ar schimba absolut nimic. Suferise aşa de mult, încât m-a şocat afirmaţia lui.

— Dacă aş fi fost crescut ca alţi băieţi? Dacă n-aş fi fost ţinut închis undeva unde nu vorbea nimeni cu mine? N-aş mai fi depins de pian, n-aş mai fi avut nevoie de el pentru consolare şi conversaţie, n-aş mai fi făcut din el un vehicul pentru sentimentele mele. Poate că nu m-aş mai fi „ataşat" de el deloc, ca să folosesc termenul folosit de dumneavoastră.

A adăugat că pianul fusese cea mai mare bucurie a lui pe lumea asta, iar dacă ar fi avut prieteni sau o copilărie normală, poate că n-ar mai fi avut nevoie de el deloc.

— Îmi place cum sunt acum şi cred că toate lucrurile prin care am trecut au avut un scop. Cred că Dumnezeu le-a orânduit aşa, ca să facă din mine cel care am devenit.

DANNY

În jungla existenței umane,
nu poți să te simți viu dacă nu ai conștiința
propriei identități.

ERIK ERIKSON, *Crisis of Identity*

1

TANISI

Danny era un amerindian cree din tagma vânătorilor și comercianților de blănuri, băștinași cu un stil de viață nomad, care trăiau în sălbăticie și făceau în fiecare an negoț cu blănuri cu Hudson's Bay Company. Familia lui era din nordul extrem al provinciei Manitoba, o regiune complet izolată de restul Canadei. Nu-mi venea să cred că în cabinetul meu se află cineva care chiar *a dus* un stil de viață ce reprezintă o parte atât de însemnată din istoria Americii de Nord. Danny era de aceeași vârstă cu mine, ceea ce înseamnă că, în timp ce el și familia lui vânau în sălbăticie, eu urmăream la televizor versiunile hollywoodiene ale „cowboyilor și indienilor".

Cazul acestea a reprezentat un moment de răscruce pentru mine, în multe privințe. Nu puteam să nu văd cât de încărcată cultural era psihoterapia pentru Danny – atât de încărcată, încât mă întrebam dacă nu cumva e chiar inadecvată. Acum știu cum s-a simțit celebrul psihiatru elvețian Carl Jung în 1925, după ce a petrecut ceva timp în compania unui băștinaș, când a zis că a devenit conștient astfel de „faptul că era captiv în conștiința culturală a omului alb".

Freud și toți ceilalți întemeietori europeni ai psihoterapiei nu știau aproape nimic despre cultura indigenilor, iar eu mă găseam în aceeași situație. Dar, după cum zicea tatăl meu: „Să fii înțelept înseamnă să știi ce nu știi." Așa că am apelat la tămăduitori indigeni, care au fost foarte generoși cu timpul lor, explicându-mi pe limba mea diverse obiceiuri ale populațiilor amerindiene. Fără ajutorul lor, cu siguranță aș fi bâjbâit prin întuneric.

Mai mult decât în cazul oricărui alt pacient din această carte, povestea lui Danny este strâns legată de contextul ei temporal şi nu poate fi înţeleasă decât în relaţie cu perioada în care s-a desfăşurat. Eram încă în anii 1980, când doar puţini nord-americani albi ştiau cu adevărat de ororile din şcolile rezidenţiale (pensionatele indiene), recunoscute ulterior de Comisia pentru Adevăr şi Reconciliere. Şi terminologia este depăşită azi: Danny îşi zicea „indian" şi „nativ", fiindcă acesta era limbajul întrebuinţat în anii 1980.

Danny a venit la mine în 1988, printr-un fost pacient care deţinea o mare firmă de transport şi care îmi trimitea adesea clienţi prin departamentul său de resurse umane. Danny era unul dintre şoferii lui de cursă lungă. Mi-am dat seama imediat că avea să fie un client ieşit din comun, fiindcă m-a sunat chiar patronul firmei să mi-l recomande.

A început prin a spune că Danny Morrison e cel mai bun şofer al său. Când am întrebat ce înseamnă asta mai exact, el mi-a dat următoarea explicaţie, în stilul lui obişnuit, concis şi percutant, ca al unui patron de circ:

— Să duci marfă scumpă de pe o coastă pe alta e o treabă periculoasă. Îţi trebuie cineva loial, curajos şi puternic. Să zicem că vine un vapor din Elveţia cu o încărcătură de ceasuri Rolex. Ceasurile sunt descărcate de hamalii din port, care pot să aibă conexiuni cu bandele de hoţi. Hamalii le dau de ştire hoţilor că un lot de ceasuri o să fie transportat din Halifax în Vancouver. Şi atunci hoţii îşi pun camioanele pe urma camionului meu prin Canada, aşteaptă să rămână nesupravegheat, chiar şi pentru doar câteva minute, şi fură marfa.

Iar dacă firma lui ar folosi mai mulţi şoferi care şi-ar preda marfa de la unul la altul pe traseu, nimeni n-ar mai putea fi tras la răspundere în caz de furt, a adăugat el.

— Unul dă vina pe altul. Aşa că plătesc o avere ca să mă asigur că Rolexurile sunt livrate la timp, de *un singur* om, într-un singur transport. Omul acela e Danny Morrison.

Trebuie să doarmă la volan. Nu poate să lase camionul nicăieri. Să-ţi dau un exemplu ca să înţelegi mai bine ce face Danny, a continuat el. La un moment dat, transporta o încărcătură dublă de platină industrială dintr-un capăt în altul al ţării şi, când s-a oprit să ia masa la un fast-food din Medicine Hat, trei tâlhari au intrat în cabina şoferului. Danny stătuse cu ochii pe camion cât aştepta să vină mâncarea. A ieşit glonţ din local şi i-a azvârlit pe hoţi cât colo. Au ajuns toţi trei la spital, iar unul a stat internat mai bine de o lună. Am aflat că stăteau înşiraţi ca sardinele în maşina ambulanţei.

Danny nu se alesese decât cu o entorsă. Nu se plânsese şi nici nu ceruse ajutor, ci îşi văzuse pur şi simplu de drum până în Vancouver.

— Ce vreau să zic e că îi sunt dator vândut, a conchis şeful lui Danny.

Când l-am întrebat care e problema, a început prin a-mi spune că Danny are patruzeci de ani, că e bine făcut, cu umeri laţi şi are aproape doi metri în înălţime.

— Are cele mai mari palme pe care le-am văzut vreodată. Băieţii din port îi zic Stiv, de la Stivuitorul.

Danny nu era prea vorbăreţ – de fapt, era monosilabic – şi evita contactul vizual. Dar era inteligent.

— Îşi calculează kilometrajul în cap când îşi planifică traseele şi nu greşeşte nici măcar cu un singur bănuţ.

După aceste cuvinte, s-a lăsat tăcerea la celălalt capăt al firului. Într-un târziu, şeful lui Danny a tras adânc aer în piept şi a continuat:

— Acum vreo două luni, am primit un telefon cum că soţia lui Danny şi singurul lor copil, o fată de patru ani, au murit într-un accident rutier pe autostrada 401.

— Şi cum se descurcă Danny? am întrebat eu.

— Tocmai asta e partea ciudată. N-a părut să-i plângă deloc. Deşi era familist convins. *Undeva*, în sinea lui, sigur suferă. L-am întrebat dacă vrea să-şi ia un concediu plătit,

dar el doar a clătinat din cap. La o zi după înmormântare, era din nou la muncă.

Șeful se oferise să-i plătească ședințele de terapie, dar Danny păruse sceptic.

— Așa că i-am spus că am fost și eu la tine și că m-a ajutat enorm, a zis patronul firmei de transport.

— Pe Danny l-a surprins asta?

— Dacă l-ar surprinde ceva pe Danny, nici nu ți-ai da seama.

De-abia după câteva săptămâni a fost de acord Danny să vină la terapie.

Omul din sala mea de așteptare avea pielea închisă la culoare și un păr lung și negru, prins în două cozi împletite. Purta o cămașă din flanelă, o jachetă de piele, blugi și cizme ascuțite, cenușii, din piele de rechin.

M-am prezentat. El m-a salutat cu un semn din cap, fără să se uite la mine, și a rămas în prag până când l-am poftit să ia loc. Chipul lui de om la treizeci și ceva de ani era o mască insondabilă. Ca să sparg gheața, i-am spus ce frumos a vorbit patronul despre el. Danny stătea pur și simplu cu privirea pironită în podea. Când i-am studiat trăsăturile, am observat că era foarte chipeș. Cu înălțimea lui, umerii lui lați, linia perfectă a profilului, ochii negri, pătrunzători și pielea catifelată, era fără îndoială o prezență izbitoare.

Când mi-am exprimat condoleanțele, am avut impresia că ar fi vrut să pună mai multă distanță între noi. Așa că i-am spus că cel mai bine e să începem cu un istoric preliminar și un arbore genealogic. L-am întrebat de părinții lui și dacă l-au ajutat în perioada aceasta dificilă. Mi-a zis că mama lui murise și că tatăl și frații, care trăiau într-o rezervație în nord-vestul provinciei Manitoba, nu știau ce se întâmplase. Când l-am întrebat dacă vrea să-mi împărtășească sentimentele lui despre pierderea pe care o suferise,

a clătinat din cap. A rămas tăcut tot restul şedinţei, precum şi în toate şedinţele din următoarele trei luni.

Tăcerea noastră nu era tăcerea apăsătoare a depresiei – mi se părea că Danny pur şi simplu voia să fie lăsat în pace. Şi totuşi, venea săptămână de săptămână. Era ceva fascinant la el şi am descoperit că puteam să stăm împreună într-o tăcere agreabilă. Era ceva nou pentru mine.

Dar mi-era clar că aveam nevoie de ajutor cu acest caz; doar nu eram plătită să stau tăcută. Aşa că m-am uitat prin cataloagele bibliotecilor după vreun psihiatru indigen, dar fără succes – în 1988, nu ştiam de cercurile tămăduitoare sau de alte ceremonii şi ritualuri amerindiene. Am încercat apoi să contactez diversele instituţii responsabile de problemele indigenilor şi Departamentul Federal pentru Afaceri Indiene, cum se numea pe atunci; nu mi-a răspuns nimeni la solicitări. La secţia de psihiatrie a spitalului care îi trata pe cei mai mulţi indigeni din Toronto, asistenta de la recepţie mi-a zis:

— Indienii nu se descurcă bine la terapie. Cele mai multe cazuri sunt de abuz de alcool, aşa că pot să vă pun în legătură cu nişe grupuri de la Alcoolicii Anonimi. Dar se întâlnesc doar când şi când.

Mi-am extins cercetările. La un moment dat, am văzut menţionat undeva numele doctorului Clare Brant, un psihiatru indigen format la Harvard. Se întâmpla să fie şi un descendent direct al lui Joseph Brant, faimoasa căpetenie care luptase în timpul Revoluţiei Americane. I-am trimis o scrisoare lungă, explicându-i cazul şi descriindu-i dificultăţile pe care le întâmpinam când încercam să comunic cu Danny. Răspunsul lui mi-a oferit în sfârşit ce căutam: dr. Brant mi-a spus că înţelegea de ce nu mă simt în elementul meu, aşa că inclusese în plic articolele lui de specialitate, în care explora perspectiva indigenă asupra vieţii. Le-am găsit fascinante şi cred că ar trebui să fie lectură obligatorie pentru toţi canadienii. O să-i rămân pe veci îndatorată.

A fost începutul unei corespondenţe îndelungate, pe care o preţuiesc şi azi.

După cum mi-a explicat dr. Brant, în comunităţile mici şi foarte sudate, mai ales în mediul aspru din nord, conflictele între indivizi trebuiau evitate cu orice preţ. Ca oamenii să poată trăi aşa de aproape unii de alţii şi să-şi păstreze totuşi intimitatea, era esenţial să nu se amestece unii în treburile altora. Astfel că se creaseră anumite convenţii sociale. „Să te amesteci" însemna, de exemplu, să pui întrebări, să dai sfaturi şi să te porţi cu prea multă familiaritate.

Mi-am dat seama că Danny vedea probabil terapia ca pe o impoliteţe. „Mă amestecasem" în psihicul lui, insistând să-l descos. Cu cât mă străduiam mai mult să-l angajez în conversaţie, cu atât se închidea mai tare în sine. Dar când încercam să tac, putea s-o ţină aşa la nesfârşit; el era mult mai priceput la jocul ăsta decât mine.

Aşa stând lucrurile, m-am hotărât că cel mai bine ar fi să-i explic pur şi simplu frustrarea mea. I-am spus lui Danny că înţeleg cum s-ar putea să interpreteze el rolul meu, dar că nu pot să mi-l modific în mod semnificativ – asta e cultura din care fac parte, aşa funcţionează terapia albilor. L-am rugat să mă ajute. Voiam să aflu ce-aş putea să fac. Era foarte important pentru mine ca terapia să dea rezultate şi ştiam că am multe de învăţat.

Danny a pus atunci prima lui întrebare, deşi tot fără contact vizual.

— De ce e important pentru tine?

— E meseria mea şi-mi place s-o fac bine.

— Credeam c-o să spui ceva neadevărat, cum ar fi că-ţi pasă de mine.

— Nu te cunosc suficient de bine ca să-mi pese de tine, am zis eu şi am adăugat: Cu toate astea, dintr-un motiv pe care nu pot să mi-l explic, simt o conexiune cu tine şi vreau să te ajut cu durerea ta.

— Nu am durere, a răspuns el cu glasul monoton pe care-l folosea mereu.

— OK, ăsta e primul lucru pe care mi-l spui despre tine, am spus eu. Deci probabil e important pentru tine ca eu să cred că tu nu suferi.

— Dacă aşa spui tu.

— Aşa spun, da, am reluat eu, hotărâtă să nu dau înapoi. De ce e important pentru tine? Vrei să spui că nu pot să-ţi fac rău fiindcă tu nu suferi?

Danny a stat aşa vreo zece minute, poate chiar mai mult. După care a zis:

— Da.

În cele douăzeci de minute care mai rămăseseră, Danny nu a mai spus nimic.

În sfârşit, după patru luni, făcuserăm progrese, oricât de firave. Danny recunoscuse – sau poate că aşa interpretasem eu – că se apăra de durere. M-am hotărât să o iau încet. Dacă asta însemna că n-o să avem decât un scurt schimb de replici o dată pe săptămână, foarte bine. Observasem că, dacă încercam să obţin mai mult, se închidea din nou în sine.

Pe măsură ce săptămânile treceau, mai ieşea la iveală câte ceva. Încercam să fiu doar un martor. Am decis să nu-l întreb de soţie, de copil sau de faptul că nu ţinuse doliu – dacă nu îşi trăia durerea la nivel conştient, atunci nici nu-i de mirare că nu ţinea doliu.

Totuşi, la un moment dat, am făcut următorul comentariu:

— Oamenii care nu simt durere nu pot să simtă nici bucurie.

Pentru prima dată, s-a uitat în ochii mei.

— Pot să trăiesc şi fără bucurie.

— Crezi că nu există suferinţă în inima ta sau vrei să spui că e încuiată undeva? am riscat eu.

Nu a mai scos nicio vorbă. Dar, în săptămâna următoare, a intrat, a luat loc și, de parcă încă am fi purtat aceeași conversație, a zis:

— E încuiată undeva.

— Ce-ar fi dacă durerea ar ieși puțin câte puțin la suprafață în terapie și ai putea să scapi de ea? Acolo unde până atunci fusese durerea, ar putea să pătrundă bucuria.

— Bucuria? a repetat el batjocoritor, de parcă aș fi propus nu știu ce ritual penticostal siropos.

— Atunci împăcarea, dacă nu bucuria, am reformulat eu.

— Sunt bine, m-a asigurat Danny.

L-am rugat să-mi povestească despre copilăria lui, spunându-i că poate să lase deoparte și durerile, și bucuriile. Treptat, pe parcursul primului nostru an împreună, a prins contur următoarea poveste. Aveam mare grijă să nu-i dau niciun semn de empatie și să nu-l consolez în niciun fel; altfel, paraliza. Eram doar un martor.

Danny provenea dintr-o familie de vânători care trăia în extremitatea nord-vestică a Manitobei, cu mult dincolo de limita până la care se mai întâlneau păduri. Își petreceau cea mai mare parte a anului singuri în sălbăticie, dar, la sfârșitul fiecărui sezon de vânătoare, când se vindeau blănurile către Hudson's Bay Company, se mutau într-o mică așezare care servea drept punct comercial.

Danny avea o soră, Rose, cu trei ani mai mare. Când erau mici, copiii își ajutau tatăl să descurce capcanele. Rose o ajuta și pe mama lor la tăbăcitul pieilor, iar Danny hrănea câinii.

Cea mai veche amintire a lui era legată de ruta pe care erau amplasate capcanele. Într-o zi, tatăl lor le spusese copiilor să nu vină cu el – o ninsoare puternică lăsase în urmă troiene de zăpadă care modificaseră terenul, făcându-l periculos –, dar copiii nu i-au luat în seamă avertismentul.

Tatăl considera că, din moment ce le spusese, copiii veneau pe riscul lor. Cum marcajele erau îngropate în zăpadă, sora lui Danny nu mai reușea să-și dea seama unde sunt amplasate capcanele. A luat-o la fugă înainte și și-a prins piciorul într-o cursă mare, care i-a tăiat glezna până la os; a trebuit să fie dusă cu sania la cea mai apropiată așezare, ceea ce a durat zile întregi. Rana nu s-a vindecat bine, iar sora lui Danny a rămas pentru totdeauna cu un mers șchiopătat. În ziua aceea, Danny a învățat să umble cu grijă când merge să verifice capcanele.

În mod interesant, atunci când copiii au ales să ignore avertismentul tatălui, el nu a insistat și nu a intervenit în decizia lor – o situație care ilustrează foarte bine diferențele dintre albi și indigeni în privința metodelor de creștere a copiilor. Potrivit doctorului Brant, indigenii le oferă copiilor lor un model de comportament în propria persoană, dar nu se implică activ, pe când albii preferă să-și modeleze copiii și să-i învețe comportamente în mod activ. Mai târziu, această diferență în stilul de parenting avea să aibă consecințe profunde asupra lui Danny.

Îmi dădeam seama după zâmbetul aproape imperceptibil al lui Danny ce plăcere îi făcea să-și amintească de vremurile acelea. A început să-mi împărtășească mai multe detalii despre traiul în sălbăticie. Odată, chiar a clătinat din cap și a zis:

— Doamne, nu m-am mai gândit la asta de ani întregi!

Poveștile lui din copilărie mi se păreau fascinante, iar pe Danny îl mira ce mult îmi plăcea să aflu detalii despre vânătoarea cu capcane. Câteodată îl opream și întrebam de ce se făceau lucrurile într-un fel anume, și nu în altul. De ce, de exemplu, folosea tatăl lui o sanie trasă de câini în loc de un snowmobil? Danny mi-a explicat că, dacă se strică snowmobilul în inima sălbăticiei, ești mort. În schimb, dacă ai sanie, cel mai rău lucru care poate să se întâmple e să pierzi un câine sau să ți se rupă un ham pe care oricum

poţi să-l repari. De altfel, costul combustibilului ar diminua profitul şi aşa mic.

Danny mi-a povestit că era treaba lui să le dea câinilor peştele îngheţat cu care erau hrăniţi. La patru sau cinci ani, căra cu mândrie toporul folosit la tăierea gheţii, în timp ce tatăl lui scotea castorii din capcane. Tatăl lui nu era prea vorbăreţ, dar Danny zicea că lucrau împreună ca o maşină bine unsă, încă de când el era foarte mic. Nici vorbă să se plângă de frig: toată lumea ştia că sezonul de vânătoare era scurt şi că de el depindea supravieţuirea lor.

Danny era încântat să petreacă luni întregi în natură alături de tată, care, apropo, nu avea nici treizeci de ani. La sfârşitul sezonului, străbăteau sute de kilometri ca să-şi predea pieile într-un punct comercial unde abia dacă trăiau trei sute de oameni. Acolo, Danny vedea băieţi jucându-se împreună şi se întreba cum ar fi să aibă şi alţi tovarăşi de joacă în afară de sora lui.

Acasă nu aveau televizor, muzică, electricitate sau toalete cu sistem de canalizare. Dar odată, pe când Danny avea patru ani, reprezentantul Hudson's Bay, al cărui birou îl fascina pe Danny, i-a dat o carte. Danny încă nu ştia să citească, aşa că pur şi simplu inventa poveşti pe măsură ce dădea paginile. (Personajele principale erau de fiecare dată nişte castori puşi pe rele.) Danny ţinea enorm la cartea aceea; o „citea" în fiecare seară şi i-o „citea" adeseori şi lui Rose, care-l asculta fermecată. Ca adult, îşi punea iubirea de-o viaţă pentru lectură pe seama cărţii aceleia – primul lucru care fusese al lui. Încă îşi amintea cum mama lui se referea la carte folosind posesivul din limba cree: cartea *lui Danny*.

2

PANTOFI DE PIELE

Într-o zi, erau cu toţii în bordeiul lor călduros, aşteptând să treacă săptămânile dintre montarea capcanelor şi adunarea pieilor. Danny stătea la masă cu tatăl său, cioplind cu cuţitul, când deodată a auzit-o pe mama lui ţipând „ca un animal încercuit de coioţi". Niciodată nu o auzise pe mama lui vorbind altfel decât în şoaptă.

Se certa în pragul casei cu doi bărbaţi albi care era limpede că nu erau vânători, „ci cumva periculoşi". Danny îşi amintea pantofii lor stranii, de piele – o încălţăminte bizară pentru nămeţii de afară. Puteau să-ţi degere picioarele dacă nu purtai *mukluk* – nişte cizme moi, cu carâmb înalt, făcute în mod tradiţional din piele de focă şi căptuşite cu blană. Străinii au intrat şi au anunţat că trebuie să-i ia pe Danny şi pe Rose la o şcoală rezidenţială, undeva la mai bine de o mie de kilometri de căminul familiei Morrison. Aşa cerea legea şi, dacă părinţii nu le dădeau copiii imediat, puteau fi închişi.

Bărbaţii vorbeau în engleză; nimeni din familie nu pricepea ce zic. Până la urmă, au înţeles însă esenţialul: cei doi bărbaţi albi de la guvern le furau copiii.

— Nu ştiu dacă părinţii mei şi-au dat seama că era pentru totdeauna, a spus Danny. Mama s-a dus în dormitor şi ne-a făcut bagajele, dar bărbaţii i-au strigat că nu avem nevoie de nimic. Părinţii noştri arătau de parcă ar fi fost străpunşi în inimă cu o săgeată, rămânând în picioare numai în virtutea inerţiei.

În 1988, habar n-aveam ce era o școală rezidențială. Bănuiam că e o școală cu internat pentru indigenii care trăiau prea departe de civilizație ca să poată beneficia de o educație formală. Dar nu asta era. Școlile rezidențiale făceau parte dintr-o politică menită să ducă la exterminarea culturală a primelor națiuni. John A. Macdonald, cel dintâi prim-ministru al Canadei, îi considera pe indigeni „niște sălbatici". Ceva mai târziu, în 1920, oficialitățile de la nivel federal și-au exprimat obiectivul în mod public, fără niciun înconjur: se dorea un genocid cultural. În anul acela, în camera inferioară a parlamentului canadian, adjunctul reprezentantului pentru Afaceri Indiene și-a anunțat obiectivul de a menține în funcțiune școlile rezidențiale până nu mai rămânea „nici măcar un singur indian în Canada care să nu fi fost asimilat de comunitatea cetățenilor și până nu mai există nicio problemă indiană și niciun departament pentru problemele indienilor."

Danny și sora lui au fost împinși repede într-o mașină; au văzut sute de kilometri de tundră dispărând în urma lor. Multe ore mai târziu, au fost urcați într-un tren plin de copii indigeni, la fel de înspăimântați ca și ei. Nimeni nu avea bagaje. Au călătorit cu trenul zile întregi, într-o tăcere sinistră. Pe Danny îl nedumereau câmpurile pline de vite care se perindau prin dreptul geamurilor: nu văzuse niciodată animale păscând fără să trebuiască să le vâneze și habar n-avea ce-i aia o fermă. Arborii de bumbac și profilul zimțat al lanțurilor muntoase i-au surprins pe el și pe Rose. Danny avea impresia că se îndreaptă spre o lume înfricoșătoare, care te agresa cu culorile ei țipătoare. Într-un târziu, au fost luați cu mașina dintr-un mic târg și duși la țară. Acolo, „în mijlocul unei pustietăți netede ca-n palmă", mașina s-a oprit în dreptul unei clădiri mari, de cărămidă roșie, cu zăbrele la ferestre.

Primul lucru care s-a întâmplat a fost că Danny s-a pomenit despărțit de sora lui. A văzut cum o trăgeau după ei doi preoți în sutană, „care arătau ca niște urși negri", până într-o altă clădire, în timp ce ea țipa, strigându-l pe nume.

Pe urmă, în mod şocant pentru Danny, care avea păr lung, a fost tuns. Pe atunci, ca şi acum, mulţi indigeni considerau că părul este o prelungire fizică a fiinţei lor spirituale. În multe triburi, oamenii îşi taie părul numai dacă are loc un deces în familie. Alte triburi cred că părul ţine de sistemul nervos şi că prin intermediul lui procesăm informaţii sociale, cam aşa cum funcţionează şi mustăţile unei pisici. Tribul lui Danny considera că tăierea părului e un fel de a te mortifica pentru un rău pe care l-ai comis sau un mod de a fi umilit în public pentru o presupusă transgresiune. Dar Danny nu înţelegea cu ce greşise de i se aplica acest tratament.

Fiecare copil a primit o uniformă şi un număr. Lui Danny i s-a spus „numărul 78" până la vârsta de optsprezece ani. N-a crezut nimeni că are abia cinci sau şase ani – era înalt pentru vârsta lui –, aşa că a fost repartizat în grupul copiilor de opt şi nouă ani. Cu gândul că părinţii aveau să vină să-l ia în câteva zile, tot trăgea cu ochiul pe geam.

— De câteva ori mi s-a părut că l-am şi văzut pe tata cu pipa în gură, mi-a povestit Danny, dar probabil că era doar în imaginaţia mea.

În prima zi de şcoală, li s-a spus că era rău să fii „indian" sau „sălbatic" (termenii erau folosiţi unul în locul altuia) şi că, la absolvirea şcolii, nu vor mai fi indieni, ci canadieni vorbitori de limbă engleză. Danny nu ştia engleză, dar a priceput mesajul: „Nativii erau răi". Nu a prins însă partea în care li se zicea că nu mai au voie să vorbească deloc limba cree.

În a doua săptămână de şcoală, când era afară în pauză, la un joc cu mingea organizat de preot, Danny şi-a aruncat privirea peste un câmp întins şi a zărit-o pe sora lui după un gard. Când a ajuns aici cu povestirea, Danny a exprimat sentimente pentru prima dată de când începuse terapia.

— Tremuram de fericit ce eram, şi am pornit în fugă spre ea, strigând *Tanisi*, adică „Bună" în limba cree. Preotul m-a înşfăcat de braţ, oprindu-mă, dar eu m-am

zbătut. Sub ochii celorlalți băieți, m-a bătut cu un bici făcut dintr-un vechi căpăstru cu catarame de metal. A zis că n-am voie să vorbesc în limba indiană și că n-o să mai am voie niciodată.

În tot acest timp, sora lui Danny stătea neputincioasă la poartă, plângând.

— Chiar și așa, tot am strigat *Nimis*, care înseamnă „soră mai mare".

(În limba cree, numele rudelor sunt date de gradele lor de rudenie în raport cu vorbitorul.)

Preotul, considerând că a fost sfidat în mod public, l-a bătut așa de rău, încât Danny a zăcut zile în șir în infirmerie.

— Îmi părea rău că sora mea fusese nevoită să vadă, de cealaltă parte a gardului, cum am fost bătut până la sânge. A mâhnit-o cumplit.

Danny a rămas tăcut o clipă.

— Doisprezece ani, cât am mai stat acolo, n-am mai scos nicio vorbă în limba cree. În cele din urmă, am și uitat-o. Nu mai puteam să mă înțeleg cu părinții mei.

Gândul mi-a zburat la băieții mei gemeni, care pe atunci aveau șapte ani. Am încercat să-mi închipui cum ar fi dacă ar fi luați de lângă mine și dacă li s-ar spune că engleza e o limbă de sălbatici și că ei sunt oameni răi, care o să trebuiască să-și abandoneze cultura și să se lase remodelați după tiparele altei etnii. Cum ar fi dacă ar încerca să-și salute în engleză fratele de nouă ani și s-ar trezi bătuți până la sânge pentru asta? Era un gând înspăimântător, care-mi sfâșia inima.

Mi-a trebuit un an întreg de terapie ca să construiesc un strop de încredere între mine și Danny. Privind în urmă, mă mir că am reușit fie și atât, dată fiind experiența lui Danny cu albii.

Unul dintre lucrurile care îl ajutaseră să supraviețuiască emoțional era faptul că până la vârsta de cinci ani

avusese lângă el niște părinți buni. În ciuda tuturor lucrurilor prin care avea să treacă după aceea, măcar avusese această temelie solidă. Dar fusese atât de traumatizat de răpire și de cruzimea care a urmat – separarea de părinți, de limba nativă, de propria cultură –, încât rămăsese paralizat din punct de vedere emoțional. Suprimarea emoțiilor fusese la început un mijloc de autoconservare, dar acum îl împiedica să-și plângă soția și copilul.

În acel prim an de terapie, cel mai important lucru pe care mi l-a zis Danny era că „poate să trăiască și fără bucurie". Intra în sarcina mea să-i redau capacitatea de a se bucura – chiar dacă știam că împreună cu ea vine și tristețea. Danny avusese deja parte de atâta suferință, încât această redescoperire a capacității de a simți trebuia să se producă într-un ritm căruia el să-i poată face față. Pentru Danny, terapia avea să fie ca un dezgheț treptat după o epocă glaciară.

3

STIMULUL DECLANȘATOR

Până în al doilea an de terapie, am învățat cum să interacționez cu Danny mai bine. După cum mi-a spus unul dintre memorabilii vraci indigeni de pe Insula Manitoulin: „Nu-l mitralia cu întrebări; pur și simplu vorbește cu el." Am ajuns la concluzia că cel mai bine era să-i pun întrebări inofensive, pe care el le putea duce în zone psihologice mai profunde dacă voia. Dacă-i puneam întrebări psihologice directe, se închidea în sine și putea să rămână așa până la sfârșitul ședinței. După cum avea să-mi spună Danny mai târziu, „Indienii au modul lor de a face lucrurile și le fac în ritmul lor."

La o ședință, l-am întrebat cum era la școală. A zis că a făcut școală „ca un om alb", că s-a străduit din răsputeri să fie alb. Acceptase ideologia pe care încercau să i-o inoculeze, și anume că indienii erau răi. În cuvintele lui:

— Altfel de ce s-ar fi purtat așa cu noi călugărițele, preoții și toți ceilalți albi?

Proveneam dintr-o familie catolică. Credeam în călugărițe și preoți. Oricine avea fie și o fărâmă de autoritate la școala aia îmbrățișa ideea că indienii sunt răi.

La cei cinci ani ai lui, era unul dintre cei mai mici copii de acolo, dar nimeni nu-i dădea vreun ajutor sau vreo mângâiere.

— Nimeni nu se băga în treburile altuia, ca să nu iasă în evidență. Într-o dimineață, când m-am trezit, am văzut că băiatul de lângă mine era mort. Mi-a fost frică să anunț, ca nu cumva să se creadă că eu l-am omorât. Când nu a venit la micul-dejun – îmi amintesc și acum că avea numărul

122 –, s-au dus după el și l-au găsit mort. Într-o oră, deja nu mai era acolo. Și n-a suflat nimeni nici măcar un cuvânt despre asta.

Am căutat să mă documentez despre școlile rezidențiale și am descoperit în *Montreal Star* un raport din 1907 conform căruia rata mortalității copiilor nativi la aceste școli era de 24% la nivel național (și urca la 42% dacă îi puneai la socoteală și pe copiii care muriseră acasă la scurtă vreme de la înapoiere, fiindcă erau grav bolnavi). Copiii mureau de tuberculoză, înfometare sau pur și simplu fiindcă erau neglijați. Mulți dispăreau pur și simplu; părinții nu erau anunțați niciodată. În 2015, Comisia pentru Adevăr și Reconciliere a raportat că muriseră între patru mii și șase mii de copii. Probabil că numărul este însă mult mai mare, fiindcă multor copii li se pierduse urma. Pe parcursul a 150 de ani, s-au pierdut peste 150 000 de copii. Ratele erau așa de ridicate, încât școlile rezidențiale renunțaseră să mai țină o evidență.

Danny se descurcase bine la școală și nu făcuse probleme.

— Îmi părea rău de băieții care nu puteau să facă lucrurile așa cum le făcea omul alb; viața lor era un calvar.

Mi-a spus că, dacă nu știau tabla înmulțirii, erau ținuți afară în frig fără haină – doar în niște saci de gunoi cu tăieturi pentru brațe. Danny se făcuse remarcat în câteva domenii, dar i se părea rușinos, chiar umilitor.

Etosul amerindian îți cere să nu fii competitiv și să nu te lauzi cu succesele tale, ca să nu-i faci să se simtă prost pe cei mai puțin capabili decât tine. Poți să faci parte din echipa de hochei, dar e insensibil să-i faci galerie echipei tale, fiindcă echipa adversă s-ar putea simți jignită. Într-un articol intitulat „Native Ethics and Rules of Behaviour"[7], dr. Brant scrie astfel: „Această atitudine necompetitivă se regăsește chiar și în viața profesională, cu toate că

7 „Etica și regulile de comportament ale nativilor" (în lb. engl. în orig.) (n. tr.).

angajatorii non-nativi o văd adeseori ca pe o lipsă de inițiativă și de ambiție." Departe de a găsi vreo satisfacție în succesul său școlar, Danny abia dacă vedea vreo legătură între sine și realizările sale. La urma urmei, cei care îl lăudau pentru „reușite" erau aceiași care-l înfometau (la sfârșitul anului școlar, crescuse în înălțime, dar pierduse jumătate din masa corporală), care îl torturau, care-l răpiseră de lângă părinții lui și-l băgaseră în închisoarea în care se găsea.

Când a ajuns cu povestirea în punctul acesta, Danny m-a întrebat:

— Înțelegeți că nu era o onoare?

Mă bucuram că mi se adresează în sfârșit, după mai bine de un an de terapie, și că era suficient de implicat în conversație cât să-i pese dacă înțeleg sau nu. De-acum știam și că Danny are o toleranță foarte scăzută pentru prefăcătorie. Trebuia să fiu absolut sinceră cu el. Așa că am zis:

— Da, înțeleg, dar mă întreb dacă nu era chiar nimic în laudele lor care să te facă să te simți mândru.

Danny părea dezamăgit, așa că am adăugat:

— Odată cu trecerea anilor, n-ai început să crezi nici măcar puțin în sistemul de recompense al omului alb, din moment ce asta era tot ce aveai?

Danny a răspuns că nu a vrut nicio clipă să fie la școala aceea.

— Știam că sunt un prizonier și nu voiam să schimb lucrurile. Nu voiam să mă aliez cu ei.

A rămas tăcut timp de vreo cincisprezece minute.

— Dar asta nu era întotdeauna adevărat, a adăugat el apoi. Îmi plăcea să îngrijesc animalele, să le dau de mâncare și să fac tot felul de încrucișări. Am fost trimis cu porcul meu la un concurs 4H[8] și am fost mândru când am câștigat o fundă, mai ales că nu era legat de școală.

---

8 Organizație de tineret axată în mod tradițional pe dezvoltarea competențelor agricole și, în general, pe învățarea practică; denumirea face referire la inițialele celor patru cuvinte care alcătuiesc mottoul organizației: *head, heart, hands, and health* („cap, inimă, mâini și sănătate") (engl.) (n. tr.).

Danny se pricepea la animale, iar școala i-a încredințat responsabilitatea creșterii lor încă de când era doar un adolescent.

— Îmi plăceau și agricultura, și creșterea recoltelor. Aveam niște secrete ale mele.

— Cum ar fi?

— Primăvara, încălzeam apă la soare în coșuri de gunoi și apoi udam cu apa caldă roșiile mele din seră și astfel se coceau întotdeauna primele.

Când l-am întrebat de unde învățase astfel de trucuri, a ezitat înainte să răspundă.

— Un preot m-a învățat totul.

În următoarele treizeci de minute, Danny nu a mai scos niciun cuvânt. Stătea complet nemișcat, cu ochii pe fereastră. Până și de clipit clipea mai rar.

Peste o săptămână, când a venit din nou la ședință, a luat loc și a zis:

— Preotul ăla, care m-a învățat atâtea, mi-a făcut rău.

— Cum ți-a făcut rău?

— Sexual. În hambar, din nou și din nou. Îmi spunea cât de mult îi place de mine. Mă scârbea; inclusiv fizic, vreau să zic.

Fuseseră surprinși odată de omul care făcea curat în hambar și care s-a mulțumit doar să clatine din cap.

— Încă mai simt cât de tare m-a usturat rușinea aceea, a zis Danny. Așa am aflat că de fapt nu mă pricepeam la agricultură; el doar voia să facă treaba asta cu mine. A durat ani întregi.

Cred că mi-a citit șocul pe chip. Avea să treacă ceva vreme până ce abuzurile sexuale ale preoților să fie făcute publice, iar abuzurile din școlile rezidențiale nu erau cunoscute încă la scară largă. Danny mi-a spus povestea lui cumplită cu trei decenii înainte ca guvernele statelor să-și ceară iertare în mod public față de nativi și să întemeieze Comisia pentru Adevăr și Reconciliere.

Înainte ca Danny să ajungă la vârsta pubertății, școala era condusă de un alt preot abuziv din punct de vedere sexual, membru al Congregației Fraților Creștini, bine cunoscut pentru perversiunile lui. Danny mi-a povestit că primăvara, când băieții jucau baseball în curte, fratele deschidea fereastra, îl striga pe unul dintre ei după număr și apoi făcea sex brutal cu băiatul respectiv.

— Era umilitor pentru că toată lumea din echipă știa ce urma să se întâmple. O jumătate de oră mai târziu, striga numărul altcuiva. Iar noi trebuia să ne întoarcem la jocul nostru ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar știam cu toții, fiindcă ni se întâmpla aproape tuturor, a spus Danny și, după o clipă de tăcere, a adăugat: Mi s-a întâmplat de la opt sau nouă ani până în adolescență, când am putut să le opun rezistență fizic. Odată, pe când aveam doisprezece ani, eram la infirmerie pentru că făcusem febră mare, iar doctorul sau ce-o fi fost el a început să-și facă felul cu mine. M-am trezit într-o stare de delir, cu el călare pe mine. Ce nu reușeam să înțeleg e de ce mi se tot întâmpla mie.

S-a uitat la mine, căutând un răspuns.

— Bărbații ăia erau dezaxați. Probabil că tocmai de aceea și fuseseră trimiși acolo. Bănuiesc că Biserica Catolică știa că nu sunt normali și, în loc să-i caterisească, i-a trimis în pustietatea aia, unde s-a gândit că n-o să-i reclame nimeni pentru faptele lor.

— Dar de ce mă alegeau pe mine? Altora nu li se întâmpla de atâtea ori.

(Pe atunci nici nu bănuiam procentul uriaș de victime ale abuzului sexual din școlile rezidențiale.)

— Probabil pentru că ești înalt și chipeș. Nu cred că-i interesa că ești și inteligent. Pe cineva tot trebuiau să aleagă, și atunci de ce nu pe cel mai arătos? Că doar sunt prădători.

În clipa aceea, s-a întâmplat ceva de-a dreptul șocant. Danny s-a ridicat de pe scaun și a plecat, în mijlocul ședinței de terapie. Nu aveam nici cea mai vagă idee de ce. Nu a venit la următoarea programare, nici la cea de după. Am început să cred că renunțase la terapie cu totul. Nu voiam să „mă

amestec" sunându-l, așa că nu am făcut-o. De obicei, în rarele situații în care un pacient renunță brusc la terapie, îi trimit un mesaj sau îi dau un telefon ca să-i spun că aș vrea să avem o întâlnire de încheiere, în care să discutăm renunțarea la terapie; le explic că e important să rezolvăm conflictele pe măsură ce apar. Dar nu mi se mai întâmplase niciodată să plece cineva în mijlocul ședinței.

Era limpede că făcusem o greșeală majoră. Am presupus că făcusem o greșeală pe care numai albii pot s-o facă fără să știe ce-au făcut. Bănuiam că Danny plecase pentru totdeauna. Aceea a fost clipa în care mi-am dat seama ce importantă devenise pentru mine terapia cu el. Mă fascinau diferențele culturale și eforturile guvernamentale de a eradica în mod tragic o întreagă cultură. Dar cel mai mult mă fascina Danny ca om – avea ceva care impunea respect. Mi-am dat seama ce mult îl admiram; trecuse prin mult mai multe decât ar putea suporta cei mai mulți dintre noi.

Nimic nu-ți destupă mintea mai bine decât eșecul. Am găsit astfel imboldul de a contacta și alți vraci și tămăduitori din comunitatea indigenă. I-am ascultat cu și mai multă atenție și am călătorit în toată provincia ca să particip la ceremonii de fumigație. Sunt sigură că fumigațiile au fost la fel de stranii pentru mine pe cât era psihoterapia pentru Danny. Dar așa am început să înțeleg că prioritățile psihologice ale indigenilor și viziunea lor asupra lumii erau cât se poate de diferite de ale societății eurocentrice a albilor.

Cei mai mulți albi se duc la terapie ca să obțină mai mult control asupra vieții lor sau, după cum s-a exprimat un vraci, „ca să-și facă drum prin viață numai cu frâiele în mână". Pentru indigeni însă, tămăduirea înseamnă să comunici cu lumea spiritelor într-un fel semnificativ și să ajungi la o stare de pace interioară. În timp ce psihoterapia tradițională are la bază o paradigmă a confruntării dintre om și natură, vindecarea indigenă se axează pe armonizarea omului cu natura.

Câteva săptămâni mai târziu, Danny s-a întors. A început să vorbească de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, așa

că l-am întrerupt, spunându-i că sunt ferm convinsă că ar trebui să lămurim de ce plecase în mijlocul şedinţei.

— Indienii nu se ceartă, a răspuns el laconic.

A urmat o tăcere lungă, pe care până la urmă am întrerupt-o.

— Danny, mi-ai întors spatele şi vreau să ştiu de ce. Nu ştiu, poate că asta încalcă vreo tradiţie a nativilor, dar eu sunt un terapeut alb şi trebuie să lucrez şi în cadrul unor tradiţii de-ale mele.

Nimic. Mi-am lăsat iritarea să iasă la suprafaţă:

— Danny, ţi-a trecut vreodată prin cap că poate nu toate tradiţiile native sunt bune, după cum nici toate tradiţiile albilor nu sunt rele? Poate că amândoi avem ceva de învăţat de la celălalt. Eu sunt gata să fac un efort, dacă şi tu eşti dispus.

— Ştiai foarte bine ce faci, a bodogănit el.

Eram uluită. Danny s-a ridicat de pe scaun şi a început să se plimbe prin cameră ca un leu în cuşcă. În cele din urmă, şi-a rezemat spatele lat de uşă, cu un bufnet surd, şi a zis:

— Ai făcut ca preotul – te puneai bine cu mine, zicându-mi că sunt chipeş. Ştiu eu care e următorul pas.

Eram de-a dreptul şocată. M-am uitat la el şi am zis:

— Îţi mulţumesc că mi-ai spus că am încălcat una dintre limitele tale şi că asta te-a stânjenit. Îmi cer scuze.

I-am explicat că, atunci când zisesem că era înalt, chipeş şi că se făcea remarcat printre ceilalţi elevi, nu voiam decât să spun că şi o vulpe ar alege pasărea cea mai mare şi mai bună dintr-un coteţ de găini.

— Voiam să-ţi dau astfel de înţeles că tu nu ai făcut nimic ca să-i provoci pe preoţi. Ce i-a făcut să te aleagă a fost pur şi simplu felul în care arătai, asupra căruia nu aveai niciun control.

Am adăugat că înţelegeam acum de ce interpretase greşit ce-i spusesem, din moment ce abuzurile începuseră cu remarci linguşitoare din partea preoţilor.

— Eu nu am folosit cuvântul „chipeş" ca pe un compliment, ci ca pe o descriere. Poate că ţie ţi-a sunat a flirt. Dar te asigur că nu era asta.

Danny şi-a formulat în sfârşit acuzaţia.

— Eu nu ţi-aş fi zis niciodată că eşti drăguţă.

Nu m-am putut abţine şi am izbucnit în râs. I-am zis că ştiu o groază de bărbaţi care n-ar zice că sunt drăguţă. Până şi el a zâmbit.

Pentru Danny, faptul că îl făcusem chipeş fusese un stimul declanşator. Şi ceilalţi clienţi ai mei care suferiseră în mod repetat abuzuri sexuale aveau declanşatori emoţionali puternici. I-am spus lui Danny că majoritatea victimelor unor abuzuri sexuale au astfel de reacţii şi că eu îi provocasem una.

— Victimele abuzurilor sexuale? a repetat el domol.

Fie nu mai auzise expresia, fie nu se mai gândise până atunci că i s-ar aplica lui. La vremea respectivă, abuzul sexual nu era o temă prea discutată; victimele trăiau cu o ruşine pe care aveau impresia că trebuie s-o ţină ascunsă. I-am spus lui Danny că victimele abuzului sexual suferă de mai multe simptome, printre care şi desensibilizarea. Pe urmă i-am sugerat că poate asta i s-a întâmplat şi lui când şi-a pierdut soţia şi copilul.

A încuviinţat din cap, ca şi cum tocmai ar fi înţeles un lucru nou. Observasem că aşa absorbea el informaţia nouă: mai întâi o accepta printr-o încuviinţare din cap şi abia mai apoi o discuta sau o punea la îndoială, când se simţea el pregătit. I se întâmpla să revină asupra unui subiect chiar şi luni mai târziu, de parcă l-am fi abordat numai săptămâna trecută. De data aceasta, a zis că o să vorbească despre abuz când o să fie pregătit. Mie mi-era greu să procedez astfel; eu voiam să bat fierul cât e cald, să abordez lucrurile într-o manieră liniară. Dar Danny avea alt stil. Şi simţeam că trebuie să i-l respect.

4

MEDALII PENTRU VACI

Cum Danny nu se simţea pregătit să discute fără ocolişuri despre abuzurile pe care le suferise la şcoala rezidenţială, l-am întrebat de rudele pe care le lăsase în urmă. Odată, pe când îmi descria ceva ce învăţase de la tatăl lui despre vânătoare, am comentat că mă surprinde că nu pomeneşte niciodată nimic mai de dată recentă despre tatăl lui.

— Mi-ai povestit în detaliu cum arăta căminul ideal până în punctul în care te-au luat autorităţile. După aia urmează un gol. Ştiu că mama ta a murit şi că tatăl tău încă mai trăieşte. Dar asta e tot ce ştiu.

— Ai prins deja esenţialul. Tata e încă în nord.

Tăcerile lui Danny deveniseră mai scurte şi, după doi ani, începusem să sesizez uşoare nuanţe emoţionale în stilul lui de obicei monoton.

L-am rugat să-mi spună cum era când se ducea vara acasă. Danny a zis că, în primul an în care a mers acasă în vacanţa de vară, părinţii lui au fost uluiţi să-l audă vorbind în engleză cu Rose. Uitase limba cree aproape cu desăvârşire; fusese obligat s-o uite, prin bătăi. Cred că o uitase pentru că ajunsese să-i provoace anxietate. Şi limba în sine devenise un declanşator emoţional.

Părinţii lui au luat-o ca pe un semn că îi e ruşine de tradiţia în care s-a născut.

— Pe măsură ce mă înstrăinam de ei, şi ei se înstrăinau de mine, a zis Danny. Asta îi ajuta să supravieţuiască în

fața atâtor agresiuni. Rose a știut mai bine decât mine să-și recupereze tradițiile.

Probabil pentru că era cu câțiva ani mai mare când fusese luată de lângă părinții ei, pe lângă faptul că era mai vorbăreață din fire și voia să fie inclusă, a zis Danny.

— Îmi amintesc că le-a zis alor mei cum m-a bătut preotul sub ochii ei. Mama, catolică fiind, i-a cerut să nu-i mai vorbească de rău pe preoți. Am înțeles în clipa aia că n-o să pot să suflu nicio vorbă despre ce mi se întâmpla la școala rezidențială.

L-am întrebat cum a evoluat relația odată cu trecerea anilor. Danny mi-a povestit că părinții lui au mai făcut doi copii, amândoi băieți, și că viața lor s-a schimbat drastic în urma unor noi politici guvernamentale.

— Părinții mei își petreceau aproape tot timpul în sălbăticie. Îți lua mult timp să pui capcanele și aveai mult de așteptat până puteai să te duci să aduni animalele care căzuseră în ele. Aveau un loc al lor într-o mică așezare, de câteva zeci de oameni, lângă un punct comercial, dar numai pentru perioade scurte, cât își vindeau pieile către Hudson's Bay Company, mi-a zis Danny despre primii lui ani alături de ei.

Dar el și Rose fuseseră printre ultimele generații de copii trimise în sistemul de școli rezidențiale. În anii în care Danny făcea școala acolo, guvernul a decretat că indigenii trebuie să se mute în așezări unde există școli.

— Asta însemna că părinții mei trebuiau să renunțe la vânătoare, mai ales că guvernul le luase deja o mare parte din terenul de vânătoare, prin nu știu ce tratat mincinos. Autoritățile au ridicat pentru vânători niște bordeie mici și prăpădite și le-au dat asistență socială. Trăiau înghesuiți cu toții pe lângă școala unde-și aveau copiii; se numea rezervație.

— Ce-au făcut părinții tăi?

— Nu aveau ce să facă. Nu mai puteau să pună capcane, pentru că erau prea departe de sălbăticie. Era prea frig ca să cultive ceva sau să crească animale. Când eu și Rose veneam în vacanță, casa arăta tot mai rău, cu fiecare an care trecea. Tata bea mult. Am întrebat-o pe Rose dacă mama își tocise dinții pe pieile de animale, dar ea mi-a zis că i-i scosese tatăl nostru în bătaie.

Părinții lor păreau să se bucure din ce în ce mai puțin când veneau Danny și Rose. Mama lor se apucase și ea de băut.

— Bătaia doare mai puțin când ești beat, a comentat Danny. Când l-am văzut pentru prima dată pe tata lovind-o pe mama pentru că ea îi spusese să se pregătească de biserică, lucru care înainte îi făcea plăcere, m-am hotărât pe loc că n-o să pun niciodată gura pe băutură. Nu voiam să ajungă și fiul meu să simtă față de mine ce am simțit eu față de tata în clipa aia.

Pe urmă, glasul lui Danny s-a încărcat de o emoție rară. Mi-a povestit că părinții lui erau foarte activi când era el mic. Tabăra lor era imaculată; țineau gospodăria bine în frâu. Nu vedeai niciodată vreo farfurie murdară, iar cadourile de Crăciun erau opere de artă pe care le făceau în timpul liber.

— Nu-i vedeam odihnindu-se decât dacă era ora de culcare. Se trezeau de îndată ce mijeau zorii.

Pe urmă însă, începuseră să-și umple viața pustie cu băutură și certuri și dormeau până târziu.

Pe când descria această viață fără direcție, Danny își freca mâinile ca și cum încerca să macine între palme amintirile dureroase și-și mijea ochii de parcă ar fi fost orbit de lumina soarelui. Era ca și cum ar fi încercat să se apere de ceea ce vedea în mintea sa.

După o lungă tăcere, a reluat:

— Odată, am făcut o greşeală, confundând cultura albilor cu cea a indienilor. Din cauză că eram de prea mult timp în compania albilor.

Pe când avea în jur de treisprezece ani, îi arătase tatălui său medaliile pe care le câştigase la competiţia regională 4H.

— A râs de ele, a zis Danny cu glas scăzut, aproape în şoaptă. M-a luat peste picior cu glume de beţiv, a început să scoată mugete, ca de vacă, şi m-a întrebat dacă am toţi strujenii aranjaţi în linie dreaptă. Mama râdea, iar Rose părea nedumerită. A fost ultima dată când le-am împărtăşit ceva.

Este demn de remarcat faptul că obiceiul indigen al suprimării furiei e singurul pe care dr. Brant, el însuşi amerindian, îl critică în mod explicit. El spune că nativii nu folosesc furia în scop educativ; în schimb, o lasă să transpară prin tachinare, batjocură şi ridiculizare. Într-un articol de specialitate, face următoarea observaţie: „Ridiculizarea şi tachinarea, întrebuinţate ca alternative la pierderea privilegiilor şi la furia parentală, pot contribui la erodarea stimei de sine şi, întâlnite în viaţa de adult, pot provoca un sentiment copleşitor de umilinţă." Dr. Brant spune că, fiind prea greu pentru un copil luat peste picior să cunoască regulile acestui tip de interacţiune şi să-şi dea seama cum să reacţioneze la tachinări şi ridiculizări, el poate ajunge să se retragă în sine, ceea ce duce la timiditate, ruşine sau chiar o frică foarte accentuată.

— Tocmai tu, băiatul care câştigase premiul pentru matematică, premiul pentru ştiinţe, premiul pentru cel mai bun elev şi premiul regional 4H pentru creşterea animalelor, tocmai tu erai luat peste picior. Nici nu-i de mirare că nu mai puteai să simţi sau să exprimi nicio emoţie. De ce să nu le blochezi când eşti asaltat pe toate fronturile? E singura reacţie adaptivă pe care o poţi avea.

A făcut un gest larg cu braţul prin faţa mea, semn că ar trebui să continui. Am rămas tăcută însă.

— Hai, spune, a zis el într-un târziu.

Am zâmbit amândoi. Așa cum și eu începusem să-mi dau seama când îl preocupă câte ceva, și el începuse să observe când deveneam eu nerăbdătoare.

L-am rugat să-și imagineze ce ar fi zis tatăl lui dacă n-ar fi fost beat și dacă n-ar fi recurs la tachinări și batjocură – dacă ar fi putut pur și simplu că spună ce simte cu adevărat.

— Intră în pielea tatălui tău și spune-mi, l-am rugat eu. Chiar vreau să știu de ce a reacționat cum a reacționat.

Spre surprinderea mea, Danny s-a supus. A vorbit cu un glas mai grav și mai răspicat, imitându-l pe tatăl lui.

— *Ningozis*, ai fost luat de lângă noi, ți s-a zis că suntem niște sălbatici și că „singurul indian bun e un indian mort". Și tu vii și spui că-ți plac zorzoanele și „recompensele" lor. Îi ridici în slăvi pe dușmanii care ne-au provocat atâta suferință? Te-au furat de lângă noi.

Danny s-a oprit, iar eu am încuviințat din cap. El a continuat:

— Fermă? Cum vine asta? Să ții animalele în grajd și legumele în șiruri paralele. Ăsta nu e un meșteșug. E doar o ocupație. În schimb, ca să vânezi trebuie să fii bărbat; trebuie să fii vigilent în fiecare clipă. Trebuie să înțelegi cum gândește prada – nu să o ții încuiată, s-o pui la îngrășat și s-o mănânci. Dar tu arăți niciun interes pentru vânătoare. Crezi că e pentru sălbatici și crezi că noi, cu podelele noastre de pământ bătătorit și fără canalizare, suntem mai prejos decât tine.

Am dat din nou din cap, înțelegând în sfârșit. Danny a vorbit din nou, de-acum gâtuit de emoție:

— Mă judeci că beau. Nu am serviciu; nici un șoarece nu pot să prind. Frații tăi mai mici nu văd un vânător mândru, care aduce mai multe piei decât oricare alt bărbat din așezare. Văd un bețivan care stă singur la masă și-și dă pasiențe. Un bărbat care a ajuns să-și bată soția cea bună. Omul alb mi-a luat mijloacele de trai, copiii, demnitatea... și tu ți-ai găsit să fii mândru de medaliile lor pentru vaci?

Am clipit ca să-mi alung lacrimile din ochi. Monologul lui surprinsese excelent agonia mută a tatălui și a familiei sale. Era tragic că nu înțelesese lucrurile acestea în copilărie, când tatăl lui îl rănise atât de adânc cu vorbele lui rostite la beție.

În ziua aceea, la plecarea lui Danny, mi-am spus că în sfârșit ajunseserăm în terapia noastră într-un punct în care el simțea că poate să aibă încredere în mine. În loc să-și suprime sentimentele, Danny reușise să-și imagineze durerea tatălui său, să empatizeze cu ea și să mi-o împărtășească.

5

PRIMELE SEMNE DE DOLIU

În al treilea an de terapie, Danny începuse să se simtă mai în largul lui. Încă se mai plimba câte o jumătate de oră prin faţa cabinetului, fumând ţigară după ţigară, dar când veneam în sala de aşteptare să-l poftesc înăuntru, avea un mers de om mai puţin împovărat.

La o săptămână după ce rostise monologul imaginar al tatălui său, m-a anunţat cu aerul cel mai firesc din lume:

— L-am sunat pe tata săptămâna asta.

Am fost foarte surprinsă. Ca de obicei, Danny făcuse lucrurile în felul lui şi în ritmul lui.

— Când ai vorbit ultima dată cu el? l-am întrebat eu, încă luptându-mă să-mi revin din uimire.

— Acum optsprezece ani, la înmormântarea mamei.

— Ce a zis când l-ai sunat?

— I-am spus că mi-am pierdut soţia şi fiica. A zis: „Nu-i uşor, nu-i aşa?" Apoi m-a întrebat dacă mai ştiam ceva de Rose.

Danny mi-a povestit că sora lui, Rose, dispăruse din Winnipeg de mai bine de zece ani.

Se întâmpla cu patruzeci de ani înainte să apară în ziare ştiri despre un număr mare de femei indigene dispărute şi ucise. Acum se cunoaşte foarte bine lipsa de implicare a poliţiei în investigarea acestor cazuri de dispariţie. (În 2017, Institutul de Statistică al Canadei a comunicat că, în comparaţie cu alte femei, cele indigene prezentau un risc aproape de trei ori mai mare de a fi victimele unor acte de violenţă.)

— Ce s-a întâmplat cu fata dulce care avea așa de multă grijă de tine și era așa de veselă, în ciuda tuturor adversităților?

— S-a tot dus acasă, încercând să câștige dragostea a doi beți, a zis Danny, referindu-se la părinții lui. A făcut-o de mult prea multe ori. Eu m-am lăsat de asta repede. Au tot jignit-o și au criticat-o, până a ajuns și ea la fel ca ei. Ea și cei doi frați ai mei au început să ia și ei parte la bețiile lor. Mama a murit și pe urmă Rose a stat cu tata până s-a mutat în Winnipeg. După aceea n-am mai văzut-o.

— Se pare că ai luat o decizie bună când te-ai mutat în Toronto.

— Nu știu; ea măcar mai era indiancă.

— Și tu nu ești? am întrebat eu, uitându-mă la bărbatul cu cozi împletite din fața mea.

— Alb nu sunt. Asta știu.

A tăcere o vreme, apoi a adăugat:

— Soția mea era albă.

În sfârșit, în al treilea an de terapie, Danny o pomenea pe soția lui moartă. Îmi venea să mă reped asupra informației, bombardându-l cu întrebări. În schimb, m-am silit să număr în gând până la o sută.

— Era din Norvegia.

Norvegia? *Pe bune?* Mă întrebam cum de ajunseseră să se cunoască.

— Era infirmieră la terapie intensivă. Am fost internat acolo după ce m-am bătut cu cineva într-un bar din Winnipeg. Luam toate barurile la rând, în căutarea surorii mele. Un tip a vorbit urât de Rose, așa că ne-am luat la bătaie. Mi-a spintecat burta cu un cuțit, a zis Danny. Am fost bandajat, m-am întors în Ontario și a doua zi m-am dus la muncă, dar rana s-a infectat și am ajuns la terapie intensivă aici în Toronto și a trebuit să stau internat o vreme.

Asistenta, pe nume Berit, avea în jur de treizeci și cinci de ani, la fel ca Danny, și-i împărtășea pasiunea pentru romane polițiste.

— Zicea că nu-i plac palavragiii, așa că i-am spus că m-a găsit bine. A rămas însărcinată și a vrut să ne căsătorim, așa că am zis OK. Și pe urmă am avut-o pe Lillian, fiica noastră.

— O iubeai pe Berit?

— Nu știu. (Cincisprezece minute de tăcere.) Era o femeie bună. Nu mințea niciodată, nu mă înșela și era muncitoare. (Din nou tăcere.) Ne-am depărtat unul de altul. Voia de la mine lucruri pe care nu puteam să i le dau.

— Cum ar fi intimitate?

El a încuviințat din cap.

— Nu am devenit niciodată mai apropiați decât atunci când am fost internat în spital. Zicea că e un zid între noi. Știam că are dreptate. Nu eram capabil de sentimente. De la un punct încolo, până și simplul fapt de a fi în aceeași cameră cu ea începuse să mă stânjenească.

— De ce?

— O combinație de vină și iritare. Știam ce vrea – și merita ce-și dorea. Doar că nu i-o puteam oferi, așa că am început s-o evit.

— Și Lillian?

— Semăna mai mult cu mine. Arăta exact ca mine și era tăcută și timidă. Era genul care se uită și observă. Cei de la creșă își făceau griji în privința ei, ziceau că nu se joacă cu ceilalți copii, dar mie mi se părea că e bine. Era fericită să stea la ea în cameră, cu păpușile și jucăriile ei. Câteodată mă așezam pe jos lângă ea și simțeam că... că împărțim spațiul într-un mod plăcut – nu știu cum altfel să-i spun, a adăugat Danny după o clipă de ezitare.

Pe chipul lui a apărut din nou expresia aceea, de parcă ar fi vrut să se ferească de lumina prea puternică a soarelui. În cele din urmă, a spus:

— Berit ar fi vrut s-o țin pe Lillian în brațe, dar eu nu voiam să fac asta, după ce mi se întâmplase când eram aproape la aceeași vârstă ca ea.

— Ai fost victima abuzului sexual şi părinţii tăi nu te-au crescut decât în primii ani de viaţă, şi totuşi, se aştepta ca tu să ştii cum să fii tată.

— Eram într-o pădure fără nicio cărare, dar oamenii se aşteptau să ştiu pe unde s-o iau.

— Berit era o mamă bună?

Danny a încuviinţat din cap.

— În felul albilor. Întotdeauna o învăţa pe Lillian câte ceva. Nu-i lăsa nicio clipă de răgaz. Îmi venea să-i spun să mai lase copilul în pace. Să nu-i mai spună cum să ţină furculiţa. Când eram singur în maşină cu Lillian, puteam să mergem ore în şir fără o vorbă, iar alea erau cele mai fericite clipe ale mele. Când era şi Berit cu noi, întotdeauna zicea „vacă" sau „cal" sau „maşină" sau cine ştie ce alt cuvânt, ca să-l înveţe Lillian. Pentru indieni, asta înseamnă să te amesteci.

— Tu nu voiai decât să imite sau să oferi un model personal potrivit stilului de viaţă pe care l-ai cunoscut în copilărie, când trăiai cu părinţii tăi, şi s-o laşi pe fiica ta să înveţe în ritmul ei.

— Când cădea şi se lovea, eu n-o luam în seamă, gândindu-mă c-o să se ridice singură, dar Berit se purta de parcă era sfârşitul lumii şi pe urmă se puneau amândouă pe plâns.

L-am întrebat dacă Berit era conştientă de felul diferit în care nativii văd lumea – de concepţiile lor despre gestionarea furiei, rezolvarea conflictelor şi stăpânirea emoţiilor, ceea ce se traducea în neamestecarea în treburile altora, chiar şi când era vorba de propriul copil.

— Nu.

— De ce nu i-ai spus?

— Nici eu nu ştiam. Nu-mi dădeam voie nici să mă enervez. Eram impasibil ca un buştean. De-abia acum, când povestesc, sunt conştient de lucrurile astea.

— Berit i-a cunoscut pe părinţii tăi?

Danny a clătinat din cap. Când l-am întrebat dacă avea prieteni, mi-a zis:

— Sunt un singuratic.

Atunci l-am întrebat despre părinții lui Berit. Danny mi-a spus că trăiau la o fermă din Norvegia, lângă ferma fiului lor. Deși nu-i întâlnise decât o dată, Danny a comentat:

— Sunt toți la fel ca ea – oameni buni, blânzi, pâinea lui Dumnezeu, care muncesc ca apucații. Părinții ei abia dacă rupeau o vorbă în engleză. Sau dacă știau limba, eu unul nu înțelegeam ce zic.

L-am întrebat dacă se arătaseră surprinși când fiica lor a apărut cu un bărbat indigen cu cozi împletite, lungi până la brâu.

— Cred că-și închipuiau că în Canada toată lumea arată așa.

Mi s-a părut foarte caraghios și am izbucnit amândoi în râs. (Era a doua glumă în peste doi ani de terapie.)

Pe urmă am rămas o vreme fără să mai spunem nimic. La un moment dat, Danny a rupt tăcerea:

— Cred că, dacă făceam mai demult terapia asta și nu era Berit în viața mea, eu și Lillian am fi avut o șansă. Ea era ca mine, tăcută și gravă. Cred că Berit mă considera un părinte rău. Nici măcar nu voia s-o lase singură cu mine. Mă considera neglijent.

— Știu că nu simțeai nimic la nivel conștient. Dar în plan inconștient, sigur te durea și te supăra să fii considerat un părinte neglijent. E destul de jignitor, din moment ce de fapt aveați doar stiluri diferite. Nici nu-i de mirare că s-a răcit relația, am adăugat eu, văzând că Danny nu zice nimic.

— Eram doar ușurat că pot să fiu pe drumuri săptămâni în șir, în camion, fără să mai vrea nimeni de la mine ce nu pot să dau.

— Te certai vreodată cu soția ta?

— Nu. Plecam și mă întorceam acasă când îi trecea furia – sau poate era doar frustrare.

— Știa de școala rezidențială?

— Da, dar i-am spus că era doar o școală de stat cu internat.

— Deci nu știa deloc prin ce-ai trecut?

— Nu. Dar nici eu nu știam.

— Acum știi?

— Am început să mă dezgheț un pic. Câteodată îmi pare rău de Lillian și, în clipele alea, nu suport nici măcar să-i văd fotografia. Avea ochii mei triști.

— Îl vezi vreodată în ochii aceia pe băiatul trist care ai fost odată?

— Pe băiatul singur.

— Pe băiatul abandonat, am adăugat eu.

— Părinții mei n-au vrut să mă abandoneze.

I-am zis că asta n-are nicio importanță pentru subconștientul lui – sentimentul de abandon se instalează oricum.

— Subconștientul nu ține cont de justificări. El știe doar că ești un copil de cinci ani care a rămas singur. Aveai vârsta lui Lillian.

— Nu mi-am dat niciodată seama că eram așa de mic când s-a întâmplat, a spus Danny. Între șaisprezece și optsprezece ani, ardeam de nerăbdare să mă întorc acolo și să termin voluntar liceul. La vremea respectivă, mă gândeam că, oricât de rău ar fi, tot mai bun e răul pe care-l știi.

Mi-a spus că nu s-a gândit să se ducă și la universitate, pentru că nu-și permitea.

— Și oricum, era pentru albi. Eu unul mă săturasem de lumea lor.

Dar nici în rezervație nu s-a întors, din cauză că relația cu părinții lui era așa de tensionată. Un alt element care complica lucrurile era faptul că refuza să consume alcool, ceea ce unora de acolo li se părea bizar.

— Interesant că te-ai ținut de hotărârea asta, am riscat eu un comentariu.

— Sunt încăpățânat, a răspuns el. Îmi amintesc că așa îmi zicea mama când eram mic.

Am făcut observația că termenul „încăpățânat" are o conotație ușor negativă.

— De ce n-ai zice în schimb: „Da, sunt puternic şi perseverent şi am trecut prin multe, dar nu m-a doborât nimic"? Te-ai simţit vreodată aşa?

— Nu.

— Nu simţeai nimic. Decât să laşi să-ţi fiarbă în creier râuri de lavă fierbinte, pur şi simplu ai scos vulcanul din priză. Altfel, riscai să înnebuneşti sau să ajungi alcoolic şi să-ţi îneci furia în băutură, ca tatăl tău. După câte vi s-au întâmplat ţie şi aproape tuturor nativilor care au fost la şcolile rezidenţiale de exterminare culturală, trebuia să găseşti o cale de supravieţuire. Ai ales una dintre cele mai puţin distrugătoare soluţii, fiindcă ai foarte multă tărie psihică. Ai închis robinetul cu sentimente.

— Da, dar acum începe să picure. Ca şi cum ar avea o şaibă defectă.

Când l-am rugat să detalieze, mi-a povestit că obişnuieşte să se uite la fotografia lui Lillian noaptea.

— Simt ceva, nu-mi dau seama prea bine ce, dar îmi apasă inima în piept. Nu-mi doresc decât să mai stau lângă ea pe canapea.

Am petrecut mult timp explicându-i lui Danny că tristeţea pe care i-o pricinuia pierderea fiicei sale era normală, că e, de fapt, cea mai mare durere pe care o poţi simţi.

— Tristeţea nu e singurul lucru care mi-a invadat mintea, mi-a zis el într-o zi. Mai sunt şi alte sentimente care stau la pândă în tufişuri.

S-a aplecat în faţă, sprijinindu-şi mâinile pe genunchi. Limbajul lui corporal îmi dădea de înţeles că şi furia începea să-şi croiască drum în mintea lui. Ochii i s-au îngustat din nou.

— O s-o zic pe şleau. Un tip de la muncă – managerul platformei de încărcare – îmi zice Tonto. Şi nu-mi place.

Mi-a zis că nu-l deranja să i se zică Stiv, fiindcă mulţi şoferi aveau porecle, dar Tonto era „o insultă pentru un indian".

— Sunt de acord, chiar e jignitor. Te-ai gândit vreodată să-i spui că te deranjează?

— Nu. E doar un alb care crede că are umor.

— Ştii, furia are o reputaţie proastă, am îndrăznit eu să-i spun. Dar furia e de fapt combustibilul cu care aduci la suprafaţă durerea şi suferinţa din subconştient. Cu ajutorul ei le spunem altora că nu ne place comportamentul lor. Bărbatul care-ţi zice Tonto se poartă nerespectuos cu tine şi s-ar putea ca nici măcar să n-o ştie. Ce-ar fi ca, data viitoare când îţi mai zice Tonto, tu să-i răspunzi pur şi simplu: „Te rog să nu-mi mai spui aşa"? Nu îi eşti dator cu nicio explicaţie.

— Şi dacă mă întreabă de ce?

— Spui: „Nu-mi place".

Danny se uita la mine de parcă în viaţa lui n-ar fi auzit o idee mai absurdă. Aşa că am clarificat:

— Celor mai mulţi oameni de pe lumea asta le-ar păsa dacă te-ar deranja ceva din ce fac ei.

— Serios? a zis el, cu un aer neîncrezător.

— Ai fost crescut într-un loc unde sentimentele tale erau ignorate şi a trebuit chiar să ţi le suprimi. Era un genocid cultural. Guvernul, preoţii şi măicuţele încercau să-i transforme pe nativi în albi. Nu puteau să-şi atingă scopul şi să ţină cont de sentimentele tale în acelaşi timp. Treaba lor era să-ţi calce sentimentele în picioare.

El a încuviinţat din cap.

— Danny, sunt peste trei ani de când lucrăm împreună şi aş vrea să mă ocup nu doar de trecut, ci şi de prezent: să fac să-ţi meargă mai bine acum.

— O, Doamne. Am o presimţire rea, a răspuns el cu o urmă de zâmbet. Îmi pare rău c-am deschis gura.

Se pricepea de minune să-mi citească gândurile.

— E ceva foarte mărunt. Vreau să-i spui managerului platformei de încărcare că vrei să nu-ţi mai spună Tonto. Cere-i-o frumos şi, dacă e nevoie, adaugă şi un semn mic de iritare.

Se uita pieziş la mine. I-am propus să facem un joc de roluri şi, până să apuce el să ridice obiecţii, am zis, cu o urmă de insolenţă în glas:

— Bună, Tonto.

— Hei, nu-mi spune aşa, a protestat el imediat.

— Perfect.

— Şi dacă întreabă de ce?

Pe Danny îl frământa partea asta din interacţiune, fiindcă pleca de la premisa că nu are drepturi emoţionale.

— Îi spui pur şi simplu că nu-ţi place. Nu e treaba ta să-i ţii o prelegere despre relaţiile dintre albi şi nativi.

— Şi dacă îmi zice din nou aşa?

— Nu cred c-o s-o facă. Ai o înălţime de un metru nouăzeci şi eşti lat în umeri. Eşti aşa de puternic, că ţi se zice Stivuitorul. Nu mai ai cinci ani şi nu mai eşti un băieţel neputincios. Oricum, dacă se dovedeşte că m-am înşelat, putem să trecem peste obstacolul ăsta mai târziu.

La următoarea şedinţă, Danny mi-a povestit cum au decurs lucrurile.

— Am intrat în depozit şi, cum era de aşteptat, managerul a strigat la microfon: „Bună, Tonto". Şi pe urmă şi-a coborât ochii pe *clipboard*, în ghereta lui de sticlă de pe platforma de încărcare. M-am dus la geam şi i-am zis: „Nu-mi mai spune aşa." S-a uitat la mine, destul de surprins, a tras din ţigară şi a zis: „OK, scuze, omule. Ai camionul 31." Şi asta a fost tot. Nu mi-a mai zis aşa toată săptămâna. De ani întregi uram porecla aia, şi o auzeam în fiecare zi.

Mă bucuram enorm pentru el. Era prima dată când încerca să producă în mod direct o schimbare în mediul său. N-o mai făcuse de la cinci ani, când zisese „bună" (*tanisi*) în limba cree şi fusese bătut pentru asta. Îmi venea să strig în gura mare: „Păzea, toată lumea! Vine Danny Morrison!"

6

DEZGHEȚUL

Câteodată, terapia începe să ia avânt odată ce pacienții încep să înțeleagă cum funcționează subconștientul și când își dau seama că au dreptul să stabilească granițe personale. Cu gândul acesta, l-am rugat pe Danny să reluăm împreună un incident din primul nostru an de terapie. Danny părea să ezite. I-am zis că am nevoie de acordul lui. El a acceptat cu jumătate de gură, spunând:

— Doamne, nu-mi place deloc să vin aici.

I-am zis că vreau să reconstituim un moment din trecut și că voiam ca el să răspundă din perspectiva lui Danny de acum, cel care știa că are dreptul să-și controleze universul.

— Aoleu, a făcut el, cu un zâmbet infinitezimal. Acum știu ce-o să fie.

Era riscant, dar am continuat.

— Danny, cred că motivul pentru care erai așa de des victima abuzurilor sexuale e că ești înalt și chipeș.

Mi-am ținut răsuflarea. El stătea pe marginea scaunului și-i apăruseră broboane de sudoare pe frunte.

— Doamnă doctor Gildiner, vă rog să nu mă faceți chipeș. Nu cred că intră în atribuțiile dumneavoastră și mă stinghерește.

— Danny, îmi pare rău că m-am exprimat așa. Nu vreau să te simți stingherit la terapie. N-o s-o mai spun niciodată.

— Doamne, puteam s-o rezolv doar din câteva cuvinte, a zis Danny, zâmbind. Nu-mi vine să cred că eram

gata să renunț la terapie din cauza asta. Înțeleg acum că de fapt abuzurile din trecut erau cele care-mi dădeau fiori.

(Era prima dată când Danny folosea cuvântul „abuz" cu toată convingerea.)

— Orice-ar fi, ai dreptul să formulezi o cerere. Nu trebuie să suporți „fiorii", cum zici tu.

Când m-am referit la această reconstituire ca la „relaxarea lui «chipeș»", Danny a clătinat din cap, mimând uimirea, și a zis:

— Dumneavoastră aveți câte un cuvânt pentru fiecare lucru care se întâmplă, oricât de mărunt ar fi.

Până atunci Danny vorbise mai mult aluziv despre abuzurile sexuale la care fusese supus, dar după ce am rezolvat problemele cu Tonto și cu complimentele la adresa frumuseții sale, părea mai sigur pe sine. A început să-și numească sentimentele și să poată să discearnă între ce se întâmpla din vina lui și ce se întâmpla din vina altora. Era în sfârșit pregătit să discute concret abuzurile sexuale prin care trecuse.

Mai târziu, după ce mi-a dezvăluit detaliile cumplite ale abuzului prelungit pe care-l îndurase, nu au mai părut să-l chinuie la fel de mult. Cel mai dureros era că se întâmplase cu un preot care chiar îl ajutase și îl plăcuse. Preotul îl dusese la clubul 4H și îndeplinise rolul unei figuri paterne. Îi vorbise cu dragoste lui Danny. Îi spunea că e frumos și-l ținea în poală, ceea ce lui, un băiat singur, de doar șapte ani, i se părea minunat. Dar apoi abuzase sexual de el, fără să fie violent cu el (de aceea ținutul în poală era un declanșator emoțional cu Lillian, iar cuvântul „chipeș" fusese un declanșator în conversația cu mine).

Danny fusese traumatizat mai puțin de abuzul sexual violent din partea călugărului din congregația Fraților Creștini decât de abuzul preotului blând. Când se abuzează sexual de tine cu brutalitate, știi că ai de-a face cu un prădător care ți-e inamic. Nu e nimic ambiguu acolo. În

schimb, era derutant din punct de vedere emoţional pentru Danny că un om care se arăta blând şi iubitor faţă de el îl supunea totodată la abuzuri sexuale. Rămas singur la o vârstă fragedă, se bucurase de apropierea şi ataşamentul preotului, dar mai târziu, când a înţeles ce se întâmplă, a început să se simtă vinovat pentru participarea sa. Pe lângă faptul că-şi pierduse inocenţa, fusese şi trădat de un prieten apropiat. Când vine vorba de sentimente, e mai uşor să ştii clar care-ţi sunt duşmanii.

După ce a vorbit despre abuz, Danny a zis că simte că ar putea acum să-şi ţină fiica în poală, pentru că reuşise să-şi înţeleagă unele sentimente. Pentru el, mângâierile şi ţinutul în braţe fuseseră asociate cu avansurile sexuale. Îl derutaseră aşa de tare, încât evitase cu totul s-o atingă pe fiica sa.

Nu mai era atât de traumatizat de sexualitate ca până atunci. După moartea soţiei, mai avea din când în când câte o aventură de o noapte. Dar îl speria gândul unei intimităţi autentice.

Am încercat să ne imaginăm cum ar fi arătat căsnicia lui dacă i-ar fi putut împărtăşi soţiei sentimentele sale. Danny nu putea nici măcar să-şi pună braţul pe după umerii ei fără să fie stânjenit. Uneori, stinghereala devenea atât de intensă, încât simţea că se sufocă. Cât fusese căsătorit, cel mai mult îi plăcuse şofatul. Simţea nevoia să aibă mâinile pe volan când era în compania soţiei şi a fiicei lui. I se părea că asta îi asigura distanţa ideală. Mi-a spus şi că, oriunde s-ar fi aflat, suna acasă în fiecare seară. Ţinea mult la apelurile acelea. Şi ele aveau acelaşi efect: puneau între el şi familia lui o distanţă la care el se putea simţi confortabil.

La următoarea şedinţă, Danny m-a anunţat că mersese la mormintele soţiei şi fiicei lui. Încercase să le spună lucruri pe care ar fi vrut să le spună mai demult.

— Am fost prea slab ca să le zic lucrurile alea când erau încă în viaţă, mi-a explicat el.

Am încercat să spulber acest mit spunându-i că, dimpotrivă, era foarte puternic. Îşi jurase să nu bea niciodată

alcool şi se ţinuse de cuvânt. Avusese o singură „scăpare" la şcoala rezidenţială, când o salutase pe sora lui în limba cree, fusese bătut la vârsta de cinci ani şi de atunci nu mai făcuse nicio „greşeală" la şcoală. În ochii mei, Danny era un erou. Chiar şi la şcoala rezidenţială încercase să schimbe mediul în care trăia. Avusese grijă de animalele şi de roşiile lui. Era foarte muncitor şi ambiţios; patronul firmei de transport văzuse calităţile acestea la el. În ciuda tuturor lucrurilor care i se întâmplaseră, îşi dorea în continuare nu doar să trăiască, ci şi să fie cât mai bun. Şi nimeni nu-i putea lua lucrurile astea.

Odată cu trecerea lunilor, Danny a început să se vadă cu mai multă obiectivitate. Nu mai era uluit când primea un bonus de Crăciun foarte generos.

— Păi chiar am muncit mult pentru companie, zicea el acum. Oricum, apreciez.

Când l-am întrebat pe Danny dacă şi ceilalţi primiseră bonusuri la fel de mari, mi-a spus că nu întreba niciodată şi nici nu le zicea altora cât a primit el.

— Nu e stilul meu, mi-a explicat Danny.

— Deci acum ai un stil? i-am întors-o eu în glumă (a treia glumă în trei ani de zile).

Danny era mulţumit la muncă. Spunea că e ca şi cum ai călări peste câmpii: era complet singur, lucru care îi plăcea; îşi consulta hărţile; avea ocazia să străbată aproape toată America de Nord. Era ca un nomad al timpurilor moderne, stăpân pe soarta lui, liber să se gândească la ce vrea el şi să citească o carte la toate mesele. (Întotdeauna avea o carte jerpelită în buzunarul hainei de piele.) Totodată, se pricepea excelent să studieze mediul din jurul său: niciun hoţ nu reuşise vreodată să-i fure încărcătura de multe milioane de dolari. Ce-l ajuta în privinţa asta nu erau doar abilităţile lui înnăscute şi experienţa din primii ani de viaţă, ci şi sindromul de stres posttraumatic de care suferea. Persoanele cu sindrom de stres posttraumatic sunt extrem

de vigilente. Sistemul lor imunitar nu se odihneşte niciodată – a cunoscut atâtea pericole, încât cercetează mediul fără oprire. E unul dintre lucrurile pentru care acest sindrom e aşa de greu de suportat.

Ne apropiam de finalul celui de-al treilea an de terapie, iar Danny făcuse progrese mari în plan emoţional. Îşi îngăduise să simtă singurătatea şi regretele care îl bântuiau. Îşi înţelegea mai bine sentimentele faţă de soţia sa şi, mai ales, faţă de fiică. Învăţase cum să schimbe mediul în care trăia şi-şi construia un sentiment al propriei valori.

Acum că Danny „se dezgheţa", cum se exprimase el, trebuia să intrăm într-o etapă nouă a tratamentului. Petrecuserăm trei ani făcând ceea ce nu putea fi descris decât ca terapia albilor. Lucraserăm împreună pentru a-l face pe Danny să-şi recunoască sentimentele, să înveţe cum să le comunice altora şi, în cele din urmă, cum să impună limite personale. În ochii lui Danny, această din urmă experienţă era ca şi cum ai pune „un gard electric în jurul lucrurilor pe care le consideri sacre". Ne atinseserăm obiectivele.

Dar nu voiam să-i evaluez succesul în termenii psihologici ai albilor şi să-l consider vindecat. Ştiam că mai are de lucrat asupra sa, după cum ştiam şi că trebuia să cer mai mult ajutor ca să reuşesc să-l ajut în această etapă.

Unul dintre vracii indigeni pe care-i consultasem în primul an de terapie cu Danny îmi zisese: „Un indian trebuie să fie indian, altfel e gol pe dinăuntru." Treizeci de ani mai târziu, în 2018, scriitorul amerindian Tommy Orange a scris în romanul său, *There There*, următoarele: „E important să se îmbrace ca un indian, să danseze ca un indian, chiar dacă doar se preface, chiar dacă se simte tot timpul ca un impostor, fiindcă nu poţi să fii indian pe lumea asta decât dacă arăţi şi te porţi ca un indian."

Mi se părea că Danny trebuie să restabilească o legătură cu propria cultură şi să treacă prin acel fel aparte de vindecare spirituală pe care nu-l poate găsi în psihoterapia

de inspirație freudiană. (M-am întrebat adeseori ce răspândire ar fi avut teoriile lui Freud dacă autorul lor n-ar fi fost un evreu intelectual din Viena, cu o clientelă aproape în întregime evreiască. Cum ar fi arătat oare procesul psihanalitic dacă Freud ar fi întâlnit indigeni în cabinetul său?)

În cei patru ani de terapie pe care îi făcusem până atunci cu Danny, mă dusesem des în nord ca să vorbesc cu vraci și psihiatri indigeni care să mă ajute cu el. Vracii fuseseră extraordinar de generoși cu timpul lor și învățasem enorm de la ei. Disponibilitatea lor de a mă ajuta, în ciuda eforturilor pe care le făcuse societatea albilor ca să le distrugă cultura, era uimitoare. Știam că nu-l puteam trata pe Danny decât cu o metodă complexă.

Oricâte precauții mentale mi-aș fi luat, un strop de optimism tot simțeam în legătură cu această ultimă etapă a călătoriei noastre împreună. Motivul era următorul: cu toate că albii încercaseră să suprime cultura indigenă timp de sute de ani, eforturile lor dăduseră greș. Danny era întruparea eșecului lor. Își păstrase cozile împletite, o marcă a identității sale indigene, asumată în mod public. Și, după atâția ani petrecuți în școlile și la joburile albilor, încă mai avea vise specifice indigenilor, în care animalele îi vorbeau. În acel univers spiritual, Danny era ajutat de lupi, iar într-un vis, se făcea că un cufundar alb îi dădea un ou uriaș în pădure. (În următorii douăzeci de ani, am avut și alți pacienți indigeni cărora le apăreau în vis spirite animaliere – erau vise foarte diferite de cele ale albilor.)

Mi se părea clar că Danny ar trebui să încerce să își regăsească „indianitatea", după cum îi zicea el. Dar avea să-i fie greu, fiindcă era un singuratic, după cum singur se descrisese, și fiindcă ezita în mod firesc să redeschidă răni vechi. Nu-l aștepta un drum lin.

7

DINCOLO DE LINIA ÎNGHEȚULUI

M-am gândit că Danny și-ar putea recupera tradiția cu ajutorul membrilor familiei, prin intermediul cărora ar putea intra în legătură cu o cultură mai vastă. Prilejul de a aborda subiectul s-a ivit într-o zi, pe când Danny îmi povestea cât avea de gând să lucreze peste program. L-am întrebat de ce vrea să lucreze peste program odată ce strânsese deja atâția bani din bonusuri și ore suplimentare.

— Nu prea am cu ce altceva să-mi umplu timpul, a zis el. Și nu mă deranjează.

— Nu ieși niciodată cu prietenii?

— Mai ies cu ceilalți șoferi, din an în Paște. Dar ei doar stau într-un bar și beau.

— Sunt și indigeni printre ei?

— Nu.

— Ai de-a face cu indigeni?

— Când sunt în Winnipeg, trec mereu prin câteva baruri ca s-o caut pe sora mea, dar sincer acum, nu-i de mine.

— Ce anume? Să fii indigen?

— Se pare că școala rezidențială a avut efectul scontat, a răspuns el încet, citindu-mi gândurile. Știi, când ne spovedeam la școală și se întâmpla să nu am suficiente păcate, mărturiseam că sunt indian.

Danny mi-a povestit că într-o zi, în preajma Crăciunului, ducea un transport prin Munţii Stâncoşi, pentru care era plătit dublu.

— Te-ai gândit să treci pe la rezervaţie, dacă tot erai în zonă? l-am întrebat eu.

— Să trec pe acolo? a repetat el, uitându-se de sus la mine. Nu poţi să ajungi cu maşina acolo. Iei avionul spre nord, apoi un elicopter şi pe urmă te ia o maşină de teren. Şi apoi îţi mai ia o jumătate de zi de călătorit pe gheaţă.

— Sunt sigură că, dacă l-ai ruga pe proprietarul firmei de transport, ar accepta să-ţi acopere el cheltuielile.

— Pot să mi le acopăr şi singur. Doar că nu vreau să mă duc.

I-am cerut să-mi povestească despre tatăl şi fraţii lui. Tatăl lui trebuia să aibă în jur de şaizeci de ani, a estimat Danny, dar pe fraţii mai mici de-abia îi cunoştea, fiindcă se născuseră când el era la şcoală.

— Şi Rose?

— Încă mai întreb de ea în Winnipeg. Ar avea patruzeci şi cinci de ani. Probabil că e moartă – cred că a fost ucisă. De trei ori m-am dus la poliţie.

— Şi le-a păsat? l-am întrebat eu.

— Nu-i pasă nimănui pe lumea asta.

— Mai puţin ţie.

Danny a încuviinţat din cap. Pentru prima dată, i s-au împăienjenit ochii de lacrimi. Am rămas multă vreme în tăcere.

Cu puţin timp înainte de vacanţa de Crăciun, i-am sugerat din nou să-şi viziteze rudele. Dar Danny încă se opunea.

— Simt că de-abia am început să fiu mai bine şi nu vreau să risc să mă pierd şi să îngheţ din nou. Nu degeaba e frig acolo.

Avea dreptate – echilibrul lui era încă precar şi poate că trebuia să câştige mai mult teren înainte să se întoarcă în rezervaţie. El ştia mai bine decât mine ce-l aşteaptă acolo.

În prima săptămână din ianuarie, Danny a intrat în cabinet, a luat loc şi a zis:

— Ei bine, m-am dus să-i văd pe taică-meu şi pe fraţii mei mai mici.

Era tipic din partea lui. Se opusese ideii mele, dar pe urmă o pusese în aplicare, în ritmul lui. Mi-a povestit că a zburat cu elicopterul şi că mai departe l-a dus un poliţist de prin partea locului, care transporta nişte medicamente pentru o clinică.

— Era indian, aşa că m-a întrebat ce rude am în rezervaţie. Când i-am zis de tata şi de fraţii mei, n-a spus nimic de genul: „A, da, e unul dintre vechii vânători, bătrân acum, a păstrat limba." Nimic de felul ăsta.

După o clipă de tăcere, a adăugat:

— Semn rău.

Pe măsură ce lăsau în urmă tot mai mulţi kilometri, Danny, în vârstă de patruzeci şi doi de ani, se gândea că nu-şi mai văzuse tatăl de aproape douăzeci, de la înmormântarea mamei.

— Eu mi-l amintesc ca pe un bărbat de douăzeci şi ceva de ani, care putea să vâneze toată ziua, iar acum aveam să găsesc un om bătrân.

Rezervaţia era modestă, cu nişte case şubrede făcute din şindrilă şi îngrămădite în jurul unei şcoli moderne, de cărămidă. Poliţistul l-a dus drept la casa tatălui, cu faţadă scorojită şi fără clanţă. În gaura unde ar fi trebuit să fie clanţa fuseseră îndesate ziare, ca să nu intre frigul.

— Nu ştiam dacă să bat la uşă sau să intru de-a dreptul, cum ar face un fiu.

A bătut la uşă, dar cu ezitare, de teamă ca vizita să nu fi fost o idee proastă. Când a intrat, l-a găsit pe tatăl său întins pe o canapea jerpelită.

— Părea bătrân, mai bătrân decât anii lui; avea faţa buhăită şi îngălbenită. Nu ştiu de ce, dar avea acnee. Nu-mi aminteam să fi avut vreodată probleme cu tenul, a comentat Danny. În tinereţe era înalt, suplu şi bine legat, cam ca mine, dar acum parcă se micşorase şi făcuse burtă. Era ca o piele de animal întinsă pe lăţime.

Tatăl lui Danny nu l-a recunoscut din prima, dar după ce s-a uitat mai bine, a zis: „Cine te-a trimis? Înseamnă că-s mai bolnav decât credeam."

Danny i-a zis că, fiind în trecere prin Winnipeg, se hotărâse să facă un drum şi până în rezervaţie.

— S-a uitat bănuitor la mine şi a zis: „Nu credeam c-o să-ţi păstrezi cozile." Nu l-am luat în seamă, fiindcă ştiam că de fapt vrea să spună că sunt un „măr": roşu pe dinafară şi alb pe dinăuntru.

Mi se părea nedrept – nu se putea ca tatăl lui Danny să nu ştie ce greu era să ai cozi şi să te faci totuşi acceptat în societatea albilor din vremea aceea. După o lungă tăcere, timp în care Danny şi-a rotit privirea prin cameră şi a observat dezordinea din jur şi sticlele de whisky de pe jos, tatăl lui a zis: „Am auzit că ai căutat-o pe Rose în Winnipeg." „Asta a fost acum mulţi ani", i-a răspuns Danny. „N-am găsit-o." „Nimeni n-a găsit-o", a zis tatăl.

Engleza tatălui său era destul de rudimentară, dar se descurcau. Când Danny l-a întrebat de fraţii lui, tatăl a făcut un gest larg cu braţul spre lăzile de bere din cameră. „N-au ce face aici", a zis el. „Dacă nu faci parte din consiliu şi n-ai suficientă trecere ca să faci rost de un post de om de serviciu la şcoală, nu ai nicio ocupaţie. Chiar şi aşa, au rămas cu mine." Lui Danny i s-a părut că tatăl său sugera că fiii mai mici îi fuseseră loiali, pe când Danny nu. Când tatăl a observat că Danny se uită la dezastrul din casă, a zis: „Ar fi avut nevoie de mâna mamei tale", după care a aprins televizorul.

— Am stat aşa cam vreo oră, a povestit Danny. Îmi dădeam seama că ar vrea să plec ca să poată să bea, dar n-aveam unde să mă duc. Nu ştiam pe nimeni acolo. Până la urmă m-am dus să iau ţigări şi, când m-am întors, mi-am dat seama că băuse.

Apoi au apărut şi fraţii lui Danny, care băuseră şi ei.

— Cred că treaba lor era să adune sticle goale de prin rezervaţie cu snowmobilul – deşi în rezervaţie n-ar trebui de fapt să se consume alcool.

— Cum au reacţionat fraţii tăi când te-au văzut? Seamănă cu tine? am întrebat eu.

— Erau raşi în cap şi aveau ochii mamei. Aveau un aer inuit, dar constituţia indienilor cree. Eu şi Rose l-am moştenit pe tata la înfăţişare. Mi-au strâns mâna, după care s-au pus pe băut bere şi uitat la TV. N-au părut deloc surprinşi să mă vadă şi nici n-au manifestat vreun pic de curiozitate.

— Serios? Deşi erai fratele lor şi de-abia te cunoşteau?

— Nu m-a deranjat, pentru că era în spiritul obiceiurilor indiene să nu facă mare caz de sosirea mea şi să nu-şi bage nasul în treburile mele.

Danny s-a ridicat şi a început să se plimbe prin cameră, ceea ce nu-i era caracteristic.

— Am simţit furia plutind în aer, a spus el în cele din urmă, şi cu cât beau mai mult, cu atât devenea mai rău. După ce s-au pilit bine şi au sosit şi amicii lor, au început să mă bârfească împreună cu aceştia. Ziceau că am venit anume ca să-i calc pe nervi, că sunt un singuratic care nu şi-o trage niciodată – lucruri de genul ăsta. Au zis c-am venit doar ca să-l văd pe tata murind, dar că, la fel ca albii, ajunsesem prea devreme. La gluma asta au râs toţi.

— Tatăl tău chiar e pe moarte?

— Da, poliţistul care m-a dus cu maşina de la elicopter mi-a spus care e situaţia în linii mari. Tata are pancreatită,

ciroză, cancer de ficat sau ceva de genul ăsta. Practic, băutura o să-l bage în mormânt, e doar o chestiune de timp.

— Deci nimeni din familie n-a vorbit despre asta?

— Doar când au făcut gluma aia cum că am venit prea devreme.

Nu uitasem că vizita aceasta dezastruoasă fusese făcută la sugestia mea.

— Tata doar stătea pe canapea cu băutura în mână și râdea când frații mei își băteau joc de mine. Ei căutau aprobarea tatei, așa că au început să mă provoace tot mai mult. Căutau sămânță de scandal, a comentat Danny cu mâhnire.

Într-un târziu, când s-a hotărât să plece, l-a chemat pe polițist să-l ducă până la aeroportul minuscul, unde și-a petrecut noaptea.

— Știu că au considerat că m-am purtat ca un alb fiindcă am plecat. N-am vrut să rămân să mă bat cu ei cu sticle de bere sparte, ceea ce i-ar fi făcut să mă vadă ca pe un indian adevărat. Cred că fac și trafic de droguri, pentru că tot treceau tipi pe acolo și plecau imediat după ce vorbeau cu frații mei în dormitor. Trist e că... mă rog, cred că de fapt sunt multe lucruri triste aici, a adăugat Danny după o clipă de ezitare.

A urmat o tăcere lungă.

— Frații mei mai mici cred că asta înseamnă să fii indian. Să te îmbeți și să te iei la bătaie. Am observat că țestele lor rase sunt presărate cu cicatrici. Arătau ca niște foci pline de tăieturi.

— Și mai trist e că tatăl tău știe că lucrurile nu stau așa. El știe că nu asta înseamnă să fii indian. Ce impresie crezi că i-a făcut vizita la un nivel mai adânc, dacă e să te uiți dincolo de beția și durerea lui?

— Oare își mai amintea de viața cu mama, cu mine și cu Rose, cum fuseserăm fericiți în sălbăticie? Nu știu. Locul în care trăiește acum e o groapă de gunoi și crede-mă

că înainte tata nu lăsa absolut nimic nelalocul lui. Ascuţea toate cuţitele şi le aranja după mărime. Avea locuri speciale pentru jupuit, pentru tăbăcit, locuri unde ţinea mâncarea câinilor şi hamurile, avea un locşor pentru orice. Muncea de dimineaţă până seara. Bea o dată sau de două ori pe an, când îşi vindea pieile, dar asta nu ţinea decât o singură seară.

— S-a simţit umilit că l-ai văzut în starea asta?

— A trecut de mult de punctul în care ar mai putea fi conştient de ce simte.

Danny a ezitat, apoi a adăugat:

— Sau poate că da, în adâncul inimii lui. Nu vrea să vin „să-l judec". Crede că a avut o viaţă grea, a spus Danny, oprindu-se o clipă şi întorcându-şi privirea spre fereastră. Şi chiar a avut. Şi-a pierdut pământul, mijloacele de trai, soţia, doi copii, care nu s-au mai întors, şi demnitatea, pe care nu şi-a recâştigat-o. I se pare că e prea târziu să se mai schimbe. Cred că e prea ameţit de băutură ca să mai gândească limpede.

Danny a pornit spre uşa cabinetului, mergând anevoie, de parcă ar fi avut în cizme nişte greutăţi imense. Cu mâna pe clanţă, a adăugat:

— Au vrut să-l facă alb şi n-a mers. Dar tot i-au luat identitatea de indian. Nu a mai rămas din el decât o carapace grasă şi galbenă, cu creierul înecat în alcool. L-au distrus.

Îl auzeam pe Danny târşâindu-şi cizmele pe trepte în timp ce cobora încet pe scări. Sunau ca paşii unui bătrân.

Ce descria Danny se cheamă traumă intergenerațională – o sintagmă care avea să se impună abia multe decenii mai târziu, după ce supravieţuitorii şcolilor rezidenţiale au început să povestească prin ce au trecut. În cazul familiei Morrison, era cât se poate de frapantă: Danny şi Rose fuseseră luaţi de lângă părinţii lor şi smulşi din propria cultură pentru a fi duşi la o şcoală rezidenţială, unde fuseseră traumatizaţi prin abuzuri psihologice, fizice şi sexuale. Cei din generaţia părinţilor fuseseră atât de afectaţi de răpirea copiilor, încât nu îşi mai putuseră îndeplini în mod eficient

rolul de părinți și își căutaseră consolarea în alcool. Astfel, frații mai mici ai lui Danny fuseseră crescuți de alcoolici abuzivi care-și pierduseră și pământul, și mijloacele de trai. Acești fii mai mici, deveniți alcoolici la rândul lor, nu vor avea de unde să știe cum să fie părinți buni pentru copiii lor.

La următoarea ședință, Danny a dat pentru prima dată semne de depresie.

— Ne-am străduit așa de mult ca să ajung să-mi trăiesc sentimentele, încât era să uit de ce mă descotorosisem de ele de la bun început, a zis el. Era prea dureros să am sentimente, iar acum, în ultima săptămână, am fost bombardat de amintiri.

Pe obraji i s-au prelins niște lacrimi mici, pe care și le-a șters cu palmele lui ca de stivuitor.

— Sunt un om fără țară și fără identitate. Nu sunt nici indian, nici alb. Nu sunt nici tată, nici soț. Frații mei măcar se au unul pe altul și îl au pe tata, sau ce a mai rămas din el. Știu că sunt indieni. Câteodată mi se pare că viața nu merită trăită.

Era o declarație dramatică, un strigăt de ajutor din partea lui Danny Morrison, care de obicei era atât de reținut în exprimare. Mi-era teamă să nu aibă gânduri sinucigașe.

În perioada în care Danny era pacientul meu, rata sinuciderilor în rândul indigenilor era de șase ori peste media națională, potrivit Enciclopediei Canadiene. (Între timp, a ajuns să fie de douăzeci și cinci de ori peste media națională în anumite zone nordice. Pentru tinerii din comunitatea inuită, e de patruzeci de ori mai mare decât media națională.) Mi-era clar că nu era un pericol de trecut cu vederea.

Unul dintre marile riscuri care există atunci când tratezi cazuri de depersonalizare – de pierdere a conștiinței propriei identități – ține de ceea ce se întâmplă când pacientul își recapătă sentimentul sinelui. El începe să trăiască sentimente autentice, dar poate ajunge să se simtă

din nou captiv în circumstanţele insuportabile care au dus şi prima dată la depersonalizare. Pentru Danny, „îngheţarea" fusese un mecanism defensiv eficient. Nu mai putea, ce-i drept, să trăiască sentimente de fericire sau tristeţe, dar măcar era o persoană funcţională. Pierderea soţiei şi a fiicei nu-l doborâse. Nu lipsise nici măcar o zi de la muncă în zecile de ani de când lucra pentru compania de transporturi, era un angajat model, punea bani deoparte, nu era dependent de nimic şi, cel puţin la nivel conştient, nu suferea de depresie. Oare ar fi trebuit să las lucrurile cum erau?

Am făcut multe greşeli în cariera mea de terapeut, dar nu eram de părere că greşisem când îl îndemnasem pe Danny să facă o vizită acasă, oricât de tristă se dovedise întâlnirea până la urmă. Danny trebuia să vadă cu luciditate ce se întâmplase cu familia lui, tot aşa cum trebuia să-şi înfrunte şi propriile probleme. Îşi evitase tatăl, iar evitarea nu ajută pe nimeni să se însănătoşească. În felul acesta, îşi putea redobândi trecutul, oricât de tragic era el.

Îl aştepta un drum greu. În cele din urmă, a devenit aşa de deprimat, încât nu se mai dădea jos din pat şi nici măcar nu anunţa că o să lipsească de la muncă. A ratat o şedinţă cu mine. Şeful lui m-a sunat să-mi spună că Danny nu se mai putea concentra şi că arăta neîngrijit, deşi el era de obicei un om foarte meticulos. Când îl întrebase dacă primeşte ajutor din partea mea, Danny râsese lugubru. Îmi făceam griji pentru el. I-am sunat medicul de familie şi l-am rugat să-i prescrie antidepresive. (Psihologii sunt doctori în filozofie, nu medici, aşa că nu pot prescrie medicamente.) Proprietarul companiei de transport s-a dus acasă la Danny şi l-a îndemnat să ia medicamentele de faţă cu el. Două săptămâni mai târziu, alarmată, l-am rugat pe şeful lui Danny să-l aducă la cabinet chiar el dacă e nevoie.

Danny a venit singur. Antidepresivele începuseră să-şi producă efectul şi cel puţin se ridicase din pat. S-a trântit pe scaun, cu spinarea încovoiată, şi a zis un singur lucru:

— N-am dat niciodată piept cu nimic.

— *Serios?* am spus eu. Ai o tulburare de stres posttraumatic cu ramificaţii complexe.

I-am arătat o carte intitulată *Trauma and Recovery*, de Judith Herman, şi am enumerat pe degete trăsăturile identificate de autoare:

1. Dacă ai crescut într-un mediu cu privaţiuni, în care ai fost neglijat.

— Ai fost crescut într-o şcoală rezidenţială, unde nu te iubea nimeni şi nu avea nimeni grijă de tine. Sufereai de foame, stăteai în frig şi mereu vedeai copii murind în jurul tău.

2. Dacă te-ai simţit neajutorat şi neputincios.

— Nu avea cine să te ajute, nu aveai la cine să apelezi. Când te duceai acasă, mama ta zicea că preoţii, care abuzau sexual de tine, sunt oameni buni.

3. Dacă ai trecut prin experienţe de subordonare socială, psihologică şi juridică.

— Ai fost luat de lângă părinţii tăi prin lege şi apoi ţinut închis într-o instituţie pe aproape toată durata copilăriei. Când te-ai întors la părinţii tăi, ţi-au spus că ai trecut de partea duşmanului.

4. Dacă ai fost ţinta rasismului.

— Ai fost bătut pentru că ai folosit un cuvânt în limba cree când i-ai zis *tanisi* surorii tale. Mai ai şi acum sechele, deopotrivă fizice şi psihice, de pe urma acelei bătăi. Ţi s-a spus că indigenii sunt răi. În loc de nume, ţi s-a dat un număr. Erai atât de depersonalizat, încât la spovedanie îţi mărturiseai păcatul de a fi indigen.

5. Dacă nu ai avut un cămin şi ai trăit în condiţii de sărăcie extremă.

— La şcoală trebuia să munceşti şi primeai doar atâta mâncare cât să nu mori. Acasă, părinţii trăiau din ajutorul

social şi nu-şi permiteau hrana foarte scumpă din nord. Dar de băutură aveau bani.

6. Dacă te-ai aflat în mod repetat în postura de victimă în relaţiile tale interpersonale, inclusiv dacă ai suferit abuzuri în copilărie sau alte forme de violenţă fizică.

— Singurul om care te-a luat sub aripa lui te-a molestat sexual pe aproape întreaga durată a copilăriei. Alţii, mai puţin blânzi, au abuzat şi ei sexual de tine. Iar părinţii tăi alcoolici ţi-au spus că eşti vândut albilor şi au râs de medaliile tale 4H.

Am azvârlit cartea pe birou.

— Ca să nu mai vorbim despre moartea soţiei şi a fiicei tale, care nici nu apare în lista asta. *Şi-mi spui că n-ai dat niciodată piept cu nimic?* Ţi-ai înfruntat cu eroism demonii şi ai învins. Ce-i drept, a trebuit să-ţi blochezi unele sentimente, iar noi am avut mult de cioplit la aisbergul ăsta, ca să-ţi dezgheţăm trăirile psihice, dar hai să ne uităm şi la ce n-ai făcut. Astfel de tulburări duc de obicei la alcoolism. Alcoolul înăbuşă durerea şi te face suficient de dezinhibat cât să poţi să dai frâu liber unei părţi a furiei care mocneşte în tine şi care e rezultatul firesc al unei vieţi petrecute sub semnul abuzurilor şi al maltratării. Şi totuşi, tu nu ai pus niciodată gura pe alcool.

Mi-am continuat pledoaria.

— Ai spus că nu voiai să ajungă şi copilul tău să simtă ce-ai simţit tu când ţi-ai văzut tatăl beat. Din nefericire, multe victime ale sistemului de şcoli rezidenţiale care au trecut prin abuzuri sexuale au reprodus mai departe acest model de abuz sexual şi violenţă. Numai asta ştiau. Ăsta a fost modelul „parental" de care aţi avut parte în acele instituţii. Dar tu nu ai făcut nimic din toate astea. Erai aşa de îngrijorat să nu ajungi să faci ce nu trebuie, încât nu ţi-ai lăsat niciodată fiica să-ţi stea în poală.

Pe urmă am trecut la sora lui.

— Nu ai renunțat niciodată la căutări, deși toți ceilalți au renunțat. În afară de incidentul cu hoții de platină, singura dată când te-ai luat la bătaie cu cineva a fost când a vorbit un individ urât de sora ta. Ți-ai găsit o slujbă și ai devenit cel mai bun șofer de la compania la care lucrezi. Ai pus bani deoparte. Te-ai căsătorit cu o femeie bună și ai încercat să faci căsnicia să meargă. Nu ai bătut-o și nu i-ai făcut nimic din ce ți s-a făcut ție. Ai refuzat să fii un releu pentru o nouă generație a ororilor. Ai supraviețuit unei încercări de genocid cultural. Ești puternic, curajos și ai făcut față tuturor lucrurilor cu care te-ai confruntat. Nici măcar eroii de pe câmpul de luptă n-au trecut prin atâtea. Ei pot să primească o medalie de onoare pentru un singur act de vitejie dintr-o singură zi. Pe când tu ai purtat războaie pe toate fronturile aproape toată viața și ai și câștigat! Așa că să nu mai zici niciodată „Eu n-am dat piept cu nimic"!

Știu că am un temperament vulcanic, de obicei pus pe seama rădăcinilor mele catolice și irlandeze. Abia când mi-am încheiat diatriba mi-am dat seama că ridicasem glasul și, pierzând noțiunea timpului, făcusem ceva ce nu mai făcusem niciodată: intrasem peste ședința următoare. Atât de tare mă indignase că Danny era un erou al psihologiei *și nici măcar n-o știa.*

Danny a părut surprins.

— Bine atunci, a zis el în doi peri, îndreptându-se cu spatele spre ieșire și închizând încetișor ușa în urma lui.

De ce avusesem așa o ieșire nepotrivită? Mă temeam că se gândește la sinucidere? Nu eram sigură. Speram ca Danny să fi interpretat îngrijorarea mea ca pe un semn că-mi pasă de el. Mă frustra o provocare cu care nu mă mai întâlnisem: cum îl faci pe un om să se reidentifice cu o cultură după ce i s-a inoculat, încă de la vârsta cea mai impresionabilă, ideea că acea cultură e sălbatică și rea? Până și limba cree devenise un declanșator emoțional pentru el.

Eu și Danny trecuserăm bine de jumătatea călătoriei noastre împreună, care avea să fie una de cinci ani. Petrecuserăm mult timp împreună. Danny îmi mărturisise că vorbise cu mine mai mult decât cu oricine altcineva în viața lui.

Cred că și eu îi eram lui de ajutor, dar el sigur mă ajuta pe mine cu rezolvarea unei probleme anume.

În primul capitol, cel despre Laura, mi-am descris contratransferul: sentimentele terapeutului față de pacient. Iar la început, înfățișarea lui Danny, cu trăsăturile și cozile lui indiene, fusese pentru mine un declanșator emoțional – pentru că ajunsesem odată în spital după ce un pacient cree cu cozi împletite mă agresase fizic, pe vremea când lucram într-un spital de psihiatrie. De atunci, ori de câte ori întâlneam pe cineva care semăna cu atacatorul meu, mi se făcea teamă, îmi accelera pulsul și simțeam că mă sufoc.

Într-o întunecoasă noapte de iarnă, pe lapoviță, mă întorceam de la muncă și am intrat pe aleea din fața casei mele din centrul Torontoului. Pe atunci făceam terapie cu Danny de patru ani. Pe treptele slab luminate ale verandei se afla un bărbat indigen cu cozi împletite. (Locuiam la câteva străzi de Centrul Canadian pentru Nativi.) Omul m-a rugat să-i împrumut lopata noastră pentru dat zăpada. „Vreau să fac niște bani dând zăpada, dar n-am lopată", a zis el. „Am văzut-o pe asta pe veranda dumitale și am sunat la sonerie, dar nu era nimeni acasă. O s-o returnez mâine-dimineață." I-am împrumutat-o fără nicio ezitare, iar lopata a reapărut, într-adevăr, pe verandă a doua zi dimineață.

Când am intrat în casă în noaptea aceea, mi-am dat seama că nu avusesem nicio reacție de frică – nici fiziologică, nici psihologică. Indigenii cu cozi împletite nu mai erau un declanșator emoțional pentru mine. Transferul meu pozitiv asupra lui Danny pusese capăt sindromului de stres posttraumatic de care sufeream.

8

UN VÂNĂTOR SE ÎNTOARCE

Danny a trecut cu bine prin depresia provocată de doliul târziu pentru copilul său, soţia, sora, părinţii săi, precum şi pentru propria copilărie pierdută. Toate se abătuseră asupra lui deodată. Odată ce a început să-şi poată trăi cu adevărat sentimentele, şi-a dat seama că cel mai greu de suportat în copilăria lui nu fusese abuzul sexual, cel fizic, foamea sau frigul; ci, de departe, singurătatea aceea lipsită de speranţă.

Şi-a mai luat antidepresivele încă doi ani, de teama unei recidive. La un moment dat, i-am spus să se odihnească bine şi să-şi ia medicamentele, fiindcă la următoarea şedinţă aveam să pornim într-o nouă explorare.

— Grozav, a zis Danny cu glasul lui monoton, pe care începusem să-l înţeleg ca pe un semn de ironie.

Expresivitatea şi modulaţiile vocii diferă de la o cultură la alta. Când l-am cunoscut pe Danny, mi se părea că glasul lui e inexpresiv, dar, după ce am petrecut aproape două sute de ore discutând cu el, mi-am dat seama că felul lui de a vorbi avea tot felul de accente şi inflexiuni pentru umor, durere, frustrare şi altele. Acum că-l cunoşteam mai bine, îmi dădeam seama ce multe lucruri ratasem în subtilele lui modulaţii în primii noştri ani de terapie.

Aşa cum eu îl găseam pe el tăcut şi potolit, el mă găsea pe mine gălăgioasă şi emfatică. (Drept să spun, aşa mă considerau şi albii în general.) Într-o zi, Danny a venit şi a zis că m-a auzit vorbind la CBC Radio şi că-i plăcuse. Nu-mi mai făcuse niciodată un compliment, aşa că l-am întrebat ce anume îi plăcuse.

— Că puteam să-l dau mai încet, a răspuns el.

La următoarea şedinţă, Danny a încercat să respingă preventiv „noua explorare" pe care o pomenisem data trecută.

— Ştiu ce-o să spuneţi şi nu sunt pregătit, a spus el.

— O, nu ştiam că, pe lângă faptul că eşti şofer de camion, citeşti şi gândurile. Cum îţi faci timp pentru toate? Luminează-mă.

— Vrei să încep să mă văd cu o femeie.

— Serios? Nu asta aveam de gând să propun, dar e interesant că ai crezut că asta e direcţia spre care mă îndrept. Îmi spune multe.

— O, nu, a făcut el, înţelegând că se dăduse de gol, ceea ce era cu totul neobişnuit din partea lui.

A clătinat din cap, în semn că nu vrea să vorbească despre asta. Bănuiam că a cunoscut pe cineva sau că îşi dorea asta, dar am hotărât să o las pentru altă dată.

Ce voiam de fapt să discut cu el era ideea de vindecare indigenă. I-am povestit lui Danny că încercasem să învăţ despre asta de-a lungul ultimilor ani şi că eram de părere că are nevoie de acest tip de vindecare.

— Mi-e clar că nu te pot duce prea departe cu instrumentele mele, am explicat eu.

Ochii i s-au îngustat uşor, un gest care la el însemna teamă sau cel puţin îngrijorare.

— Nu spun că am încheiat terapia. O să rămân alături de tine oricât o să ai nevoie. La urma urmei, eu sunt cea care a reuşit să te scoată din blocajul emoţional şi să te arunce în hăurile depresiei, am adăugat autoironic.

— Mda, mersi, a zis el cu umorul lui sec.

— Chiar cred că ai nevoie de mijloacele de vindecare indigene. Toate visele tale sunt cu animale prinse în capcană sau cu animale care se metamorfozează pe jumătate în

oameni. Subconștientul tău te imploră să mergi în direcția asta, l-am rugat eu.

I-am spus că eram de părere că tratamentul lui avea nevoie de o latură mai pronunțat spirituală – că, în timp ce tradiția occidentală e centrată pe minte, corp și emoții, perspectiva indigenilor are la bază o viziune mai cuprinzătoare asupra vieții. Din ce observasem și învățasem de la vracii indigeni, ceremoniile lor de vindecare urmăreau mai ales atingerea unei stări de armonie spirituală și de comuniune cu natura și universul. Fiecare cultură are concepții diferite despre ce e necesar pentru un psihic sănătos.

Așa că l-am rugat să ia în calcul ideea de a merge la o vindecare de grup.

— Grup. Doamne ferește.

Părea îngrozit.

— Danny, asta a fost o experiență traumatică *de grup*, așa că are nevoie de o vindecare *de grup*, am zis eu cu mult patos. Numai un nativ poate să înțeleagă cu adevărat consecințele traumei la care au fost supuși indigenii timp de sute de ani.

Mi se părea evident. Erau așa de mulți indigeni care trecuseră prin aceleași traume – pierderea pământului și a mijloacelor de trai, abuzuri sexuale și fizice la școlile rezidențiale – și ajunseseră să se urască pentru simplul fapt că erau indigeni. Iar trauma se întindea pe mai multe generații: un număr covârșitor de copiii care fuseseră duși la școli rezidențiale avuseseră parte de un tratament așa de rău, încât, ca adulți, habar n-aveau cum să-și crească copiii.

— Generațiile acestea au nevoie să-și audă durerea colectivă și să se vindece împreună într-o manieră bazată pe propriile tradiții, am spus eu.

Danny clătina din cap. Am făcut o ultimă încercare.

— E cam ca la Alcoolicii Anonimi, în sensul că ați fost cu toții prinși în aceeași poveste și vă arătați unii altora cum ați reușit să ieșiți din ea. Aveți ocazia să vă serviți drept model unii altora.

I-am zis că eu nu primeam pacienți alcoolici decât dacă acceptau să se ducă la Alcoolicii Anonimi – să participe, pentru început, la șaizeci de întâlniri în șaizeci de zile.

— Mărturiile altora despre felul în care au reușit să-și depășească problemele pot să ne ofere multă inspirație.

Danny a clătinat din nou din cap; nu era convins.

— Eu trăiesc la oraș. Cum să particip la așa ceva? Ce să fac, să bat toba la mall? Că în rezervație nu mă mai întorc.

— Te înțeleg perfect, am răspuns eu, știind care era situația lui familială și că rezervația lui era una dintre cele mai turbulente din toată țara.

I-am amintit însă că mulți indigeni – mai mulți ca oricând – trăiau în afara rezervației, unii chiar în Toronto.

— Hmm, a zis el și, după o tăcere de douăzeci de minute, m-a întrebat, cu un amestec de ironie și neliniște: Și ce se face în oraș pentru vindecarea asta spirituală?

— Se folosesc corturi pentru saună, tobe, pene, grupuri de hăitași – o mulțime de tehnici. Nu sunt toate disponibile în Toronto. Să știi că există terenuri de vânătoare în Ontario. Dar ce-ar fi să începi aici, cu niște lecții de cree?

— *Namoya*, a răspuns el (probabil „Nu" în limba cree).

Pot să fiu foarte încăpățânată, așa că mi-am continuat asaltul.

— Pare să fie o limbă fascinantă, mai ales prin felul în care surprinde tradițiile culturale indigene; limba arată cât de importante sunt relațiile de rudenie pentru populația cree.

— Limba cree? Serios? Ar trebui s-o iau de la zero. Când am fost în rezervație, n-a fost nevoie decât să-l aud pe tata vorbind în cree ca să înceapă să-mi bubuie inima în piept. Am uitat-o în urma bătăilor, a spus Danny și a adăugat, în chip de provocare: Vreți să vorbim în limbajul dumneavoastră? Bine atunci: pentru mine, limba cree e un declanșator emoțional.

N-am luat în seamă comentariul lui şi i-am zis în schimb că probabil îşi aminteşte mai multe decât crede.

— Până la vârsta de cinci ani ai timp suficient să-ţi însuşeşti o limbă, mai ales că unele veri le-ai petrecut acasă. Să nu-i lăsăm pe preoţi şi pe călugăriţe să câştige bătălia asta. Ei ar trebui să se spovedească, nu tu.

A încercat să se eschiveze din nou, invocând obligaţiile de serviciu.

— Nu mai lucra ore suplimentare pentru companie, mai bine lucrează ore suplimentare asupra ta, l-am îndemnat eu. Protejează-ţi sănătatea psihică aşa cum aperi încărcătura pe care o transporţi.

S-a uitat din nou pieziş la mine, semn că îi era frică şi că îi venea să fugă.

— Te sperie gândul că ai putea deveni mai indian? Şi pe mine m-ar speria, dacă aş fi fost bătută ca să mă lepăd de cultura mea.

— Am păstrat cozile.

— Aşa e. Asta spune multe. N-am întâlnit pe nimeni care să arate mai a indian decât tine.

— Nici eu n-am mai întâlnit pe nimeni aşa de alb ca dumneavoastră.

Am râs amândoi – eu am păr alb şi o piele foarte palidă.

— A mea da „faţă palidă", am spus eu.

N-am mai pomenit de vindecarea cu vraci indigeni. Danny avea să decidă singur dacă o să-mi urmeze recomandarea sau nu, şi avea s-o facă în ritmul lui. Care cu siguranţă nu era ritmul meu – nici pe departe.

Câteva luni mai târziu, chiar în preajma sărbătorilor de iarnă, Danny a vrut să-i cumpere un cadou secretarei de la serviciu care-l invitase la cina de Crăciun. Femeia avea o fiică adoptivă, indigenă, considerată „cu probleme". Astăzi, ar fi diagnosticată cu sindromul alcoolismului fetal. Secretara a fost sinceră şi i-a spus că l-a invitat pentru ca

fiica ei să aibă ocazia să cunoască un indigen. Danny voia să ia un cadou pentru familie, așa că i-am propus să cumpere un produs artizanal indigen.

— De unde? Nu vreau vreo imitație de talisman făcută în China.

— Două străzi mai încolo, la Centrul Canadian pentru Nativi. Au un magazin.

La următoarea ședință, Danny m-a salutat cu *Tanisi*. Țineam minte că însemna „Bună", așa că i-am răspuns la fel.

— Când m-ați trimis la centrul ăla pentru indigeni, știați că țin cursuri de cree de două ori pe săptămână?

— Nu, sincer, jur, am protestat eu și, cum nu părea să mă creadă, am adăugat: Știu doar biblioteca de alături. E biblioteca cea mai apropiată de mine – îmi duc copiii acolo sâmbăta pentru ora de povești – și am observat că are cea mai mare colecție de scrieri și înregistrări indigene din oraș.

Danny mi-a povestit că s-a dus să caute un cadou la Centrul Canadian pentru Nativi și a văzut firma bibliotecii de alături.

— Scria *Mahsinahhekahnikahmik*, care în limba cree înseamnă „lăcașul sau locul cărții".

— Ți-ai amintit asta? l-am întrebat eu, surprinsă.

— Se pare că da. M-am înscris la lecții de cree.

Lecțiile de cree, precum și legătura cu Centrul pentru Nativi, unde se adunau indigenii urbani ca să nu-și piardă rădăcinile culturale, s-au dovedit a fi un lucru foarte bun pentru Danny. În al cincilea și ultimul nostru an de terapie, Danny s-a străduit să-și regăsească identitatea indigenă.

Prima sa incursiune a fost în natură. Danny și-a dat seama că simula vânătoarea de ani întregi – conducea camionul ca și cum ar fi luat urma animalelor[9] – și s-a

9 În original, *tracking in his truck* – joc de cuvinte intraductibil bazat pe asemănarea fonetică dintre *truck* („camion") și *to track* (aprox. „a lua urma unui animal") (n. tr.).

hotărât să încerce chiar să vâneze. Mai întâi, a început să facă drumeții prin pădurile canadiene. (Și eu fac drumeții, așa că am avut un moment de apropiere într-o zi când ne-am întâlnit în sala de așteptare și am râs fiindcă purtam amândoi exact aceeași jachetă de la Mountain Equipment Co-op.) Se ducea singur în diverse păduri, din Ontario până în Columbia Britanică, și făcea drumeții de sute de kilometri. Pe urmă, a început să vâneze elani singur în nordul provinciei Saskatchewan, descoperindu-și pasiunea pentru vânătoare.

La o ședință, Danny mi-a povestit că trecuse prin Manitoba și se întâlnise cu cineva de la el din rezervație, care i-a spus că tatăl lui murise cu opt luni în urmă. Nu-l anunțase nimeni din familia lui. Nu părea afectat. Mi-a zis că, în ceea ce-l privește, își pierduse tatăl cu mult timp în urmă, pe când avea cinci ani. Danny a folosit cuvântul „exterminat". Nu a dat semne că ar vrea să-și caute frații, pe care-i considera „pierduți". În schimb, îl interesa să stabilească legături cu alți indigeni care voiau să-și exploreze rădăcinile culturale.

Cam în aceeași perioadă, Danny și-a îmbogățit garderoba: încă purta blugi negri și geaca de piele, dar și-a înlocuit tricourile negre și cămășile din flanelă cu cămăși de bumbac apretate. Și-a creat și obiceiul de a merge la lecțiile de cree de la Centrul pentru Nativi după ședința de terapie.

Terapeuții nu ar trebui să-și tachineze clienții, dar de-acum mă știam destul de bine cu Danny și nu m-am putut abține:

— Cum se face că nu ai început să te gătești pentru ședințele de terapie decât după ce te-ai înscris la Centrul pentru Nativi?

— Ce vreți să ziceți cu asta? a mormăit el.

— În mod normal n-ai nevoie să-ți apretezi cămășile la curățătorie doar ca să te duci după aia la niște cursuri de cree.

— De unde știți dumneavoastră ce-ți trebuie la cursurile de cree?

— Zic și eu.

Era una dintre expresiile lui Danny, și reușeam să-i imit destul de bine stilul impasibil.

— Bine, bine, a spus Danny, zâmbind. O cheamă Sasina. E Ojibwe. Se ocupă de schimbul de cărți de la Centrul pentru Nativi.

— Povestește-mi despre ea.

— Nu-s multe de spus.

Un răspuns tipic pentru Danny. Într-un târziu, mi-a spus că era frumoasă, cu opt ani mai tânără decât el și, la fel ca el, căuta să-și redescopere rădăcinile. Părinții ei merseseră la școli rezidențiale și apoi ajunseseră alcoolici. Ea și fratele ei făcuseră parte din mișcarea Sixties Scoop, prin care mulți copii indigeni fuseseră adoptați de familii albe. (Practica a ținut până în anii 1980.) Cei doi frați fuseseră adoptați de un cuplu germano-canadian din Waterloo care nu avea alți copii.

— Mi-a zis că părinții erau oameni buni, dar nu i-au spus niciodată că ea și fratele ei sunt nativi. A fost căsătorită cu un alb de care a divorțat după un an, mi-a dezvăluit Danny. Acum vreo zece ani, ea și fratele ei au început să se intereseze de moștenirea lor culturală. Se ocupă de tot felul de programe pentru indieni.

— Lucrează la centru cu normă întreagă?

— Nu. E asistentă socială la Sick Kids Hospital.

— Și ați ieșit la vreo întâlnire? l-am descusut eu.

— Ne-am dus la niște conferințe indiene împreună. Și am însoțit-o la niște chestii Ojibwe. E apropiată de fratele ei. Stau împreună într-o casă pe care au cumpărat-o în East End.

— Tu ai invitat-o?

— Nu. Ea m-a atras în activitățile de la centru. Înainte eu doar stăteam în holul de la recepție, luam cărți prin programul de schimb și citeam. Ea mi-a făcut cunoștință cu fratele ei și așa mai departe.

— Cum e Sasina?

Danny a chibzuit câteva minute.

— Potolită, aș zice. Cea mai bună veste e că-i plac tipii liniștiți.

— Ei bine, a găsit ce căuta.

Danny a încuviințat din cap, iar eu nu m-am putut abține să nu râd.

— Deci nu simți nicio presiune când ești cu ea.

— Pot să mă port pur și simplu ca un indian, fără să dau explicații, a zis el, lăsându-se pe spătarul scaunului.

— Cred că te simți ușurat. Cu toate că soția ta era bună și blândă, cu ea trebuia să te prefaci cumva că ești alb, cât era ziua de lungă. Îmi închipui că era obositor.

— Ca la școala rezidențială.

Pe măsură ce săptămânile treceau, iar noi vorbeam despre Sasina (numele ei înseamnă „privighetoare" în Ojibwe), a devenit limpede că Danny ținea mult la ea. La fel ca Danny, și ea se simțea naufragiată într-o lume a albilor și, când își căutase părinții biologici în rezervație, descoperise că erau prea disfuncționali ca să poată stabili cu ei o legătură autentică. Dar ținea mult la moștenirea ei culturală. Niciodată nu simțise că face cu adevărat parte din societatea albilor și, cu toate că își respecta părinții adoptivi și chiar îi iubea, știa că e făcută din alt aluat decât ei. Ei o ținuseră la facultate, iar Sasina, la fel ca Danny, era foarte muncitoare și se pricepea de minune la îndeplinirea „sarcinilor specifice oamenilor albi" (spre deosebire de fratele ei, care nu se descurcase bine la școală).

Terapeuții trebuie să se intereseze de viața sexuală a pacienților lor, dar știam că Danny e un om foarte retras. Cu toate acestea, cum Danny fusese victima abuzului sexual, iar trecutul Sasinei nu-l cunoșteam, trebuia să întreb.

— Sex?

— Ce-i cu el? a zis Danny, de parcă aș fi fost picată din Lună.

— A fost o problemă din copilărie asupra căreia am tot lucrat.

— Măcar nu trebuie să explic de ce nu am păr pe piept, a zis el pe ocolite.

Am zâmbit și am încuviințat din cap, înțelegând că era felul ocolit al lui Danny de a-mi spune că nu are emoții și că sexul cu o femeie indigenă la care ține e o experiență liniștitoare.

După o tăcere, mi-a zis aproape în șoaptă:

— Odată, mi s-a așezat în poală la micul-dejun, când îmi beam cafeaua.

Știam amândoi că era unul dintre declanșatorii lui emoționali, fiindcă preotul catolic îl punea să-i stea în poală încă de mic. Danny și-a întors privirea spre fereastră și a spus:

— M-am gândit la tine și la felul în care m-ai învățat să gestionez episodul cu Tonto. Așa că i-am zis: „Nu-mi place să-mi stea nimeni în poală." Ea s-a ridicat imediat, cu un aer rușinat și rănit, așa că am zis: „Îmi aduce aminte de lucruri foarte urâte de la școala rezidențială. Nu are nicio legătură cu tine." A părut să înțeleagă și nu cred că s-a supărat. Sincer să fiu, mi-a fost frică să-i spun lucrurile astea. Nu mi-a plăcut deloc, dar am făcut-o. Trebuia s-o fac, fiindcă altfel ne-am fi distanțat unul de altul cum mi s-a întâmplat cu soția mea. Și nu vreau asta.

— Limbajul intimității se învață greu, mai ales dacă a fost descurajat. Dar ai reușit.

— Și aproape că n-am avut accent deloc, a completat el ironic.

Când l-am întrebat pe Danny dacă el și Sasina locuiau împreună, a zâmbit și a spus că așa crede, fiindcă venise la el într-un weekend în urmă cu câteva luni și de atunci nu se mai dusese acasă.

Un alt pas important l-am făcut cu Danny când mi-a dat vestea că mersese cu fratele Sasinei la un *pow-wow*[10].

10 Adunări la care se execută dansuri indigene (n. tr.).

I s-a părut gălăgios și aglomerat și mi-a mărturisit că „nu e genul lui". Am profitat de ocazie ca să-l îndemn din nou să participe la niște ceremonii de vindecare indigene.

M-a ascultat. S-a dus la un cort pentru saună din Hamilton, un oraș din apropiere de Toronto. În afară de el, mai participau opt bărbați. Pentru ritual, au trebuit să se așeze în cerc sub o cupolă acoperită, în jurul unor pietre încinse. Cortul cu boltă rotundă o reprezintă pe Mama Pământ, însărcinată; pietrelor li se zice „străbuni", pentru că sunt foarte vechi și au văzut totul. Pietrele se încing, iar participanții discută și transpiră. Danny mi-a zis că în cort se făcuse incredibil de cald. Pietrele au fost încinse de patru ori la rând, iar a doua oară, unul câte unul, bărbații și-au revărsat sentimentele, așa cum sudoarea li se revărsa pe piele. A durat o zi întreagă.

Danny mi-a spus că, în întunericul acela, se simțea ca într-un pântec cald. A auzit de la ceilalți bărbați aceleași „porcării sinistre" care-l bântuiseră și pe el atâția ani. Simțea că elimină din organism otrăvuri acumulate în copilărie; le dădea afară prin transpirație și le ștergea cu prosopul, descotorosindu-se de ele pentru totdeauna. Când i-a auzit pe alți bărbați povestind cum își dezamăgiseră familiile devenind alcoolici, s-a gândit la ce-ar fi vrut poate să spună tatăl său dacă ar fi fost și el acolo să-și împărtășească durerea.

În următoarele șase luni, Danny a participat la tot felul de ritualuri indigene de vindecare, inclusiv ceremonia pipei, prin care încerca să intre în comuniune cu Mama Pământ și să dea glas unora dintre speranțele sale. S-a dus la întâlniri unde oamenii vorbeau, după cum s-a exprimat el, „până terminau de vorbit, ceea ce putea să dureze oricât". Ritualul său preferat era cel de fumigație, o baie de fum făcută în scop purificator, pentru a te ajuta să-ți redescoperi centrul de echilibru și să elimini energia negativă. Danny și Sasina făceau fumigații aproape în fiecare zi, ca să-și purifice căminul și sufletele. Lui Danny îi plăcea fiindcă îl obliga să se gândească la energia fiecărei zile; îl punea pe calea cea bună în fiecare dimineață.

Odată, spre sfârşitul terapiei, s-a uitat la mine şi a spus:

— Ştiţi, aţi avut dreptate.

— Exact ceea ce îmi place să aud, am răspuns eu.

Danny a clătinat din cap.

— Ce le place albilor să aibă dreptate! Ţi-ar scoate ochii cu asta şi de cincizeci de ori.

— Pe cât de albe îmi sunt părul şi pielea, pe atât de albă sunt în inima mea când vine vorba să mă bucur că am avut dreptate. Spune-mi în legătură cu ce am avut dreptate, ca să pot să mă împăunez cu succesul meu, i-am spus eu, râzând.

— Terapia albilor chiar nu are spirit: e o gogoaşă cu o gaură la mijloc, a răspuns Danny. De la dumneavoastră am aflat că sufăr şi m-aţi învăţat cum să ajung la durerea mea – toate lucrurile de genul ăsta –, dar fără vreo dimensiune spirituală, când tocmai ea are cea mai mare forţă tămăduitoare. Aveam nevoie de tehnicile indigenilor.

În ultimele luni de terapie, Danny s-a dus departe, în nord, iarna, cu o echipă de vânătoare din care făcea parte şi fratele Sasinei.

— La un moment dat pândeam un elan, mi-a povestit el. Sunt animale sperioase, aşa că trebuie să le vezi venind încă de departe. Simt când vânătorul e undeva prin preajmă. Dar nimeni nu voia să stea la pândă pe gerul ăla de minus patruzeci de grade. Aşa că m-am oferit eu să-ncerc.

Nu m-am putut abţine şi i-am zis jubilând:

— Ojibwe ăştia papă-lapte nici nu se compară cu acest cree viclean!

— Aşa e. Zile în şir am stat pe burtă, dar până la urmă tot l-am prins.

Am început să bat din palme. Îmi pierdusem obiectivitatea cu totul. De obicei, terapeutul trebuie să evite să exprime emoţii. Dar cum terapia noastră era practic încheiată, voiam să fiu pentru Danny mai mult decât un terapeut din şcoala lui Freud. Avea nevoie de un susţinător,

de cineva care să fie de partea lui fără să-i ceară nimic în schimb – cineva care să-i dorească binele din tot sufletul. Cei care au trecut prin traume adânci sunt paralizaţi afectiv până întâlnesc un martor plin de compasiune. Abia când se conving că persoana respectivă e sinceră şi de încredere se transformă şi ei într-o fiinţă „adevărată" şi îndrăznesc să se ataşeze afectiv.

Danny a spus că excursia de vânătoare a fost minunată. Când au montat capcanele, şi-a amintit toate şmecheriile pe care le aflase în copilărie, despre cum să le ascunzi în zăpadă. Şi-a amintit şi blândeţea, şi răbdarea cu care tatăl său îl învăţase să vâneze. Şi-a amintit atâtea lucruri, încât era copleşit de fericire. Pentru prima dată de la vârsta de cinci ani, simţea că spiritele sunt alături de el. Mi-a spus-o cu un zâmbet – şi era unul pe care nu-l mai văzusem la el. Era un zâmbet cu toţi dinţii.

Când am văzut zâmbetul lui nereţinut, am ştiut că munca noastră împreună s-a încheiat. Gândul despărţirii mă întrista, dar trebuia să-i dau vestea lui Danny.

— Danny, munca noastră a ajuns la sfârşit. Sigur simţi şi tu.

El s-a ridicat în picioare. Amândoi ştiam că era ultima noastră şedinţă. S-a purtat fără excese de sentimentalism, iar eu am făcut la fel. Pur şi simplu s-a întors cu spatele şi a plecat.

M-am uitat pe geam după acest bărbat de care cândva îmi fusese frică, dar pe care acum îl vedeam ca pe un frate. Mergea cu paşi mari în jacheta lui de aviator şi cizmele din piele de şarpe, cozile împletite legănându-i-se în urma lui.

9

REGĂSIREA

Danny luptase şi ieşise victorios din situaţii în care mulţi alţii ar fi clacat, îmbolnăvindu-se psihic sau refugiindu-se în abuzul de substanţe. Cum reuşise? Cred că răspunsul ţine în primul rând de trăsăturile de personalitate ale lui Danny şi datele esenţiale ale temperamentului său. Mama lui, care jucase doar un rol episodic în acest caz, spusese ceva crucial despre Danny: era întotdeauna „încăpăţânat". Cu alte cuvinte, nu putea fi scos din ale lui. Luase hotărârea să nu lase pe nimeni să se apropie de el şi să-l distrugă – şi se ţinuse de ea. A hotărât să nu bea şi apoi, cu *încăpăţânare*, după cum ar zice mama lui, sau cu *fermitate*, cum aş zice eu, s-a ţinut şi de această decizie. În al doilea rând, dintotdeauna, încă de mic copil, fusese un singuratic. Nu avea aceleaşi nevoi de socializare ca majoritatea. Sora lui, Rose, de exemplu, rămăsese cu părinţii lor şi încercase să le obţină dragostea, chiar şi în perioada lor de decădere, ceea ce avusese ca rezultat adoptarea aceluiaşi stil de viaţă. În al treilea rând, mai important decât orice trăsături înnăscute a fost faptul că Danny se bucurase de dragostea şi afecţiunea unor părinţi buni de la naştere până la vârsta de cinci ani, adică în intervalul cu cel mai mare impact formativ asupra unui copil. Dacă părinţii lui Danny ar fi avut şi ei de suferit de pe urma şcolilor rezidenţiale, aşa cum se întâmplase cu mulţi părinţi indigeni, fiul lor ar fi putut să aibă un cu totul alt profil psihologic, mult mai nefericit.

Danny se folosise de unul dintre cele mai puternice mecanisme defensive cunoscute în psihologie: depersonalizarea. Îşi suprimase toate sentimentele. Era armura

perfectă. Singura problemă era că îl împiedica să se ataşeze de alţii sau să se bucure de plăcerile vieţii. După cum zisese chiar el la începutul terapiei: „Pot să trăiesc şi fără bucurie." Şi, într-un fel, avea dreptate. Căci ce e mai bine: să ai sentimente sau să rămâi întreg la minte? Mulţi ani, Danny a ales cea din urmă variantă.

Deşi timp de treisprezece ani i se inoculase cu insistenţă ideea că trebuie să renunţe la identitatea sa indigenă, se opusese cu înverşunare. Avusese momente în viaţa lui când convingerile i se clătinaseră: îşi mărturisise această identitate ca pe un păcat în confesional pe când era doar un copil şi îl tulbura să audă vorbindu-se în limba cree. Cu toate acestea, Danny era un luptător îndârjit. Îşi purta părul lung împletit, ca un semn al apartenenţei sale culturale. Şi a venit la terapie timp de cinci ani, muncind să-şi recapete, pas cu pas, identitatea care-i fusese furată.

Pentru mine, Danny era un caz neobişnuit. În primul rând, mi-a dat prilejul să aflu multe despre terapia multiculturală. A scos în evidenţă tristul adevăr că instituţiile şi atitudinile societăţii albe distruseseră dinamica familială a lui Danny, cu urmări care nu s-au limitat la o singură generaţie. A trebuit să fac constatarea incomodă că şi eu făceam parte din grupul care încercase să asimileze şi să anihileze cultura indigenilor. Nu era de mirare că lui Danny îi venise greu să aibă încredere în mine.

În al doilea rând, acest caz m-a învăţat care sunt limitele psihoterapiei. Disciplina pe care o practicam nu fusese gândită să abordeze consecinţele anihilării culturale, iar dr. Brant îmi atrăsese atenţia asupra acestui fapt încă din primele stadii ale terapiei. Am adunat în jurul meu o mică armată de vraci indigeni, care să ofere ceea ce psihoterapia nu putea: vindecare spirituală. Era prima dată când aveam ocazia să constat ce limitată cultural e psihoterapia – mai mult, a trebuit să mă şi confrunt în mod activ cu aceste limitări.

Cu câţiva ani înainte ca Danny să-mi devină pacient, mă înscrisesem la un curs de împletit coşuri la Muzeul Regal din Ontario. Îmi luase luni întregi să fac coşuleţul pe care-l ţineam pe biroul din cabinet; era aşa de mic, încât nu încăpeau în el decât vreo patru agrafe de hârtie. Pe Danny îl amuzase coşuleţul meu minuscul. „Ce sens are să-ţi baţi capul să-l faci?" zisese el.

La câteva săptămâni după ultima şedinţă cu Danny, am găsit în sala de aşteptare un coş mare şi frumos, din nuiele împletite, cu un model cromatic ieşit din comun. Era un uimitor obiect artizanal indigen, o piesă de colecţionar. Ştiam că e vechi şi că modelul complex fusese realizat cu o vopsea obţinută din cartofi.

Darul m-a emoţionat profund şi l-am aşezat la loc de cinste în holul de intrare al casei mele. Zece ani mai târziu, am făcut renovări, aşa că am chemat o firmă de transport să împacheteze toate obiectele şi să le ducă într-un depozit. Când am despachetat, toate lucrurile erau acolo, în afară de coşul împletit. Compania de asigurări mi-a spus că valora mii de dolari şi că ar fi putut fi piesă de muzeu. Pe mine nu mă interesa valoarea în bani, nu-mi doream decât să recuperez coşul. Dar nu l-am mai văzut niciodată, după cum nici pe Danny nu l-am revăzut.

Mai târziu, am aflat că Danny începuse să-i îndrume şi pe alţii în călătoria lor spirituală şi că se ocupa de ritualuri de vindecare. Era considerat foarte priceput. Călătorea în întreaga lume ca să ţină conferinţe şi să organizeze ceremonii. Nu ştiu lucrurile acestea despre el decât pentru că, din când în când, mai primeam câte un client indigen venit la recomandarea lui Danny. Clientul obişnuia să zică: „Danny mi-a spus că, înainte să lucrez cu el, trebuie să vin la dumneavoastră pentru *tuning* şi reşapare". Lui Danny îi plăceau mult automobilele şi motoarele de toate felurile, aşa că luam de fiecare dată aceste cuvinte ca pe un compliment.

Trecuseră aproape treizeci de ani de când îl văzusem pe Danny pentru prima dată. Voiam să-l anunț că scriu despre el ca studiu de caz. Ar fi trebuit să aibă șaptezeci de ani.

L-am căutat pe fostul lui șef, care avea acum peste optzeci și cinci de ani. Când l-am întrebat ce mai face Danny, de la celălalt capăt al firului s-a auzit un oftat.

— Danny a murit de cancer la gât la cincizeci și ceva de ani.

Șocată, abia dacă am reușit să articulez două vorbe.

— Nu s-a plâns nicio clipă, a continuat șeful lui. Slăbise mult, tușea tot timpul, era răgușit, dar muncea mai departe – la fel ca atunci când i-au murit soția și fiica. După ce n-a mai putut să se țină pe picioare, s-a stins în doar câteva zile. A cerut să fie înmormântat lângă fiica lui.

Șeful a zis că s-a dus la înmormântare și că, spre surprinderea lui, veniseră sute de oameni, mai ales indigeni în costume tradiționale. O femeie, despre care bănuia că fusese iubita lui Danny, a interpretat un cântec într-o limbă indigenă, iar bărbații cântau la niște tobe mari și subțiri, pe care le țineau în mâini.

Când să închid, șeful lui Danny m-a mai reținut o clipă.

— E straniu că s-a îmbolnăvit tocmai de cancer la gât. N-a lucrat niciodată cu azbest sau cu vreo altă substanță care-ți dă cancer la gât. Nu i-aș fi expus niciodată pe angajații mei la așa ceva. Ce-o fi provocat boala?

Îmi venea să spun că poate obligația de a-și înghiți vorbele în limba cree atâția ani în copilărie. Cuvintele rămaseseră în întuneric și se transformaseră în boală. Școala rezidențială îl forțase prin bătaie să uite limba, dar durerea rămăsese ca o gheară în gâtlej, o reminiscență fizică a ceea ce reușise să îndure cu atâta eroism.

Ikosi (rămas-bun), Danny.

ALANA

Cruzimea, la fel ca oricare alt viciu,
nu are nevoie de niciun imbold din afară;
nu are nevoie decât de un prilej.

GEORGE ELIOT

1

FAN CLUBUL TED BUNDY

Un faimos psiholog francez pe nume Pierre Janet zicea următoarele despre psihicul uman: „Fiecare viaţă e o operă de artă realizată cu toate mijloacele aflate la dispoziţie." Alana, unul dintre pacienţii care mi-au adus cele mai mari satisfacţii profesionale, chiar a folosit toate mijloacele pe care le avea la dispoziţie, iar unele dintre strategiile pe care le-a utilizat ca să-şi menţină sănătatea psihică sunt atât de ingenioase, că erau un adevărat talent.

Abuzurile la care a fost supusă Alana au fost grave şi de lungă durată. Dar oricât de cumplite ar fi fost, ororile nu s-au putut măsura, după cum aveam să constat, cu măreţia spiritului uman. Prin tărie de caracter, inteligenţă şi forţa instinctului matern, această tânără a reuşit să se smulgă din ghearele traumei. Dintre toţi oamenii pe care i-am întâlnit, Alana ilustrează cel mai bine cât poate să îndure mintea umană fără să se lase cuprinsă de întuneric.

Alana fusese trimisă la mine de o colegă psihoterapeut specializată în disforia de gen. Colega mea a început prin a-mi povesti cum aflase, la rândul ei, de Alana.

Cu nişte ani în urmă, avusese un pacient, Christopher, pe care îl consiliase în tranziţia la capătul căreia el devenise Jane. Christopher, profesor de lingvistică, divorţase când copiii lui intraseră la facultate; atunci îşi începuse lunga şi anevoioasa tranziţie de la bărbat la femeie. În practica terapeutică se întâlnesc azi mai des clienţi transgender, dar acum patruzeci de ani, când şi-a făcut Christopher tranziţia, erau foarte rari. Pe lângă faptul că opinia publică era mai intolerantă pe atunci, şi operaţiile, şi tratamentele hormonale

de schimbare de sex erau mai primitive decât acum. Colega mea îl ajutase pe Christopher în cea mai dureroasă etapă a procesului, îndepărtarea organelor sexuale masculine și introducerea hormonilor feminini, care aveau un impact foarte puternic asupra organismului. Pe vremea aceea, când domeniul era o nouă și minusculă sub-specializare medicală, tranziția dura ani întregi. Și totuși, în ciuda tuturor pericolelor, Jane care era o nonconformistă, a reușit să-și revină atât fizic, cât și psihic.

În octombrie 1996, colega mea a primit un telefon de la Jane (anterior Christopher), care a întrebat-o dacă ar putea să o ia ca pacientă pe partenera ei, Alana. Jane i-a explicat că Alana era lesbiană și că ea, Jane, se identifica de multă vreme tot ca lesbiană. Cele două aveau o pasiune comună pentru limbajele de programare și se întâlniseră la secția de cărți de informatică a bibliotecii universității. Trăiau fericite împreună de unsprezece ani.

Fiindcă de obicei nu e o idee bună ca un psiholog să consulte individual membri ai aceleiași familii – limitele de confidențialitate riscă să devină neclare –, colega mea m-a recomandat pe mine. Când am întrebat-o cu ce fel de problemă se confrunta Alana, mi-a zis că fosta ei pacientă, Jane, spusese doar atât: „E ceva ce nu se poate pune în cuvinte." Din partea unui lingvist, spunea multe.

Am acceptat s-o consult pe Alana, care la treizeci și cinci de ani, era cu aproape douăzeci de ani mai tânără decât Jane. Cazul acesta mi-a adus multe premiere – cu care am început să mă confrunt încă din prima clipă, când am intrat în sala de așteptare ca s-o chem pe Alana în cabinet. În timp ce pacienții de obicei stau jos, Alana stătea în picioare, cu fața spre mine, lipită de singura fereastră din cameră, ca un soldat în poziție de drepți, cu ochii măriți de spaimă.

Era drăguță în stilul ei pixie, cu trăsături delicate și păr scurt, creț, blond-roșcat; avea o piele foarte albă și fața ei ușor pistruiată nu era deloc machiată. Purta un tricou gri pe sub o cămașă descheiată din flanelă, cu model ecosez, niște

pantaloni cargo kaki și pantofi sport înalți, peste gleznă. (În toți anii în care am văzut-o, nu a avut decât același tip de ținută, cu mici variații.)

Ca s-o liniștesc, am întrebat-o dacă vrea un ceai. Apoi am condus-o în biroul meu, unde s-a așezat chiar pe marginea scaunului, gata s-o ia la goană. Am adus ceaiul și am întrebat-o cu ce îi pot fi de folos.

— Cu nimic, probabil, a zis ea, nu pe un ton ostil, ci mai degrabă ca pe un fapt.

Am întrebat-o ce o neliniștește. Alana și-a plecat privirea, a zâmbit și și-a scărpinat mâinile, care erau foarte roșii, de parcă le-ar fi ținut în zeamă de sfeclă.

— Cred că am emoții, a spus ea.

Începuse să respire precipitat, ca un trenuleț care urcă pe munte. Se făcuse așa de palidă, că până și pistruii i se estompaseră. Ca nu cumva să leșine, am îndemnat-o să-și bea ceaiul.

Când am întrebat-o despre familie, Alana mi-a spus că a copilărit în Prince Rupert, Columbia Britanică. Când nu împlinise nici trei ani, mama ei o părăsise, fiindcă fusese declarată inaptă de către serviciile de protecția copilului. De atunci încolo, pe ea și pe sora ei, Gretchen, le crescuse tatăl lor, care era alcoolic și dependent de droguri. Alana mi-a explicat că tatăl lor îi făcuse o înscenare mamei, punându-i heroină în buzunare și chemând poliția. Când a sosit poliția, tatăl Alanei a zis că, în adolescență, soția sa fusese prostituată în Calgary, ceea ce, după cum s-a exprimat Alana, „nu era un CV prea grozav". Mama fetelor, care pe atunci avea doar douăzeci și doi de ani, s-a luptat în instanță ca să-și poată păstra copiii. Dar tatăl Alanei a fost declarat în cele din urmă părintele mai responsabil, fiindcă trecea drept „geniu" și avea o slujbă impresionantă ca programator la una dintre marile companii IT. Firma nu avea să-l dea afară decât mulți ani mai târziu, din cauza abuzului de droguri și de alcool, precum și a comportamentului său bizar.

Am rugat-o pe Alana să-mi dea un exemplu de comportament bizar. Ea mi-a spus că odată, tatăl său a

omorât o pisică numită Live Wire, care trăia în depozitul companiei.

— Pur şi simplu a electrocutat-o până a murit, doar aşa, de amuzament. I-a pus la gât un semn pe care scria *De-acum numele meu e doar Wire*". A aflat că celorlalţi nu li se părea la fel de amuzant abia când a fost dat afară.

Adeseori, sadicii – oamenii care simt plăcere când le provoacă altora durere sau când îi umilesc – nici nu-şi dau seama cât de respingător este comportamentul lor în ochii celorlalţi. În cele din urmă, învaţă să caute compania altor sadici, care să le aprobe înclinaţiile aberante.

Când am vrut să aflu mai multe despre tatăl ei, Alana mi-a zis că nu-i place să-i spună aşa. (Şi pe el îl deranja. Le ceruse fiicelor lui să-l strige pe numele mic, Art.) M-a rugat să nu mă mai refer la el cu apelativul „tată", nici în vorbire, nici în scris, ci să-i zic şi eu tot Art.

La sfârşitul primei şedinţe, am încercat să înţeleg de ce o tulburase aşa de tare pe Alana să se afle în cabinetul meu.

— Mi-e teamă că, dacă aţi şti ce-i în capul meu, m-aţi trimite la ospiciu, a mărturisit ea.

E greu, ca terapeut, să alungi această teamă, fiindcă, dacă se dovedea că Alana chiar reprezintă un pericol la adresa ei sau a altora, atunci trebuia, într-adevăr, internată într-un spital. Cum mamei i se înscenase totul, astfel încât să pară o drogată destrăbălată şi incompetentă, poate că Alana se temea să nu se procedeze şi în cazul ei la fel. Nu voiam s-o sperii, aşa că m-am hotărât să evit subiectul, întrebând-o în schimb dacă mi-ar putea descrie măcar unul dintre simptomele ei.

---

11 În engleză, *live wire* înseamnă atât „fir străbătut de curent electric", cât şi „persoană foarte energică şi imprevizibilă" („ca argintul viu"); eliminând termenul *live* („viu"), Art voia să facă o glumă, indicând faptul că pisica este acum moartă (n. tr.).

— Spune-mi unul care nu reprezintă un pericol de moarte și o să-l explorăm săptămâna viitoare, i-am propus eu.

— Unele lucruri îmi întorc stomacul pe dos și îmi provoacă greață. Dacă nu plec imediat, am vărsături în jet, pe care nu pot să le controlez.

Obținerea unui istoric complet de la acest pacient avea să fie un lucru dificil, fiindcă rememorarea evenimentelor se putea dovedi a fi peste puterile Alanei. Reacțiile ei fiziologice – hipervascularizarea mâinilor, dificultățile de respirație și dilatarea pupilelor – erau semnele exterioare ale unei frământări lăuntrice cumplite. Trebuia să avansăm cu multă grijă.

La următoarea ședință, Alana a venit cu o listă de lucruri care îi provocau greață și vărsături. Am întrebat-o cum o afectau aceste simptome la muncă. Mi-a spus că lucra de câțiva ani la o firmă de avocatură și că, ori de câte ori i se făcea rău, ieșea din cameră și nu se întorcea decât după ce-și revenea; nu o întreba nimeni nimic.

Când am întrebat-o ce pregătire avea în Drept, Alana a răspuns că făcuse mai puțin de un an de studii universitare. Pe la douăzeci de ani, se angajase în departamentul de IT al firmei de avocatură și avansase mult de-a lungul timpului; acum principala ei sarcină era să pregătească memorii pentru tribunal. Din ce spunea, reieșea că se ocupa de aspecte importante în cazuri cu mize de multe milioane de dolari, pentru una dintre cele mai bune firme de avocatură din oraș. Dar, fiindcă nu era avocat, nici nu fusese vreodată plătită ca atare. Alana avea o memorie aproape fotografică și un IQ foarte ridicat; putea să lucreze la mai multe cazuri deodată, fără să le încurce. Și, deși cel mai mult îi plăcea dreptul familiei – studiase și cazul familiei sale – firma o aprecia mai ales pentru cunoștințele ei în domeniul legislației privind proprietatea intelectuală. Avea nevoie de Alana. După cum se exprimase chiar ea: „le-am salvat pielea de o mie de ori. Știu că sunt ciudată, așa că mă lasă

în pace". Avea voie să vină și să plece oricând, dar „dacă au un caz important, pot să lucrez și câteva nopți în șir, fără să crâcnesc". Întrebarea evidentă era de ce nu se făcuse și ea avocat, din moment ce i-ar fi adus atâtea avantaje. Dar m-am abținut – ultimul lucru care-i trebuia în această etapă fragilă a terapiei era o confruntare.

Când am ajuns aici cu discuția, Alana a scos, cu un aer pragmatic, foaia de hârtie pe care își notase stimulii declanșatori.

— Primul de pe lista de lucruri care-mi provoacă vărsături în jeturi e mirosul de pește, a început ea. Nu pot să trec prin zona de restaurante a unui mall de teamă să nu vărs din senin peste mese.

Când am întrebat-o de ce, mi-a mărturisit cu un aer firesc că Art o violase de la patru până la paisprezece ani. O amenința că, dacă nu-i plăcea să facă sex cu el, o să treacă la Gretchen din camera de alături. Alana, pe atunci doar o fetiță, nu știa cum să facă să pară că-i face plăcere ceea ce de fapt îi provoca durere și umilință.

— Mi-a plăcut mereu matematica, așa că obișnuiam să număr florile de pe tapetul din camera mea și apoi să inventez cu ele probleme de matematică în timp ce mă viola, a spus Alana. La opt ani, am învățat ce fel de sunete să scot și cum să-l aștept umedă în zona intimă. Mă uram pentru ce făceam și-l uram și pe el, dar așa am salvat-o pe sora mea. Mă obliga să fac sex până când miroseam „a pește", cum zicea el. De-aia îmi vine să vărs de la pește.

Nu am lăsat-o să vadă ce tare mă șocase această cruzime incredibilă. Învățasem de la alți pacienți care îndu-raseră acte de cruzime inimaginabilă că, dacă le dădeam de înțeles cât de aberante mi se păreau lucrurile prin care trecuseră, se speriau și se închideau în sine. Alana nu era obișnuită cu manifestări de simpatie sau de empatie; de-a lungul timpului, aveam să deduc că i se păreau false, bizare și alienante. Mai târziu, avea să-mi explice atitudinea ei față de empatie cu următoarele cuvinte: „Dacă te-ai duce acasă într-o zi și tatăl tău ar începe din senin să vorbească alintat

ca o educatoare, probabil că te-ar speria sau, în orice caz, ai bănui că e ceva suspect la mijloc. Ei bine, așa mă simt și eu când oamenii sunt empatici."

Al doilea lucru de pe lista ei de declanșatori era atingerea ușoară: fiindcă așa o abordase Art. Îi dădea o senzație de greață. Al treilea era sunetul pe care-l faci când mesteci sau „plescăitul", cum îi zicea ea. Avea legătură tot cu lucrurile înfiorătoare pe care le făcea Art: o mușca de organele genitale dacă nu dădea semne de plăcere.

Al patrulea lucru erau băile. Trebuia să-și țină respirația când stătea într-o baie, de orice fel. Când am întrebat-o de ce, a ieșit în fugă din cabinet și a vomitat în toaletă. În toți anii de terapie, Alana nu mi-a spus niciodată ce-i făcea tatăl ei în baie. Zicea că, dacă ar vorbi despre asta, ar deveni adevărat; și că risca să nu se mai poată „întoarce în lumea reală".

Nu știam cum să procedez în legătură cu reticența Alanei în privința asta. În terapia de tip freudian sau în orice terapie care pleacă de la premisa că subconștientul există, scopul este să aduci la suprafață material din subconștient, astfel încât pacienții să nu mai acționeze pe baza acelorași nevoi puternice, dar inconștiente. Evenimentele traumatice trebuie aduse la lumina conștiinței, ca să poată fi retrăite în prezența unui terapeut care să-i ofere sprijin pacientului și să-l poată ajuta să-și depășească sentimentele de anxietate, rușine sau vinovăție. Cu toate acestea, acumulasem suficientă experiență în practica mea ca să știu că nicio regulă nu e bătută în cuie și că fiecare pacient este unic. Cazul Alanei m-a făcut să înțeleg că unele experiențe sunt prea zguduitoare ca să treci prin ele de două ori.

Întreaga ei listă de „chestii care mă fac să vomit", după cum le zicea ea, avea la bază violurile repetate la care fusese supusă. Ceea ce o scârbea cel mai tare era faptul că Art o obliga să mimeze orgasmul.

— Puteam să suport chinul fizic al violului – și, credeți-mă, o fată de patru ani are un vagin foarte mic. Dar cel mai rău, ceea ce îmi otrăvește fiecare zi din viață, e faptul

că-mi revin în minte momentele în care mă prefăceam că am orgasm cu Art. Imaginea asta mă bântuie mereu, iar rușinea pe care mi-o provoacă mă face să mă sufoc, de parcă aș avea pieptul prins într-o menghină.

Am încuviințat din cap. Rușinea întotdeauna persistă mult dincolo de durerea fizică.

— Cine revizitează o amintire rușinoasă o retrăiește întotdeauna cel puțin la fel de intens ca atunci când a trecut prin experiența respectivă, am spus eu.

În ciuda ororilor prin care trecuse, Alanei îi plăcea uneori să glumească, iar umorul negru era punctul ei forte. De exemplu, când a văzut pentru prima dată faimoasa scenă din *Când Harry a cunoscut-o pe Sally* în care Meg Ryan mimează un orgasm într-un restaurant, Alana a zis că ea a învățat să facă asta la vârsta de cinci ani. Reușise în sfârșit să-și dea seama ce avea de făcut ca să fie lăsată în pace pentru tot restul serii.

— Art nu era doar un violator, mi-a spus ea, era și egolatru. Avea nevoie să creadă că e un amant bun.

O pusese pe Alana să facă sex și cu prietenii lui. Le spusese că e o nimfomană cu vagin strâmt, ceea ce în mintea lui și a amicilor lui sadici, beți și drogați, era cum nu se poate mai bine; îl făcea să fie un membru important al grupului lui de pedofili. Uneori, dacă era strâmtorat cu banii, îi taxa pentru sex.

Taxi Driver era filmul preferat al lui Art; făcuse o fixație pentru Jodie Foster în rolul de prostituată prepuberă. Actrița era născută în același an și în aceeași lună ca Alana, iar Alana aducea întrucâtva cu ea, mai ales la doisprezece ani. Art cumpărase niște pantaloni scurți roz și o bluză înflorată, așa cum purta Jodie Foster în film, și o obliga pe Alana să și le pună pe ea când o viola. Îi cerea să vorbească în argoul pe care-l folosea Jodie Foster în dialogurile cu Robert De Niro.

Și, de parcă n-ar fi fost de-ajuns, când făcea sex cu ea, Art o obliga să consume alcool și droguri – orice, de la marijuana la cocaină și halucinogene. De pe la șase ani

până la paisprezece ani, lua LSD cam o dată pe săptămână. În mod cu totul miraculos, nu suferea de psihoză indusă de droguri și nici de *flashback*-uri. (Oamenii care au consumat cantități uriașe de droguri au adeseori *flashback*-uri și halucinații, delir de persecuție și stări de confuzie, chiar și mulți ani mai târziu.)

Alana se considera lesbiană; mi-a zis că „așa s-a născut" și nu credea că „o făcuseră lesbiană" abuzurile din trecut. Se considerase lesbiană încă de când devenise conștientă de conceptul de orientare sexuală. Nu se simțise niciodată atrasă de persoane de sex masculin și avusese dintotdeauna interese atribuite în mod tradițional bărbaților: să asambleze calculatoare, să practice karate, judo și kick-boxing și să joace jocuri violente pe calculator. Alana nu-și vedea homosexualitatea ca pe o problemă, așa că nici eu nu am făcut-o.

Când am întrebat-o cum e viața ei sexuală cu Jane, mi-a spus că nu se simțea excitată absolut deloc.

— Am multe sechele fizice și psihice, la fel ca Jane. Niciuneia dintre noi nu-i pasă prea mult de sex. Pentru mine, sintagma „partidă de sex grozavă" sună a oximoron.

Ea și Jane trecuseră prin foarte multe și nu voiau decât să ducă o viață potolită, mulțumitoare și lipsită de evenimente. După cum spunea Alana: „Am lucruri mai importante de făcut, cum ar fi să nu-mi pierd mințile." Din moment ce nu vedea în lipsa dorinței sexuale o problemă de rezolvat, m-am hotărât să-mi îndrept atenția spre problemele ei mai presante.

Când am întrebat-o dacă tatăl ei era violent fizic, mi-a zis că se întâmpla foarte rar cu ea. De obicei, Alana i-o lua înainte – știa când să se facă nevăzută și cum să-l liniștească. În schimb, Art o bătea în mod regulat pe mama ei înainte să se descotorosească de ea.

Unul dintre cele mai înfricoșătoare evenimente din copilăria Alanei s-a întâmplat când ea avea cam șase ani,

iar Gretchen, trei. Pluteau pe râu pe pluta lor improvizată, împreună cu Art, care luase LSD.

— El s-a înfuriat din senin, ne-a împins pe mine şi pe sora mea de pe plută şi s-a întors la mal fără noi, a povestit Alana.

Le-a făcut „*succubae*"[12] şi le-a strigat să nu mai fie plângăcioase şi să înveţe să înoate.

— Gretchen începuse să se ducă la fund şi la fel şi eu, pentru că încercam s-o ţin la suprafaţă.

Prietenul lui Art, Tim, care făcuse puşcărie pentru pornografie infantilă şi alte infracţiuni sexuale, se amuzase până atunci de pe ţărm de isprăvile lui Art.

— Până la urmă, şi-a dat seama că noi chiar ne înecam. Gretchen fusese deja înghiţită de ape.

Tim a sărit în râu şi le-a salvat. Alana a ajuns la mal înspăimântată şi abia mai respira, iar Gretchen a avut nevoie de resuscitare. Tim i-a tras lui Art un pumn în gură şi i-a spus că sărise calul. „Presupun că ai dreptate", a zis Art. „Era să omor gâsca cu oul de aur."

Alana zicea că-şi amintea întâmplarea ca pe un film derulat cu încetinitorul. Din ziua aceea, Gretchen nu a mai fost la fel şi a început să aibă fobii; Alana a înţeles atunci că Art era în stare să le lase să moară.

— Dar cel mai incredibil lucru, ceea ce m-a ajutat să nu-mi pierd minţile, a fost că Tim i-a zis lui Art că e un „dezaxat nenorocit". A fost prima dată în viaţa mea când am început să intuiesc că e ceva în neregulă cu Art. Până atunci crezusem că problema era la mine şi la mama. Art se răstea des la mine, zicându-mi că sunt o „târfă frigidă", la fel ca mama. Nu ştiam prea bine ce înseamnă, dar îmi dădeam seama că trebuie să fie ceva foarte rău.

— În copilărie, nu ştiai că eşti violată, doar că eşti necooperantă şi „frigidă", fără să ştii ce înseamnă cuvântul ăsta, am rezumat eu.

---

12 Spirite feminine diabolice despre care se crede că îi vizitează pe bărbaţi în somn şi fac sex cu ei (n. tr.).

De curiozitate, am întrebat-o dacă Tim le-a mai ajutat vreodată. Alana a zis că nu le-a salvat atunci decât ca să nu fie complice la crimă. Spre deosebire de Art, el fusese la închisoare și nu voia să mai ajungă după gratii. Avea certuri monstruoase cu Art, dar i-a rămas prieten toată viața.

— La urma urmei, nu găsești pe toate drumurile prieteni care să fie *și* sadici, *și* amatori de pornografie infantilă, *și* violatori, a comentat Alana, iar eu i-am dat dreptate: chiar era un grup select.

Art îl cunoscuse pe Tim la Fan Clubul Ted Bundy. Ted Bundy, infamul criminal în serie american, fusese executat în cele din urmă în 1989, după ce violase, ucisese (uneori în ordine inversă) și măcelărise treizeci de femei. Evadase din închisoare de două ori, comițând de fiecare dată un nou val de crime. La fel ca Art, Bundy era foarte inteligent. Studiase Dreptul și își asigurase singur apărarea la proces. După modelul lui Bundy, și Art se reprezentase singur la procesul prin care obținuse declararea soției sale ca fiind incapabilă de a-și crește copiii. Bundy era înalt, brunet și chipeș. Art era un roșcat scund, slab și pistruiat care se închipuia la fel de diabolic și de cuceritor ca Ted Bundy. Avea dreptate în prima privință, dar se înșela amarnic în cea de-a doua.

— În fiecare an, pe 24 noiembrie, el și amicii lui perverși cântau „Mulți ani trăiască" și-i închinau toasturi. Avea întâlniri regulate cu ei la Fan Clubul Ted Bundy, a povestit Alana, de parcă ar fi vorbit despre un membru al filialei locale a Clubului Rotary.

Bundy primea mii de scrisori de dragoste de la admiratoare. Lui Art îi făcea mare plăcere să vorbească despre succesul lui Bundy la femei, spunând că, de fapt, în sinea lor, tuturor femeilor le plăceau violatorii și ucigașii. Atât Art, cât și Tim îl idolatrizau pe Ted Bundy și visau să fie admirați așa cum și Bundy fusese „adorat" de fanii lui. Abia în adolescență a descoperit Alana că Ted Bundy nu era de fapt un erou.

Am lăsat deoparte majoritatea amănuntelor înfiorătoare ale acestui caz, fiindcă ele ar fi prea zguduitoare pentru o bună parte dintre cititori. Când m-am consultat cu o psihiatră în legătură cu un posibil tratament medicamentos pentru Alana, până şi ei i-a fost greu să asculte povestea. S-a mirat, cu lacrimi în ochi, cum de nu mă cutremură atâtea orori.

M-am întrebat o vreme de ce sunt aşa şi am ajuns la concluzia că e ceva legat probabil de copilăria mea. Pe mine m-a crescut mai ales tata. De la patru la paisprezece ani, am lucrat cu el în farmacia familiei şi am livrat medicamente. Am fost martoră la multe situaţii cumplite: sărăcie, prostituţie, oameni murind singuri, femei bătute, tot felul de boli mintale. Ce-i drept, după cum mi-a zis şi tata, nu era treaba mea să le rezolv problemele tuturor clienţilor de pe traseu; dacă avea cineva nevoie de ajutor, mi-a zis să chem poliţia sau salvarea. Treaba mea era să fac toate livrările, fără să zăbovesc pe nicăieri. Dacă mă opream din drum pentru cineva care avea nevoie de ajutor, dacă mă lăsam în voia sentimentelor, nu aş fi reuşit să mă achit de însărcinarea mea. Chiar şi aşa, eu şi şoferul adeseori terminam mult după lăsarea întunericului. Pe scurt, am învăţat încă de mică să-mi compartimentez emoţiile.

Şi Alana învăţase să compartimenteze şi chiar să recurgă la umor negru ca să se apere de durere. Mi-a spus odată că tatăl lor neglija adeseori să le lase mâncare: ea şi Gretchen scotoceau prin toate dulapurile după ceva de mâncare, orice, până şi făină crudă sau zahăr. Aşa că Alana se intitula în glumă „iniţiatoarea mişcării de promovare a dietei raw vegane". E de mirare că putea găsi cineva ceva amuzant în aşa o situaţie, dar Alana reuşea. Acesta era talentul ei.

2

SPRE CĂSUȚA BUNICII

Unele evenimente din viața Alanei sunau de parcă ar fi fost scoase direct din *Scufița Roșie*, numai că, în cazul ei, lupul și bunicuța erau una și aceeași persoană.

O vreme, Art a trăit din indemnizația de disponibilizare pe care o primea de la compania IT. După ce s-au terminat banii, a încercat să obțină ajutor social, dar nu a primit, așa că și-a găsit de lucru la patru mii de kilometri distanță, într-o mină din Kirkland Lake, Ontario. A rezistat doar două săptămâni până să fie concediat și de aici, dar a rămas în oraș, unde s-a apucat să facă trafic de droguri. Înainte să plece, le lăsase pe Alana și pe Gretchen la părinții lui, în Kitimat, Columbia Britanică, când mama și tatăl lui erau la biserică; erau niște oameni foarte religioși, adepți ai Martorilor lui Iehova. Art le lăsase un bilet cum că o să se întoarcă în șase luni, dar cele șase luni aveau să devină doi ani.

Am fost ușurată să aud că Alana, care pe atunci avea șapte ani, scăpase din mâinile lui Art și ajunsese într-o familie credincioasă, cu o mamă și un tată. Alana mi-a risipit însă imediat orice iluzii. Bunica ei era la fel de diabolică, doar că în alt fel.

Folosesc termenul nepsihologic „diabolic" pentru Art și mama lui pentru că nu există niciun diagnostic și niciun termen de specialitate care să acopere în mod satisfăcător amploarea naturii lor crude. Cel mai potrivit este termenul de „psihopat". Psihopații sunt lipsiți de empatie, au un farmec superficial, un sentiment exacerbat al propriei

importanţe şi mint în mod patologic. Totodată, sunt vicleni şi buni manipulatori, sunt lipsiţi de remuşcări şi superficiali din punct de vedere emoţional, refuză să-şi asume răspunderea pentru faptele lor şi se complac într-un stil de viaţă parazitar. Art prezenta cu siguranţă toate aceste trăsături, iar mama lui avea şi ea câteva. Erau, într-adevăr, psihopaţi şi sadici, dar aveau mult mai multe trăsături malefice decât cele pe care le presupun aceste două categorii. Art şi mama lui intrau într-o clasă aparte, care nu se găseşte în niciun manual de psihologie.

Abuzurile lui Art, deşi cumplite, aveau loc în intervale scurte. De obicei, în narcisismul său, Art era aşa de absorbit de sine, încât nu-şi bătea capul să impună disciplina decât dacă era afectat în mod direct: de exemplu, dacă Alana mânca înaintea lui, se supăra; dar dacă nu se ducea la şcoală, lui Art nu-i păsa. Altfel stăteau însă lucrurile cu mama lui, bunica Alanei – o femeie fanatică, cu suficientă energie ca să facă prăpăd în viaţa celor din jurul ei. Art avea o soră care fusese internată undeva încă din primii ani ai adolescenţei. Nimeni nu ştia ce are şi era numai rareori pomenită. Dar Art, copilul preferat, era infailibil. Bunica Alanei era o femeie deşteaptă, dar lipsită de educaţie. Fiul ei, care fusese premiant în toţi anii de şcoală, îi confirma astfel inteligenţa, iar realizările lui alimentau sentimentul de grandoare al mamei. Soţul ei, un bărbat obez care purta pantaloni cu bretele, stătea într-un balansoar cât era ziua de lungă şi nu scotea o vorbă; avea semnele vegetative ale depresiei. Trebuia să-i spună nevastă-sa să-şi facă baie.

Celor două fete li s-a făcut clismă în ziua în care au fost lăsate la bunici, precum şi în fiecare zi după aceea. Li se spunea că sunt nişte „puşlamale jegoase, împuţite din cap până-n picioare" şi că îi distruseseră tatălui lor şansele de a obţine un Premiu Nobel. (Bunica lor credea că se acordă un Premiu Nobel pentru programare, iar asta era una dintre fanteziile ei mai puţin primejdioase.)

La ședințele de terapie, Alana avea un stil reținut, dar era o povestitoare talentată. Relatările ei erau presărate cu tot felul de observații hazlii – de exemplu, despre lipsa de gust a decorațiunilor interioare din casa bunicii, printre care se număra și o păpușă Maria Antoaneta cu rochie cu crinolină, care servea drept suport pentru hârtia igienică. Cu toate acestea, în mod inevitabil, pe măsură ce Alana intra tot mai adânc în povestea evenimentelor care avuseseră loc acasă la bunica ei, prezentarea devenea din comică, terifiantă. Mâinile i se preschimbau într-un fel de anexe roșii, care o mâncau. Alanei i se făcea greață și voma. Aveam mereu o găleată ca se afla la îndemâna ei.

A fost nevoie de câteva luni bune ca să recompunem în întregime ce se întâmplase la casa bunicii. Campania bunicii de a „scoate jegul din Alana" se soldase cu mutilări. La douăzeci și ceva de ani, Alana a trebuit să-și reconstruiască chirurgical vaginul și anusul, fiindcă țesutul lezat o împiedica să-și facă nevoile fiziologice. Niciun doctor nu o întrebase ce i se întâmplase de ajunsese în situația aceea. Chirurgul ei a zis doar că „o să facă ce poate". Nu avea să poată face vreodată copii. Doctorul ei de familie mi-a confirmat acest lucru.

Alana începuse să ia pilule contraceptive de la vârsta de opt ani. Prima dată când i le dăduse, Art nu-i zisese decât „Ia-le", așa că ea luase toate pilulele din cutie odată. Ulterior, a învățat să ia numai una pe zi. Când, la treisprezece ani, s-a dus la un ginecolog din Prince Rupert din cauza hemoragiilor anormale, el a întrebat-o de când lua pilule contraceptive. Nu a întrebat de ce un copil de opt ani lua anticoncepționale. Abuzurile sexuale la care fusese supusă Alana erau zguduitoare, dar la fel de zguduitor era că, în ciuda miilor de semne de abuz fizic și psihic, nu a intervenit nimeni de la școală sau din sistemul medical. Ca și cum Alana ar fi fost invizibilă.

Până să ajungă să stea cu bunicii ei, Alana habar n-avea cum funcționează restul lumii. Trăia la țară și nu avea televizor acasă, nici vecini în împrejurimi, iar tatăl ei îi spusese să nu vorbească cu nimeni la școală.

— Art și prietenii lui dezaxați din Clubul Bundy erau tot ce știam eu despre lume, mi-a spus Alana. Nu era tocmai drumul de cărămidă galbenă din *Vrăjitorul din Oz*, dar bănuiam că așa decurg lucrurile în mod normal.

Casa bunicii ei i-a risipit această iluzie, punând-o față în față cu o altă realitate, deși cu una îngrozitoare și fanatică.

— Mergeam la slujbă și la bufetele de la biserică. Oamenii de acolo erau amenințați cu foc și pucioasă să nu se lase atrași în mocirla depravării.

Când se mutase la bunicii ei, Alana nu știa prea bine ce înseamnă sexualitate; nu știa că ceea ce făcuse cu Art era considerat „sexual". Dar la slujbele Martorilor lui Iehova de la Kingdom Hall, a început să intuiască întrucâtva că era ceva odios. La biserică, bătrâni libidinoși tunau și fulgerau împotriva păcatului sexualității. Alana a înțeles astfel că tatăl ei violase un tabu și că și ea se făcuse vinovată de fapte dezgustătoare. Imaginați-vă cum trebuie să fi fost pentru o fetiță să afle că lucrurile la care o obligase Art erau considerate atât de respingătoare, încât ar fi putut s-o excludă pe veci din „împărăția lui Dumnezeu".

— Habar n-aveam cine era Dumnezeu, dar părea să fie mult mai bun decât Art și bunica. Pe de altă parte, cine n-ar fi părut așa în comparație cu ei? Îmi plăcea că Dumnezeu primește pe oricine în împărăția lui. Dar pe urmă am fost foarte mâhnită când am aflat că pe mine nu m-ar primi, din cauza lucrurilor pe care le făcusem.

Atunci a început să aibă halucinații de distorsiune corporală. Bunica ei o obliga să poarte în fiecare zi rochii din bumbac apretate. Alana a început să creadă că are niște organe genitale imense, pe care poate să le vadă oricine. I se părea că pulsau de sânge, erau mari și stacojii și îi atârnau pe sub rochie aproape până la podea. În timpul halucinațiilor,

era într-o stare aproape catatonică. (Catatonia e o stare de imobilitate însoțită de stupoare – asemănătoare cu hibernarea la animale.) Stătea toată ziua pe scaun și nu voia să se ridice de teamă să nu i se vadă organele genitale imense legănându-se în timpul mersului. Refuza să meargă la școală și nici nu o obliga nimeni.

Sperând să găsesc măcar un gest de bunătate în marea aceasta de cruzime, am întrebat-o dacă își amintește fie și un singur lucru bun din timpul șederii ei la bunici. A stat mult să se gândească.

— Odată, bunicul, care nu se clintea din balansoar decât ca să se ducă la biserică, mi-a întins în tăcere, fără să se uite la mine, rubrica de benzi desenate din ziarul de duminică. Mai văd și acum prima pagină cu banda desenată cu Jiggs și Maggie, a zis ea cu glas sugrumat și cu ochii înecați în lacrimi.

A închis ochii, a zâmbit și apoi a adăugat:

— Și acum mai simt mirosul cernelii de ziar. Și aș mai putea și azi să desenez din memorie fiecare linie din fiecare chenar și fiecare balonaș de dialog.

Când i-am spus că banda desenată se numea *Bringing Up Father*, Alana a clătinat din cap și a zis:

— Ironic titlu, din moment ce eu îl tot aduc la suprafață pe tata[13] de ani întregi, a zis ea, referindu-se la veșnicele ei „chestii care o făceau să vomite".

Bunica o punea să doarmă în garajul de alături, dându-i un sac de dormit iarna. Chiar și la vârsta aceea fragedă, Alana prefera să stea singură în garaj și să-și facă de lucru cu uneltele în timp ce sora ei făcea curat prin casă. Noaptea îi era așa de frig, încât se învelea cu husa grătarului și cu preșurile din mașină.

---

13 În original, joc de cuvinte intraductibil între titlul benzii desenate (aprox. „Tata urcă pe scara socială") și *to bring up* cu sensul de „a vomita" (n. tr.).

Art nu venea niciodată în vizită. Până la urmă a fost însă dat afară din Kirkland Lake de către poliția călare, care l-a escortat până la marginea orașului și i-a spus să nu se mai întoarcă niciodată. După aceea, Art a venit să le ia pe fete. Când a violat-o din nou pe Alana, a fost scârbit de organele ei genitale, pe care le mutilase propria lui mamă. A zis însă că „o să se descurce cum poate". Alana mi-a zis că a fost ca și cum ar fi penetrat-o un fier încins și că era cât pe ce să leșine.

Atunci, Alana a decis să se sinucidă. A doua zi, s-a dus, de-abia târându-se, până pe malul fluviului Skeena și s-a așezat pe un bolovan, sperând să moară de frig. Își amintea că se gândea în clipele acelea că nu mai poate să continue așa, că e atât de obosită, încât nici măcar brațul nu și-l mai poate ridica. Nu mai suporta nici măcar o zi de tortură. Acum că era mai mare – avea opt ani –, nu mai simțea doar confuzia, durerea, deznădejdea și singurătatea pe care le cunoscuse dintotdeauna. După ce stătuse la bunica, putea să adauge pe listă și vinovăția, și rușinea. A petrecut toată noaptea pe bolovanul acela, iar la trezire, a constatat că nu-și mai putea mișca picioarele: începuse să se instaleze hipotermia. Era ușurată – începea să moară.

Mi-a fost util să-mi iau răgazul să meditez la această scenă. Cred că a fost cel mai important moment din viața Alanei. Era pusă în fața alegerii dintre viață și moarte. Mulți s-au aflat cândva la această răscruce, dacă nu în sens propriu, atunci metaforic. Nici nu-i de mirare că monologul lui Hamlet e cel mai faimos discurs din toată istoria literaturii occidentale.

A fi sau a nu fi: iată-ntrebarea,
E oare mai de laudă să suferi în sinea ta săgețile și praștia
Norocului vrăjmaș, sau mai degrabă
Să te-narmezi în fața unei mări
De zbucium și prin luptă s-o răpui?[14]

14 William Shakespeare, *Hamlet*, trad. Ion Vinea, Editura Litera, 2018 (n. tr.).

Cine contemplă posibilitatea de a-şi lua viaţa trebuie să aleagă între a fi şi a nu fi. Dar oare nu suntem cu toţii puşi în faţa acestei alegeri, într-un fel sau altul? Sunt împrejurări în care trebuie să decidem dacă să ne schimbăm sau să rămânem la fel. Să rămânem sclavii rutinei anoste şi neriscante sau să ne descătuşăm şi să ne reclădim viaţa aşa cum ne-o dorim? O schimbare adevărată ar putea presupune riscuri, suferinţă, probabil şi anxietate, precum şi mult efort, dar e un fel de „a fi" faţă de a nu fi. În poveştile noastre de viaţă, cu toţii am jucat roluri de laşi sau de eroi, în funcţie de împrejurările în care ne-am găsit şi de alegerile pe care le-am făcut. În scena de pe stâncă, Alana, la fel ca Hamlet, a trebuit să se hotărască dacă să sufere săgeţile şi praştia norocului vrăjmaş.

În *Omul în căutarea sensului vieţii*, Viktor Frankl povesteşte cum s-a confruntat cu această dilemă pe vremea când se afla într-un lagăr de concentrare nazist. Frankl distinge trei tipuri de reacţii psihologice ale deţinuţilor la circumstanţele cumplite în care se găseau. Prima este şocul, a doua e apatia, iar a treia e depersonalizarea şi deformarea morală. Frankl argumentează că numai cei care au reuşit să dea un *sens* vieţii lor au reuşit să se descurce în aceste condiţii. El subliniază că, indiferent de situaţie, avem întotdeauna libertatea de a alege, chiar şi când ne confruntăm cu o suferinţă atroce. Pentru Frankl, scopul suprem era dragostea. Încerca să facă lucruri bune pentru alţii şi să-şi întreţină speranţa de a-şi revedea soţia. Naziştii nu-i puteau răpi nici speranţa, nici bunătatea.

Alana ducea o viaţă care stătea sub semnul „norocului vrăjmaş" şi nu s-ar putea imagina săgeţi mai ascuţite decât cele care se abătuseră asupra ei. Dar, chiar şi aşa, avea libertatea de a alege. După cum zice Frankl, trebuie să dăm suferinţei un sens; el îl citează pe Nietzsche,

care a formulat această idee altfel: „Dacă dispui de acel *de ce* al vieții, te împaci cu aproape orice *cum*."[15]

La opt ani, Alana, care zăcea întinsă pe o stâncă, aproape înghețată, nu auzise niciodată de Frankl sau de Nietzsche, însă cuvintele lor se potriveau întocmai crizei prin care trecea. Alana s-a gândit atunci la ceea ce ar fi avut de îndurat Gretchen dacă rămânea fără sora ei mai mare. Gretchen avusese deja mai mult de suferit decât Alana de pe urma drogurilor administrate de Art și era și mai docilă din fire decât sora ei. Alana știa că îi ținea lui Gretchen loc de mamă și că numai ea stătea între sora ei și Art. Art făcuse din Alana partenera lui de sex pe timp de noapte și dușmanul lui înverșunat pe timp de zi; dacă dispărea ea, următoarea victimă avea să fie Gretchen. Alana și-a spus că sinuciderea ar fi un gest egoist – că trebuia să rămână în viață, de dragul surorii sale.

A încercat să se ridice și să pornească spre casă, dar picioarele îi erau prea amorțite ca să se poată ține pe ele. Alana a așteptat până la prânz, când soarele bătea chiar deasupra ei. La început a trebuit să se târască – fiindcă și-a recăpătat mai întâi controlul asupra brațelor și abia apoi asupra picioarelor. N-a întrebat-o nimeni unde fusese.

Când mi-a povestit despre decizia ei, Alana a invocat mitul lui Prometeu. Citise că Zeus, ca să-l pedepsească pe vecie, a pus să fie legat în lanțuri de stânca unui munte, unde un vultur venea în fiecare zi să-i mănânce ficatul. Fiindcă Prometeu era nemuritor, ficatul i se regenera în fiecare noapte. Alana mi-a spus că înțelegea perfect cum se simțea Prometeu. Când alesese să rămână în viață în ziua aceea, pe malul fluviului Skeena, asta însemna să-și lase trupul să fie consumat metaforic de un prădător, din nou și din nou. Gesturile eroice au loc de obicei într-un interval scurt de timp. Dar Alana, la fel ca Prometeu, a ales tortura zilnică. Gestul ei era *cu adevărat* eroic.

---

15 Friedrich Nietzsche, *Amurgul idolilor sau Cum se filozofează cu ciocanul*, trad. Alexandru Al. Șahighian, Humanitas, 2012, p. 13 (n. tr.).

Instinctul matern este un instinct al sacrificiului de sine, și el este cel care a ajutat-o pe Alana să se ridice de pe stâncă.

— A fost cea mai mare criză existențială prin care am trecut, mi-a spus Alana. Mă simt ca un om îngrozitor fie și pentru că a putut să-mi treacă prin minte să-mi abandonez sora. În plus, aș fi fost foarte tristă fără Turing.

Turing era motanul ei mult iubit, una dintre puținele constante din viața Alanei. El și Alana fuseseră numiți amândoi după Alan Turing, britanicul considerat inventatorul calculatorului. Ironia sorții face ca Turing, idolul lui Art, să fi fost și el supus torturilor. Acuzat de „indecență crasă" – pe atunci, homosexualitatea era considerată o infracțiune în Anglia –, fusese obligat de tribunal să aleagă între închisoare și castrare chimică. În cele din urmă, s-a sinucis în 1954, la vârsta de patruzeci și unu de ani.

Am încercat s-o conving pe Alana că nu avea de ce să-i fie rușine – dimpotrivă.

— Ești o eroină. Toată copilăria ai fost o prizonieră de război, dar te-ai dat jos din pat în fiecare dimineață și ți-ai păstrat sănătatea mintală. Ai făcut-o ca s-o ferești pe sora ta de lucrurile prin care treceai. Ești cel mai curajos om pe care l-am întâlnit vreodată.

Ar trebui să li se acorde o medalie copiilor ca ea. Eram atât de convinsă de asta și vorbeam așa de pătimaș, încât nici măcar nu-mi dădusem seama că ridicasem glasul.

Pentru doar a doua oară în ședințele noastre, Alana și-a dat frâu liber sentimentelor. Ochii i s-au umplut de lacrimi și m-a întrebat dacă vorbeam serios.

— Da, vorbesc serios. Aș vrea să scriu și o carte despre oameni curajoși ca tine, i-am răspuns eu. Pentru mine, curajul nu constă într-un singur gest; să fii curajos înseamnă să înfrunți situații fără ieșire și totuși să te dai jos din pat în fiecare zi, ca să iei chinul de la capăt.

O spusesem în mod spontan, fiindcă eram sinceră. Cu toate acestea, în termeni psihologici, utilizam un procedeu terapeutic numit reconceptualizare, pe care-l folosisem și în cazul Laurei. În loc să se considere lașă pentru că voise să moară, Alana trebuia să se considere curajoasă pentru că îndurase atâtea torturi fără să-și piardă mințile. Și cred că tocmai metoda reconceptualizării a ajutat-o cel mai mult – mai mult decât orice altă tehnică la care am recurs. Îi cunoșteam trecutul și puteam să pun diverse incidente și tipare într-o lumină nouă pentru ea.

Ne apropiam de sfârșitul primului nostru an de terapie și, încet-încet, începeam să înțeleg că nu tratasem niciodată un pacient care să fi îndurat atâtea abuzuri. Mai mult o ascultasem, dar îi primisem mărturia zguduitoare și o reconceptualizasem, punând în valoare tăria de caracter a Alanei.

Stima de sine sau sentimentul propriei valori – egoul – începe să se formeze devreme, de obicei cu ajutorul părinților. Egoul mediază între instinctele noastre primare și realitate. Egoul Alanei era foarte fragil. Nu fusese lăsată să-și construiască un sine. De fiecare dată când încerca să-și consolideze o anumită percepție a realității sau o imagine de sine și despre relația ei cu lumea, tatăl sau bunica ei o sfâșiau în bucăți. Îngrijorarea mea ținea de faptul că uneori, când cineva are un ego slab, riscă să piardă contactul cu realitatea. Așa că voiam s-o iau încet cu Alana – să-i consolidez firava imagine de sine și apoi să clădesc pe ea.

La începutul celui de-al doilea an, am observat că Alana părea să-și desconsidere inteligența. Când avea succes la muncă, zicea că nu reușise să rezolve problema decât pentru că oamenii de la firmă erau „niște bătuți în cap care nu știu să deosebească stânga de dreapta". Eu însă mă îndoiam că cei pe care îi întrecea în inteligență erau niște idioți. Alana avea o memorie ieșită din comun, era o poetă talentată, iar seara citea cărți de matematică și fizică. Făcea kickboxing

și karate și era atât de bună la jocuri video violente, încât participa la campionate naționale. Le trimitea companiilor producătoare sugestii pentru îmbunătățirea jocurilor, iar una dintre ele i-a oferit, drept răspuns, un job în programare. Când am felicitat-o însă, Alana mi-a spus:

— Numai obsedații fără minte joacă jocurile astea, așa că producătorii au fost probabil șocați să dea peste cineva cu un neuron.

Alana nu voia să-și recunoască inteligența și fiindcă respingea toate trăsăturile pe care le moștenise de la Art. Pe lângă faptul că îi semăna fizic, având paloarea, pistruii, părul blond-roșcat și constituția lui delicată, îi moștenise și inteligența ieșită din comun. Tatăl și fiica aveau același talent remarcabil la programare, precum și la alte acrobații mentale, cum ar fi jocurile de cuvinte.

— Nu uita că era un dezaxat sinistru, mi-a zis Alana, și atunci de ce-aș vrea să am ceva în comun cu el? Faptul că-i semăn îmi întoarce stomacul pe dos.

Astfel, așa cum își ignora frumusețea gingașă tăindu-și părul cu o forfecuță de unghii, de exemplu, tot așa își ignora și mintea ascuțită, negându-și inteligența.

Totodată, Alana își însușise imaginea de fată proastă pe care o avea Art despre ea. Când ți se spune ceva de sute de ori, ajungi să crezi. Alana zicea că știe să-i păcălească pe alții (ar fi trebuit să fiu mai atentă la mărturisirea asta) și că nu era deșteaptă, ci doar șireată. Așa că într-o zi, când a intrat în cabinet, am luat-o prin surprindere cu Wechsler Adult Intelligence Scale, mai bine cunoscut ca testul de inteligență WAIS. Nu îi spusesem nimic dinainte, pentru că știam c-o să se sperie. Speram ca astfel să-i alung pentru totdeauna iluzia că nu o duce capul.

Alana a obținut cel mai mare punctaj pe care-l dădusem vreodată la acest test – avea un IQ mai mare decât 99,2 la sută din populație.

— O, nu, a zis ea decepționată. Din câte spunea bunica, exact ăsta era și punctajul lui Art.

Am subliniat că, deși Art avea un IQ mare, era, *totodată*, sadic și pervers – trei categorii diferite.

— Ted Bundy era student la drept *și* criminal în serie; asta nu înseamnă că toți avocații sunt criminali. Sunt milioane de oameni care și-ar dori să aibă IQ-ul tău.

I-am spus că ar trebui să fie recunoscătoare că se alesese măcar cu *câteva* lucruri bune de pe urma lui. Era și frumoasă, și deșteaptă și, cu toate că frumusețea și inteligența nu-ți pot garanta o viață bună, pot să facă lucrurile să decurgă mai lin. În anii ei de terapie, Alana a început până la urmă să pună preț pe inteligența ei și să-și îmbunătățească imaginea de sine.

La o lună după testul de inteligență, la sugestia mea, Alana a cerut firmei de avocatură o mărire de salariu. Celor care nu au avut niciodată drepturi personale le vine greu să se afirme dintr-odată, iar perspectiva asta îi provoca o anxietate teribilă. Am repetat întâlnirea de multe ori, prin joc de roluri.

Ulterior, Alana mi-a spus că l-a abordat pe unul dintre partenerii fondatori ai firmei aceleia cu patru sute de angajați, dar că el a zâmbit batjocoritor. A sugerat că, din moment ce Alana nu era nici măcar asistent juridic, mai bine s-ar mulțumi cu „libertățile nemaivăzute" care îi fuseseră deja acordate. Alana a fost așa de umilită, încât hotărârea a început să i se clatine, dar în clipa aceea s-a întâmplat ceva neașteptat.

— Gild, mi-a spus ea, pentru că asta era porecla pe care mi-o dăduse, m-am ridicat ca pasărea Phoenix din propria cenușă. Pur și simplu mi-am imaginat că sunt tu. Mi-am tras mintea ta peste urechi și l-am făcut pe șeful meu cu ou și cu oțet. I-am zis că n-are decât să-și găsească pe altcineva care să facă în regim de urgență documentația pentru litigiile de proprietate intelectuală, să citească toate brevetele similare, să descopere ce deosebește cutare dispozitiv de altele și apoi

să scrie un raport de treizeci de pagini despre deosebirile astea în douăzeci și patru de ore. Sunt regina diferențelor dintre gadgeturi, iar el știe asta foarte bine.

Oamenii din departamentul de brevete, dar și din alte departamente, au susținut-o pe Alana. Depindeau de abilitățile ei. Făceau bani de pe urma muncii ei – pentru care adeseori își asumau și meritul. Alanei i s-a dublat salariul. Iar în anul următor, i s-a dat un bonus uriaș.

Deși Alana făcea progrese mari în viața ei – ceea ce, de altfel, e și scopul terapiei –, perioada aceasta era foarte stresantă pentru ea. O îndemnam discret să se înscrie la Drept sau să-și ia o diplomă în matematici avansate. Ea ezita, zicând că n-ar putea să se concentreze. Când am întrebat-o de ce, mi-a făcut niște mărturisiri uluitoare. Abia după mai bine de un an de terapie, Alana a început să-mi spună în sfârșit ce-i trecea de fapt prin minte.

3

CASETELE

Alana îl descrisese odată pe Art ca pe „Art-istul care nu se mai oprește". Moștenirea pe care i-o lăsase era vocea lui, despre care Alana zicea că e înregistrată pe niște „casete" care îi rulează încontinuu în cap. Cu cât devenea mai stresată pe măsură ce se îndepărta de zona ei de confort, caracterizată prin lipsa de ambiție, cu atât mai intruzivă devenea vocea de pe casete.

Am rugat-o să-mi detalieze ce e pe casete.

— De exemplu, citeam ieri un document despre un termometru de cuptor despre care trebuia să dovedesc că e altfel decât alte termometre de cuptor și să argumentez că își merită propriul brevet, a început Alana să povestească. În momentul ăla, vocea lui Art de pe casetă zicea: „*Tu* nu poți să faci asta. Tu nu știi nici să faci adunări. Nu știi nimic despre inginerie." Uneori devine puerilă și mă face „știoarfă beată" și o tot ține așa, poate și o oră. Eu mă lupt s-o ignor și să mă concentrez în timp ce urletele îmi reverberează în cap.

Am început să bănuiesc că numai datorită IQ-ului ei foarte ridicat reușea Alana să funcționeze. Deși vocea lui Art îi distrăgea mereu atenția, ea tot reușea să își îndeplinească sarcinile cu mare succes.

În situațiile în care presiunea era și mai mare, vocea de pe casete era încă și mai intruzivă.

— De-aia evit să-mi asum sarcini cu prea multă răspundere, mi-a explicat Alana. Când am vreo realizare, Art îmi zice „impostoarea naibii", urlându-mi în cap așa de tare, că începe să-mi bubuie inima în piept.

Alana dădea semne tot mai mari de anxietate în timp ce-mi povestea. Am întrebat-o dacă Art țipa des la ea în viața reală.

— Rareori, a răspuns ea. Avea alte mijloace de control, pe care le savura. Îi plăcea mult să-și măsoare istețimea cu mine.

I-am atras atenția că nu e tocmai corect să-ți măsori puterile cu un copil care e înspăimântat de tine și care oricum depinde de tine. De fapt, e un lucru chiar laș.

Alana mi-a descris o situație care ilustra reaua lui voință.

— Când eram mică, îmi plăcea să mă joc cu numerele – dădeam cu zarurile, aranjându-le în ordine crescătoare. Dar când am început să merg la școală, am fost îngrozită. Credeam că profesoara încearcă să mă păcălească.

M-a contrariat mărturisirea ei, până când Alana mi-a explicat că Art o învățase în mod intenționat să socotească greșit.

— Mi-a spus că doi și cu doi fac patru, dar că doi și cu trei faci șase. Mă făcea proastă dacă ziceam că fac cinci.

Confuzia îi dădea Alanei migrene cumplite și îi provoca stări de greață.

— La un moment dat am ajuns să nu mai pot să socotesc deloc. Dădeam foaia goală la școală. Era mai bine decât să mă fac de râs.

Niciun profesor nu ceruse să discute cu părinții.

Alana era o cititoare împătimită, dar Art îi rupea cărțile pe care le împrumuta de la bibliotecă.

— Așa că bibliotecarele, pe care le admiram atât de mult, mi-au retras permisul.

Când a ajuns cu povestirea în punctul ăsta, Alana și-a plecat capul, cu un aer abătut. Am încercat să aflu ce o mâhnise, iar ea a arătat spre crăciunița mea anemică, spunându-mi că se apropia Crăciunul și că Art, care

întotdeauna încerca să lase impresia că e un om normal, făcea bradul în perioada asta a anului. Dar de obicei nu era niciun cadou sub el. Într-un an, când Art a întrebat-o ce-şi doreşte de Crăciun, Alana i-a zis că-şi doreşte un birou mai mult decât orice pe lume. Art i-a luat o păpuşă, iar Gretchen, care ceruse o păpuşă, a primit un birou.

— Aveam nouă ani – eram mult prea mare ca să mă mai joc cu păpuşile, şi oricum nu-mi plăcuseră niciodată. Dacă mă aşezam la biroul surorii mele, Art mă pedepsea. Am învăţat să nu-i spun niciodată ce-mi place sau ce-mi doresc, pentru că fie mi l-ar fi luat, fie ar fi râs de el. Mereu încerca să ne întoarcă pe mine şi pe Gretchen una împotriva alteia.

Dar, după cum mi-a spus Alana, nu i-a reuşit niciodată.

— Iată o bătălie pe care ai câştigat-o, am sugerat eu.

Alana mi-a povestit apoi un incident cutremurător cu motanul lor iubit, Turing. Odată, Alana fusese prea obosită ca să se mai poată preface că-i place să facă sex cu Art. El îi spusese cu nonşalanţă să nu-şi facă griji, pentru că nu se poate să-ţi placă ceva tot timpul. Alana îşi amintea că aerul lui înţelegător o şocase. Mai târziu, le-a luat pe Alana şi pe sora ei la o plimbare cu camioneta, zicând că vrea să vadă luna de pe cealaltă parte a muntelui.

— Aşa că, la miezul nopţii, eu, Gretchen şi Turing ne-am înghesuit pe locul din faţă. Art îl ţinea pe Turing pe geam în timp ce conducea. L-a izbit de primul indicator de la ieşirea din oraş. Turing a căzut şi a murit pe loc, iar Art şi-a văzut de drum. Ştiam că eu urmez, dacă dau vreun semn de durere sau supărare. Am rămas toţi cu privirea aţintită în faţă, în timp ce eu şi sora mea ne străduiam să ne înghiţim lacrimile.

— Deci trebuia să te prefaci că nu-ţi plac lucrurile care erau importante pentru tine. Şi ai aflat ce se întâmplă dacă nu mimezi plăcerea sexuală.

— Exact. Nu trebuia să ţipe la mine sau să mă bată.

Felul în care Art se jucase cu mintea Alanei îmi amintea de filmul *Gaslight* din 1944, în care un bărbat încearcă să-şi împingă soţia la nebunie făcând-o să creadă că şi-a pierdut minţile. Când i-am adus filmul ca să-l vadă şi ea, Alana a comentat sec că soţul era un amator şi că Art ar fi trebuit consultat la scrierea scenariului. A spus şi că ea nu a reuşit să-şi revină aşa de repede ca Ingrid Bergman, soţia din film.

— De fapt, tocmai din cauza jocurilor lui psihologice a trebuit să renunţ la facultate, a zis Alana.

Pentru psihoterapeut, tratarea unui pacient e uneori ca dezlegarea unui mister – iar când Alana mi-a descris plecarea ei bruscă de la facultate, am ratat un indiciu important. Deşi eram deja la jumătatea carierei, încă nu învăţasem că nu e bine să mă bazez prea mult pe perspectiva pacientului asupra evenimentelor. Aşa cum un cititor poate să întâlnească un narator necreditabil într-un roman, şi un psihoterapeut poate să întâlnească unul în cabinet.

La început m-a surprins nu atât că Alana renunţase la studii, cât faptul că reuşise să meargă la facultate, fie şi pentru o scurtă perioadă. Mi-a spus că obţinuse o bursă completă din partea Clubului Rotary cu un eseu intitulat „Cum să schimbi lumea" – tema pe care o alesese clubul pentru concurs.

— De parcă ştiam *eu* cum să schimbi lumea! Îmi venea să scriu: „Scăpaţi de Art şi de prietenii lui şi lumea o să-şi revină destul de repede." Probabil că am câştigat numai pentru că nu o fi concurat aproape nimeni din Prince Rupert.

Mi-a spus că Art credea că a obţinut bursa pentru că toţi ceilalţi din oraş erau prea proşti. I-am atras atenţia că nici nu avea nevoie de „casetele" lui Art, fiindcă îi internalizase criticile într-atât încât ajunsese să-şi ofere acelaşi fel de explicaţii pentru reuşitele sale.

Ca să evite toate domeniile în care excela Art, Alana își alesese ca specializare principală literatura, cu accent pe poezie. Unul dintre profesorii ei, el însuși un poet respectat, le cerea studenților să-i trimită poemele scrise de ei. La un curs a spus că îl impresionaseră în mod deosebit poemele uneia dintre studente și a strigat-o pe Alana, cerându-i să citească o poezie cu voce tare. Alanei îi venea să intre în pământ de rușine.

— Credeam că-și bate joc de munca mea, cum făcea Art, așa că am fugit din sală și de-atunci nu m-am mai întors la universitate.

După episodul acela, a intrat pentru multă vreme într-o stare pe care a interpretat-o drept catatonică; tot ce știa era că nu-și amintea nimic din perioada aceea, despre care nu putea spune cu precizie cât durase.

În loc s-o întreb de intervalul acesta pierdut – ceea ce, retrospectiv, îmi dau seama că ar fi trebuit să fac –, m-am axat pe reacția Alanei la cuvintele de laudă ale profesorului:

— Înțelegi acum că nu te-ar fi atacat niciodată așa cum făcea Art?

Alana părea nedumerită, așa că am reformulat.

— Îți dai seama acum că profesorul tău chiar îți admira poemele?

— Da și nu, a zis Alana după o lungă tăcere. Pe de o parte, îmi dau seama că era aiuristic ce gândeam eu, dar, pe de alta, nu voiam să pic din nou în plasă. Mi-era teamă să nu mă deprim cu totul. La vremea respectivă, chiar credeam că e un fel de Art.

A trebuit să-mi reamintesc că, pe atunci, tot ce cunoștea Alana era ceea ce o învățase Art; nu avusese prieteni și nici nu fusese în preajma ei vreun alt adult care s-o ajute să se orienteze în lume. Profesorul acela era primul bărbat care îi arăta blândețe.

— Deci atunci ai crezut că vrea să te ia în râs, iar acum, partea ta rațională știe că de fapt nu încerca să-și bată joc

de tine, cum făcea Art. Dar, în plan emoțional, tot nu ești sigură?

— Da, deși profesorul mi-a scris un an întreg, tot rugându-mă să-l contactez. Art era foarte deștept și diabolic. Parcă ar fi urzit un cocon de nebunie în jurul meu. Coconul era făcut din voal subțire – vedeam prin el ca printr-o peliculă străvezie, dar tot nu reușeam să mă smulg din înveliș.

Am rugat-o să-mi dea un exemplu ca să înțeleg mai bine în ce consta această negură care o învăluia ca un cocon.

— Când jucam șah, dacă începeam să câștig, Art inventa reguli. De exemplu, dacă făceam o anumită mutare cu o anumită piesă, trebuia să-mi scot regina pentru următoarele trei mutări, a povestit ea. N-am aflat că mințea decât după ce am plecat de acasă. Era extraordinar să nu mai am niciun handicap la șah. Dar când câștigam, mă simțeam de parcă aș fi trișat, tocmai fiindcă nu jucasem după regulile pe care le știam eu, cele gândite special ca să mă dezavantajeze.

Mi-a povestit și alte lucruri despre manevrele întortocheate prin care Art schimba regulile jocurilor ca ea să piardă mereu. Trăgea mereu preșul de sub percepțiile ei și așa fragile asupra realității. O făcea zi de zi, săptămână de săptămână, an după an.

Am vorbit despre faptul că părinții se află în poziția privilegiată de a le transmite copiilor mesaje de aprobare sau dezaprobare de sute de ori pe zi. Cu fiecare privire pe care ne-o aruncă, părinții ne spun cine suntem și care e locul nostru în ierarhie. Cu alte cuvinte, ne programează fără să-și dea seama. Dar programarea Alanei fusese *practic* spălare pe creier.

Încă mai auzea casetele și, cu cât se îndepărta mai tare de ceea ce îi spusese Art că este – și anume o fată ridicolă și proastă –, cu atât mai gălăgioase deveneau vocile.

— De-aia țipă vocea la tine când încerci lucruri noi, am explicat eu. De fiecare dacă când încerci să avansezi în

lume, să te eliberezi de imaginea de ratată proastă pe care ţi-a inoculat-o Art, casetele devin mai gălăgioase.

— Nu doar o ratată, ci şi o mincinoasă proastă, care mai e şi curvă pe deasupra, m-a corectat Alana. La urma urmei, el considera că eu îl imploram să-mi provoace orgasme. Pentru el nu conta că mă obliga. Dacă aş avea un job la care să fiu respectată şi să trebuiască să le spun altora ce să facă, casetele nu m-ar lăsa să funcţionez cum trebuie.

I-am adus aminte că presta o muncă intelectuală foarte valoroasă pentru una dintre cele mai prestigioase firme de avocatură din Toronto; colegii apelau la ea să le furnizeze argumente pe care să le folosească în instanţă. Alana mi-a spus că, atunci când lucra singură în biroul ei, toată lumea ştia să n-o deranjeze. Îi trimiteau documentele, iar ea redacta răspunsurile. Câteodată intrau să-i pună o întrebare, şi atunci le răspundea. Uneori o invitau la tribunal, dar ea refuza, fiindcă nu voia să fie în preajma altor oameni şi cu atât mai puţin să le spună ce să facă.

— Nu pot să prevăd când o s-o iau razna, sau ARTzna, cum îi zic eu, aşa că trebuie să fiu într-un loc de unde pot să mă sustrag rapid.

Am rugat-o să detalieze în ce alt fel ar putea s-o ia razna, în afară de auzitul casetelor, dar i-a fost greu să găsească un răspuns. Mi-a zis că uneori i se rupea filmul pur şi simplu şi că îi trebuia mult timp să-şi revină. A descris-o ca pe o stare vegetativă, catatonică, în care n-ar fi vrut s-o găsească nimeni. Nu putea risca să aibă un astfel de episod în sala de judecată; trebuia să lucreze în tihnă într-o cămăruţă din care putea să plece dacă simţea că-şi pierde controlul.

Alana pomenise aceste stări, pe care le numise vag „catatonice", de două ori în doar câteva săptămâni. Ar fi trebuit să mă interesez de ele mai îndeaproape, dar eram mult prea preocupată să înţeleg jocurile psihologice ale tatălui ei decât reacţiile Alanei la ele.

În ziua aceea, după plecarea Alanei, pe când îmi redactam notiţele, mi-am dat seama că, deşi părea calmă şi stăpână pe sine, aceasta era doar o atitudine pe care o perfecţionase ca să se apere de Art. Dacă-l lăsa să-i vadă vreo vulnerabilitate, se năpustea imediat s-o atace şi să-i răpească lucrurile la care ţinea. În mod deloc surprinzător, era mult mai fragilă decât părea. Având în vedere evenimentele tragice din a doua jumătate a perioadei noastre de terapie, ar fi trebuit să-mi dau seama că aerul ei calm nu era decât o mască.

Câteodată, un terapeut trebuie să se întrebe de ce-l încurajează pe un pacient într-o anumită direcţie. Îmi doream ca Alana să aibă o carieră pe potriva înzestrărilor ei, dar mi-am dat seama în scurt timp că eu voiam asta mai mult decât ea. Aveam în minte vocile părinţilor mei, care-mi spuseseră să nu mă subestimez niciodată şi să-mi construiesc o carieră; pentru ei era un obiectiv important, pe care mi l-am însuşit şi eu la un moment dat. Cu alte cuvinte, îmi proiectam propriile nevoi asupra Alanei. Mă cam lăsasem păcălită de umorul ei, de purtările ei calme, de felul animat în care vorbea adeseori. Începeam să înţeleg însă cât de rănită era de fapt. M-am hotărât să o iau mai uşor.

Alana făcea terapie de un an şi jumătate, dar nu o pomenise pe mama ei decât ca să descrie cum dispăruse când ea, Alana, nu împlinise nici trei ani. În cele din urmă, cu puţin timp înainte de Ziua Mamei, am întrebat-o ce se întâmplase cu mama ei după ce-şi pierduse copiii. Pe un ton lipsit de inflexiuni, Alana mi-a spus că se mutase în Anglia, de teamă că Art ar putea să-i înscenеze din nou ceva, fiindcă ştia că nu se poate măsura cu viclenia şi răutatea lui. Şi-a folosit puţinele economii de care dispunea ca să ceară în instanţă drepturi de vizitare şi, în sfârşit, când Alana avea nouă ani, iar Gretchen, şase, a primit în mod legal dreptul de a-şi vedea fetele o săptămână pe an în Anglia.

Cele mai vechi idei pe care le avea Alana despre mama ei erau foarte luminoase: era cea mai bună mamă din lume; viaţa ei era un chin fără copii. Alana probabil că o idealizase în copilărie şi tânjise să fie cu ea, cu toate că de-abia şi-o mai amintea. Amintirea cea mai vie era dintr-o zi când se ascunsese cu ea în camionetă în timp ce Art întorcea casa cu susul în jos, căutându-le.

Odată cu trecerea săptămânilor, Alana fusese însă nevoită să admită că mama idealizată din visurile ei îi plăcea mai mult decât mama reală pe care ea şi sora ei au redescoperit-o la un moment dat. Iluzia s-a risipit atunci când fetele au făcut prima lor vizită de o săptămână la Londra. Mama le-a luat rochiţe şi păpuşi identice; era ca şi cum nici n-o vedea pe adevărata Alana. În apărarea mamei, trebuie spus că probabil că Alana jucase cât putuse ea de bine rolul unui copil bine crescut şi politicos, care face pe turistul. Au vizitat Buckingham Palace, s-au dus cu autocarul să viziteze conace vechi, s-au uitat la mobile prăfuite şi au mers la cumpărături. Când am întrebat-o cum arăta relaţia cu mama ei din punct de vedere emoţional, Alana a zis:

— Abia dacă o ştiam. N-o mai văzusem de la trei ani. Acum aveam nouă sau zece ani şi purtam de dragul ei o rochiţă caraghioasă, pantofi cu barete şi şosete albe, cu dantelă, până la glezne.

— Dar asta tot nu-mi spune ce timbru emoţional a avut timpul petrecut împreună.

Alana mi-a răspuns relatându-mi un schimb de replici sugestiv. Când mama le întrebase pe ea şi pe sora ei de ce sunt aşa de scheletice, Alana i-a zis că Art le ţinea aproape nemâncate.

— Mama a izbucnit în plâns şi a spus că speră că nu e adevărat. „Alana, asta e o minciună, nu-i aşa?" a zis ea cu o privire rugătoare. Bineînţeles că ştia că e adevărat, din moment ce trăise cu Art şi ştia ce dereglat e. Doar că nu suporta să audă.

Așa că Alana se îndurase de ea și îi zisese că nu e adevărat, ceea ce o derutase pe sora ei.

— Ne era greu să ne prefacem că suntem două fetițe fericite, în rochițe apretate, țopăind prin Londra în două linii drepte.

Am evidențiat rolurile contradictorii pe care fusese nevoită să și le asume la vârsta de zece ani. Trebuia să pară doritoare și complice, ca să-i dea lui Art impresia că e un amant grozav; iar în străinătate trebuia să facă pe fetița inocentă pentru mama ei. Nu exista niciun loc pentru Alana cea adevărată.

Alana s-a uitat la mine fără nicio reacție. Încă voia s-o protejeze pe mama ei.

— Nu o învinovățesc. Art era viclean. Pierduse bătălia cu el și fusese nevoită să-și lase fiicele, la vârste atât de mici, pe mâna unui pedofil. Trebuie să fi fost cumplit pentru ea.

Mi-a descris cum mama ei se luptase ani la rând cu Art prin tribunale, până când rămăsese fără bani.

— Dar n-a uitat niciodată de noi.

Nu-mi pot imagina chin mai mare decât să-ți pierzi copiii în favoarea unui pedofil. Cu toate acestea, speram să obțin de la Alana cea adevărată o reacție emoțională autentică față de mama ei. Oricât o fi încercat mama să-și recupereze fiicele, din punct de vedere emoțional, Alana tot un copil abandonat era.

— Trebuie să-ți fi fost greu să-ți negi suferința, mai ales când tu de fapt erai drogată, înfometată și supusă în mod regulat abuzurilor sexuale, am zis eu. Și totuși, mama ta ți-a spus cât se poate de clar că nu suportă să audă adevărul.

Alana m-a contrazis: mama ei făcuse tot ce-i stătuse în putință; și ce rost avea să afle despre viața cumplită pe care o duceau fiicele ei dacă nu putea face nimic în privința asta? Mi-a povestit că mama ei fusese crescută în sistemul de plasament, trecând de la o familie la alta. Fusese bătută, trebuise să fugă de acasă în adolescență și i se făcuse cazier

pentru prostituție la paisprezece ani. Alana a făcut eforturi considerabile ca să explice cum de putuse mama ei să-l aleagă pe Art: era obișnuită cu abuzul și i se părea normal. La tribunal, n-avea nicio șansă în fața lui Art, care, pe vremea când era încă funcțional, putea să mimeze normalitatea și care avea o slujbă cu răspunderi importante.

Bănuiam că, la nivel subconștient, Alana era mai supărată pe mama ei decât era dispusă să recunoască. La copii, sentimentele de abandon nu se bazează pe motive raționale. Un copil poate să fie furios că a fost părăsit chiar și când părintele moare. Nu e vina părintelui, dar asta nu diminuează nicicum sentimentul.

A doua zi, Alana mi-a trimis transcrierea unui vis pe care-l avusese. Era intitulat „Păianjeni și apă" și îi surprindea viața și starea de spirit după discuția pe care o purtaserăm despre mama ei:

Se făcea că se întorsese în Prince Rupert și mergea pe vechea ei stradă. Toate casele erau inundate; oamenii dinăuntru, mai ales bebeluși, se înecaseră și pluteau în dreptul ferestrelor. În cele din urmă, Alana ajunge la fosta ei casă, care nu e inundată, ci doar murdară și abandonată. Se duce în fosta ei cameră și găsește o fată în pat. Alana își ridică privirea și vede zeci de păianjeni păroși, cât niște pudeli mici. Fata din pat nu pare alarmată, dar insistă că păianjenii trebuie hrăniți. Așa că Alana ia niște castroane și le dă de mâncare. Apoi iese pe geam și se duce la un punct comercial cu un tavan așa de jos încât trebuie să meargă cocoșată. Înăuntru e o femeie care pare cam țicnită și poartă haine de clovn – colanți și o bluză largă cu niște buline roșii, uriașe. Ține în brațe un bebeluș care plânge din toate puterile. Nebuna pleacă de îndată ce-i dă bebelușul Alanei. Alana ia bebelușul și încearcă să-l legene, dar îi e greu în poziția aceea. Visul se încheie cu Alana încercând să aline bebelușul.

La următoarea ședință, am rugat-o pe Alana să stabilească asociații libere cu visul. Inundația, a zis ea, era

o șmecherie de-ale lui Art: făcuse în așa fel încât să pară că numai casa lor nu era inundată, doar ca s-o ademenească înăuntru. Păianjenii îl reprezentau tot pe Art, fiindcă în casa aceea, Art era înfricoșător și se afla peste tot. Obișnuia să facă pe păianjenul după ce aflase că Alanei îi era foarte frică de ei.

— Îi mai și aducea în casă și mi-i punea în pat, după care se amuza copios și spunea „Ți-am făcut-o". Cealaltă fată din pat eram eu. Tot eu sunt și artista acrobată – nu întâmplător zic așa – care fuge pe fereastră. Fata din pat, cealaltă eu, știe că trebuie să tragă ponoasele și că nu poate să fugă. A trebuit să fac de mâncare pentru toți păienjenii – toți acei păianjeni-Art îngrozitori și păroși care cotropiseră casa. Era teroarea pe care o simțeam în fiecare dimineață când mă trezeam și mă duceam să fac micul-dejun.

Alana nu-și dădea seama cine era femeia nebună cu bluza cu buline. Dar când am întrebat-o dacă știa pe cineva cu o astfel de bluză, a ridicat o sprânceană, ca și cum ar fi avut o revelație personală: mama ei primise o bluză asemănătoare de Crăciun.

Părea limpede că mama era nebuna care o lăsase cu bebelușul, care era Gretchen. Casa era foarte mică și avea un tavan foarte jos (Alana a glumit, zicând că Art era adeptul plafonării cheltuielilor). De aceea, trebuia să meargă cocoșată, motiv pentru care îi era greu să aibă grijă de copil. Chiar și așa, Alana a încercat să aline bebelușul.

— În viața reală, eu eram cea mică, nu casa. N-aveam nici cea mai mică idee cum să am grijă de un copil; de-abia puteam s-o țin în brațe pe Gretchen. În vis apar cu spinarea încovoiată, a interpretat Alana și, după o clipă de gândire, a adăugat: Discuția despre mama de săptămâna trecută mi-a stârnit multe resentimente pe care nu știam că le am. În viața reală, nu e deloc nebună. Și atunci de ce era nebună în vis?

I-am explicat că visele trebuie să înfățișeze imagini, imagini concrete ale unui conținut emoțional. Așa cum

mitologia transpune conținutul psihicului uman în imagini – arhetipuri universale –, la fel fac și visele în plan individual. Îi oferă visătorului imagini ale propriului subconștient. În cazul de față, bluza fusese indiciul. În vis, bulinele au devenit semnul unei costumații de clovn. Mama Alanei nu reușise să-i țină piept lui Art și fusese făcută să pară nebună și incompetentă (în vis, ca un clovn). Alana luase locul mamei, dar era un rol greu pentru ea.

— Prin vis, ai recunoscut pentru prima dată, fie și într-o formă camuflată, că ți-a fost foarte greu să preiei rolul matern la vârsta preșcolară. Erai cocoșată de această sarcină atât în sens literal, cât și metaforic, am comentat eu.

Văzând că începuseră să i se înroșească mâinile, am asigurat-o că faptul că era supărată pe mama ei nu era o lipsă de loialitate; era pur și simplu felul în care se simțea și felul în care s-ar fi simțit oricine altcineva în locul ei.

Copiii cărora li se încredințează responsabilități de adulți la vârste la care nu le pot face față rămân pentru totdeauna cu teama că nu se achită de ele în mod corespunzător; nu reușesc să înțeleagă că erau prea mici ca să poată îndeplini sarcina respectivă și își internalizează eșecul. Laura, care fusese abandonată în pădure, nu-și vedea decât așa-zisul eșec de a-și crește frații și rareori pomenea faptul că fusese părăsită. Alana gândea foarte asemănător. În loc să se felicite pentru că avusese grijă de Gretchen de la vârsta de trei ani, se temea că fusese neglijentă fiindcă se dusese la școală.

Persoanele care au fost supuse unor abuzuri în copilărie sunt adeseori hipervigilente, fiindcă se simt mereu în pericol. Și au învățat să observe când plutește o amenințare în aer; nu de puține ori, viața lor a depins de această abilitate. La o ședință, Alana mi-a povestit despre un episod alarmant care avusese loc la firma de avocatură. Un bărbat nemulțumit s-a înfățișat la recepție și a cerut să discute cu un avocat anume. Ceva mai târziu s-a dovedit că era un soț

furios care pierduse custodia copiilor săi într-un proces de divorț și că-și pusese în gând să-l omoare pe avocatul soției sale. La momentul respectiv însă, nu a sesizat nimeni că e instabil psihic – în afară de Alana, care îl observase în sala de așteptare aglomerată. Ea a chemat paza și poliția. Când s-a văzut abordat de forțele de ordine, bărbatul a scos un pistol și au trebuit evacuate toate cele douăzeci și unu de etaje ale clădirii de birouri până când omul a fost dezarmat și ridicat de poliție.

Alana mi-a zis că are un al șaselea simț pentru țicniți violenți.

— Toți cei care au suferit abuzuri în copilărie sunt ca niște copoi, am spus eu. Trebuie să-și cerceteze mereu mediul, în căutare de pericole. Dacă nu fac asta, s-a zis cu ei. E tot ce poate fi mai străin de o existență ocrotită.

Alana avea nas pentru primejdii, tot așa cum Danny, șoferul de camion, îi mirosea de la o poștă pe hoții de pe traseu. Amândoi trăiseră alături de prădători. Alana mi-a povestit că, atunci când era beat sau drogat cu cocaină, Art avea obiceiul să le amenințe cu pistolul pe ea și pe Gretchen, punându-le să se lipească de perete și să-i cânte osanale.

— Peretele din spatele nostru era ciuruit de gloanțe. Mai devreme sau mai târziu, Art își pierdea cunoștința, iar noi aruncam o pătură peste el și puneam pistolul într-un loc ferit.

— Te-ai gândit vreodată să-i iei pistolul și să-l împușți? Când erai adolescentă, vreau să spun.

— Sigur. Îmi imaginam cum ar fi să-l împușc de fiecare dată când jucam jocuri video – încă mai fac asta. De aceea și sunt așa de bună la ele, a răspuns Alana. Dar mi-am spus că nu merită să fac închisoare pe viață din cauza lui. Dacă l-aș fi ucis, asta m-ar fi făcut la fel de perversă ca el.

— Duceai un război împotriva lui și te luptai să nu-ți pierzi mințile, am zis eu, clătinând din cap. N-am nicio îndoială că era un gând foarte ispititor.

Mult mai târziu, Alana mi-a destăinuit că acela a fost un moment de răscruce pentru ea în terapia noastră. După expresia de pe chipul meu și felul în care mi se îngustaseră ochii, își dăduse seama că vorbesc cât se poate de serios. Până atunci, considerase că, în general, empatia e prefăcătorie, iar în cazul meu, o atitudine pur și simplu prevăzută în fișa postului. Dar când îi dădusem de înțeles că ar fi avut o justificare dacă îl omora pe Art, s-a convins dincolo de orice îndoială că sunt de partea ei.

Faptul că o întrebasem pe Alana de ce nu-și ucisese tatăl n-a fost tocmai o dovadă de profesionalism din partea mea. A pus însă ceva în mișcare în relația noastră. Era felul meu de a-i transmite că înțeleg nu numai neputința și captivitatea ei, ci și mânia – *mânia aprigă* – pe care nu putea să și-o manifeste niciodată. Or, Alana își văzuse mânia oglindită în privirea mea.

4

ÎN SPATELE CENTRALEI

O fi visat Alana să-l ucidă pe Art, dar reușise să scape de el fără să-i facă rău. În același spirit de basm grotesc ca și până atunci, cel care a orchestrat misiunea de salvare a fost tot cineva din Prince Rupert. Ca să înțelegem mai bine cum au decurs lucrurile, să ne uităm la felul în care lumea din oraș interacționa cu Alana și familia ei.

Când Alana a ajuns la vârsta preșcolară, Art i-a dat niște sfaturi pedagogice: școala era un loc groaznic, în care cel mai bine era să nu iasă în evidență, pentru că altfel avea să fie luată de acasă și nu avea să-și mai vadă sora niciodată. Sfatul acesta dimpreună cu starea de confuzie pe care i-o crease faptul că fusese învățată greșit operațiile aritmetice și teama de a o ști pe Gretchen singură acasă cu Art au făcut-o pe Alana să fie retrasă la școală. Deși citea enorm acasă, la școală dădea foi albe. Se pare că Art nu a molestat-o pe Gretchen; în schimb, o lăsa singură acasă, în timp ce el se ducea să-și vadă prietenii. Când Alana ajungea acasă, Gretchen imediat se agăța de ea. Numai rareori plângea, dar își înfigea degetele adânc în palma ei și nu mai voia să-i dea drumul.

În mod șocant, din câte știa Alana, în *doispre-zece ani* nu-l sunase nimeni pe Art în legătură cu ea și nu ceruse nimeni o evaluare psihologică. Niciun responsabil cu prezența nu a verificat de ce lipsea Alana așa de mult de la școală. Nimeni din partea școlii nu a făcut cercetări ca să vadă de ce venea Alana în aceleași haine murdare ani de-a rândul sau de ce refuza Art întotdeauna să-i dea voie să meargă în excursii cu clasa sau de ce nu avea niciodată

la ea un pachețel de prânz sau bani de lapte. Nici doctorul care o consultase la opt ani, când apăruse problema cauzată de pilulele contraceptive, nici cel care îi tratase infecțiile la nivelul vaginului deteriorat nu făcuse nicio sesizare.

Odată, mult timp după ce mi-am încheiat terapia cu Alana, avionul cu care trebuia să călătoresc nu a putut decola din cauza ceții și a trebuit să petrec noaptea pe aeroportul Digby Island de lângă Prince Rupert. Singurul care mai aștepta cu mine era un politician local important, pe care-l văzusem de multe ori la CBC. Îmi povestea cât de mulți bani fuseseră investiți în serviciile de asistență socială din Prince Rupert. Nu m-am putut abține și i-am zis că am avut odată o pacientă care îndurase nenumărate abuzuri și care, în cei optsprezece ani petrecuți în Prince Rupert, nu beneficiase nici măcar de cel mai mic ajutor din partea nimănui. Politicianul mi-a spus că șomajul era foarte ridicat în Prince Rupert, că industria de pescuit și cea forestieră fuseseră distruse, că fabricile de conserve fuseseră arse din temelii și că patruzeci la sută din populație era indigenă, cu toate problemele sociale care decurgeau de aici. Așa că, dacă o fată albă care se ducea la școală, avea un părinte acasă și un acoperiș deasupra capului trecea neobservată, faptul nu-l mira câtuși de puțin.

Când am întrebat-o pe Alana de ce nu ceruse ajutorul nimănui sau de ce nu sunase la Protecția Copilului, mi-a spus că ar fi fost prea periculos. Poate că în adolescență ar fi crezut-o, dar nu voia să riște să fie despărțită de Gretchen. De altfel, n-ar fi avut unde să se ducă și ar fi sfârșit în sistemul de plasament. Lucrurile acestea se întâmplau acum aproape un sfert de secol, într-o vreme când rareori se discuta despre incest și alte abuzuri din sânul familiei. Dacă se întâmpla ca autoritățile să-l creadă pe Art, și nu pe ea, așa cum pățise și mama ei, avea să fie nevoită să continue să stea cu el *după* ce-l acuzase. Și știa că ar fi ucis-o pe ea sau pe Gretchen sau le-ar fi torturat în vreun chip inimaginabil. Era un risc mult prea mare.

Dar la paisprezece ani, a reuşit să se smulgă din ghearele lui Art. Într-o zi, pe când mergea pe strada lor semi-rurală, a trecut prin dreptul casei unei colege, Rachael; Rachael era pe verandă cu mama ei, iar aceasta din urmă a invitat-o pe Alana să li se alăture. Alana a avut o tresărire când s-a aşezat cu grijă pe marginea scaunului; o durea din cauza „atenţiilor" lui Art. Mama lui Rachael a observat şi a întrebat-o, iar spaima care a cuprins-o pe Alana în clipa aceea i-a dat femeii de înţeles că se întâmpla ceva cumplit. Auzise nişte zvonuri. Soţul ei frecventa şi el uneori petrecerile dezlănţuite ale lui Art, pe care mama lui Rachael le ura. Femeia a sunat la poliţie şi l-a reclamat pe Art.

În mai puţin de o săptămână, poliţia a apărut la uşă chiar când Art „avea musafiri". Poliţiştii au recunoscut printre invitaţi câţiva pedofili cunoscuţi prin părţile acelea. Au descoperit şi mari cantităţi de droguri – suficient cât să-l aresteze pe Art pentru posesie –, precum şi colecţia lui uriaşă de pornografie infantilă. În casă erau arme de foc fără permis, iar în perete erau găuri de gloanţe. Nu era nimic de mâncare. Casa era mizerabilă. Nimeni nu mai folosise cearşafuri de ani întregi. Poliţiştii le-au luat pe Alana şi pe Gretchen de acolo imediat. Din ziua aceea, surorile nu l-au mai văzut pe Art niciodată.

Gretchen a fost dată în plasament unei familii de germani care deţinea o brutărie. Se simţea bine acolo şi a început să-i placă munca din brutărie. În cele din urmă, şi-a făcut chiar o profesie din asta; a ajuns să predea arta patiserilor la un colegiu din Toronto.

Plasarea Alanei s-a dovedit mai dificilă, fiindcă era deja la vârsta adolescenţei. A cerut să fie dusă într-un cămin, undeva aproape de sora ei, nu la o familie: nu voia să rişte să ajungă pe mâna unui alt ţicnit.

– Dacă dădeam la cămin peste un îngrijitor nebun, nu trebuia să-l suport decât opt ore, cât durau schimburile, mi-a explicat Alana. În cel mai rău caz, aveam să fiu neglijată, ceea ce pentru mine suna extraordinar.

În cei trei ani care au urmat, Alana a stat într-un cămin în apropiere de Gretchen, așa cum își dorise. Pe urmă a atins vârsta de „ieșire din sistem", cum se zice. Ulterior, după ce a clacat la universitate, a locuit undeva în apropierea surorii sale până când Gretchen a împlinit optsprezece ani și s-au mutat împreună în Toronto.

Deși Alana se afla la distanță de Art din punct de vedere geografic, în plan emoțional nu se eliberase cu adevărat de el. Art își înfipsese tentaculele adânc în creierul ei, unde casetele urii de sine rulau la nesfârșit. Manipulările pline de cruzime ale lui Art o făcuseră pe Alana să se îndoiască de propriile percepții. Era atât de traumatizată, încât se chinuia în continuare să distingă realitatea de lumea demonică a lui Art. Aceste bătălii lăuntrice își atinseseră apogeul la facultate, când, în mod tragic, Alana fusese nevoită să-și abandoneze studiile.

Ajunseserăm la capătul celui de-al doilea an de terapie și începusem să intuiesc cât de fragilă era Alana de fapt. Nu-i luase mult să-mi spună prin ce trecuse, dar de-abia acum înțelegeam cât de adânci erau sechelele cu care rămăsese. Pe de altă parte, după cum i-am spus și Alanei, făcuse câțiva pași concreți înainte. Își apărase interesele la muncă, cerând și obținând o creștere salarială. Totodată, începuse să vorbească în termeni realiști despre mama ei și despre cât de greu îi fusese să-și asume rolul de părinte față de Gretchen.

Alana se simțea pregătită să facă „marele salt înainte", o expresie pe care o împrumutaserăm amândouă de la Mao Zedong. Dar, la fel ca în planul lui măreț, câștigurile atrăgeau după sine ramificații neașteptate, care aveau să ducă la catastrofă.

Procesul de recuperare a luat la Alana forma trecerii prin stadiile succesive ale dezvoltării psihologice care se parcurg în mod normal în copilărie. Multe dintre aceste stadii sunt uluitor de stabile, copiii petrecând în mod invari-

abil un anumit număr de ani în fiecare dintre ele înainte de a trece la următorul. În mod impresionant, stadiile acestea ne-au însoțit în toată istoria noastră, din epoca primitivă până azi. (Adolescenți rebeli, de exemplu, se găsesc pretutindeni în lume. Nelson Mandela povestește în autobiografia lui că toți băieții de treisprezece ani din tribul său african erau duși să trăiască într-o casă separată, a adolescenților, pentru ca în casele părinților să se păstreze liniștea și pacea.)

Trauma poate să întârzie dezvoltarea emoțională. Dacă un copil nu încearcă decât să supraviețuiască, nu mai are energie ca să și crească emoțional. Pe măsură ce Alana făcea progrese în terapie și se maturiza emoțional, a trecut prin toate stadiile – de la cel infantil până la adolescența târzie și pragul vârstei adulte – într-un timp uluitor de scurt. Pentru mine era cam derutant, pentru că nu știam niciodată în ce stadiu o s-o găsesc pe Alana de la o săptămână la alta.

La începutul celui de-al treilea an de terapie, am început să vorbim despre ceea ce Alana numea „crizele ei de nervi copilărești", pe care le avea în ultima vreme în relația ei cu Jane. De exemplu, Alana se cam rușina de faptul că făcea mofturi la mâncare; uneori mergea așa de departe, încât își arunca porția la gunoi. (Jane, care era cu douăzeci de ani mai mare decât Alana, ieșea din cameră, clătinând din cap.)

Cam în aceeași vreme, Alana s-a hotărât să-și revoluționeze garderoba. I-au trebuit mai multe săptămâni să-și schimbe ținutele, deși, pentru ochiul meu neexperimentat, noile ei piese vestimentare erau aproape identice cu pantalonii largi și cămășile în carouri pe care le purtase până atunci. Alanei, în schimb, i se părea că noile „ținute" erau foarte îndrăznețe și-și etala săptămână de săptămână ținutele de la Mark's Work Wearhouse. O nedumereau însă aceste schimbări de comportament pe care le observa la sine.

– Parcă sunt nepotul meu de doi ani, care-și iese din pepeni dacă nu poate să-și poarte costumul de Superman afară iarna fără canadiană, a remarcat ea odată.

I-am spus că, în copilărie, Art n-o lăsase să aibă nimic din ceea ce-i plăcea și că exercițiul libertății de alegere joacă un rol important în formarea unei identități. Alana trecea prin stadiul clasic numit *teribila vârstă de doi ani*. Pe când avusese efectiv vârsta de doi ani, fusese ținută încuiată într-o cameră în timp ce Art încerca să se descotorosească de mama ei; nu avusese niciun prilej psihologic să facă nazuri și să-și afirme individualitatea. Nu era loc în familie pentru încă un copil răzgâiat – Art era de ajuns. De-abia acum începea Alana să învețe ce înseamnă „al meu". Deși trecea așa de târziu prin această etapă, mă bucuram s-o văd urcând pe scara dezvoltării personale.

Alana vorbea cu o oarecare uimire despre schimbările prin care trecea.

— În plus, am început să fac glume la serviciu și să-l maimuțăresc pe șeful departamentului de litigii. Are intonații ciudate și se exprimă prețios. În loc să intre în vorbă cu tine pur și simplu, zice chestii de genul „Dacă-mi permiți să intervin în acest punct". Și în loc de „Bună", dacă te întâlnește pe hol zice „Complimentele mele". Îl imit la perfecție și, spre surprinderea mea, îmi dau seama că sunt amuzantă. *Ce nou e totul!* Înainte mă străduiam să trec neobservată, dar acum descopăr că, de fapt, îmi place să mi se acorde atenție.

Alana se pregătea să intre într-o etapă socială a dezvoltării sale și voia să interacționeze cu ceilalți; în loc să se ascundă, voia să-și afirme individualitatea.

Ne aflam în a doua jumătate a celui de-al treilea an de terapie. Alana îmi trimitea în continuare descrieri ale viselor ei stranii, care se alimentau din subconștientul ei și adeseori o luau înaintea sentimentelor ei conștiente. Unul dintre ele fusese cu o balenă eșuată, iar Alana îl scrisese la calculator.

Sunt cu Jane într-un parc, lângă malul unui lac mare. Cu noi e o femeie care seamănă cu Gild. Merge înaintea noastră, explorând. Eu și Jane găsim o balenă albastră eșuată. O strigăm pe Gild, care se întoarce la noi în fugă,

examinează balena și ne anunță că e încă în viață. Trebuie s-o ducem înapoi în apă. Gild scoate o punguță cu nu știu ce substanță chimică care să facă apa lacului să fie sărată și o varsă în lac. Punem la punct un sistem complicat de tracțiune și tragem balena în apă. Balena începe să înoate cu multă energie, face salturi în apă etc.

Mă urc înapoi în mașină ca s-o caut pe Jane, care a dispărut dintr-odată. E în casa scării, face graffiti.

Ne suim în VW cu Gild la volan și pornim spre casă. Pe drum, Jane îmi recită niște poeme pe care le-a scris în tinerețe. Sunt niște versuri foarte deprimante și încărcate de durere. La sfârșit, suntem pe aleea din fața casei și vorbim. M-au tulburat poeziile lui Jane și mi s-a făcut frică pentru ea. Pare să aibă gânduri de sinucidere.

Alana mi-a zis că ea era balena, iar eu, Gild, eram femeia explorator care avea la ea substanța necesară pentru preschimbarea apei dulci în apă sărată. Când balena era în pericol, eu și Jane ne luptaserăm s-o ținem în viață, făcând fel de fel de manevre ca s-o aducem la apa sărată de care avea nevoie. Eram de partea ei, încercând s-o însănătoșim.

Am întrebat-o pe Alana despre sfârșitul visului, când Jane se retrage din ultima etapă a salvării balenei, se apucă, în mod atipic pentru ea, să facă graffiti (Jane respecta cu strictețe legea în viața reală) și dă semne de tristețe după salvarea balenei. De ce ar începe să aibă gânduri de sinucidere imediat după salvarea balenei, adică a Alanei? Poate că apăruseră niște amenințări la adresa relației lor acum că Alana învăța să-și exprime propriile nevoi? Alana a negat (dar eu mi-am notat să revin asupra subiectului cu altă ocazie).

Cam o lună mai târziu, Alana a intrat în cabinet în pas săltăreț și mi-a dat următoarea veste:

— Ei bine, n-o să-ți vină să crezi, dar m-am îndrăgostit – sau cel puțin mi s-a trezit dorința sexuală.

— Te-ai îndrăgostit? am repetat eu, nedumerită.

— Dap. Mi-am tras-o cu noua stagiară în pauza de prânz. Firma are un apartament la Four Seasons pentru întâlniri de afaceri, așa că ea a făcut rost de cheie și ne-am dus acolo. E pur și simplu superbă, nici nu ți-ar veni să crezi.

— *Sex?*

Se pare că nu mai eram capabilă decât de răspunsuri monosilabice. Până atunci, Alana fusese asexuală, condamnată la o stare latentă, cam ca o preadolescentă. Ce se întâmpla era logic, desigur: acum că se maturiza, voia să aibă parte de prima ei iubire. Dar cum rămânea cu Jane? Nu prea aveau o viață sexuală activă, dar, dincolo de asta, erau fericite împreună.

— Credeam c-o să te bucuri pentru mine, a zis Alana, văzând că nu scot o vorbă.

I-am răspuns că meseria mea nu era să mă bucur sau să fiu tristă. Eu încercam doar să înțeleg.

— Am avut orgasm și am țipat – la fel și ea. Are un corp normal – cu niște țâțe grozave –, care reacționează normal. N-am făcut compartimentat, adică n-am fost frigidă. Pentru prima dată, mi-am dat frâu liber. Am întârziat trei ore la firmă. Ea a avut mari probleme din cauza asta, dar mie nu mi-a zis nimeni nimic. Nu cred că și-au dat seama că am fost împreună, fiindcă ea lucrează la alt etaj.

Și-a continuat sporovăiala despre ziua respectivă și despre cum fusese orgasmul. A zis că înțelege acum de ce se fac atâtea filme la Hollywood despre atracție și dragoste. Mă luaseră prin surprindere schimbările bruște prin care trecea și felul fără înconjur în care vorbea despre ele. Era de parcă Alana trecuse undeva în fundal, iar în locul ei apăruse un fel de Madonna.

La următoarea ședință, am auzit pași iuți pe scară. Alana a intrat în cabinet și s-a lăsat să cadă în fotoliu, cu un aer obosit și cam răvășit.

— Știi de ce m-am căsătorit cu Jane? a început ea. Pentru că aveam nevoie de ea. Aveam nevoie de o mamă și de un tată, iar ea îndeplinea ambele roluri. A fost o alegere inspirată în multe privințe. Dar acum vreau o femeie adevărată. Jane încă se mai rade și face electroliză. Nu e niciodată mulțumită de feminitatea ei, pentru că niciodată nu e chiar așa cum ar trebui.

Alana mi-a spus că încă o iubea pe Jane pentru bunătatea ei, dar că nu se simțea atrasă de ea.

— Acum vreau să mă distrez, să fac sex sălbatic și să dansez. Ea nu e genul.

Îmi părea rău de Jane, care îi fusese atât de loială, și probabil că sentimentele contradictorii mi se citeau pe chip.

— Știu, știu, a zis Alana. Jane e inteligentă, e o profesoară foarte bună, ține la oameni și e normală la cap. Doar că e prizonieră într-un corp de bărbat. Schimbarea ei de sex n-a avut de fapt rezultatul dorit. Pare să fi mers, dar numai de la distanță.

— I-ai spus lucrurile astea? am întrebat eu.

Alana nu a răspuns.

— Ai intenții serioase în legătură cu stagiara?

— Stagiara nu contează pentru mine. Vreau să mă bucur de viață: să petrec, să călătoresc.

Alana mi-a zis că lui Jane îi era greu să călătorească din cauza unor probleme de sănătate și că, oricum, era cu douăzeci de ani mai mare. Am rămas tăcute amândouă. Alana s-a înnegurat brusc și m-a întrebat:

— Gild, crezi că m-am folosit de Jane și că acum vreau s-o arunc la coș ca pe un șervețel cu care mi-am șters lacrimile?

I-am explicat că, atunci când oamenii se maturizează, și nevoile lor se schimbă. Alana nu mai avea nevoie de un părinte iubitor, ca până atunci; acum avea nevoie de o iubită. Din punct de vedere emoțional, intra în etapa adolescentină, în care sexul și distracția sunt pe primul loc.

— Şi sunt fericită că, după toate prin câte ai trecut, ai putut în sfârşit să te bucuri de sex. Toată lumea merită să treacă prin experienţa asta.

— Cine ar fi crezut? a exclamat Alana, aruncându-şi veselă mâinile în aer în timp ce ieşea din cabinet.

Purtările şi vocabularul ei fuseseră destul de stranii, mai expansive şi mai adolescentine decât eram obişnuită să văd la Alana, atât de reţinută de obicei în gesturi şi limbaj. Cu toate acestea, aveam şi eu trei adolescenţi acasă, aşa că nu multe mă puteau surprinde.

Ar fi trebuit să acord mai multă atenţie acestor schimbări de personalitate prin care trecea Alana. Eram prea concentrată asupra vitezei cu care se maturiza şi nu dădeam suficientă importanţă faptului că purtările ei deveniseră foarte haotice. Mi-am dat seama de greşeală chiar în weekendul acela, când Jane m-a sunat acasă. Alana era la spital, la terapie intensivă. Luase o doză mare de Tylenol împreună cu o cantitate uriaşă de alcool şi apoi se ascunsese în pivniţă, în spatele centralei, unde îşi pierduse cunoştinţa. Jane s-a întors mai devreme de la o conferinţă din afara oraşului şi l-a găsit pe Font, motanul lor, lângă uşa pivniţei, scoţând sunete ciudate. Aşa a găsit-o pe Alana. Era aproape moartă.

Vestea m-a izbit în moalele capului. Ultima dată când o văzusem pe Alana, se purtase ca o adolescentă hlizită. Dar îmi spusese că, în visul ei, Jane avea gânduri de sinucidere. În realitate, Alana era cea cu ideaţie suicidară. Pe când mă îndreptam cu maşina spre spital, sperând din tot sufletul ca Alana să scape cu viaţă, singura explicaţie pe care mi-am putut-o da era că o îngrozise gândul de a o părăsi pe Jane, pe care o iubea. Şi totuşi, în acelaşi timp, simţea nevoia să se despartă de ea, ca să poată să se maturizeze. Se simţise sufocată şi intrase în panică. Pe când mă grăbeam să parchez în faţa spitalului, încercam să-mi dau seama ce rol jucasem eu. Ar fi trebuit să sesizez la Alana semnele de vinovăţie şi de

ură de sine când mă întrebase dacă mi se părea că „o aruncă pe Jane la coș ca pe un șervețel cu care și-a șters lacrimile".

Începeam să învăț – și aveam să mă întâlnesc cu această situație în mai multe rânduri în practica mea – că, atunci când o persoană care a suferit privațiuni emoționale începe să-și revină, stresul de a lua decizii de viață majore poate fi foarte intens. Alana fusese ca un tigru într-o cușcă îngustă. Era un calvar să se afle acolo, dar își cunoștea spațiul la perfecție. Când tigrul a fost pus în libertate, s-a speriat de junglă, pentru că nu știa cum să se orienteze prin ea. Ipoteza mea era că trecuse așa de repede prin stadiile dezvoltării personale, încât mintea ei nu avusese timp să proceseze lecțiile pe care trebuia să și le însușească.

La intrarea în spital am întâlnit-o pe Jane, care fuma o țigară. Primul lucru pe care l-am observat la ea a fost că era atrăgătoare, dar mult mai în vârstă decât Alana. Purta pantofi scumpi, o bluză de mătase și o eșarfă asortată cu pantalonii. Părul de un blond-închis, lung până la umeri, era coafat perfect și brăzdat de șuvițe de un blond mai deschis; Jane avea un machiaj impecabil, de parcă tocmai ar fi venit de la un butic cu produse Chanel. M-a abordat, spunându-mi că Alana era încă la terapie intensivă și că avusese o criză de epilepsie. Exista riscul ca ficatul să-i fi fost afectat, dar probabil că avea să supraviețuiască. Pe culoar, pe când ne îndreptam spre terapie intensivă, Jane mi-a povestit că toată săptămâna „Alana mi-a tot repetat că vrea să ne despărțim, că nu mă iubește și că nu m-a iubit niciodată". A spus că Alana se purtase straniu și că-i aruncase în obraz niște vorbe atât de crude, încât nici nu le putea reproduce. Făcuse aluzie și la niște lucruri îngrozitoare pe care le-ar fi făcut în trecut.

Jane o asigurase că o iubește, că o s-o iubească mereu și că, orice ar fi făcut, aveau să reușească să treacă peste. Nu era deloc în firea Alanei să se poarte așa, fiindcă, după cum mi-a spus Jane, nu obișnuia să se dea în spectacol și nu ridica tonul niciodată. Amândouă o știam ca pe o persoană foarte reținută, cu un chip insondabil. Jane mi-a povestit că,

ori de câte ori aveau de purtat o conversaţie intimă, Alana se îmbăta, lucru care se întâmpla cam o dată pe lună. În rest, nu bea deloc. Jane stabilise de atunci un sistem în care Alana să scrie ce simte într-un e-mail, iar ea să-i răspundă. Sistemul acesta funcţiona destul de bine, pentru că părea să prevină episoadele de beţie ale Alanei, care le epuizau pe amândouă. Alana nu suporta intimitatea discuţiilor faţă în faţă, dar ştia să se exprime foarte bine în scris.

Nu ştiusem că Alana bea. Începeam să-mi dau seama că, în ciuda celor trei ani de terapie, erau multe lucruri pe care nu le ştiam. Tratasem oare până atunci un personaj fictiv, creat de Alana pentru mine, aşa cum crease unul şi pentru Art? Două lucruri îmi erau clare: scăpasem cazul din mână şi aveam amândouă mult de lucru când şi dacă Alana mai avea să-şi revină.

Am intrat în salon şi am dat cu ochii de un fel de pui de balenă albastră, foarte asemănător cu cel pe care mi-l descrisese Alana în visul ei. Pielea îi era de o paloare cenuşie, iar buzele – de un vineţiu şters. Era încă ameţită, aproape inconştientă. Îi ieşeau tuburi din toate orificiile. Jane a luat-o de mână, dar Alana a respins-o. Am văzut durerea de pe chipul lui Jane.

Cum era şi firesc, pe Jane o surprindea că se petrecuse aşa ceva tocmai acum, când Alana părea să fie mai bine.

— Recuperarea presupune un efort foarte mare, am zis eu. Iar ea a muncit enorm la şedinţele de terapie. A trebuit să renunţe la mecanisme de apărare care nu o mai ajutau pe termen lung, dar schimbarea a făcut-o vulnerabilă. Nu cred că pot să spun mai mult de atât, Jane.

Jane m-a strâns de mână şi mi-a spus că înţelege perfect. În scurtul răstimp pe care l-am petrecut cu ea, mi-a făcut impresia unei persoane blânde şi echilibrate, care ţinea mult la Alana şi o iubea în mod necondiţionat. Petrecuseră împreună mai bine de zece ani frumoşi.

Alana a stat o săptămână la terapie intensivă, după care a fost mutată într-un alt salon, până când ficatul i s-a

însănătoșit aproape complet. Jane mi-a zis că Alana se înfuriase cumplit pe ea pentru că „mă deranjase" acasă. Alana mi-a transmis instrucțiuni ferme să nu o mai vizitez și să o las să-și plătească ședințele pierdute, trimițându-mi vorbă că o să mă contacteze când o să poată relua terapia. Chiar și după o tentativă de sinucidere, tot îi venea greu să accepte fie și cel mai mic ajutor sau semn de empatie. Am respectat granițele pe care le-a impus și nu m-am mai dus la spital.

5

CHLOÉ

După alte nouă zile de internare, Alana a ieşit din spital. Şi a dispărut timp de trei zile. Înnebunită de griji, Jane m-a sunat ca să-mi dea de ştire.

La vreo două zile după apelul ei, trecând pe lângă sala mea de aşteptare, am dat acolo peste Alana, tolănită pe un scaun, cu un aer îmbufnat.

— Bună, străine, i-am zis eu (de-abia mai târziu aveam să-mi dau seama ce ironic fusese salutul acesta).

Alana a dat din umeri, de parcă aş fi fost o muscă sau un agent de vânzări agasant. S-a ridicat şi a luat-o înainte pe hol, dar, în mod straniu, a trecut pe lângă biroul meu; a trebuit să-i spun să se întoarcă. A intrat, s-a trântit într-un fotoliu şi a zis:

— Deci?

Am întrebat-o de tentativa de sinucidere.

— Păi cum altfel să ies din relaţia aia sufocantă? Tu faci banii, aşa că tu să-mi spui mie!

M-a surprins grosolănia ei necaracteristică. Când am pomenit că făcusem cunoştinţă cu Jane la spital, m-a luat la rost:

— Ce căutai *tu* la spital? La terapie intensivă n-au voie decât rudele. Nu eşti maică-mea.

Am rămas tăcută, întrebându-mă dacă supradoza îi afectase cumva creierul sau dacă băuse. Această nouă voce, stridentă, părea să aibă cu totul alt ton, altă intonaţie, alt accent.

— Unde ai fost? am întrebat-o eu în cele din urmă.

— Zău că nu știu. Pur și simplu m-am trezit pe treptele de la intrarea în Hart House, a răspuns ea, dând numele centrului de activități recreaționale al universității, care se afla în apropiere. Așa că am zis să trec pe aici să beau un ceai, dar văd că nu-mi oferi niciunul.

I-am făcut un ceai și, în timp ce-l bea, am adus vorba despre grijile pe care și le făcea Jane pentru ea.

— Ce mama mă-sii, chiar totul e despre Jane? a răbufnit ea, furioasă. Se agață de mine și nu vrea să-mi dea drumul. E la fel de distrusă fizic pe cât sunt eu de distrusă psihic. Am treizeci de ani, nu vreau să fiu cu o aberație pe jumătate femeie, pe jumătate bărbat. Vreau o femeie tânără, cu țâțe mari, ce naiba?

Rămăsesem înmărmurită. *Nu* o mai recunoșteam pe Alana. Tonul răstit, furia, vulgaritatea – nimic din toate astea nu o caracteriza. A început să se plimbe agitată prin birou, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată, și deodată s-a răsucit spre mine, izbucnind:

— De ce e mereu totul despre Jane, Jane, Jane? I-am spus că s-a terminat și ea vrea să-și ia zilele, cică nu mai poate să trăiască așa, preferă să moară. Vrei să mori, Jane? *Îți arăt eu ce-i aia să mori.* Așa că am luat pastilele. Dar a fost suficient? *Nu.* Mă sufoca cu dragostea ei. Nici nu-i de mirare că am avut nevoie de o mască de oxigen. M-am săturat până peste cap de ea, cu bunătatea și aerele ei de mironosiță. *Trebuie să scap.*

Alana vorbea pe tonul exasperat al unei adolescente.

— Nici măcar de la conferință nu s-a întors când trebuia. A trebuit să vină mai devreme și să dea peste mine. Doctorul a zis că, dacă mai stăteam așa câteva ore, muream.

— Nici să mori nu te-a lăsat. Ce egoist din partea ei, am comentat eu sec.

— Da, culmea controlului. Sartre zice că asta e singura alegere pe care o avem cu adevărat: dacă să trăim sau să murim.

M-am hotărât să nu intru în dispute filozofice – am pierde firul psihologic al discuției – și am întrebat-o dacă îi mai remarcase cineva absența. Mi-a spus că o sunase șeful ei.

— Le-am zis să se ducă naibii, cu tot cu șarlatanii ăia pe care-i trimiseseră, ahtiați după cazuri de vătămări corporale.

Nu m-am mai obosit să-i spun că observasem în salonul ei buchetul imens pe care-l trimisese firma de avocatură.

Furia atotcuprinzătoare a Alanei s-a îndreptat apoi spre lipsurile mele intolerabile.

— Că tot veni vorba de camere, voiam să-ți zic ceva despre revistele din sala ta de așteptare. Nu ți se pare nepoliticos să aduci *The New Yorker*, *The Atlantic*, și *Harper's*, care au articole atât de lungi că nu poți să le termini cât aștepți? Le ții acolo doar ca să te dai deșteaptă în fața pacienților. Ei bine, să știi că nu merge.

(Am constatat ulterior că un articol fusese rupt grosolan dintr-un număr din revista *The Atlantic*.)

— Suntem cam furioase azi, nu?

— *Nu.*

Era limpede că devenise o adolescentă. Numai adolescenții pot să-și nege furia într-un mod atât de primitiv. Nu am zis nimic.

— Nici că se putea ședință mai inutilă! a exclamat ea într-un târziu și a ieșit vijelios din cabinet.

În seara aceea, înainte să mă duc acasă, am făcut următoarea însemnare pentru dosarul ei:

Știu că nu cu Alana am vorbit azi. Mersul, vocea și personalitatea îi erau schimbate. A fost agresivă și nepo-

liticoasă. Era altă Alana. Altă personalitate. Când a trecut pe hol, nu părea să știe unde e biroul meu și nu m-a plătit la plecare. Obiceiul ei era să lase un cec și să iasă în liniște, ca să nu-i deranjeze pe ceilalți clienți. Dar persoana de azi a ieșit cu pași apăsați și a trântit ușa. Și e straniu că a venit fără programare. Ar fi trebuit să-i spun lucrurile astea, s-o întreb cum o cheamă și să-i zic că nu cred că vorbesc cu Alana pe care o cunosc eu.

Pentru prima dată, începeam să cred că am de-a face cu un caz de personalitate multiplă. M-am hotărât să reanalizez cazul în întregime și cu multă atenție. Problema cu Alana era că învățase în copilărie să nu dezvăluie niciodată ce simte cu adevărat. Observam adeseori la ea *la belle indifférence*, o sintagmă franțuzească referitoare la pacienții care, deși se găsesc în circumstanțe foarte grele, afișează o atitudine impasibilă. Masca aceasta mă deruta. Dacă Alana se referise vreodată, pe ocolite, la faptul că are personalitate multiplă, o făcuse atât de aluziv, încât nu sesizasem. Dar acum că ieșise la suprafață această nouă personalitate, atât de furioasă – cineva care vorbea și mergea altfel decât Alana și care nu-și mai amintea unde e biroul meu –, trebuia să iau în calcul un diagnostic de personalitate multiplă.

Mi-am stabilit trei priorități. În primul rând, să aflu tot ce se poate despre tulburarea de personalitate multiplă. În al doilea rând, să-mi revăd cu atenție notițele din ultimii trei ani, ca să descopăr ce încercase Alana să-mi spună printre rânduri. În al treilea rând, când aveam să fiu suficient de bine pregătită, să o confrunt pe Alana și s-o întreb cine a fost în biroul meu în ziua aceea.

Am citit tot ce am putut și m-am consultat cu specialiști din Anglia și Texas. Le-am spus că Alana îndurase peste un deceniu de traumă sexuală și abuzuri fizice și emoționale din partea membrilor familiei. Colegii mei au fost de părere că aceste condiții sunt suficiente pentru instalarea tulburării de personalitate multiplă. Un expert m-a întrebat dacă

era și inteligentă, puternică și creativă. Când am răspuns afirmativ, mi-a spus că avusese ocazia să constate în practica lui că aceste trăsături de personalitate sunt esențiale pentru dezvoltarea tulburării de personalitate multiplă.

Această afecțiune a fost redefinită în 1994, când denumirea de „personalitate multiplă" a fost înlocuită cu cea de „tulburare de identitate disociativă", care surprinde mai bine natura problemei. Expresia „personalitate multiplă" dă de înțeles că pacientul ar fi dezvoltat mai multe personalități distincte, pe când cea de „identitate disociativă" indică faptul că s-a produs o fragmentare a personalității de bază. Fiindcă personalitatea de bază e lipsită de anumite aptitudini esențiale – de exemplu, abilitatea de autoafirmare ori de a exprima furie sau sexualitate –, se desprind din ea alte personalități, care sunt personificări ale acestor trăsături absente.

În filmele *Cele trei fețe ale Evei* și *Sybil*, Hollywoodul a abordat senzaționalist tulburarea de personalitate multiplă, simplificând-o totodată. Eu una cred că diagnosticul e așa de dificil de imaginat și pare așa de fantastic, încât ne e greu să-l înțelegem.

E o tulburare complicată. După ce am parcurs literatura de specialitate, am urmărit înregistrări de cazuri și m-am consultat cu experți, am ajuns la concluzia că debutul presupune prezența simultană a trei factori. În primul rând, pacientul trebuie să manifeste un sindrom de stres posttraumatic *complex*, ca al lui Danny – adică să fi suferit abuzuri emoționale, sexuale și uneori fizice foarte severe, pe o perioadă lungă. În al doilea rând, pacientul trebuie să fie înzestrat cu o tenacitate formidabilă și un psihic robust, refuzând astfel să se lase pradă nebuniei. În al treilea rând, tulburarea e corelată cu o memorie bună, creativitate și un IQ relativ ridicat. Această combinație neobișnuită de variabile nu se întâlnește prea des și de aceea tulburarea de personalitate multiplă e așa de rară. E un mod sofisticat

de a face insuportabilul suportabil, un fel de a-ţi proteja mintea şi de a salva o parte din tine – partea cea mai mare.

După ce am încheiat etapa de documentare, mi-am recitit notiţele de la toate şedinţele ca să văd ce-mi scăpase. Mă simţeam ca un scrib dickensian, aplecată în fiecare noapte deasupra biroului, până la orele dimineţii, îngropată în hârtiile unui dosar înalt de aproape jumătate de metru. În cele din urmă, am dat peste o scrisoare pe care mi-o trimisese Alana mai demult: o epistolă de şase pagini, cu spaţiere la un rând, menită în mod aparent să-mi explice cum mintea ei e ca un calculator. Alana dădea un titlu fiecărei misive, iar aceasta se numea „Să-i ţinem în cuşcă". Fusese scrisă pe un ton glumeţ, dar acum, deconstruind-o, mi-am dat seama că era un indiciu sumbru privitor la starea ei psihică. Fusese un avertisment, dar eu nu-l înţelesesem la momentul respectiv.

Strecurase esenţialul abia la sfârşit, unde pomenise în treacăt că văzuse *Sybil*, un serial TV inspirat dintr-un caz psihiatric real. Sybil, care fusese supusă de către mama ei la abuzuri fizice, emoţionale şi sexuale, dezvoltase o personalitate multiplă. Alana fusese fermecată de serial, cumpărase imediat cartea şi o citise într-o singură zi. În scrisoare îmi spunea ce surprinsă fusese că Sybil dezvoltase o personalitate multiplă când, în opinia Alanei, „trecuse prin atât de puţine". (În realitate, serialul era aşa de cutremurător, încât mulţi nici nu reuşiseră să-l vadă.) Ascunsă printre rânduri şi camuflată de jargon psihiatric era frica Alanei de tulburarea lui Sybil. Ce o speria cel mai tare era faptul că Sybil nu-şi putea controla personalităţile. Dimpotrivă, ele o controlau pe ea. Alana recunoştea că şi ea folosea mai multe personalităţi, dar că rămâneau în mintea ei şi avea control asupra lor. Îşi compara mintea cu sistemul de operare al unui calculator, care putea rula mai multe programe simultan, doar că, în cazul ei, programele erau personalităţi diferite. (Le zicea „trepăduşii" ei.) De exemplu, dacă nu voia să-şi reprezinte firma în instanţă, activa o altă personalitate, un trepăduş asertiv, care să le ţină piept avocaţilor, refuzând să se ducă la tribunal. Susţinea că nimeni nu observa că nu

era vorba despre Alana cea adevărată. I se părea că programele lui Sybil „se răzvrătiseră". Alana își mărturisea, pe ocolite, îngrijorarea că în ultima vreme „începuse să aibă unele scăpări". Doar când am recitit acest pasaj am înțeles cu adevărat ce voia Alana să spună: la fel ca Sybil, pierduse controlul asupra personalităților sale.

Acum că aveam dovezile necesare, venise vremea să îi comunic Alanei diagnosticul. Am sunat-o la muncă și mi-a răspuns cu multă căldură.

— A, bună, Gild. Chiar voiam să te sun. A trecut o veșnicie. Rămâne valabilă programarea obișnuită, de marți?

Era vocea ei obișnuită, calmă și politicoasă.

Trebuia să mă gândesc bine cum să gestionez ședința care urma. Avea Alana cu adevărat personalități multiple – sau, mai precis, identitate disociativă? Pe de o parte, nu puteam să neg că, atunci când venise pe neașteptate la cabinet, avea altă voce și o altă personalitate; ba și mergea altfel, legănat, cu picioarele ușor depărtate, ca un cowboy dintr-un western vechi. Pe de altă parte, erau și câteva argumente împotriva acestui diagnostic. În primul rând, personalitatea divergentă nu se manifestase decât o dată în cei trei ani de terapie. Era un lucru straniu. Să diagnostichezi pe cineva cu o tulburare care nu s-a manifestat decât o singură dată în prezența terapeutului e în cel mai bun caz riscant. În al doilea rând, părea extraordinar de improbabil. Eram terapeut de douăzeci și cinci de ani, dar nu mai văzusem niciodată așa ceva. Trebuia să fiu cu mare băgare de seamă – în literatura de specialitate se purta o amplă dezbatere nu doar cu privire la legitimitatea diagnosticului, ci și cu privire la posibilitatea ca terapeuții să planteze, în mod conștient sau inconștient, în mintea pacienților ideea că suferă de personalitate multiplă.

Marți, când Alana a venit la ședință, mi-am dat seama imediat, după chipul ei, că revenise la felul ei obișnuit de a fi. Mi-a spus că patronii firmei se arătaseră îngrijorați de

absența ei de treisprezece zile; le zisese că avea probleme cronice cu ficatul și că trecuse printr-o criză.

— Nu voiam să mint, așa că măcar partea asta e adevărată.

— Ce ai făcut în cele patru zile de după externare? am întrebat-o eu, încercând să nu-i induc niciun răspuns.

— Nu-mi amintesc.

A urmat o tăcere lungă, după care a schimbat subiectul.

— Am părăsit-o pe Jane. M-am mutat într-un apartament la doar câteva străzi de aici. Nu prea știu cum s-a întâmplat. Am nevoie de atâtea lucruri din fosta casă, încât o să trebuiască s-o sun pe Jane, lucru de care mi-e groază.

Am întrebat-o cum se descurcă Jane. Mi-a spus că despărțirea i-a frânt inima și că nu mai putea nici măcar să se ducă la muncă. Am fost de acord că trebuie să fi fost greu pentru Jane s-o vadă pe Alana plecând de acasă.

— Drept să spun, habar n-am cum am făcut-o. Nu-mi place să rănesc pe nimeni, decât pe Art, dar până și pe el preferam să-l ignor pur și simplu. Și totuși, se pare că sunt în stare de cruzime, pentru că Jane mi-a zis că am fost crudă.

— Nu-ți stă în fire.

— *Trebuia* să plec.

— Înțeleg. Simțeai nevoia să mergi mai departe. Jane era o figură parentală. A fost ingenios s-o alegi pe ea, pentru că, fiind transgender, putea să joacă atât rolul mamei, cât și al tatălui. Dar, pe măsură ce ai progresat în terapie, nevoia de a fi copilul ei a dispărut. Ai vrut să fii o adolescentă și apoi o tânără femeie și să ai relații cu fete de vârsta ta.

Alana părea nedumerită.

— Începi să te maturizezi emoțional, am zis eu, în chip de explicație. Cel mai important semn al adolescenței e dorința de a merge la întâlniri și de a scăpa de supravegherea părinților.

Am întrebat-o de ce i-a fost așa de greu să-i spună lui Jane că vrea să rupă relația.

— E crud, iar eu refuz să fiu crudă. M-am hotărât încă de mică să las asta pe seama lui Art, a răspuns ea. Jane nu merita să fie tratată cu cruzime, mai ales că-i promisesem c-o s-o iubesc pentru totdeauna. Într-un fel, chiar o iubesc și o să aibă mereu un loc în inima mea. E un om minunat. Dar nu sunt *îndrăgostită* de ea.

Voiam să o fac să înțeleagă că are drepturi emoționale și că nu era o dovadă de cruzime să și le exercite, așa că am întrebat-o:

— Cincizeci la sută dintre cuplurile căsătorite divorțează. Crezi că toți cei care fac asta sunt la fel de cruzi ca Art?

(La vremea respectivă, rata divorțurilor era puțin peste patruzeci și cinci la sută; a mai scăzut între timp.)

— Cei cincizeci la sută s-au iubit cândva, dar între timp, unul dintre parteneri s-a schimbat, sau poate că s-au schimbat amândoi, iar lucrurile nu au mai mers. Se mai întâmplă. Toată lumea trece printr-o despărțire mai devreme sau mai târziu, asta dacă nu cumva te căsătorești cu prima persoană cu care ai o relație. Ai auzit vreodată melodia *Breaking Up Is Hard to Do*?

— Mersi, Neil Sedaka, a zis ea. Cred că am prins ideea. Toată lumea se desparte de cineva la un moment dat.

I-am explicat că terapia te ajută să te dezvolți și că, uneori, printre pierderile colaterale se numără și faptul că trebuie să renunți la partenerul de viață sau la prietenii pe care îi ai, despărțindu-te de unii oameni din viața ta. Alana se confruntase cu o dilemă: avea mare nevoie să rupă relația, dar nu știa cum să se afirme și să obțină acest rezultat. Prin urmare, nu vedea nicio cale de ieșire.

— Am încercat să-mi iau viața, dar am supraviețuit. A fost *foarte nasol*. După aia chiar că n-am mai avut pe unde să scot cămașa.

— Și ce ai făcut când te-ai văzut încolțită astfel?

— Nu-mi amintesc absolut nimic.

— Ei bine, pot să-ți spun că fata care a venit din senin aici săptămâna trecută fără programare cu siguranță nu era Alana.

— N-am fost aici săptămâna trecută, a zis Alana, năucită.

Am asigurat-o că a fost.

— O, nu.

S-a dus la haina din cuier, a băgat mâna în buzunar și a scos o pagină mototolită din *The Atlantic*. Când i-am amintit de tirada ei plină de furie la adresa revistelor din sala de așteptare, și-a sprijinit coatele pe genunchi și și-a îngropat fața în palme. Se făcuse lividă și respira ca o locomotivă, dar venise momentul să insist.

— Cine a fost aici săptămâna trecută? *Nu* erai tu.

În sfârșit, s-a îndreptat de spate și a zis:

— Din păcate, pare să fi fost Chloé, cu accent pe „e". Se înfurie la culme dacă-i pronunți numele greșit.

Alana a stat așa câteva minute, după care, în mod cu totul excepțional, m-a privit drept în ochi. Mi-a spus că înregistrările cu vocea lui Art îi rulau în cap de dimineață până seara, așa că trebuise să ia măsuri.

— Poate să fie foarte obositor să-i tot ții piept lui Art. Aveam nevoie de ajutor. Cu niște ani în urmă, am inventat niște oameni care să mă ajute să mă descurc cu înregistrările și să pot funcționa normal.

(Ceva mai târziu, Alana avea să-mi spună că ea credea că toți avem mai multe personalități în cap, despre care nu vorbim în mod public: cum altfel am putea să ne descurcăm în lume?)

— Personalități alternative? am întrebat eu.

— Presupun că da, dacă vrei să folosești termenul ăsta. Eu le zic programe.

Când am rugat-o să elaboreze, mi-a descris-o pe Chloé.

— E obraznică, urâcioasă și rea. Țipă la Art și-i spune să se ducă naibii.

M-am aventurat mai departe, întrebând-o dacă se mai războia cu Art și altcineva în afară de Chloé. Alana mi-a mărturisit că mai exista o personalitate alternativă, un adolescent îmbufnat pe nume Roger.

— Se uită disprețuitor la Art, ca la un neg scârbos, a zis Alana. Pe Art îl scotea din sărite dacă nu-i dădeai atenție, iar Roger îi vine de hac în privința asta.

Am insistat din nou, întrebând-o dacă mai sunt și alții. Alana a zâmbit și mi-a descris pe cineva numit Amos.

— E un țăran mai din topor, simplu și bine intenționat. Când Art țipă la mine și mă ocărăște, Amos îl ia peste picior.

În clipa aceea, pentru prima dată în trei ani de terapie, Alana a râs cu poftă și a început să i se adreseze lui Art cu un glas tărăgănat, cum vorbesc oamenii la țară:

— Băi mormoloc jegos ce ești, mai tacă-ți fleanca.

Eu una nu-l găseam pe Amos așa de amuzant pe cât îl considera ea, dar Alana zicea că e cel mai bun lucru care i s-a întâmplat vreodată: râsul lui îi lua puterea lui Art și o ajuta pe să-l vadă ca pe „lașul mincinos" care era de fapt.

Am vrut să aflu când începuseră să se manifeste acești oameni. Alana a insistat că nu au ieșit niciodată din capul ei și că avea control deplin asupra lor.

— Chloé, Roger și Amos sunt doar niște programe pe care le rulez când vreau *eu*.

— Și atunci cum de-a scăpat Chloé de sub controlul tău? am întrebat-o, referindu-mă la ultima ei vizită.

Simțeam că Alana e pe un teren nesigur și că s-ar putea să încerce din nou să se sinucidă. Nu mai credeam în calmul ei înșelător; trebuia să acționez repede și decisiv.

— Gândește-te, am îndemnat-o eu, ferm și răspicat.

După vreo cinci minute, Alana a început să recapituleze ultimele evenimente și să stabilească legături între ele. Despărțirea de Jane, oricât de necesară, fusese extrem de dureroasă pentru amândouă.

— Ea tot zicea că suntem fericite împreună și că putem să ne rezolvăm problemele, și-a amintit Alana. Am încercat să iau toată vina asupra mea, zicându-i că sunt prea rea sau prea defectă ca să iubesc, dar nu voia să renunțe la mine. M-am simțit încolțită și atunci probabil că n-am mai avut ce face și i-am dat drumul lui Chloé. Am lăsat-o să fie incredibil de crudă cu Jane și m-am îmbătat așa de tare, că nici măcar n-am auzit ce i-a spus. Bine, de fapt, o auzeam cât de cât – ca și cum aș fi fost într-o fântână adâncă și ar fi răzbătut până la mine voci de la suprafață.

Pe urmă a abordat tentativa de sinucidere, rezumând în câteva cuvinte starea ei de spirit de la momentul respectiv.

— Mi-am spus pur și simplu că nu mai are nimeni nevoie de mine. Art e la mii de kilometri distanță, iar sora mea e căsătorită și are doi copii minunați. Se descurcă foarte bine și fără mine. Și eram crudă cu singura persoană care-și pusese viața în slujba mea, ca să mă ajute și să mă iubească. Mi-am zis: „Art avea dreptate. Chiar sunt diabolică." Apoi am luat pastilele.

Alana nu-și amintea să fi venit la cabinet cu o săptămână în urmă și nici cum închiriase noul apartament. Se pomenise deodată la muncă în ziua aceea, dar nu știa cum ajunsese acolo. Din câte se părea, Chloé făcuse totul.

— Ești sigură că e prima dată când se manifestă?

— E prima dată din câte știu eu, a recunoscut Alana. Când am crezut că profesorul de poezie râde de mine și am fugit din sala de curs, a urmat o săptămână din care nu-mi aduc aminte nimic. Credeam că am fost într-o stare catatonică. Mi s-a mai întâmplat. *Cred.*

Mă întrebam dacă personalităţile alternative ale Alanei nu cumva începuseră să se manifeste când renunţase la facultate. Mă gândeam că era posibil să fi vorbit de fapt cu Chloé când Alana îmi descrisese aventura ei din pauza de prânz cu stagiara. Şi atunci remarcasem că folosise un limbaj neobişnuit de îndrăzneţ şi de vulgar.

Unii psihologi ar putea interpreta cazul Alanei în termenii tulburării de personalitate multiplă, pe când alţii ar putea considera că e vorba de o tulburare de identitate disociativă, unde, după cum spuneam, personajele alternative care se desprind din trunchiul comun sunt personificări ale unor trăsături absente, dar esenţiale. După cum am explicat mai sus, mie mi se părea că diagnosticul mai potrivit pentru simptomele Alanei era cel de identitate disociativă, mai ales după ce „făcusem cunoştinţă" cu cine locuia în capul ei. Alana nu se putea înfuria, dar Chloé era numai mânie; Alana nu putea să fie insolentă cu Art sau să-l trateze cu indiferenţă, aşa că asta era treaba lui Roger; Amos, ţăranul cu salopetă de blugi, îi lua apărarea Alanei ridiculizându-l pe Art cel plin de sine. Nu-i de mirare că-i plăcea aşa de mult Alanei: nimeni nu-l mai înfruntase pe Art pentru ea. Mi se părea că aceste prezenţe nu erau propriu-zis personalităţi diferite, ci mai degrabă personificări ale trăsăturilor de care Alana avea nevoie ca să se apere de casetele cu vocea lui Art.

Acum că ştiam mai multe despre această tulburare, următorul pas era să găsesc cel mai bun mod de a o ajuta pe Alana. O abordare posibilă era s-o ajut să scape de Chloé, Roger şi Amos, găsind o modalitate de a-i integra în personalitatea ei de bază. Dacă Alana învăţa cum să-şi exprime furia, de exemplu, n-ar mai fi avut nevoie de Chloé. Dacă ar descoperi cum să le impună altora să-i respecte limitele personale, n-ar mai avea nevoie de personalităţile alternative. O altă posibilitate, mai puţin ambiţioasă, dar poate mai realistă, era ca Alana să-i păstreze pe Chloé, Roger şi Amos în capul ei, ca să facă faţă casetelor cu vocea lui Art, care

tot reveneau. Puteam să încercăm să-i consolidăm egoul, ca să nu mai piardă controlul personalităţilor alternative şi să nu le mai lase să se manifeste în exterior. Sau, după cum se exprimase Alana, „să nu las programele Chloé, Roger şi Amos să se răzvrătească".

Ideal ar fi fost ca Alana să scape de casete, dar nu ştiam dacă e posibil. Alana trebuise să îndure mult timp sadismul lui Art şi tot felul de privaţiuni emoţionale. Cei care au trecut printr-o traumă atât de severă rămân adeseori marcaţi în mod ireversibil; pot să devină paranoici, muţi, psihotici şi să sfârşească într-un sanatoriu. Trebuia să mă resemnez cu faptul că unele sechele aveau să rămână pentru totdeauna. Dacă un bebeluş e înfometat la început şi hrănit mai târziu, oasele lui o să păstreze mereu urmele lipsei de hrană. Acelaşi lucru e valabil şi în cazul abuzurilor deosebit de grave. Creierul va găsi moduri stranii de a se adapta, dar nu va fi niciodată perfect normal, orice am înţelege prin „normal". (După cum zice unul dintre fiii mei, „normal" e doar un program al maşinii de spălat.) Trebuia să stabilesc nişte obiective realiste, în aşa fel încât şi eu, şi Alana să putem simţi că am reuşit să le atingem.

Am conchis că cea mai bună soluţie e să plec de la premisa că Alana avea nevoie de celelalte trei personalităţi ca să respingă cu ajutorul lor efectele paralizante ale casetelor cu vocea lui Art. Puteam să încercăm să-i consolidăm egoul, astfel încât personalităţile alternative să nu mai trebuiască să se ducă la luptă pentru ea în lumea exterioară. Puteam s-o ajut să dezvolte strategii de *coping*: cum să impună nişte limite personale în relaţiile cu ceilalţi, cum să-şi afirme propriile nevoi, cum să-şi înţeleagă sentimentele şi să acţioneze pe baza lor. Astfel, când avea să se producă următoarea criză, Alana nu mai avea să fie lipsită de instrumente.

În următoarele săptămâni, relaţia noastră a părut să devină mai apropiată. De la tentativa de sinucidere,

trăsăturile delicate ale Alanei se accentuaseră, dându-i o înfățișare încă și mai fragilă: avea o paloare cadaverică, iar pistruii îi deveniseră aproape transparenți. Ochii spălăciți îi păreau goi, ca ai unei păpuși vechi de porțelan căreia i s-a șters vopseaua ochilor.

— Sincer, mă simt bătrână, a zis ea într-o zi, aproape în șoaptă. Războiul durează de așa de mult timp...

Era neobișnuit ca Alana să renunțe la ironie și la umorul negru și să admită că avusese o viață grea. *Se hotărâse să fie autentică.*

Am considerat că e un pas înainte și am profitat că am prins-o cu garda jos ca să-mi exprim empatia.

— Trebuie să fi fost un iad să te lupți, adică să duci efectiv bătălii, ca să-ți aperi viața și sănătatea mintală încă din clipa în care te-ai născut, am spus eu. Nici nu-i de mirare că ești epuizată. Lupți de mai mult timp decât a luptat orice erou de război.

Plecându-și privirea în podea și încuviințând din cap, mi-a spus că unul dintre cântecele ei preferate e *Starry, Starry Night* al lui Don McLean.

— E despre Vincent van Gogh. Versul pe care mi-l repet adeseori în cap e cel în care zice că s-a luptat pentru sănătatea lui psihică.

Și mie îmi plăcea melodia aceea. Știam amândouă versurile următoare, despre faptul că nimeni nu l-a ascultat pe van Gogh și nu sesizat zbuciumul său lăuntric, așa că i-am zis Alanei:

— Sper că știi că eu te ascult.

— Știu, mi-a răspuns ea, zâmbind.

A fost un moment de apropiere minunat, după care am rămas amândouă tăcute multă vreme.

În săptămâna care a urmat, am primit o copie a fișei de externare a Alanei, unde se spunea că fusese la un pas de

moarte, că nu cooperase cu psihiatrul care fusese trimis s-o consulte și că refuzase să ia antidepresivele care-i fuseseră prescrise. Scria că fusese „externată împotriva recomandării medicilor".

La următoarea vizită a Alanei, am discutat cu ea raportul medical.

– „Bună, draga mea. Mare tevatură ai făcut", a zis Alana cu o voce de bătrân caucazian, maimuțărindu-l pe psihiatru. Ce-ar fi vrut să fac? Să-mi cer scuze? M-am întors cu fața spre perete și am rămas așa până a plecat.

O deranjase și faptul că-i zisese „draga mea", fiindcă nu se obosise să se uite în fișa ei ca să vadă cum o cheamă. (Când am sunat la spital pentru informații privind parcursul pacientului, psihiatrul nu-și mai aducea aminte de ea. A trebuit să-i caute fișa.)

I-am atras atenția că medicii fuseseră de părere că are nevoie de antidepresive.

– Mda, a comentat Alana, păi cine încearcă să se sinucidă nu e tocmai fericit. N-o să primească nimeni Premiul Nobel pentru diagnosticul ăsta.

Mi-a spus că i s-au dat prea multe substanțe cu forța în copilărie, așa că nici nu-i trece prin cap să mai ia ceva.

– O să muncesc mult la terapie, o să mă duc la kickboxing și judo, dar n-o iau pe calea medicamentelor. Oricum, în ceea ce privește starea de spirit, mă simt mai bine ca oricând, sincer.

M-am lăsat înduplecată, dar i-am cerut să-mi dea cuvântul de onoare că o să mă anunțe dacă mai are gânduri de sinucidere. A fost de acord.

– N-am niciun gând să-mi fac seama, Gild.[16]

---

16 În original, joc de cuvinte intraductibil între *offing myself* („să-mi fac seama") și *in the offing* („a fi la orizont", „a urma să se întâmple în curând") (n. tr.).

6

AI NEVOIE DE UN SAT

Câteodată, pacienţii şi terapeuţii au aşteptări diferite de la terapie. Dar în abordarea centrată pe client, de obicei pacientul e cel care stabileşte obiectivele – în ideea că pacientul ştie cel mai bine ce e mai important pentru sine. De obicei ader şi eu la această metodă, aşa cum am menţionat mai sus, dar, în cazul Alanei, am ales să procedez altfel. Alana nu voia să discute despre tentativa de sinucidere; acum că se despărţise de Jane, considera că momentul de criză trecuse. Eu nu. M-am opus, zicându-i că trebuie să-şi dezvolte nişte instrumente cu care să gestioneze pe viitor astfel de calamităţi emoţionale. Elaborarea acestor strategii de *coping* avea să reprezinte obiectivul ultimei etape a terapiei noastre. Dacă avea să mai simtă vreodată că a ajuns într-o situaţie fără ieşire, trebuia să aibă la îndemână un arsenal cu care să lupte. Altfel avea să apeleze din nou la Chloé, şi nimeni nu-şi dorea asta. În ceea ce priveşte încercarea de sinucidere, i-am spus că ar fi extraordinar de trist dacă ar renunţa la viaţă tocmai când începea în sfârşit să câştige bătălia.

— Am început să câştig? s-a mirat ea.

I-am adus aminte că eforturile ei de maturizare dădeau roade. Nu mai avea nevoie de Jane pentru că nu mai era un copil rănit care caută sprijinul unei mame şi al unui tată. Viaţa unui adult e presărată cu multe momente de criză, iar în lume nu există graniţe clar trasate.

— Câteodată trebuie să sapi în stâncă cu o lopată boantă ca să-ţi delimitezi cu claritate curtea din spate şi s-o împrejmuieşti cu gard, am zis eu. Ca să găseşti dragostea, să

descoperi sexul și să te maturizezi, îți trebuie timp. De aceea și sunt adolescenții așa de dificili. Încearcă să-și dea seama cum funcționează lumea și fac o mulțime de prostii, dar asta e, înveți din greșeli. Întotdeauna ai de suferit pe drum. Așa arată maturitatea.

— Sper să mă maturizez repede, fiindcă purgatoriul ăsta mă termină, a spus Alana cu un aer obosit, dar cu un zâmbet firav în colțul gurii.

Prima tehnică de consolidare a egoului la care am lucrat a fost stabilirea limitelor personale. Celor care au avut părinți cruzi le vine greu să impună limite sănătoase. Alana trebuia să învețe să le zică „nu" chiar și celor pe care îi iubea. Lui Jane ar fi trebuit să-i spună: „Sunt altă persoană acum, m-am schimbat și nu mai vreau să fim împreună." I-am repetat că a-ți exprima cu sinceritate sentimentele și dorințele nu e o dovadă de cruzime.

— Pur și simplu face parte din dezordinea inevitabilă a vieții, i-am zis eu.

Nici măcar după luni întregi de la despărțirea de Jane, Alana nu își dădea seama cum altfel ar fi putut să fi gestionat situația. M-am exprimat cât mai clar cu putință:

— În copilărie, nu ai avut ocazia să-ți stabilești limite personale. Adică nu ai avut cum să zici: „Nu, Art, nu o să fac sex cu tine. Nu, bunico, nu poți să abuzezi sexual de mine. Nu, mamă, n-o să port rochița cu volănașe, de parcă aș fi Anne de la Green Gables. Scuze, Gretchen, dar azi nu vreau să fac pe mama de doar șapte ani după ce am luat LSD și am fost violată de Art și de prietenii lui."

Alana a încuviințat din cap, dar tot nu părea să înțeleagă, așa că i-am dat ca exemplu adolescenții rebeli obișnuiți. Nici măcar adolescenții cu părinți buni nu ascultă de ei întotdeauna. În unele privințe, își creează propriile limite personale. Dacă părinții îi interzic fiicei lor să se vadă cu un băiat, s-ar putea ca ea s-o facă oricum: o să iasă pe

furiș din casă, o să se vadă cu el și n-o să i se pară că trebuie să-și ceară scuze pentru asta. Așa se emancipează copiii de sub autoritatea părinților. Încep să-i sfideze și să devină mai independenți. Își croiesc un drum propriu.

— Se cheamă „maturizare".

I-am spus că, dintre toți oamenii pe care i-a întâlnit vreodată, nu există nici măcar unul care să nu-și fi sfidat părinții cel puțin o dată în viață.

Alana s-a lăsat pe spătarul fotoliului, șocată. Ea crezuse că limitele personale sunt o formă de egoism. Nu știa că narcisismul și cruzimea lui Art erau adevăratele motive pentru care nu fusese lăsată să impună limite. Habar n-avea că, *deși Jane era un om bun*, Alana avea dreptul să vrea să se despartă de ea.

În următoarele câteva luni, am făcut jocuri de rol, ca Alana să învețe să stabilească granițe personale. Ne-am folosit de metoda „aici și acum", ca în terapia gestaltistă, prin care pui în scenă o situație din prezent, nu din trecut, cu scopul de a rezolva o problemă actuală. Problema trebuia să aibă de-a face cu viața de familie pe care o avea Alana acum, în Toronto. Locuia foarte aproape de Gretchen, care era căsătorită și avea doi copii la vârste preșcolare; se vedeau des. Se vedeau și cu mama lor: în urmă cu doisprezece ani, când auzise de arestarea lui Art și înțelesese că el își pierduse astfel puterea asupra ei și a copiilor, mama fetelor se întorsese imediat din Anglia pentru a fi alături de fiicele ei. Le făcuse cunoscut faptul că era lesbiană și venise însoțită de Peggy, iubita ei de multă vreme. Acum mama și Peggy locuiau la mai puțin de cinci minute de Alana și de Gretchen și se vizitau des.

În jocul de rol, Alana voia să abordeze iluzia mamei cum că fusese mereu prezentă ca părinte. Pe Alana o deranja când mama lor îi zicea lui Gretchen cum să-și crească copiii.

— Când mama zice: „La urma urmei, și eu am fost mamă", asta mă scoate din minți. Când spune lucruri de genul: „Când erați mici, obișnuiam să fac așa și pe dincolo", îmi vine să-i zic: „Nimic din ce spui nu-i adevărat. Oprește-te, te rog, pentru că nu vreau să iau parte la iluzia asta."

Dar Alana se temea că mama ei, care trecuse și ea prin niște chinuri cumplite, era prea fragilă ca să suporte criticile.

Ocazia s-a ivit în timpul unei vizite la care erau prezente toate: și mama ei, și Gretchen, și Peggy. Când copilașul lui Gretchen a început să plângă, mama Alanei a zis: „Lasă-l, eu așa făceam." Alanei îi venea să spună: „Da, așa ai făcut timp de cincisprezece ani", dar s-a abținut. În schimb, a repetat ce am exersat la cabinet. I-a spus mamei sale că nu a fost de fapt un părinte activ și că, deși nu voia să dea vina pe ea, fiindcă nu fusese vina ei, nici nu voia să participe la iluzia ei maternă. Mama a plâns, a zis că nu e obligată să asculte „aberațiile" astea și a plecat.

Însă Peggy a mai rămas. „Știu ce vrei să spui, Alana", i-a zis ea. „Și eu am observat că face asta și e supărător. Tu ai fost părintele, de fapt. Ai avut dreptate să reacționezi așa. Dă-i timp să se acomodeze cu ideea." Alana mi-a mărturisit că vorbele lui Peggy însemnaseră enorm pentru ea. Câteva zile mai târziu, când a sunat-o mama, a stat cu ea la taclale ca de obicei și n-a pomenit deloc de ceartă. Mai mult, au făcut planuri să se vadă.

Am întrebat-o pe Alana ce impresie îi făcuse telefonul mamei sale.

— Am fost șocată, mi-a zis ea. Credeam că fie o să aibă o cădere nervoasă, fie n-o să mai vorbească niciodată cu mine. Sunt sigură că a ajutat și Peggy.

Când i-am cerut să-mi spună care e diferența dintre furie și cruzime, mi-a răspuns că le vedea ca pe gradații într-un continuum. I-am zis că, printre instrumentele de supraviețuire, avea nevoie și de abilitatea de a-și exprima furia.

După cum îi explicasem cândva și lui Danny, furia are parte de o reputație nemeritat de proastă. E un mecanism de negociere care ne ajută să ne apărăm interesele, să zicem, de fapt: „Pleacă de pe teritoriul meu; îmi calci identitatea în picioare. Nu mai intra în curtea mea." Mai departe, depinde de celălalt să se hotărască ce face cu furia ta – să decidă dacă ai ridicat sau nu o obiecție legitimă, care îi impune o schimbare de comportament.

— Pe mama ta a durut-o, dar s-a gândit la ce i-ai spus și de-atunci nu s-a mai complăcut în „fantezia maternă", am comentat eu.

Am subliniat faptul că furia e o modalitate de a le atrage altora atenția că vrei să fii tratat altfel, ceea ce e sănătos; *cruzimea*, în schimb, e când cineva urmărește în mod deliberat să-i facă rău altcuiva. I-am dat un exemplu:

— O cruzime ar fi fost să zici: „Uite care-i treaba, mamă, tu n-ai dat doi bani pe noi. Ai fost o adolescentă proastă și o prostituată, te-ai căsătorit cu un sadic, ai făcut nu un copil, ci doi, după care ți-ai luat tălpășița de îndată ce ai putut, lăsându-mă pe mine să mă descurc cu psihopatul."

— Da, dar sinceră să fiu, câteodată așa mă și simt.

— Cine nu s-ar simți așa, în anumite momente? Dar nu i-o spui. N-ar face decât s-o rănească, fără să-i modifice comportamentul în vreun fel.

Cu trecerea timpului, Alana a început să gestioneze cu aplomb tot mai multe conflicte emoționale. I-a impus mamei sale niște limite personale. S-a întâlnit cu Jane ca să semneze acte de ipotecare. Oricum trebuiau să se întâlnească o dată pe săptămână ca să și-l dea pe Font, motanul, de la una la alta, și au reușit să iasă împreună la o cafea, ca prietene. Chloé, Roger și Amos încă se mai activau în capul Alanei ca s-o ajute să se opună casetelor cu vocea lui Art, dar nu au mai dat semne că ar putea ieși la suprafață.

Spre sfârșitul celui de-al treilea an de terapie cu Alana, am ajuns la concluzia că drumul nostru de până atunci fusese ca un roller-coaster. Încă mă deranja faptul că nu-i sesizasem dispoziția suicidară. Ar fi trebuit să fiu mai vigilentă. Alana mai avusese o tentativă de sinucidere în preadolescență – și, conform literaturii de specialitate, cine a avut o tentativă e mult mai probabil să mai încerce.

La un moment dat am întrebat-o pe Alana de ce nu-mi spusese că se gândea să-și ia viața. Mi-a răspuns că i se păruse că era atât de rău ce-i făcuse lui Jane, încât aș fi urât-o. I se păruse că e un om atât de îngrozitor, încât nu vedea cum ar putea să-mi pese de ea.

— Ăsta e un gând demn de Art, nu? El ar spune că nu-mi pasă cu adevărat de tine și că doar las impresia asta fiindcă mă plătești să fac terapie cu tine. Așa cum ți-a zis și că n-ai luat bursa decât pentru că toți ceilalți din Prince Rupert erau niște proști.

I-am spus că îmi pare rău că s-a simțit atât de singură în suferința ei și mi-am cerut scuze că nu intuisem cât de adâncă era disperarea ei.

Psihologii trebuie să învețe din experiență, iar eu cu siguranță am tras niște lecții de pe urma greșelilor pe care le făcusem în cazul Alanei. De atunci încolo, am avut grijă să le povestesc studenților mei de la psihologie clinică despre cazurile în care tentativa de sinucidere are loc chiar când pacientul pare să se simtă mai bine. Pe lângă faptul că dezvoltarea personală presupune doborârea vechilor mecanisme defensive, ceea ce e suficient de stresant în sine, pacienții cu egouri slabe, victime ale neglijențelor trecute, adeseori habar n-au cum să ceară ajutor într-o situație de criză. Ei nu cred că merită mai multă atenție din partea celorlalți, așa că disperarea lor trece neobservată.

Un alt aspect care mă nemulțumea era eșecul meu de a sesiza semnele că Alana s-ar putea să sufere de tulburare de identitate disociativă. Episoadele de stupoare „catatonică" de după renunțarea la facultate, precum și schimbările

de intonație și atitudine pe care le observasem la ea când îmi povestise despre aventura ei cu stagiara de la firma de avocatură ar fi trebuit să constituie semnale de alarmă pentru mine. Iar când apăruse din senin la cabinetul meu, ar fi trebuit să-mi dau seama și să o întreb cu cine vorbesc. Și totuși, această tulburare e atât de rară – nu am mai avut niciun caz de personalitate multiplă, nici înainte de Alana, nici după –, încât nu mi-a trecut niciodată prin cap că ar fi un posibil diagnostic.

Să pui un diagnostic e o practică intelectuală bună, dar el nu poate fi decât orientativ, fiindcă nu există reguli ferme și neechivoce. Psihologii nu trebuie să se încreadă orbește în acest proces. Totul suportă gradații și uneori oamenii prezintă doar câteva semne ale unei tulburări, nu tot ce ar presupune afecțiunea respectivă. De altfel, nu am putut niciodată să spun cu certitudine că Alana chiar suferea de tulburare de personalitate disociativă, fiindcă personalitățile ei alternative nu s-au manifestat decât de câteva ori, în situații de stres maxim. Alana suferea cu siguranță de o tulburare din acest spectru, dar nu era nici pe departe un caz evident și clar.

Alana făcea progrese: reușea acum să reducă sonorul casetelor cu Art. Își făcuse și câteva prietene lesbiene și, cu toate că nu avea relații sexuale cu ele, îi plăcea să socializeze în echipa lor de curling. Relațiile de camaraderie din comunitatea gay erau ceva nou pentru ea, iar această revelație îi adusese multă liniște. Când avea de-a face cu oameni care nu-i plăceau, nu se mai simțea prizoniera lor. Putea să-și aleagă prietenii și să răcească relațiile cu cei care nu-i erau pe plac.

Și-a epuizat repede stadiul de „tânără rebelă", iar sexul a început să-și piardă din atracție. La un an după „aventura de la prânz", după cum îi zicea ea, îi venea greu să facă sex dacă nu consumase alcool, fiindcă se temea să nu i se vadă cicatricile din zona genitală. Totodată, sexul era un

declanșator emoțional care îi provoca amintiri dureroase. Ajunsese la concluzia că abstinența sexuală era cea mai bună pentru sănătatea ei psihică și, cum avea așa de mult țesut cicatrizat, oricum nu simțea mare lucru în timpul sexului. După cum a remarcat Alana, trecuse de la teribila vârstă de doi ani la adolescență și apoi direct la menopauză – totul în doar doi ani!

Am râs împreună, iar eu i-am zis în glumă că m-a ajuns din urmă.

La un moment dat a avut loc un episod care mi-a dat de înțeles că terapia noastră era pe sfârșite. În 1999, când a apărut *Too Close to the Falls*, cartea mea autobiografică despre anii copilăriei, Alana a fost de-a dreptul captivată. A și memorat unele pasaje. Ca terapeut, nu vorbisem despre mine la ședințele noastre, așa că i-a făcut mare plăcere să afle lucruri despre viața mea, așa cum și eu știam despre viața ei. (O încântase mai ales faptul că și eu fusesem un copil ciudat.) Totodată, i se păruse fascinant să citească despre o copilărie fericită, cu părinți blânzi, fiindcă până atunci crezuse că oamenii care vorbesc despre astfel de copilării fabulează. Pentru Alana, cartea mea de amintiri era ca un basm exotic. Partea ei preferată era plimbarea mea nocturnă cu mama spre restaurant, când ne uitaserăm la constelații și ne prefăcuserăm că suntem exploratori călare pe cămile. Povestisem în carte că mama avea răbdare de fiecare dată cu explicațiile pe care le dădeam, la șase ani, diverselor fenomene științifice și sociale, ascultându-le de parcă ar fi fost de-a dreptul fascinante.

Alanei au început să i se prelingă lacrimi pe obraji când a amintit de pasajul acela din carte. A fost singura dată când a plâns cu adevărat în prezența mea.

— Odată, Art s-a purtat frumos cu mine, a spus ea într-un târziu, cu glas sugrumat. Uitasem cu totul până ți-am citit cartea. M-a trezit noaptea și mi-a zis să vin afară

cu el să ne uităm la cer. Mi-a spus că aurora boreală tocmai dădea un spectacol de lumini care-ți tăia răsuflarea.

Alana mi-a povestit cum luminile mov, verzi și roșii ca sângele brăzdau cerul în dungi vălurite.

— Art mi-a explicat cauzele științifice care stau la baza aurorei boreale și mi-a povestit miturile prin care au încercat să-și explice fenomenul diversele populații ale lumii. Toți le-au descris, de la etrusci, care le ziceau „lumina vântului", până la chinezi, care le numeau „dragoni-lumânare". În fine, ne-am uitat la cer multă vreme, întinși pe spate, după care m-am dus la culcare.

Alana s-a uitat la mine și a zis, cu zâmbetul ei enigmatic:

— Gild, n-o să-ți vină să crezi ce am făcut acum două zile.

A rămas tăcută multă vreme.

— L-am sunat pe Art. Pur și simplu i-am căutat numărul și i-am dat un telefon.

Nu-mi venea să cred; am ascultat-o înmărmurită în timp ce îmi povestea cum decursese convorbirea.

— Când i-am zis că sunt eu, mi-a spus: „Măi să fie, ce minune! Ce mai faci?" Era foarte jovial. Putea să fie și așa, dacă avea chef și dacă lua combinația de droguri potrivită. I-am zis că l-am sunat pentru că citisem o carte care m-a făcut să-mi aduc aminte de când îmi arătase aurora boreală. Își amintea bine noaptea aia și am vorbit despre ea. Și joacă aceleași jocuri video pe care le joc și eu, așa că am vorbit și despre cum faci să treci la nivelele următoare. N-a întrebat de Gretchen, nici de altcineva. A zis: „Hei, ce-ar fi să treci să mă vezi cândva?" I-am spus că sunt ocupată, iar el a zis: „OK, mersi de telefon și multă baftă." Și pe urmă am închis.

— Uau, am rostit eu și o vreme n-am putut să adaug nimic altceva, până când, într-un târziu, am întrebat-o: Te-ai duce să-l vezi?

— Nici vorbă. Când i-am spus lui Gretchen că l-am sunat, şi-a acoperit urechile şi a zis: „Taci! Mă îngrozeşti!" Aşa că am lăsat-o baltă.

Am întrebat-o ce părere are acum despre ce a făcut, iar Alana mi-a zis că se bucură că l-a sunat.

— Cred că asta l-a făcut mai puţin periculos în subconştientul meu. E doar un alcoolic distrus, cu răguşeală de whisky şi tuse de fumător. Nici măcar nu tremuram când am pus receptorul în furcă. Nu mai am patru ani, iar el nu mai e monstrul uriaş care mă copleşea în copilărie. Sunt adult acum şi nu mai poate să mă controleze.

I-am amintit Alanei că se luptase cu Art toată viaţa – şi, când se simţea foarte vulnerabilă şi nu se mai putea opune singură casetelor cu vocea lui, îi activa pe Chloé, Roger şi Amos, ca să-i ţină piept împreună.

— E nevoie de un sat ca să creşti un copil, a comentat Alana sarcastic.

Cum de reuşise Alana să-şi păstreze sănătatea psihică? Cred că, aşa cum spune Victor Frankl în *Omul în căutarea sensului vieţii*, şi ea dăduse un sens vieţii sale. Trebuia să aibă grijă de Gretchen şi îşi spusese asta în fiecare zi. Suferinţa ei avea un scop. Era spre binele altcuiva. Şi-a alungat din minte gândurile de sinucidere şi evadare, de dragul surorii sale. Chiar şi când era la capătul puterilor, nu a lăsat niciodată sabia din mână.

La scurtă vreme după convorbirea cu Art, Alana mi-a zis:

— Ştii ce, Gild? Mă opresc. Cred c-am făcut tot ce-am putut aici. Mi-am atins potenţialul. Înainte aveam nevoie de şedinţele astea ca de aer, dar acum e doar o programare.

Am fost de acord că ne aflam la capătul drumului. Mă bucuram că ajunsese aşa de departe, dar aveam şi un mic regret. Ţineam mult la ea şi aveam să duc dorul sincerităţii ei şi vorbelor ei de spirit. Dar cel mai dor avea să-mi fie de

curajul ei. Aș fi vrut să-și folosească mintea extraordinară cu care era înzestrată și să devină matematician sau avocat, dar stresul ar fi fost prea mare pentru ea. Acestea erau visurile mele, nu ale ei. În plus, timpul trecea. În curând avea să împlinească patruzeci de ani. Își păstrase locul de muncă de la firma de avocatură și primea câte o primă consistentă în fiecare an. Chloé nu și-a mai făcut niciodată apariția, din câte mi-a spus Alana, iar casetele se auzeau mai slab ca oricând. Câteodată treceau ore întregi fără să le audă. Nu mai „rula programele Chloé și Roger", după cum se exprima ea.

— Pur și simplu nu mai am nevoie de ei, mi-a spus Alana cu simplitate, dar a recunoscut că Amos rămăsese la locul lui. Îl ador, ce să fac, a zis ea râzând.

Mulți ani mai târziu, pe când lucram la cartea de față, am găsit-o pe Alana pe Facebook și i-am trimis un mesaj s-o anunț că scriu despre ea. Mi-a spus că e bine, dar că nu vrea să ne întâlnim pentru că e „într-o fază de hibernare". Și acum ne mai trimitem e-mailuri – mijlocul ei preferat de comunicare dintotdeauna. Unul dintre ele mi-a adus niște vești neașteptate. Alana juca de ani buni jocuri video violente în rețea, cu milioane de oameni. Toți jucătorii au pseudonim, așa că identitatea adversarului tău ți-e necunoscută. Există un top mondial pentru tipul acesta de jocuri, iar Alana mai avea puțin și ajungea pe primul loc. Dar era un jucător care o tot bătea. Ca s-o citez pe Alana:

Era viclean, rapid și inteligent și mereu părea să-mi ghicească mișcările. Acum trei ani, s-a oprit din jucat, iar eu am obținut locul întâi. (Cea mai stupidă realizare a mea de până acum.) Am aflat că tipul ăla era Art. Ne luptam unul cu altul, cum făcuserăm și în viața reală. S-a oprit pentru că a dat ortul popii. A fost găsit în fosta noastră casă, la mult timp după ce murise.

Alana mi-a povestit pe scurt ce mai face: lucra în continuare la firma de avocatură, nu avea o relație și locuia singură cu pisica ei, Font al II-lea. Spre surprinderea mea,

locuia în același bloc cu mama ei și Peggy și se vedea des cu ele. Era în continuare foarte implicată în viața lui Gretchen și a celor doi nepoți ai săi, care erau la facultate. Din nefericire, Gretchen, care se simțise bine timp de mulți ani, suferea acum mai mult de stres posttraumatic și de *flashback*-uri induse de droguri, precum și de pe urma altor traume provocate de Art. Situația aceasta o mâhnea pe Alana, care sperase că reușise s-o protejeze pe sora ei de Art.

Alana își ocupa timpul cu două hobbyuri: kickboxingul și fizica. Devenise un fel de expertă în teoria coardelor și în teoria cuantică a câmpurilor și participa la diferite discuții de grup pe teme legate de fizică. Ea și Jane rămăseseră apropiate, deși Font I murise. De la despărțire, niciuna dintre ele nu mai avusese o relație de lungă durată.

Când m-am interesat de sănătatea ei mintală, Alana mi-a zis că învățase să-și apere granițele cu strășnicie. Avea nevoie de rutină, ca să aibă un teren ferm de unde să se poată lansa în „explorarea unor lucruri interesante". Unul dintre aceste lucruri interesante erau cursurile online de la MIT. Dar când o rugase un profesor să-și posteze comentariul pe un forum special, unde să-l poată vedea toți studenții, Alana a refuzat, spunând că se simțea mai bine pe margine. Mi-a spus că învățase care-i sunt limitele. Și totuși, oricât de restrânsă ar fi fost lumea ei, nu „tolera prostii" – și pentru asta nu avea nevoie de personalități alternative.

Nu mai auzea casetele cu vocea lui Art decât când era foarte obosită sau făcea ceva stresant. „Dar acum rulez casetele cu Gild", mi-a scris ea. Am întrebat-o, cu oarecare îngrijorare, ce era pe casetele acelea, iar ea mi-a răspuns câteva zile mai târziu:

Casetele cu Gild sunt o compilație fidelă a lucrurilor pe care le-ai spus. Cea pe care o folosesc cel mai des e cea de când ai spus că sunt o eroină. Mă închipui în rolul mitologicului Tezeu, care-l înjunghie pe minotaurul cu chip de Art. Când Art își urlă obscenitățile și vorbele de ocară în capul meu, îi spun că cineva mai puțin puternic decât mine ar fi

acum în scutec la azilul de nebuni, crezând că doi și cu doi fac cinci. Apoi îi zic că are noroc că nu l-am omorât. Mai ții minte când mi-ai spus asta? Aud vocea ta numindu-l un laș narcisist. Adeseori își aduce și Amos contribuția și de cele mai multe ori reușesc să-i închid gura lui Art.

Și-a rezumat viața astfel: „Îmi păzesc granițele ca un câine care păzește o groapă de fier vechi și, atâta vreme cât stau în depozitul meu de vechituri, sunt cât se poate de fericită."

Am întrebat-o dacă simte că terapia a ajutat-o cumva și dacă da, în ce fel.

Trebuie să recunosc că mi-a schimbat viața în bine în toate privințele. În primul rând (și cel mai important), nu mai am „crize" dubioase. E un lucru NEMAIPOMENIT și e numai datorită efortului tău neobosit de a-mi depista „declanșatorii emoționali" (un concept de care se uzează și abuzează atât de mult în ultima vreme, încât nu mă pot abține să-mi dau ochii peste cap când îl folosesc și eu) și de a-mi explica procesul până când l-am înțeles. E uimitor cum faptul că am început să înțeleg ce se întâmplă în creierul meu în momentele acelea m-a ajutat să aduc crizele sub control și să nu-mi mai las mintea să tragă maneta când ceva amenință să stârnească amintiri pe care nu vreau să le retrăiesc. În concluzie, deși am urât fiecare secundă de terapie și până și în ultimul an încă mai vomam și îmi mai apăreau iritații pe piele înainte de ședințe, e de departe cel mai bun lucru pe care l-am făcut vreodată pentru mine.

La sfârșit, am întrebat-o dacă ar schimba ceva dacă ar putea.

Aș vrea să-l fi ucis pe Art.

MADELINE

Oglindă, oglinjoară,
cine e cea mai frumoasă din țară?

Frații Grimm, *Albă-ca-Zăpada*

1

TATĂL

Ultimul meu caz ca terapeut s-a dovedit a fi şi unul dintre cele mai fascinante cu care m-am confruntat vreodată – şi cu siguranţă cel mai neortodox. (E uimitor cât de des s-au împletit aceste două atribute în viaţa mea.) Madeline Arlington, de treizeci şi şase de ani, făcea comerţ cu antichităţi în Manhattan. Copilărise în Toronto, sub influenţa unei mame instabile, Charlotte, şi a unui tată pe care nu putuse conta, Duncan. Duncan e cel care m-a sunat să mă roage să o iau pe Madeline ca pacientă – o rugăminte care venea la şase ani după scurta lui trecere prin cabinetul meu. Când mă gândesc cu mintea de acum la greşelile pe care le-am făcut în cazul tatălui şi, prin extensie, în al fiicei, nu mi le pot explica decât prin faptul că eram sub impactul unui puternic transfer parental.

Transferul înseamnă mai multe lucruri. Primul sens se referă pur şi simplu la forţa relaţiei dintre terapeut şi pacient. Dar, după cum a sugerat Freud, transferul poate fi şi ceva mai complicat, şi anume o redirecţionare a unor sentimente pe care le-am păstrat în mod inconştient din copilărie. Pacientul poate să-şi transfere asupra terapeutului sentimentele faţă de un părinte sau faţă de o altă persoană cu autoritate din viaţa sa. De exemplu, când i-am spus lui Danny că e „chipeş", el şi-a transferat asupra mea furia pe care o simţise în copilărie faţă de preotul abuziv de la şcoala rezidenţială, fiindcă şi acesta din urmă îi zisese că e chipeş. Eu şi Danny a trebuit să descoperim şi să rezolvăm împreună acest transfer – un proces prin care am adus la

suprafață durerea reprimată a lui Danny, ceea ce s-a dovedit esențial pentru succesul terapiei.

Există însă și fenomenul de contratransfer, prin care terapeutul ajunge să dezvolte sentimente față de pacient. E un proces care se petrece de obicei în mod inconștient – iar mobilurile noastre inconștiente ne furnizează adeseori cele mai puternice și mai dăunătoare reguli de comportament. Problema nu e doar acest contratransfer inițial, ci și că pacienții îl sesizează și învață astfel să-l manipuleze pe terapeut. E ceea ce mi s-a întâmplat mie când mi-am transferat, fără să vreau, sentimentele față de răposatul meu tată asupra tatălui lui Madeline, care era cu douăzeci și cinci de ani mai mare decât bine. Și, cu toate că Duncan n-a făcut terapie decât pentru foarte scurt timp, și cu mulți ani înainte de fiica lui, întâlnirea cu el a sfârșit prin a influența tratamentul pe care l-am ales pentru Madeline în feluri surprinzătoare. De aceea, voi începe povestea lui Madeline cu un ocol prin scurta, dar intensa terapie pe care am făcut-o cu tatăl ei.

În 1998, Duncan Arlington, care pe atunci avea șaptezeci de ani, m-a sunat pentru terapie de cuplu. Trăgându-se dintr-una dintre cele mai bogate și mai vechi familii WASP[17] din Toronto, era un membru privilegiat al elitei sociale și intelectuale; numele lui era inscripționat pe plăcuțele de pe fațadele unor aripi de spital și apărea des în ziare, la rubricile de știri mondene și financiare. Când i-am spus lui Duncan că nu fac consiliere maritală, el mi-a zis cu multă cutezanță: „Numai bine, pentru că nici nu sunt căsătorit propriu-zis. Trăiesc cu o femeie și, cu toate că o iubesc, e de-a dreptul țăcănită." Mi s-a părut straniu să aud cuvântul „țăcănită" din gura unui bărbat de șaptezeci de ani.

La insistențele lui, am acceptat până la urmă să-l văd singur, în terapie individuală, ca să discutăm despre relația

17 Prescurtare pentru *white Anglo-Saxon Protestant*, „alb, anglo-saxon și protestant" (n. tr.).

lui. Dar când a venit, cu el era și prietena lui, Karen, și, spre rușinea mea, m-a convins să-i primesc pe amândoi. Înțelegeam de ce se bucura de așa de mult succes ca om de afaceri: la el capacitatea de persuasiune se împletea în mod fericit cu lipsa de bombasticism. Înainte să-i invit în birou, Duncan a zâmbit larg și mi-a zis „Cathy" în loc de „doamna doctor Gildiner". Îmi amintea de tatăl meu american, și el un om de afaceri foarte abordabil, sigur pe sine și prietenos. Tata ar fi făcut la fel, zicându-mi imediat „Cathy" în loc de „doamna doctor Gildiner". Și s-ar fi îmbrăcat tot cu un sacou de tweed și o cămașă dublu apretată.

În schimb, Karen, cu părul ei castaniu-închis strâns într-un coc, era leită Wallis Simpson, americanca divorțată pentru care ducele de Windsor abdicase în 1936 ca să o poată lua de nevastă. Și totuși, în mod surprinzător, Karen, care avea șaptezeci și unu de ani, nu arăta deloc ca o soție-trofeu. Purta o jachetă Ralph Lauren bleumarin și pantaloni de călărie din aceia bufanți. Ținuta ei de *cowgirl* septuagenară nu era tocmai ce te-ai fi așteptat să vezi la o primă întâlnire cu un psiholog.

La acea primă ședință am aflat că Duncan se îndrăgostise de Karen în liceu și că se logodiseră cu puțin timp înainte ca el să plece la facultate.

— Era cea mai frumușică fată de pe lac și de la piscina clubului, a zis el, zâmbindu-i drăgăstos și luând-o de mână.

Numai că, la scurtă vreme după logodnă, Karen, supărată că fusese lăsată singură, s-a căsătorit intempestiv cu altcineva – cu un bărbat care, în cele din urmă, avea s-o lase cu patru copii mici și fără un ban. În anii grei care au urmat, a avut mai multe căderi nervoase, urmate de spitalizări și terapie prin electroșocuri. Părea, într-adevăr, mai în vârstă decât era; avea obrajii supți, degete pătate de nicotină și o voce istovită și răgușită, de fumător.

Când Duncan s-a întors și și-a găsit logodnica măritată cu altcineva, a căzut în cea mai adâncă mâhnire. La un moment dat, pe când era în vizită la niște verișori bogați de

pe insula Martha's Vineyard, a făcut cunoştinţă cu Charlotte, o blondă de o frumuseţe răpitoare, care stătea la verii lui. S-a căsătorit cu ea la foarte scurt timp după aceea, din cauză că încă suferea după Karen, şi abia mai târziu a descoperit că noua lui soţie era o rudă săracă trimisă de mama ei să-l prindă în laţ. Odată ce Charlotte punea mâna pe tânărul şi bogatul Duncan, el avea să se vadă nevoit să aibă grijă de familia ei de coate-goale. Şi chiar aşa s-a întâmplat.

Duncan şi Charlotte au făcut un copil – pe Madeline –, dar Charlotte a avut mai multe aventuri de-a lungul anilor şi, în cele din urmă, i-a părăsit pe Duncan şi pe fiica ei ca să fie cu un alt bărbat. După ce căsnicia lui Duncan a eşuat, el şi Karen, care trecuseră de şaizeci şi cinci de ani, s-au reunit. Trăiau împreună, necăsătoriţi, de patru ani.

Când i-am rugat să descrie principala problemă cu care se confruntă în relaţia lor, Karen a răspuns imediat, slobozind un puhoi de invective.

— Duncan e un scârţar nenorocit, care nu vrea să scoată din buzunar nici măcar un bănuţ, a zis ea. Locuiesc în ditamai vila care se-ntinde pe toată strada, dar aproape toate camerele sunt încuiate pentru că nu vrea să le încălzească, iar mobila e acoperită de cearşafuri albe. Casa mai are puţin şi se prăbuşeşte cu noi acolo, dar el nu vrea s-o repare şi nici nu mă lasă s-o redecorez. Toate camerele au rămas cum le-a aranjat Charlotte, fosta lui nevastă, sau mai bine zis *actuala*. Serveşte drept mausoleu pentru vechiturile maică-sii şi ale răzgâiatei de fiică-sa, care face comerţ cu antichităţi în Manhattan. Probabil c-ai auzit de ea – Madeline Arlington.

Auzisem, într-adevăr, pentru că povestea de succes a acestei canadience stabilite în New York apăruse în toate ziarele.

Mimând gestul de a trage din ţigară, Karen a zis cu obidă:

— Aşa că anul trecut, mi-am zis că nu se mai poate. Am trecut prin toată casa şi am spart toate antichităţile maică-sii şi ale bunică-sii, până la ultima. Fiica lui nesu-

ferită, scuzați expresia, a aflat, s-a suit în avion, a chemat poliția și a încercat să mă pună sub acuzare. Când a dat buzna în casă, jur c-am crezut c-o să-mi facă felul. *M-am temut pentru viața mea, zău așa.*

M-a uluit ce făcuse Karen și felul sigur pe sine, ba chiar aproape mândru, în care vorbea despre comportamentul ei distructiv, de parcă ar fi fost Napoleon în focul luptei. De ce-și alesese un om atât de bine situat din punct de vedere social o tovarășă de viață atât de sălbatică? Era prea devreme să abordăm astfel de subiecte, așa că am continuat să adun informații, întrebându-i pe amândoi cât de mari au fost pagubele.

— S-au spart sute de piese, a răspuns Duncan pe un ton neutru, de parcă ar fi vorbit despre vreme. Valoarea pierderilor a fost estimată la milioane de dolari. Unele piese erau în familia mea de generații întregi. Ele aparțin în fapt fiicei mele, Madeline. Mama mea i le-a lăsat ei. Doar că nu și le-a luat când s-a mutat în Manhattan. Le-a lăsat în casa în care a copilărit...

— Ei, asta-i bună! Și ce dacă? l-a întrerupt Karen. Atunci dă-mi și mie niște bani, acolo, să-mi iau niște haine și să am grijă de calul meu, în loc să-mi dai cu țârâita pentru fiecare chestie măruntă de care am nevoie. Până și femeile care trăiesc din ajutor social au mai multă libertate decât mine.

— Numai săptămâna trecută ți-am cumpărat trei cai și o crescătorie.

— Da, ai cumpărat crescătoria, dar e pe numele *tău* și tot ce ai tu îi rămâne lui Madeline. Dacă mori mâine, eu rămân pe drumuri. Până nu te căsătorești cu mine și nu mă incluzi în testament, să n-o mai prind în casă pe fiica aia a ta lipsită de inimă. Ea are impresia că e casa *ei* și că poate să-și depoziteze antichitățile acolo, pe când *eu* sunt intrusa. Mai are multe de învățat. *Să nu mai calce niciodată în casa aia!*

Un alt lucru care mă surprindea era că Duncan suporta vorbele astea de ocară cu atâta stăpânire de sine; ba

chiar i-a ascultat tirada cu zâmbetul pe buze. L-am întrebat ce atitudine a abordat față de cererea lui Karen.

— Ei bine, până acum am ținut-o pe fiică-mea departe de casă timp de un an, dar nu-mi place.

— *Bu-hu-hu!* a făcut Karen. Nu merit să fiu tratată ca o infractoare.

Duncan s-a întors spre mine și a zis:

— Poftim, Cathy, asta e dilema noastră. Nu pot s-o iau de nevastă pe Karen pentru că sunt deja căsătorit cu Charlotte. Și Karen are dreptate: chiar sunt un scârțar nenorocit. Nu vreau să-i dau lui Charlotte jumătate din bunurile mele și de aceea nu divorțez de ea.

— Îi trimiți o avere în fiecare lună, a spus Karen. Ți-e frică de ea de-ți țâțâie fundul și încă o iubești.

— Îi trimit atât cât e nevoie ca să nu-mi facă probleme.

— Ești un șoricel speriat. O lași pe Madeline, domnișoara Mini-Mussolini, să te joace pe degete.

— Nu-ți dau banii și nici nu mă căsătoresc cu tine, dar știi că te ador.

Am încercat să intervin în timpul puhoiului de invective al lui Karen, dar a vorbit pur și simplu peste mine. Când vin la terapie, oamenii adeseori își varsă mai întâi furia și abia în ședințele următoare putem să ne apucăm de munca terapeutică. Așa că am lăsat-o să se desfășoare. Era limpede că e instabilă și, din câte bănuiam, ușor tulburată psihic. Dar la fel de neobișnuit era și aerul amiabil și imperturbabil al lui Duncan din timpul tiradei veninoase a lui Karen.

După plecarea lor, m-am prăbușit pe scaun. De ce am primit-o și pe Karen când zisesem de la bun început că nu fac terapie de cuplu? Ce era cu mine?

La următoarea ședință, am început prin a-i întreba de ce s-au ales unul pe altul. Speram să scot de la ei și aspectele bune ale relației, în ideea că astfel Karen o să fie mai calmă. L-am invitat pe Duncan să răspundă primul. A zis că aveau o viață sexuală grozavă (aici Karen și-a dat ochii peste cap),

se distrau bine împreună și aveau mulți prieteni comuni din copilărie. Când i-am sugerat că partenera lui părea totuși nemulțumită, Duncan a spus:

— Ei, zice și ea așa.

După care a râs și a adăugat:

— Ar fi trebuit să o cunoști pe Charlotte!

Rareori se întâmplă ca bărbații să fie cei care inițiază terapia de cuplu, dar Duncan îmi ceruse ajutorul. Mi-a spus că principala lui îngrijorare ținea de faptul că Madeline, unica lui fiică, nu avea voie să calce la ei în casă nici măcar de Crăciun, pe când cei patru copii ai lui Karen făceau vizite regulate. Se vedea că-l supăra – a fost singurul aspect care i-a umbrit fie și o clipă veselia altfel imperturbabilă pe care o afișa.

— De-aia nu mai pot eu! fu răspunsul lui Karen. Hai, Romeo, *alege!* Eu sau ea.

Nu voia să cedeze niciun pic.

Am încercat să-i fac să-și vadă relația în alți termeni decât ai conflictului, dar lor părea să le facă plăcere păruiala. Consilierea de cuplu ajunsese în impas. Am catalogat situația lor drept un eșec de armonizare a unor nevoi simbiotice, Duncan refuzându-i lui Karen siguranța financiară, pe când ea refuza să-i arate dragoste. Și totuși, nu sunt sigură dacă Duncan chiar își dorea iubire în adevăratul sens al cuvântului. El voia fata imaginară de pe lac, în costum de baie. Își voia tinerețea înapoi.

I-am mai văzut doar de câteva ori – și deveneau tot mai încrâncenați cu fiecare ședință care trecea. Nu dădeau nici cel mai mic semn că ar fi bănuit în ce fel contribuia fiecare dintre ei la problemă. Fie nu voiau de fapt să fie ajutați, fie habar n-aveau ce presupune o relație adevărată; fie pur și simplu nu mă pricepeam eu deloc la terapie de cuplu. Probabil că toate trei la un loc. Mi-am dat seama că sunt bună în rolul de avocat, dar medierile nu erau tocmai punctul meu forte.

Trei ani mai târziu, în 2001, când aveam puțin peste cincizeci de ani, am avut un moment din acelea de tipul „a fi sau a nu fi". Am luat hotărârea să renunț la cariera mea de psihoterapeut și să mă apuc de scriere creativă. Ascultasem amintirile depănate de alții timp de douăzeci și cinci de ani; venise vremea să-mi scriu și eu povestea. Așa că am renunțat la cabinet și la toate afilierile profesionale și m-am pus fericită pe treabă în mansarda mea de la etajul al doilea. Am scris o carte de memorii, *Too Close to the Falls*, și două continuări, *After the Falls* și *Coming Ashore*.

Dar în 2004, pe când scriam un roman despre Darwin și Freud numit *Seduction*, m-am pomenit smulsă pe nepusă masă din noua mea ocupație de un telefon de la Duncan Arlington, pe care nu-l mai văzusem de șase ani.

Duncan voia s-o primesc pe fiica lui, Madeline, ca pacientă. Cum mă retrăsesem din activitate, i-am propus să-i recomand un coleg. A început să mă complimenteze pentru felul în care-l ajutasem mai demult și apoi, trecând de-a dreptul la negociere, a întrebat de ce ar fi nevoie ca să accept. I-am explicat că nu era o chestiune de bani; renunțasem la psihologie ca să urmez o carieră literară.

— Vrei să-ți vezi toate cărțile în vitrina tuturor librăriilor din Toronto? Știi doar că nu ajung acolo decât dacă bagi bani în plasarea de produse.

Când l-am refuzat, a încercat altă abordare:

— Vrei să cumpăr o mie de exemplare și să le împart?

Asta chiar că era tentant, dar am refuzat.

A doua zi m-am dus la cafeneaua din cartier și l-am găsit acolo, instalat singur la o masă de patru persoane. Pesemne pusese oameni să mă urmărească. A venit la masa mea cu un zâmbet dezarmant și mi-a spus că Madeline suferea de o anxietate paralizantă. Se luptase de trei ori cu cancerul – de fiecare dată de alt tip –, și nu împlinise nici patruzeci de ani. În tot acest timp, mama ei, Charlotte, o subminase și o umilise cu fiecare ocazie.

— Crede-mă, pe lângă nevastă-mea, Karen e Maica Tereza.

Se pare că știa totuși că partenera lui, Karen, cu care încă trăia, era feroce. (Nici atunci, după atâția ani, fiica lui nu avea voie la ei în casă.)

Când am obiectat că Madeline locuia în New York, Duncan s-a oferit să-mi plătească o zi întreagă de muncă, să acopere costurile de călătorie și să-mi asigure un șofer care să mă ia de la aeroportul La Guardia. Iarăși m-a copleșit cu lingușiri, zicând că numai eu înțelegeam cu adevărat situația cu Karen – cum distrusese piesele de anticariat și îi impusese lui Madeline un „ordin de restricție", după cum s-a exprimat el.

Am acceptat, cu inima îndoită, să fac cu Madeline cel mult șase ședințe de terapie – numai că acele șase ședințe aveau să se transforme în patru ani.

Sunt și lucruri mai rele pe lumea asta decât să trebuiască să te duci în Manhattan o zi pe săptămână.

2

FIICA

Madeline era bine cunoscută în anumite cercuri drept tânăra și bogata moștenitoare, care avea propria afacere în domeniul comerțului cu antichități. Avea o reputație de *enfant terrible*[18], care gonea prin Hamptons în Ferrariul ei decapotabil, model sport, de culoarea prunei.

Își avea biroul în cartierul Tribeca, la mansarda unei clădiri cu un restaurant de lux la parter. Celelalte patru etaje îi adăposteau afacerea cu antichități; locuia într-un apartament spațios de la ultimul etaj, iar pe acoperiș avea o grădină uriașă. Bunica ei cumpărase clădirea la un preț de nimic în 1975, când New Yorkul era în pragul falimentului. Paznicul care a venit să mă conducă mi-a anunțat sosirea la walkie-talkie.

— A, e doamna doctor Gildiner, i-a răspuns cu entuziasm cineva de la recepție. Slavă Domnului! De-abia mai rezistăm. Madeline e sus, în birou, cu niște clienți. Condu-o pe doamna doctor înăuntru.

Biroul avea un tavan înalt și ferestre uriașe arcuite, care scăldau încăperea în lumină. Din loc în loc se înălțau niște coloane impresionante, pe o suprafață de probabil două mii de metri. Pereții erau de cărămidă, iar podeaua era acoperită de un parchet cu scânduri late.

Angajații alergau cu frenezie de colo-colo, ca niște furnici după ce le-a distrus cineva mușuroiul lor bine organizat. Niște bărbați care vorbeau într-o limbă est-eu-

18 Cf. Dicționarului Webster, o persoană de succes cu un comportament neortodox, inovator și/sau avangardist (n. red.).

ropeană despachetau antichităţi din nişte lăzi imense, sub supravegherea unor femei la costum, în pantofi cu toc cui, care îşi notau pe *clipboard*-uri dacă vedeau vreo piesă deteriorată. Curierii aşteptau semnături. Pereţii erau tapetaţi de sus până jos cu rafturi cu sute, dacă nu cumva mii de antichităţi – fiecare cu o etichetă ecru de opt pe doisprezece centimetri, acoperită pe ambele părţi cu un scris mărunt. De fiecare dată când trecea cineva pe lângă ele, se aprindeau nişte luminiţe roşii cu senzori de mişcare; ca să iei ceva de pe un raft, trebuia să apeşi butonul pentru dezactivarea alarmei. O scară cu roţi aluneca iute dintr-o parte a sălii în alta.

Cel care manevra scara şi dădea jos piesele de pe rafturi era un bărbat subţire, care etala un costum Armani cu vestă şi o tunsoare în stilul lui Pee-Wee Herman. La baza scării se înghesuiau şase angajaţi, cerându-i diverse obiecte.

— Linişte, trepăduşilor! Voi nu ştiţi să staţi la coadă şi să vă aşteptaţi rândul? Doamne! Unde vă sunt manierele?

Ulterior am aflat că piesele mai voluminoase erau ţinute la etajele superioare, unde intrarea era păzită de un zdrahon de culoare – un meşteşugar care se ocupa de reparaţiile şi finisările tuturor obiectelor de lemn, care nu vorbea niciodată şi purta invariabil un maiou gen Stanley Kowalski, bretele şi pantaloni de camuflaj. Controla accesul printr-un dispozitiv pe care-l purta la gât.

Pe când mă îndreptam spre recepţie, un alt bărbat la costum a intrat în vorbă cu mine:

— Baftă, o să aveţi nevoie. Dacă ţipă la dumneavoastră, să ştiţi că aşa e felul ei. Să nu ne abandonaţi, vă rugăm. Ne ducem la fund.

La treizeci şi cinci de minute după ora programării, o femeie vorbăreaţă cu dreduri, pe nume Vienna, m-a condus în sanctuarul ascuns în care se afla biroul lui Madeline, una dintre puţinele încăperi cu pereţi de jur-împrejur. Vienna – într-o fustă mini extrem de scurtă, maiou negru şi dres cu dungi albe şi negre, vărgat ca pisica Cheshire din *Alice în*

Ţara Minunilor – era singura femeie binedispusă de acolo. Era cât se poate de relaxată şi-şi legăna în mers braţele acoperite de tatuaje. Mi-a spus că Madeline trecuse printr-o perioadă foarte grea şi că, până atunci, ea fusese cea care o ajutase să nu clacheze. Din felul în care vorbea despre şefa ei, părea să-i pese de ea şi nu dădea nici cel mai mic semn că i-ar fi frică de ea.

Intrând în încăpere, am dat cu ochii de un birou uriaş, la care stătea o brunetă înaltă şi subţire, cu părul strâns într-un coc. Era extraordinar de frumoasă. Avea o piele strălucitoare, perfect netedă, şi nişte buze pline, cu arc de Cupidon, ca Albă-ca-Zăpada. Purta pantofi de catifea mov, cu toc cui şi o uluitoare ţinută de la Prada, formată dintr-o fustă neagră de tafta şi un pulover roz tip bolero. E singura persoană pe care am văzut-o purtând cu succes haine extravagante de la Prada. Purta nişte cercei mari cu şurub, încrustaţi cu diamante, care nu puteau fi decât de la Tiffany's, precum şi un medalion cu diamant care părea *vintage*. (Câţiva ani mai târziu, am comentat la o şedinţă că n-am văzut-o niciodată îmbrăcată de două ori la fel. Ea s-a încruntat şi a zis: „E o boală".) Machiajul, în schimb, era ciudat: rujul îi depăşea buza superioară, mai ales în dreptul arcului lui Cupidon; iar sprâncenele îi erau desenate ca două linii subţiri, maronii, cum vezi la actriţele din anii 1930. În ciuda acestui machiaj anacronic, Madeline era însă de o frumuseţe răpitoare.

Înainte să se retragă, Vienna i-a spus că o să-i pună apelurile primite în aşteptare.

— *Ba da*, le pun în aşteptare, insistă ea când şefa sa îi aruncă o privire îngrijorată. *Trebuie să facem asta.*

Madeline a luat loc la birou, iar eu i-am spus că nu prea semăna cu tatăl ei. Mi-a dat dreptate şi mi-a zis că arăta aproape exact ca maică-sa, dar moştenise inteligenţa tatălui. Ulterior aveam să aflu că studiase la Yale şi făcuse un master la London School of Economics. Apoi îşi deschisese afacerea cu antichităţi, reluând o pasiune pe care şi-o

formase în copilărie, pe când cataloga piesele din colecția bunicii sale. Descoperise că-i place foarte mult acest tip de activitate, fiindcă îi dădea ocazia să îmbine admirația pe care o avea pentru bunica ei cu cele două trăsături ilustrate atât de strălucit în familia lor: un talent deosebit la afaceri și un excelent simț artistic.

Am trecut la istoricul familiei. Madeline mi-a zis că nu avea frați sau surori și că locuise cu tatăl său de pe la cincisprezece ani, după divorțul părinților și plecarea mamei, până când se dusese la facultate. La douăzeci și ceva de ani, se căsătorise cu un bărbat pe nume Joey și divorțaseră nouă ani mai târziu.

Când a ajuns aici cu povestirea, Madeline și-a lăsat brusc pixul din mână și a zis:

— Putem să lăsăm istoricul familiei pe altă zi? Promit că-l fac, dar am câteva incendii psihologice de stins mai întâi.

Am încuviințat cu o mișcare din cap. Ușurată, Madeline a spus fără înconjur:

— Sunt o epavă. Mereu am suferit de anxietate și de comportamente obsesiv-compulsive, dar acum, cam de un an, a devenit insuportabil. Și îmi afectează întreaga afacere. Dacă clachez, s-a zis cu locul ăsta.

Am rugat-o să-mi dea un exemplu, ca să înțeleg cum îi afectează simptomele afacerea.

— Nu pot să călătoresc și nu-mi las niciun angajat să călătorească, de teamă c-o să se prăbușească avionul. E ca și cum *aș ști sigur* c-o să se prăbușească. Mă gândesc tot timpul la asta.

Mi-a spus că în copilărie zbura fără nicio problemă cu părinții ei în toate colțurile lumii când plecau în vacanță, după cum o însoțea și pe bunica ei când se ducea să cumpere câte o piesă rară. Deși avusese dintotdeauna tendințe obsesionale, în ultimii ani se acutizaseră.

— Le-am spus tuturor angajaților că dacă nu mă ajuți, o să trebuiască pur și simplu să punem lacătul pe ușă.

Înţelegeam acum de ce fuseseră angajaţii aşa de uşuraţi să mă vadă. Mi se părea interesant că Madeline era deopotrivă formidabilă şi vulnerabilă. Marii afacerişti care ajung în paginile revistei *Forbes* nu prea obişnuiesc să le mărturisească angajaţilor, inclusiv paznicului, că sunt pe punctul de a claca.

Madeline începuse să respire precipitat, aşa că am asigurat-o cu calm că terapia e ca desluşirea unui mister şi că, împreună, putem să descoperim cauza simptomelor ei şi să rezolvăm problema. Madeline a răspuns că *trebuie* neapărat să-şi revină, pentru că depindeau de ea o mulţime de oameni.

— E interesant că prima ta grijă e responsabilitatea ta faţă de alţii, şi nu responsabilitatea pe care o ai faţă de tine, am comentat eu. Cei mai mulţi ar spune: „doctore, *eu* nu pot să trăiesc aşa. Viaţa *mea* e un chin."

Răspunsul ei a fost surprinzător.

— Drept să spun, nu-i pasă nimănui de mine. N-o spun ca să mă plâng, doar că am guri de hrănit.

Afirmaţia asta mi-a dezvăluit că avea un sentiment exacerbat al datoriei şi unul insuficient dezvoltat al demnităţii personale.

După ce mi-a descris toate simptomele, am ajuns la concluzia că suferea, într-adevăr, de TOC (tulburare obsesiv-compulsivă) şi anxietate. Obsesiile sunt gânduri nedorite şi intruzive generatoare de anxietate – iar Madeline avea gândul obsesiv că ea şi personalul ei o să moară într-un accident aviatic. Compulsiile sunt comportamente menite să alunge obsesiile şi să reducă anxietatea – iar Madeline anula compulsiv zboruri, ceea ce îi domolea obsesia privind accidentele aviatice şi-i diminua anxietatea, dar era paralizant pentru afacere.

Cu toate că tatăl ei, Duncan, îmi spusese despre anxietate, nu pomenise de TOC. Tratarea anxietăţii era principala mea arie de specialitate, dar cazurile de TOC le

îndrumam mereu către alți colegi, specializați în așa ceva. Așa că am pus-o pe Madeline în legătură cu un cunoscut specialist în TOC din Manhattan și am propus să încercăm o abordare dublă, în care să meargă la el pentru TOC și la mine pentru anxietate. Era cam neortodox, dar consideram că avem multe lucruri de rezolvat și e mai bine s-o facem repede. Chiar în timp ce discutam acest plan de tratament, ușile duble ale biroului s-au dat de perete și deodată și-a făcut apariția Duncan, care a exclamat cu veselie în glas:

— Ah, Cathy, ce bine, ai ajuns!

— Ce naiba cauți aici? a strigat Madeline, surprinsă. N-ai voie să dai buzna în biroul meu în mijlocul unei ședințe de *terapie*! Du-te! Eu n-am voie să intru în casa *ta* și ai impresia că tu ai voie să năvălești într-a *mea*?

Duncan nu s-a clintit.

— Vorbesc serios! a strigat Madeline la el. Altfel chem paza!

— Eu *sunt* cel care a adus-o pe Cathy aici, a zis Duncan cu un zâmbet, prefăcându-se șocat de reacția ei.

Se repeta sub ochii mei aceeași reacție stranie din urmă cu șase ani, când Karen îl împroșca cu invective.

Văzându-l că-și trage un scaun, Madeline a început să strige la el cu încă și mai multă putere:

— Jur pe ce-am mai sfânt că, dacă nu pleci de aici, îi chem pe băieții de la livrări, te fac pachet și te trimit acasă. Tu mă distrugi și după aia nici nu mă lași să fac terapie fără să te porți ca un nesimțit. În traducere: ca un nemernic arogant.

— *Okey-dokey*.

În drum spre ieșire, Duncan a întrebat-o:

— Vrei să luăm cina împreună mai târziu?

— Bine, pe mai târziu, a răspuns ea perfect calmă, spre marea mea surprindere.

Şi cu asta, Duncan a plecat. Madeline şi-a dat ochii peste cap.

— Scuze pentru întrerupere. Unde eram?

Mi-au trebuit mai bine de trei săptămâni doar ca să pun cap la cap frânturile din complicata poveste de viaţă a lui Madeline. Din când în când, urla la intercom „Urgenţă Starbucks!" şi atunci un angajat a cărui singură însărcinare era să dea fuga până la cafenea pleca să-i aducă nişte pahare imense cu băuturi cu denumiri complicate.

Madeline mi-a povestit că mama ei, Charlotte, nu îşi dorise niciodată copii, dar Duncan se întreba ce-o să facă ei cu atâţia bani: cui să-i lase? Spre oroarea lui Duncan, Charlotte era de părere că ar putea să-i cheltuiască ei pe toţi, cum avea să spună şi Karen mai târziu. Când am sugerat că e straniu să vrei să faci copii doar ca să fie beneficiari financiari, Madeline a răspuns:

— Cei din neamul Rockefeller de ce crezi c-au făcut copii? Trebuie să păstrezi averea în familie, altfel toată munca ta a fost în zadar. Doar auzi mereu oameni zicând că vor să „ducă numele familiei mai departe". Care-i diferenţa?

A adăugat că mama ei fusese totuşi corectă.

— A fost de acord să aibă un copil, ca să le facă pe plac lui taică-meu şi bunicilor şi pe urmă s-a oprit.

Charlotte s-a ţinut de cuvânt, petrecându-şi cea mai mare parte a timpului la cumpărături. Împărţise tot etajul al doilea în patru garderobe (câte una pentru fiecare anotimp) pline cu haine, pantofi şi poşete asortate. Îşi ţinea blănurile într-un depozit pe timpul verii; toamna, avea nevoie de un camion ca să le aducă înapoi. Şi reamenaja casa în mod constant. Odată, când Duncan s-a plâns, zicând că mobila lor arată deja bine, ea a spintecat-o pe toată cu un cuţit de buzunar şi, pe când puful umpluturii plutea prin aer ca polenul, i-a răspuns: „Acum nu mai arată bine."

Mi-a amintit de prăpădul pe care l-a făcut Karen niște ani mai târziu, când a distrus antichitățile.

Madeline a zis că mama ei avea nenumărate feluri de a le face viața un chin ei și tatălui său. Charlotte era anorexică; în casă era foarte puțină mâncare – în frigider nu se găseau decât lămâi, măsline și cireșe Maraschino pentru cocktailuri –, așa că mâncau la restaurant.

– Știu că e greu de crezut, a spus Madeline, dar e adevărat.

În mod straniu, pentru mine nu era greu de crezut, fiindcă și eu crescusem singură la părinți, cu un tată patron de afacere și o mamă neobișnuită, și fără mâncare acasă; și noi ne luam mesele la restaurant. Era limpede că, în anumite privințe, eu și Madeline eram făcute din același aluat. Probabil că tocmai de aceea revenisem asupra hotărârii de a mă retrage din activitate pentru a-i prelua cazul.

Mi-a povestit de cruzimea cu care o trata mama când tatăl nu era acasă. Madeline încerca să aducă pe furiș chipsuri la ea în cameră între mesele din oraș; în fiecare dimineață, când ocolea scara din spate, a servitorilor, în drum spre bucătărie, unde spera să poată să ia un mic-dejun înainte să se ducă la școală, mama ei o întâmpina cu vorbele „Bună dimineața, monstrule". Apoi o acuza că vrea să șterpelească mâncare. Mesele de la restaurant nu erau niciodată îndestulătoare, fiindcă Charlotte o obliga pe Madeline să spună că nu îi e foame. Mama îi zicea: „Într-o zi, când n-o să fii o purcică grasă, o să-mi mulțumești."

Cinau în fiecare seară în restaurantele cele mai scumpe din Toronto. Charlotte doar își mesteca mâncarea, după care punea carnea mestecată într-un șervet. Lui Madeline îi revenea sarcina de a scoate pe furiș șervetul din restaurant și de a-l arunca la gunoi. Într-o seară, un chelner a surprins-o pe Madeline, în vârstă de șapte ani, pe când îndeplinea cererea mamei sale și a acuzat-o că a vrut să fure șervetul de pânză, brodat. Șocat, Duncan a întrebat-o pe Madeline ce făcea cu șervetul.

— Habar n-aveam ce să spun, mi-a povestit Madeline. Știam că mama o să mă pedepsească dacă n-o acopăr, și crede-mă că era în stare de niște pedepse teribile. Dar nici nu voiam să-l fac de râs pe tata, care îmi ceruse pur și simplu să spun adevărul.

— E groaznic să fii prins așa la mijloc când ești doar un copil, am comentat eu.

Charlotte a zis din senin că Madeline era o „mică hoață" care mai fusese prinsă asupra faptului și la școală. Chelnerul a despăturit șervetul și a găsit mâncarea mestecată.

— Părea scârbit și l-a luat de acolo cu două degete.

Am întrebat-o cum se simțise în situația aceea.

— Tu cum crezi? Mi-era rușine, mă simțeam trădată și-mi venea să intru în pământ fiindcă-l făcusem pe tata de râs. Nu se mai auzea nici musca în restaurant. Ah! a adăugat ea dintr-odată: Tocmai mi-am amintit. După asta mama s-a întors spre oamenii care urmăreau scena de la alte mese, printre care erau și cunoscuți de-ai ei, și a spus: „Să nu vă căsătoriți cu un bărbat care-și răsfață copilul doar pentru că are unul singur." S-a purtat de parcă *ea* era victima.

Când s-au întors acasă, tatăl lui Madeline a venit la ea în cameră și i-a spus că poate să vorbească deschis cu el despre problemele ei. I-a zis că e slabă ca o scândură și că trebuie să mănânce mai mult. La plecare, a rămas o clipă în prag, șovăind, și apoi i-a zis că ar trebui să petreacă mai mult timp cu bunica.

— Cred că-și închipuia că am probleme și știa că mama nu poate să mă ajute.

Am întrebat-o dacă tatăl ei bănuia că scena de la restaurant fusese o înscenare. Madeline a clătinat din cap.

— Nici vorbă. De obicei îi acorda mamei prezumția de nevinovăție. Ca să nu mai spun că-i era frică de ea. Mama nu juca după regulile obișnuite. Tata se pricepe la afaceri. A dublat averea familiei. Dar are un cod al onoarei. Mama nu

are. Ea ar fi în stare să te sufoce cu perna în somn, iar tata știa asta foarte bine.

Am întrebat-o de ce nu divorțase Duncan de mama ei.

— Nimeni din familia Arlington n-a divorțat vreodată. Tata zicea că pur și simplu nu se face asta în familia lui.

Am reținut detaliul, convinsă că se ascund mai multe aici.

După incidentul cu șervetul, Madeline a început să petreacă o zi pe săptămână la bunica din partea tatălui, care colecționa antichități și pe care Madeline o adora.

— Lăsase instrucțiuni în testament ca la moartea ei să se scoată la licitație atâtea antichități câte e nevoie pentru a finanța construirea unei noi aripi de spital.

— Cum era bunica ta?

— Protocolară. Dar blândă și bună și probabil că mi-a salvat viața. De la ea am învățat tot ce știu.

Pe urmă am întrebat-o ce părere avea bunica despre Charlotte.

— Era mereu politicoasă cu mama. Dar sesizezi disprețul prin osmoză. Deferența impenetrabilă e o specialitate WASP.

La următoarea ședință, am observat că lui Madeline îi devenea din ce în ce mai greu să vorbească despre copilăria ei. Refuza să plângă, doar își tampona ochii, pretinzând că nu vrea să-i curgă machiajul „până-n Brooklyn". Pe gât îi apăruseră niște pete mari și roșii. Mi-am dat seama că avea nevoie de ceva de care să se agațe, așa că am întrebat-o dacă Charlotte făcuse vreodată ceva bun pentru ea. S-a gândit îndelung la întrebarea mea și, într-un târziu, a spus că, din cauză că mama n-a plăcut-o niciodată, a fost foarte dură cu ea. (Mă întrebam când o să ajungem și la partea bună.) Madeline își aranja așternutul și-și făcea curat în cameră în fiecare zi, iar Charlotte îi făcea observație dacă nu era totul perfect.

— Trebuia să-mi înşir păpuşile după mărime şi dacă un iepuraş nu era în poziţia care trebuie, mama zicea: „Ăla ce-are? Arată de parcă stă să se repeadă la tine." Aşa că, atunci când am intrat la şcoală, temele mele erau întotdeauna ireproşabile, pentru că mă aşteptam ca profesorii să fie la fel de chiţibuşari ca mama. Pur şi simplu era mai uşor să fac totul bine din prima.

Madeline a rămas tăcută câteva clipe.

— Nu aveam voie să fiu leneşă. Aşa că pot să zic că de la mama am învăţat o bună etică a muncii.

Părinţii care le insuflă copiilor o atitudine responsabilă faţă de muncă cu siguranţă le fac un bine, dar aici era vorba despre altceva. Perfecţionismul nemilos al lui Charlotte nu a cultivat la Madeline o atitudine sănătoasă faţă de muncă, ci a încurajat un comportament de tip *workaholic*. Iar asta e tot o compulsie – munceşti pentru că te cuprinde anxietatea dacă n-o faci. Unii psihologi o văd ca pe o dependenţă, iar cultura contemporană cu siguranţă a prezentat-o ca pe o mare virtute. Nu e neobişnuit să auzi oameni zicând cu mândrie că muncesc de dimineaţa până seara. Dacă înlocuieşti cuvântul „muncă" din această propoziţie cu o altă adicţie – „beau de dimineaţa până seara", de exemplu –, deodată nu mai sună aşa de virtuos.

Angajaţii îmi ziseseră deja ce ambiţioasă era Madeline şi ce ritm infernal impunea la muncă, dar nu am deschis subiectul la momentul respectiv pur şi simplu pentru că Madeline nu inclusese acest aspect în lista ei de simptome. La urma urmei, arta terapiei rezidă tocmai în recunoaşterea momentului oportun când pacientul e gata să se confrunte cu patologia sa (un sfat de care nu am ţinut cont în a doua parte a terapiei mele cu Madeline).

Mă îndoiam că Madeline ar fi putut să aibă atâta succes în afaceri fără s-o fi încurajat nimeni niciodată. Tatăl o mai sprijinea din când în când, dar nu reuşise s-o apere de

ghearele mamei și o abandonase emoțional din nou, când Karen îi interzisese lui Madeline să mai calce în propria casă.

În căutarea influențelor pozitive, bunica lui Madeline părea cel mai probabil candidat. (Pe bunicul îl pomenea doar rareori, numai ca să spună că era tăcut și blând și că urmărea mereu cotațiile de la bursă.) Bunica, cea care administra averea familiei, o scotea în oraș o dată pe săptămână, să ia prânzul împreună și să caute antichități. În zilele acelea, își făceau un plan și bifau lucruri din el pe măsură ce le realizau. Câteodată se duceau în alt oraș în căutare de antichități, și așa a aflat Madeline că bunica era un negociator foarte priceput. Se duceau împreună la New York și explorau lumea artei. Pe drum, bunica o ducea pe Madeline la cumpărături de haine; o ducea la teatrul de marionete și la piese de teatru pe Broadway și o lăsa să-și cumpere ce dulciuri voia.

Pe Madeline o uimea faptul că la bunica avea voie să mănânce oricât voia. Odată, la cabana lor de pe insulă, căreia îi ziceau „fortăreața", a făcut cu bunica fursecuri cu ciocolată, iar Madeline a mâncat trei unul după altul.

— Mă așteptam să-mi spună că sunt un monstru și o purcică, dar ea n-a zis decât: „Ia-o mai încet, draga mea. Poți să mănânci câte vrei tu." Eu credeam că trebuie să le bag pe toate în gură înainte să mi le ia cineva.

— Mama ta trecea pe la fortăreață?

— Niciodată. Nu-i plăcea deloc de bunicii mei. Cu ei nu putea să dea frâu liber răutății. Zicea că ea s-a născut în America și că e suficient că a trebuit să vină în sălbăticia Canadei, așa că nu avea de gând să se ducă să stea pe o insulă cu trei puritani, un copil răzgâiat și o armată de țânțari.

— De ce zicea de tatăl și de bunicii tăi că sunt puritani?

— A, păi ea avea un grup de prieteni care...

Madeline a oftat și s-a întrerupt, încurcată. La îndemnul meu, a continuat:

— Care erau cam *ușuratici*, în lipsa unui cuvânt mai bun. Femeile fumau, beau și dădeau mulți bani ca să arate

bine. Își făceau liftinguri faciale în Statele Unite pe vremea când Cher nici măcar nu se născuse. Se îmbătau la club și făceau schimb de soți. Unul dintre soți a fost dat afară din barou pentru că a cheltuit banii pe care trebuia să-i administreze pentru alții. Unii dintre ei erau divorțați. Cel mai bun prieten al mamei era un tip gay care era designerul ei de interior. Mereu se duceau împreună la cumpărături, iar odată au trebuit să se ducă – fii atentă – „într-o excursie de urgență la Roma" ca să cumpere nu știu ce comodă. Într-o zi m-am întors mai devreme de la școală și am găsit-o pe mama în poala lui, cu picioarele depărtate. De-abia atunci mi-am dat seama că nu era gay.

— Ce acoperire bună.

— Știu, și asta era acum treizeci de ani. Nimeni nu i-a reproșat vreodată că n-ar fi inventivă.

— Cum a gestionat situația?

— L-a gonit imediat de-acolo pe amantul ei, după care mi-a zis că sunt o „băgăcioasă nenorocită" și că...

Madeline și-a plecat privirea, nemaiputând continua. Ochii i s-au umplu de lacrimi pentru a doua oară.

— Ce-ar putea să fie atât de rău încât să-ți provoace atâta durere?

— O, e foarte rău. M-a amenințat c-o să-i spună tatei că mi-am dat chiloții jos și am jucat jocuri sexuale cu Pasqual, grădinarul, și că eu îl provocasem. Apoi a ieșit în curte și l-a concediat pe loc, scriindu-i ceva, probabil un cec baban.

Madeline ținea de fapt foarte mult la Pasqual.

— Câteodată se juca de-a v-ați ascunselea cu mine sau mă arunca în piscină ori de pe trambulină. Uneori, îmi dădea dulciuri pe furiș din buzunarul lui. Dar după episodul ăsta am început să cred că făcusem ceva murdar și dezgustător cu el.

Când Madeline, îndurerată, a protestat, mama a zis: „Bună treabă, monstru mic ce ești! Tocmai l-am concediat

pe Pasqual din cauza ta." După care a adăugat, ridicând vocea: „Așa-i trebuie dacă ne-a dat potaia aia."

Cățeaua lui Pasqual fătase și, când grădinarul adusese un cățeluș ca să i-l arate lui Madeline, Duncan îi zisese fiicei sale că poate să-l păstreze. Lăsând o clipă garda jos și zâmbind cum nu o mai văzusem până atunci, Madeline mi-a zis că aceea fusese cea mai frumoasă zi din viața ei. Câinele fusese numit Fred, după Fred Astaire, pentru că mama lui Madeline îl punea să danseze în fiecare seară pentru mâncare. Se pare că dansa așa de bine, că veneau și vecinii să-l vadă. I-am sugerat lui Madeline că mama îi făcuse lui Fred același lucru pe care i-l făcuse ei.

— Așa e. Nimeni nu primea nicio masă gratuită.

Pe urmă s-a luminat la față și a zis:

— Nu-mi venea să cred că poate cineva să mă iubească.

A povestit ce fericit era Fred când venea ea de la școală. Noaptea dormea în patul ei.

— Cred sincer că trupul lui cald m-a salvat. Odată, când mama a ridicat palma să mă lovească, cum mai făcea uneori, Fred a mârâit la ea.

Madeline a început să suspine, sprijinindu-se cu fruntea de blatul de marmură al mesei la care stătea.

— De ce-ți provoacă atâta durere amintirea asta?

— Fiindcă e singura persoană care m-a apărat vreodată.

(Întotdeauna se referea la Fred ca la o persoană.)

— Și tatăl tău?

— Îmi lua partea, dar dacă mama făcea scandal, nu o înfrunta. Odată, când au apucat-o pandaliile rău de tot, m-am dus la subsol să mă ascund în magazia de scule și să mănânc un baton de ciocolată pe care-l adusesem de la școală. L-am găsit pe tata acolo, mâncând o conservă de spaghete. M-am așezat lângă el și am mâncat în tăcere.

— Și ea a rămas la etaj și a făcut ce-a vrut?

— Eram îngroziți.

— De ce îi era tatălui tău așa de frică de ea?

Mai pusesem întrebarea asta, dar tot nu înțelegeam.

— Părinții lui îl trataseră cu cruzime?

— Deloc. Țineau foarte mult la etichetă și impuneau o disciplină strictă a muncii, dar erau și iubitori, și foarte darnici cu timpul lor. Bunica petrecea ore în șir învățându-mă despre arta statuară încă de când eram foarte mică. Mă plimba peste tot prin lume și ne simțeam minunat împreună. Puteam să recunosc un vas Ming fals de la treisprezece ani, fără exagerare.

La următoarea ședință, Madeline îmi pregătise un cadou mare de Crăciun, frumos împachetat. Când i-am spus că, din motive deontologice, terapeuții nu pot primi daruri de la pacienți, nu a obiectat. Cred că acel cadou uriaș era un test și că Madeline a fost ușurată când l-am refuzat. Mi-am propus să țin minte acest episod, ca să-l aduc în discuție mai târziu, când aveam să abordăm conceptul de încredere.

Când am întrebat-o ce planuri are de sărbători, mi-a zis că o să le petreacă singură acasă. Gândindu-mă cum avea să stea singură în apartamentul ei newyorkez, i-am spus că îmi închipui ce greu trebuie să-i fie, mai ales în perioada sărbătorilor, să nu aibă voie în casa părintească.

Madeline crezuse că mama era unică, așa că fusese surprinsă când tatăl se cuplase cu Karen.

— E la fel de țăcănită ca mama, dar fără tenacitatea, tinerețea și frumusețea ei. Karen n-a putut să se desfășoare prea mult, nu i-a mers. Mai ales că n-avea o familie bogată care să arunce cu bani în stânga și-n dreapta ca s-o scoată din belele.

Când Karen se apucase să distrugă antichitățile, menajera, care lucra de multă vreme pentru familia Arlington, o sunase pe Madeline, care, la rândul ei, sunase la poliție și apoi luase avionul până în Toronto. Când a ajuns

Madeline, polițiștii așteptau deja în sufragerie, răsfoind niște reviste; menajera le făcuse o cafea. De îndată ce Karen a dat ochii cu Madeline, i-a zis Charlotte – fie era beată, fie avea un episod psihotic. Avea antecedente pentru amândouă. Menajera i-a spus lui Madeline că noua stăpână a casei îl chinuia pe Duncan așa de rău, că ajungea uneori să se încuie în baie în timp ce ea izbea în ușă cu oale și tigăi. Femeia le-a arătat polițiștilor urmele lăsate în lemnul ușii. Duncan nu fusese de găsit în timpul acestei ultime ieșiri violente a lui Karen, dar Madeline știa unde să-l caute.

— Se refugiase din nou la subsol, pe o băncuță de lemn, cu o supă la conservă în mâini.

Când Madeline l-a luat la rost, Duncan a zis că până la urmă Karen avea să se calmeze și că incidentul avea să fie dat uitării.

— Pe scurt, polițiștii au plecat fără să facă nimic. În esență, tata i-a luat partea lui Karen și de atunci n-am mai avut voie să trec pragul casei.

De-a lungul anilor, când am mai întrebat-o despre comportamentul lui Duncan, Madeline mi-a zis că tatăl părea să aibă impresia că există o complicitate între ei doi.

— Karen e instabilă, pe când eu sunt puternică, așa zicea tata, și de aici trăgea concluzia că noi doi, eu și cu el, trebuie să facem sacrificii. Era același discurs de tipul *noblesse oblige* pe care mi-l ținea și când o lua mama razna. De fapt, nu, nu e adevărat. În cazul mamei, recunoștea că e periculoasă și că e capabilă de mult rău.

Duncan îi spunea și că ei doi sunt adevărații Arlingtoni și că Charlotte era doar o intrusă proastă.

— E adevărat, nu era prea deșteaptă, dar era nemiloasă și unsă cu toate alifiile și l-a păcălit pe tata toată viața.

Cât a durat terapia, nu am reușit să aflu de ce impunătorul Duncan era așa de temut în profesia lui și totuși se lăsa castrat emoțional, mai întâi de Charlotte și apoi de Karen. Își petrecuse viața în ghearele a două femei neiubitoare.

Nu-i plăcea să-i interzică fiicei sale să intre în casă, dar se supunea pretenţiilor unei femei de la care nu primea nimic în schimb. Madeline spusese că părinţii lui Duncan, deşi aveau un comportament formal şi reţinut, nu erau lipsiţi de blândeţe. Singura explicaţie pe care o găseam era că uneori se întâmplă ca bunicii iubitori şi blânzi să nu fi fost nici pe departe la fel ca părinţi. Oamenii adeseori devin mai blânzi la bătrâneţe.

Cât despre Duncan, el părea obsedat din punct de vedere emoţional de bani: mai întâi să-i obţină şi apoi să-i întrebuinţeze ca pe o formă de putere. Deşi afabil, îmi amintea din păcate de personajul Scrooge al lui Dickens sau de Silas Marner al lui George Eliot. Nu o iubea cu adevărat decât pe fiica lui, dar, pentru că nu se putea apăra, nu-şi putea nici îndeplini sarcina de a o apăra pe ea.

Ajunseserăm la capătul primului nostru an de terapie. Iată ce se alesese de intenţia mea de a nu face decât şase şedinţe! Când cineva trece printr-o traumă atât de profundă ca Madeline, nu începe să se vindece decât după ce şi-a vărsat toată durerea. Rolul meu deocamdată era unul de martor; îi dădeam asigurări că era o cruzime să i se spună „monstru" în fiecare dimineaţă şi că asta nu avea nicio legătură cu ea. Scopul meu era s-o ajut să treacă peste consecinţele unei copilării atât de dureroase.

3

FRICA DE ZBOR

Voiam să aflu ce stătea la baza fricii lui Madeline de zbor. Din moment ce nu avusese dintotdeauna această fobie, trebuia să descoperim ce îi provocase debutul recent şi ce-ar putea s-o înlăture.

Asistenta lui Madeline, Vienna, părea să fie pe aceeaşi lungime de undă cu mine. M-a luat deoparte într-o zi şi mi-a dezvăluit că şi contabilii ţineau mult ca Madeline să facă terapie cu mine, fiindcă firma de-abia se mai ţinea la suprafaţă: Madeline nu lăsa niciun angajat să zboare cu avionul, nici măcar când aveau livrări de făcut – iar mărfurile cele mai scumpe nu puteau fi expediate neînsoţite.

– Îmi pare rău că-mi depăşesc atribuţiile, a zis Vienna în chip de încheiere, dar nu mai e mult şi clienţii o să înceapă să se revolte. Sunt soţii de bogătaşi cu nasul pe sus şi muzeologi cusurgii care vor totul ieri, dacă înţelegi ce vreau să spun.

Chiar în clipa aceea, Madeline a intrat vijelios în cameră şi a strigat:

– Vienna, ce *cauţi* aici? Doar nu vrei ca doamna doctor Gildiner să creadă că suntem cu toţii duşi cu pluta! Mai întâi tata şi acum tu? Doamne sfinte, pleacă de aici!

Vienna şi-a dat părul pe spate cu un gest nonşalant, a zâmbit şi apoi şi-a luat la revedere.

Madeline m-a întrebat ce voia asistenta ei să discute cu mine.

— Își face griji pentru tine și companie. Îi e teamă că obsesia ta pentru accidente aviatice are un impact negativ asupra firmei. Ai început să mergi la doctorul Goldblatt?

Doctorul Goldblatt era specialistul în TOC.

Fusese, iar el îi dăduse un catastif în care să-și noteze temerile timp de șase săptămâni.

— Dar nu-mi dau seama dacă teama că un avion s-ar putea prăbuși e o obsesie sau doar o frică indusă de nevroză, a mărturisit Madeline. Știi, doamnă doctor Gildiner, când totul merge bine, începe să mi se facă teamă că destinul sau cineva ar putea dezvălui că de fapt sunt un...

A avut o ezitare.

— Ce cuvânt ți-a venit în minte? am întrebat-o eu.

Madeline a clipit cu un aer surprins și s-a lăsat pe spătarul scaunului, ca străfulgerată.

— Monstru.

— Așa cum îți zicea mama ta.

A încuviințat din cap.

— Deci ai impresia că nu meriți să-ți meargă bine. În sinea ta crezi că ești un monstru și că meriți ca avionul cu antichitățile tale și cei mai buni angajați ai tăi să se prăbușească.

Lui Madeline i-a luat o clipă să-și revină din uimire.

— Da. Întreaga afacere e construită de un monstru impostor.

A meditat o vreme în tăcere la ceea ce-i livrase subconștientul.

— Știi, în liceu, când eram reprezentanta școlii și mentor pentru elevii mai mici, toată lumea credea că am o mamă perfectă. Celelalte mame ziceau: „Charlotte, ce fată serioasă e Madeline și ce muncitoare e! Cum ai reușit?" Iar mama zâmbea și spunea: „Ei, am avut noroc, atâta tot."

— Mama ta avea obsesii?

— O, da, şi pătimeam cu toţii de pe urma lor, a spus Madeline cu multă convingere, descriindu-mi cum îşi smulgea mama ei sprâncenele. Mai întâi le pensa până nu mai rămânea nimic şi apoi, dacă era într-una dintre fazele ei deosebit de isterice, smulgea părul din rădăcină şi scormonea pielea de sub sprâncene cu penseta până-i dădea sângele.

Pe urmă, Charlotte trebuia să poarte ochelari de soare săptămâni de-a rândul ca să-şi ascundă rănile.

— Când tata îi zicea să se oprească, mama răspundea că o făcea din cauza mea, a monstrului, şi din cauza lui, a prietenilor şi a neamurilor lui strânse la pungă. „Ai auzit vreodată expresia «îmi vine să-mi smulg părul din cap»?", răcnea ea. „Ei bine, aici m-aţi adus voi doi. V-aţi aliat împotriva mea, cu tot cu părinţii tăi demodaţi şi plini de prejudecăţi."

I-am explicat lui Madeline că mama ei avea o tulburare numită tricotilomanie, adică impulsul incontrolabil de a-şi smulge (şi, în unele cazuri, de a-şi mânca) părul. Duce la pierderi vizibile de păr, stres şi dificultăţi de integrare socială şi de îndeplinire a sarcinilor uzuale. E o afecţiune care vizează capacitatea de controlare a impulsurilor şi e adeseori cronică şi greu de tratat.

În timp ce vorbeam, m-am uitat la sprâncenele lui Madeline sau, mai bine zis, la lipsa lor. La prima noastră întâlnire, mă izbiseră liniile trasate în locul lor într-un arc straniu şi bănuiam că şi ea suferă de aceeaşi afecţiune. Am aşteptat să spună ea ceva.

Într-un târziu, după o lungă tăcere terapeutică, Madeline a zis:

— Ce?

— Şi sprâncenele *tale*? m-am încumetat eu s-o întreb.

— Eu nu am problema asta. Eu mi le pensez şi oricum le am subţiri de la natură, dar nu le smulg cum făcea mama,

lăsând coji de piele în locul lor. La mine e vorba despre o alegere stilistică.

Nu am făcut niciun comentariu. Din câte bănuiam, era prima dată când Madeline ocolea adevărul în şedinţele noastre de terapie. Era straniu: cât am lucrat împreună, nu a recunoscut niciodată că suferă de tricotilomanie. Într-un articol despre ea dintr-o revistă, autorul remarcase „machiajul ei stil păpuşă Kewpie", aşa că mi-am dat seama că nu mi se părea mie. Şi totuşi, Madeline nega.

În practica mea, am ajuns la concluzia că e imposibil de prezis de ce unii oameni sunt dispuşi să recunoască şi să exploreze un gest profund antisocial şi necivilizat, dar refuză să admită că au comis o transgresiune socială relativ minoră.

Ajunsesem într-un moment de răscruce în terapia cu Madeline şi trebuia să cântăresc lucrurile cu atenţie. Ştiam că Madeline mă pusese la încercare când încercase să-mi ofere un cadou scump de Crăciun şi, refuzând să-l primesc, câştigasem un strop de încredere din partea ei. Mai târziu, când am vorbit despre asta, Madeline mi-a povestit cum un consilier de cuplu la care mersese într-o vreme îi ceruse să-i evalueze gratis nişte piese de anticariat pe care le moştenise. Iar Duncan, tatăl lui Madeline, mi-a mărturisit că a fost surprins că nu l-am întrebat niciodată, cât am făcut terapie cu el, despre evoluţia acţiunilor la bursă; psihiatrul de dinaintea mea îşi începea fiecare şedinţă cu întrebări despre bursă. Am avut adeseori ocazia să constat că persoanele care au fost „folosite" într-un fel sau altul în copilărie îşi găsesc în mod inconştient terapeuţi care le aplică acelaşi tratament.

Şi totuşi, încrederea nu-ţi deschide imediat toate uşile. Cu alte cuvinte, nu are sens să mergi până în pânzele albe ca să-ţi faci clientul să admită un adevăr. Chiar dacă până la urmă clientul recunoaşte că suferă de nevroza pe care ţi-ai propus s-o scoţi la lumină, e doar o victorie à la Pirus. Adevăratele revelaţii au loc doar când terapeutul se dă deoparte, ca pacientul să ajungă singur la nişte adevăruri psihologice. Dacă Madeline avea aşa de mare nevoie să se distanţeze

de mama ei, încât nu putea să admită că suferă de aceeași afecțiune, atunci nu aveam de gând să insist. M-am hotărât să închid subiectul, în speranța că o să pot reveni asupra lui cu altă ocazie. La urma urmei, știam deja de multă vreme că practica terapeutică nu se poate plia pe niște precepte rigide. Tot ce conta, în ultimă instanță, era ca Madeline să știe că nu mă gândesc decât la interesele ei și că poate să mă lase s-o ajut să-și înfrunte demonii.

Mi se părea că de fiecare dată când păşeam în biroul din Manhattan pentru şedinţele de terapie, se smulgea câte un personaj din mulţimea forfotitoare a angajaţilor şi venea să mă abordeze. Odată, un bărbat spilcuit, îmbrăcat într-un costum marca Ermenegildo Zegna a venit la mine, oprindu-se la o distanţă stânjenitor de mică, şi mi-a şoptit conspirativ, cu un pronunţat accent est-european:

— Normal că-i dusă cu capul. Lucrează şapte zile din şapte şi nu pleacă de aici decât la douăsprezece noaptea. Şi pe noi ne hăituieşte. Ne vine să ne dăm demisia.

— Şi de ce n-o faceţi?

Luat prin surprindere de întrebarea mea, omul a rămas blocat o clipă.

— Pune mai multă presiune pe ea decât pe noi. În plus, ne plăteşte de două ori mai bine decât ne-ar plăti oricine altcineva. Îmi face viaţa un iad, dar îi sunt loial. Sper că ştiţi că e obsedată de muncă.

Şi cu asta, s-a retras repejor cu spatele, ca racul, făcându-se nevăzut pe o uşă lăturalnică în clipa în care s-au auzit tocurile lui Madeline pe scară.

— Ce tot îndruga Zoltan? m-a întrebat ea. Mereu are ceva de comentat.

— Ai atâţia angajaţi dificili, de ce nu renunţi la ei?

— Trebuie să recunosc că sunt plini de pretenţii. Îţi vine să crezi că tocmai a trebuit să cumpăr un purificator de aer pentru Bartal? Cei mai mulţi dintre evaluatorii şi

cumpărătorii mei sunt maghiari. Sunt nevrotici cu toții – e o trăsătură națională –, dar sunt deștepți și la fel de perfecționiști ca mine. Pot să studieze o statuie zile în șir. Îi uită Dumnezeu făcând datare cu carbon. Când ai marfă de lux, îți trebuie angajați obsesivi. Dacă ai fie și un singur fals, asta poate să-ți distrugă reputația pentru totdeauna.

— Sunt toți ca Zoltan?

— Mai rău. El măcar muncește din greu. Ia mereu pastile de stomac pentru că „îl apucă tremuriciul", după cum zice el, dar nu se dă bătut. Să-l vezi, în schimb, pe Ulrich, austriacul, specialist de renume mondial în mobilier Biedermeier. Umblă cu sticluța cu săruri la el, dispare din senin cel puțin o zi pe săptămână, naiba știe unde, și vine să lucreze duminica fiindcă spune că are nevoie de liniște. Nu știu unde am greșit.

Am râs amândouă, pentru că firma ei era plină de tot felul de isterici. Până și femeia de serviciu exclamase odată „Slavă Domnului, a venit doamna doctor Gildiner!" și pe urmă îmi cumpărase o pască cu o felicitare pe care scrisese că a dat acatiste pentru mine și Madeline.

Când se întâmpla să ofer servicii de psihoterapie pentru companii din domeniul industrial, aveam adeseori ocazia să constat că, dacă un patron avea părinți narcisiști și pretențioși, tindea în mod inconștient să angajeze oameni cu același tip de personalitate. Și apoi se dădea de ceasul morții să le îndeplinească pretențiile, deși el era patronul. O companie e, într-un fel, tot o familie, iar cultura organizațională poate să recreeze dinamica familială.

Odată, Madeline a întârziat o jumătate de oră la ședința noastră și m-a întrebat dacă am văzut ziarele.

— Fostul meu soț s-a recăsătorit weekendul trecut.

Era prima dată când îl pomenea pe Joey, fostul ei soț, în afară de etapa din primele săptămâni de terapie, când îi alcătuisem istoricul de familie. Joey era un italian catolic

ai cărui părinți sosiseră în țară ca imigranți și dețineau o brutărie. Madeline mi-a zis că se căsătorise cu el pentru că Joey nu făcea parte din pătura privilegiată și înstărită a Torontoului, în care crescuse ea. Crezuse că Joey ar putea s-o facă să se simtă „mai reală".

Fostul ei soț era mereu binedispus și arăta interes față de afacere. Era și chipeș, carismatic, fost jucător de fotbal și, mai presus de orice, nu era nevrotic. Duncan îl adora; amândurora le plăceau avioanele, mașinile, bărcile și pescuitul. Și ori de câte ori Madeline se frământa pentru câte ceva, Joey zicea: „Nu-și face griji, iubito. Totul o să fie bine."

Se pricepea să intuiască evoluția tendințelor globale în afaceri. După căsătorie, Joey l-a rugat pe Duncan să-l împrumute ca să cumpere drepturile de distribuție ale unei companii care avea să devină în scurt timp una dintre cele mai mari din lume în domeniul ei de activitate. Fusese, după cum a zis Madeline, „o decizie foarte inspirată, ca de afacerist uns cu toate alifiile". Joey îi înapoiase banii lui Duncan în mai puțin de cinci ani.

— Tot așa ai descris-o și pe mama ta – „unsă cu toate alifiile".

Madeline a părut șocată de comparația mea.

— Mi se părea că mă căsătoresc cu cineva care nu se lăsa păcălit de ea. Sinceră să fiu, antipatia lui față de mama a fost principalul lucru care m-a atras la el. Joey o ura cu adevărat. Când l-am cunoscut eu, mama locuia în Palm Beach și venea doar la sărbători sau ca să ceară bani.

— Nu mai era nimeni care să nu se lase păcălit de ea?

Lui Madeline i s-au împăienjenit ochii de lacrimi. În ciuda cruzimilor pe care mi le povestise la ședințele noastre, rareori plângea, așa că îmi era clar că urma să-mi povestească un episod dureros. Mi-a zis că trebuie să-mi vorbească mai întâi despre primul ei iubit, Barry, care locuia pe strada lor și făcea parte din aceeași clasă socială. Mergeau amândoi la școli private și făceau parte din același club.

Fuseseră împreună timp de patru ani, din clasa a noua până în a treisprezecea – o relație lungă pentru niște adolescenți. Madeline ținea și la familia numeroasă și fericită a lui Barry, care avea patru frați. Mama lor gătea și întindea mese mari; adeseori dădeau petreceri în familie la cabana lor. Mama băieților se purta frumos cu Madeline și cele două făceau împreună niște deserturi uluitoare, alegând întotdeauna ce știa mama lui Barry că îi place lui Madeline. A descris-o pe mama lui Barry ca pe o femeie caldă și echilibrată, care nu se sinchisea dacă e sau nu machiată perfect.

— Băieții glumeau cu ea, luând-o pe sus și rotind-o prin aer. Ea zicea: „Băieți! Băieți! Băieți!" Pentru mine, viața lor de familie era un paradis. Mama lor nu flirta niciodată și nici nu purta ținute provocatoare și tocuri cui prin casă.

— Să flirteze? Ce mamă flirtează? am întrebat eu.

Venise rândul meu să mă mir.

Barry o găsea frumoasă pe mama lui Madeline. Charlotte umbla prin casă în pantofi cu toc și costum de baie, cu o țigară în gură.

— Nu am făcut niciodată sex cu Barry, a zis Madeline. Nu voiam să fiu ca mama. Îi spunea chestii de genul: „Ce planuri aveți pentru diseară tu și domnișoara mironosiță? De ce să vă faceți temele? Nu mai bine vă duceți să dansați tango?", și pe urmă dansa tango în fața lui.

Tatăl lui Madeline o văzuse o dată flirtând cu Barry și îi zisese să se potolească, fiindcă o femeie de patruzeci de ani nu prezintă niciun interes pentru un băiat de șaisprezece ani. Răspunsul lui Charlotte îi dăduse fiori lui Madeline: „A, da? Ai fi surprins", zisese ea.

Odată, pe când era în vizită la cabana lui Barry, toată lumea bea pe malul lacului. Madeline nu consuma alcool, pentru că nu voia să se poarte ca mama ei. Barry, care nu era obișnuit cu băutura, s-a îmbătat și a început să plângă, cerându-și iertare și zicând că dacă ar putea să dea timpul înapoi, cu siguranță n-ar mai face așa ceva. Madeline a înțeles

imediat că Barry se referea la faptul că se culcase cu mama ei. Charlotte îl sedusese și aventura lor durase aproape o lună. Madeline fusese trădată de mama și de primul ei iubit. Atât Barry, cât și Madeline, care se iubeau, au încercat să treacă peste asta, dar trădarea s-a dovedit prea dureroasă și așa s-a încheiat povestea cu Barry.

Basmul *Albă-ca-Zăpada* surprinde spiritul acerb de competiție care se deșteaptă în inima mamei când fiica ei ajunge la vârsta nubilă, se dovedește a fi foarte frumoasă și mai are și atuul tinereții. (În basmul original, e vorba despre o mamă, nu despre una vitregă. Nu degeaba pe autori îi cheamă Frații Grimm.) După cum zice Bruno Bettelheim în cartea sa, *The Uses of Enchantment*, narcisismul mamei e anunțat încă de la începutul poveștii, prin felul în care așteaptă ca oglinda să-i confirme în mod repetat frumusețea, cu mult timp înainte ca frumusețea Albei-ca-Zăpada s-o întreacă pe a ei. Nicio poveste nu surprinde mai bine ce vulnerabilă se poate simți o adolescentă care are de-a face cu o mamă narcisistă și competitivă. Iar Madeline n-avea în preajma ei niciun pitic prietenos.

Repercusiunile indiscrețiilor sexuale ale lui Charlotte și-au găsit supapa cam o lună după despărțire, într-o seară când Madeline și părinții ei luau cina la club. Duncan a întrebat de ce nu-l mai vedea pe Barry în ultima vreme; Madeline s-a mulțumit să spună că se despărțiseră.

— Mama pur și simplu stătea acolo și bea mai departe. Nu știu ce mi-a venit de-am zis ce-am zis după aceea, dar sincer, eram zdrobită de durere. Nu-l pierdusem doar pe Barry; pierdusem și întreaga lui familie. Învățasem de la un maestru, așa că am zis cu același ton insinuant pe care-l folosea mama adesea: „Ar fi fost prea ciudat să mă mai viziteze după ce s-a întâmplat. O fi mare casa noastră, dar nicio casă nu e chiar atât de încăpătoare ca să adăpostească *așa ceva*." Mama n-a făcut decât să râdă și să clatine din cap, de parcă aș fi fost țicnită. Tata ne cunoștea pe amândouă suficient de bine ca să-și dea seama că e adevărat.

Duncan a clătinat din cap, s-a ridicat de la masă și s-a dus la bar să fumeze un trabuc.

A doua zi dimineață, Charlotte nu i-a adresat niciun cuvânt. Când Madeline s-a întors de la școală și a văzut că nu vine Fred s-o întâmpine, a avut o presimțire sumbră.

— Mama era în bucătărie și a zis: „L-am dus azi pe Fred la tuns. Veterinarul a zis că avea o grămadă de tumori canceroase și a trebuit să-l eutanasieze. Îmi pare foarte rău." Fusese prima dată când o înfruntasem, iar ea îl omorâse pe Fred.

— Nici nu-i de mirare că ție și tatălui tău vă era așa de frică de ea.

(Incidentul îmi amintise de Art, care omorâse pisica familiei fiindcă Alana îndrăznise să-și afirme propriile nevoi.)

— Tatei nu-i păsa de povestea cu Barry, cum nu punea la suflet cam nimic din ce făcea ea, dar pentru treaba cu Fred n-a iertat-o niciodată. Nici eu.

(Când citisem însemnările psihiatrului care-l consultase pe Duncan înaintea mea, văzusem că și doctorul considerase că cea mai mare tristețe a lui Duncan era pierderea câinelui.)

— Înțeleg acum de ce era așa de important pentru tine să-ți găsești un soț care să nu pice în plasa farmecelor mamei tale.

Prin căsătoria cu Madeline și felul în care folosise banii lui Duncan ca să pună bazele unei francize canadiene de mare succes, Joey practic devenise milionar peste noapte. Potrivit lui Madeline, a căpătat pe urmă niște obiceiuri îngrozitoare de *nouveau riche* și voia tot felul de lucruri de un prost gust stânjenitor. Spre sfârșitul primului lor an de căsnicie, se plângea că Madeline muncește prea mult. Avea dreptate. Dar, după ce obținuse banii și-și dezvoltase afacerea, Joey lăsase magazinele pe seama unor manageri. Se trezea abia la prânz. Nu avea respectul pentru muncă

pe care-l împărtășeau Madeline și tatăl ei. În plus, era un partener sexual lamentabil.

— I-ai mărturisit frustrările tale sexuale?

— De multe ori. „*Eu* unul *sunt* fericit" – așa-mi răspundea. Când îi spuneam că trebuie să facem terapie de cuplu, îmi zicea să-mi mut gândul. Și, în chip de consolare: „Draga mea, nu ți-am promis c-o să fie totul numai lapte și miere."

Diferențele dintre ei deveneau tot mai des un prilej de conflict. Joey voia să dea banii pe avioane, mașini de curse și iahturi imense, care pe Madeline n-o interesau câtuși de puțin. Refuza să meargă cu ea în Europa, în vreo călătorie care ei i-ar fi făcut plăcere; el voia să se ducă la Grand Prix. Dacă lui Madeline nu-i plăcea, n-avea decât să stea acasă. Lui Joey nu-i păsa de fericirea sau de împlinirea ei sexuală. Ce-i spunea de fapt era că acum el era șeful în căsnicia lor și că lui Madeline nu-i rămânea decât să se resemneze. Pentru el, chiar era totul numai lapte și miere. Iar Madeline nu se alegea cu nimic.

La fel era și Charlotte: nu-i păsa decât de sine și de dorințele ei. Și, așa cum făcuse ea, Joey se purta de parcă nevoile lui Madeline l-ar fi agasat și n-avea nici cea mai mică intenție de a se ocupa de vreuna dintre ele. Charlotte îl prinsese în plasă pe Duncan și apoi își petrecuse zilele cheltuindu-i banii; la fel făcuse și Joey cu Madeline.

— Nu-i de mirare că Joey și-a dat seama imediat ce hram poartă mama ta. Recunoștea niște trăsături pe care le avea și el, am comentat eu.

— Și totuși, mi-era teamă să nu mă părăsească, așa că am încercat să rabd.

— De ce ți-era teamă să fii abandonată? Bun, tuturor ne e frică de asta, dar de ce să stai cu un soț rău? Ești bogată, frumoasă și talentată.

— În primul rând, nu cred că sunt așa – mă rog, poate că sunt bogată, dar asta nu se pune. Banii nu m-au făcut niciodată fericită.

— Crezi că inventez trăsăturile astea?

— Nu..., a zis ea, șovăind. Nu chiar. Ca să fiu sinceră, mi-e teamă să nu te fi păcălit și pe tine.

Teama de abandon era un mobil puternic în viața lui Madeline. Din cauza ei, stătuse ani întregi alături de un soț nepotrivit. Tot așa se temea c-ar putea s-o „abandoneze" și unii dintre angajații blazați și neloiali, așa că îi plătea mai mult decât ar fi trebuit și înghițea prea multe din partea lor. Cu cât aflam mai multe despre copilăria ei, cu atât mă convingeam că problemele ei izvorau din lungii ani în care nevoile îi fuseseră trecute cu vederea.

Pe vremea când Madeline făcea parte din echipa de canotaj a liceului, mama nu venea s-o ia aproape niciodată la ora la care trebuia. Rămânea ultima după antrenament, așteptând-o în frig pe mama, care putea să întârzie și o oră.

— Mă suiam în mașină, iar ea zicea: „Vai, dar îmbufnate mai suntem! Nici nu-i de mirare că amân să *te* iau. Cine-ar vrea să fie întâmpinat cu mutra asta?"

Pentru că rămânea mereu ultima, profesorii trimiteau bilete acasă ca să-i înștiințeze pe părinți că nu puteau să stea atât de mult după program, rugându-i să aranjeze lucrurile în așa fel încât să vină cineva s-o ia pe Madeline la ora potrivită. Mama rupea biletele ca să nu le vadă Duncan. „Dăm o căruță de bani la școala asta", zice ea. „N-au decât să aștepte până vin eu. De ce au trimis biletul ăsta acasă? Te-ai dus să te plângi la ei și să le cerșești mila, monstru mic ce ești. Ei poate că nu s-au prins ce hram porți, dar eu da."

Adevărații narcisiști, precum Charlotte, nu cred niciodată că se înșală. Când au reacții deplasate, sunt convinși că nu fac decât să se apere de o provocare diabolică din partea cuiva care-i nedreptățește. Când se simt amenințați, se ambalează și ripostează imediat. Narcisismul poate fi

descris ca un mecanism de apărare care presupune tendința de a reacționa violent la cea mai mică provocare.

La următoarea ședință, explorând în continuare tema abandonului, Madeline mi-a povestit despre excursia de șase săptămâni în care au plecat părinții ei cu bunicii când ea avea doar unsprezece sau doisprezece ani. În loc să-i angajeze o bonă, Charlotte i-a lăsat bani pentru taxiuri și restaurante.

— Dar mi-era prea frică să ies în oraș și stăteam toată ziua cu Fred în brațe. Vila era imensă și mai erau și casa de oaspeți, sera, garajul și cabana de la piscină.

Odată, când Duncan și Charlotte erau încă plecați, Madeline a luat cina acasă la prietena ei, Lorraine, care locuia vizavi, și a pomenit în treacăt că părinții ei sunt plecați în Rusia. Mai târziu, pe când strângea vasele de pe masă, i-a auzit pe părinții lui Lorraine vorbind în bucătărie.

— Am auzit-o pe mama ei rostind cuvintele „neglijență" și „abuz de minori".

Madeline știa că mama lui Lorraine era un om normal și că nu avea obiceiul să inventeze lucruri sau să exagereze. Tatăl lui Lorraine a zis că probabil Duncan nu știe că Madeline e singură, fiindcă altfel n-ar fi permis așa ceva. În cele din urmă, mama lui Lorraine i-a cerut lui Madeline numele și numărul de telefon al menajerei lor. A sunat-o și a aranjat ca fiica mai mare a menajerei, Asunción, care avea nouăsprezece ani, să stea cu Madeline până se întorceau Duncan și Charlotte.

— Cuvintele „abuz de minori" mi-au rămas întipărite în minte, a spus Madeline încetișor. Cred că o ușă micuță s-a deschis pentru mine în ziua aceea.

Într-o noapte din prima săptămână în care fusese lăsată singură, s-a întâmplat să bată vântul foarte puternic. S-a declanșat alarma antiefracție și s-a întrerupt curentul. Madeline era înspăimântată, fiindcă își închipuia că a tăiat

cineva cablurile electrice ca să intre s-o omoare. Îi era frică să sune pe cineva, știind foarte bine că mama s-ar fi înfuriat dacă afla că „se smiorcăise", după cum zicea ea, și „îi întorsese pe alții împotriva ei".

— În camera mea nu mai era nicio lumină în afară de lumina telefonului de pe noptieră, așa că am sunat la 911. Alarma piuia asurzitor. Fred se ascunsese sub pat și tremura din toate încheieturile.

Până la urmă, venise un echipaj de poliție, urmat de o echipă de reparații de la firma responsabilă pentru sistemul de alarmă. S-a dovedit că alarma se declanșase din cauza vântului puternic, care doborâse niște copaci peste liniile de înaltă tensiune.

Echipa de reparații le-a explicat polițiștilor ce se întâmplase. Cei doi ofițeri de poliție au cerut să discute cu părinții, dar Madeline le-a zis că mama și tatăl ei sunt plecați în Rusia pentru șase săptămâni. Când au întrebat-o cine are grijă de ea, Madeline le-a răspuns că stă singură. Polițiștii au avut un schimb de priviri. Speriindu-se și dându-și seama că trebuia să-i ia apărarea lui Charlotte, Madeline a adăugat că vine menajera de două ori pe săptămână și că are pe cine să sune dacă i se face frică.

— Polițiștii n-au zis că nu poți să stai singură?

— Nu. Au ezitat, dar până la urmă au plecat. Mi-au zis să sun un vecin dacă am vreo problemă.

Unul dintre vecini ieșise din casă în halatul de baie, îngrijorat de agitația de la casa familiei Arlington. Polițiștii au discutat cu el. Madeline i-a văzut de la distanță clătinând din cap, ca și cum ar fi fost vorba de ceva rău.

E interesant de observat rolul pe care l-a jucat diferența de clasă în acest caz de neglijare a unui minor. Nu sunt considerați în pericol decât cei din mediile defavorizate *din punct de vedere financiar*. Dacă polițiștii s-ar fi dus într-o mahala și ar fi găsit acolo copii lăsați singuri pentru șase săptămâni, fie ar fi încercat să dea de urma părinților,

fie i-ar fi pus pe copii în sistemul de plasament. Polițiștii care veniseră la vila în care trăia Madeline plecaseră probabil de la premisa că oamenii cu bani au și autoritate morală – că știu ei ce fac dacă își lasă fiica singură. Că doar erau niște adulți „responsabili". Sau poate că se temuseră să dea în vileag un asemenea gest de neglijență din partea unei familii bogate și puternice: Duncan ar fi putut să se răzbune, iar ei nu voiau să-și distrugă cariera. Așa că au lăsat singură, timp de mai bine de o lună, o fată de unsprezece ani și treizeci și patru de kilograme. Incidentul nu a fost adus la cunoștința niciunei instituții responsabile cu protecția copilului, iar polițiștii nu au mai trecut să vadă cum se descurcă Madeline.

Madeline și-a amintit cum fusese, mulți ani mai târziu, să vadă *Home Alone* împreună cu Joey.

— M-a luat cu leșin și a trebuit să ies din sală, a zis ea. Nu-mi venea să cred că publicul râde. Îmi venea să urlu la ei să înceteze.

— Tu o trăiseși pe pielea ta și știai că nu e amuzant.

Fiica menajerei i-a întâmpinat la ușă pe părinții lui Madeline când s-au întors din Rusia și le-a spus despre apelul primit de la mama lui Lorraine, care era îngrijorată. Odată ce adolescenta a fost plătită și a plecat, Duncan a răbufnit de furie, ceea ce nu-i stătea deloc în fire. Crezuse că Charlotte aranjase să vină cineva să aibă grijă de Madeline cât erau ei plecați și a somat-o să-i spună ce fusese în capul ei.

— Au avut o ceartă monstruoasă și mama a zis: „Eu la cincisprezece ani umblam după invitații în Hamptons pentru familia mea. Nu era de ajuns să mă pun *eu* bine cu toată lumea, ci trebuia să obțin o vacanță de vară pentru toată familia." Și pe urmă chiar că a început să urle, era genul de urlet care te cutremură până-n adâncul ființei, pentru că știi c-o să ai de plătit mai târziu: „A pus-o cineva pe prințesa asta să ridice vreun deget? Vai, ce să-ți povestesc, mi-au dat lacrimile! Nu trebuia decât să ia cina la un restaurant. Eu una de-abia aș fi așteptat să-mi chem iubitul în vizită, dar nu

şi ea. Nu, ea a sunat la poliţie şi a plâns pe la toate uşile din Toronto, ca să mă facă să pic prost. Doamne Sfinte, păzeşte-mă de ăştia doi!" Apoi a pornit pe scară cu paşi apăsaţi.

Duncan i-a strigat de jos că e o diferenţă imensă între unsprezece şi cincisprezece ani. În plus, i-a atras atenţia că el nu-şi dorea pentru copilul lui copilăria pe care o avusese Charlotte.

— Mama i-a strigat peste umăr de la etaj: „Dacă nu mai poţi de grijă pentru bebeluşul tău, de ce nu i-ai angajat o bonă? Cuvântul-cheie aici fiind «bebeluş»."

După ce am ascultat această poveste şi multe altele de acelaşi fel, am întrebat-o pe Madeline dacă i se pare că fusese crescută de o mamă care-şi propusese s-o distrugă sau de una care pur şi simplu n-avea niciun fel de aptitudini parentale.

Madeline a chibzuit îndelung.

— Probabil şi una, şi alta, a răspuns ea într-un târziu. Nu ştiu dacă voia să mă distrugă. Nu cred că eram atât de importantă pentru ea. Dar, în ceea ce priveşte aptitudinile parentale, ştiu că şi ea avusese o mamă la fel de rea, dacă nu cumva şi mai şi.

M-a surprins că Madeline nu-şi cunoscuse bunica din partea mamei. Charlotte îi zisese că maică-sa era o plângăcioasă vicleană, că soţul ei o urâse şi o părăsise, lăsând-o cu Charlotte şi refuzând să-şi mai vadă vreodată soţia sau fiica. Avea bani, dar nu voia să le dea nicio leţcaie. Până şi Duncan îi interzisese ferm să se ducă să-şi vadă bunica maternă şi spusese că soacra lui nu are ce căuta la ei în casă.

— Era un lucru neobişnuit, fiindcă tata nu impunea reguli decât dacă era vorba despre bani. Habar n-am ce făcuse bunica, dar trebuie să fi fost ceva rău.

La următoarea şedinţă, Vienna a intrat cu Madeline în birou şi a zis:

— Nu știu ce se întâmplă aici în termeni de terapie, dar contabilul mi-a spus să vă transmit că, dacă nu încep oamenii să zboare cu marfa, o să zburăm toți direct în faliment.

Madeline i-a aruncat o privire de parcă ar fi vrut s-o strângă de gât.

— Hei, tu singură mi-ai spus să nu te las să bagi asta sub preș, a continuat Vienna, fără s-o ia în seamă. În concluzie, suntem în plină criză, doamnă doctor G.

— Vienna, ieși imediat! a strigat Madeline la ea.

— OK, OK, plec. Doamnă doctor G., mi-a plăcut mult cartea dumneavoastră, a spus asistenta cu zâmbetul ei larg, retrăgându-se cu spatele și trăgând canaturile ușii în urma ei.

Madeline se uita la mine cu un aer înfrânt.

— Vienna are dreptate – pierd clienți și bani. Trebuie să mă ocup de fobia de zbor. Dar lucrez cu domnul doctor Goldblatt și-mi fac exercițiile și *chiar reușesc* să-mi reduc puțin pulsul.

— Când cineva se urcă într-un avion și te părăsește, cred că asta îți trezește multe sentimente. Săptămâna trecută am vorbit despre faptul că te-ai simțit abandonată când au plecat părinții tăi în Rusia. Sentimentul de abandon e unul foarte puternic și suntem dispuși să facem multe ca să-l evităm – chiar și să ne riscăm afacerea.

— Nu, nu e abandonul, a răspuns Madeline.

A căzut pe gânduri și a rămas tăcută cinci minute bune.

— Nu, e tema monstrului. Când îmi merge bine, simt că urmează să fiu pedepsită. Sunt un monstru și lumea o să afle, și chiar dacă nu află, tot o să se întâmple lucruri rele, pentru că monștrii nu merită să aibă parte de succes. Sau de fericire, a adăugat ea după o clipă de ezitare.

— Toate astea sunt din cauza mamei tale sau ai făcut și tu ceva care te-a făcut să te simți ca un monstru?

Madeline s-a înroşit la faţă.

— De unde ai ştiut?

Nu am răspuns. Dar, văzând că nici ea nu mai zice nimic, am spus:

— Ştiu că toţi facem lucruri de care ne e ruşine. Ruşinea apare când violăm un tabu. Cine zice că nu ştie ce-i aia ruşine fie n-a trăit, fie minte.

Madeline şi-a încrucişat braţele, pironindu-şi privirea în blatul biroului.

— M-am culcat cu un angajat de la livrări pe vremea când eram căsătorită. Aventura a fost acum cinci ani şi a ţinut cam o lună. Mă urăsc pentru asta. Am fost ca mama.

— Să văd dacă am înţeles bine: soţul tău s-a folosit de banii tatălui tău ca să-şi facă o afacere, după care nu s-a mai dus la muncă şi a ignorat cu desăvârşire toate lucrurile care-ţi făceau ţie plăcere. Dădea bani pe lucruri voluminoase şi costisitoare care nu prezentau niciun interes pentru tine, cum ar fi iahturi şi avioane. Nu a participat niciodată la nicio activitate culturală dintre cele care-ţi plăceau ţie. A refuzat să ţină cont de nevoile tale sexuale şi când i-ai zis că eşti nefericită, ţi-a spus în esenţă că nu-i pasă.

— Te rog, nu căuta justificări pentru ce am făcut, că altfel n-o să mai pot să am încredere în tine ca psiholog.

— Nu caut să justific infidelitatea. Spun doar că nu e o reacţie nefirească. Ai făcut tot ce-ai putut ca să-i comunici lui Joey că vrei ca lucrurile să se schimbe. Ai vrut să mergi la consiliere de cuplu. El a refuzat, aşa că te-ai dus singură la câteva şedinţe. Ţi-ai pus cărţile pe masă, iar răspunsul lui a fost: „Şi ce dacă? Nu-mi pasă de sentimentele tale."

Madeline nu părea nici acum convinsă. Aşa că am zis:

— Apropo, cu cine seamănă?

S-a uitat la mine fără să înţeleagă.

— Aruncă bani pe toate prostiile și-ți spune pe șleau că nu-i pasă de fericirea ta. Dacă încerci să-i impui respectul pentru muncă, zice că-i strici cheful.

— Seamănă cu mama. *Doamne sfinte*, e prima dată când văd asta. Sunt atât de diferiți în aparență și se urau așa de mult, încât mi-a scăpat. Vai de mine, sunt un clișeu. *M-am căsătorit cu mama mea.*

Mai făcusem aluzii la asemănarea dintre ei, dar era limpede că Madeline nu procesare spusele mele. Unii pacienți au nevoie să vadă și să audă același lucru de mai multe ori și din mai multe perspective înainte ca subconștientul să lase informația să treacă de pragul conștiinței. Acesta e unul dintre motivele pentru care terapia poate să dureze uneori destul de mult.

— Cum se deosebește Joey de mama ta?

— Joey e afabil. Îl place toată lumea.

— Și pe mama ta o place lumea. Amândoi au multe prietenii superficiale, dar niciun prieten adevărat.

— Nu mă simțeam în stare să-l părăsesc. Am petrecut cu el nouă ani groaznici.

— Tot așa cum nici pe mama ta nu puteai s-o părăsești. Erai un copil. Nu aveai de ales. A trebuit să te atașezi de o mamă indiferentă și, uneori, crudă. Treaba ta era să suporți și s-o aperi ca să nu fie descoperită.

— O, Doamne, exact asta am făcut și pentru Joey! Când sunau managerii magazinelor să întrebe pe unde umblă, mă amăram foarte tare, dar tot mințeam pentru el. Când zicea că iese cu băieții, știam că nu e adevărat și că de fapt se ducea să chefuiască, dar nu-l trăgeam la răspundere. Mă îngrozea gândul c-ar putea să mă părăsească.

— Cum a făcut mama ta când s-a dus în Rusia sau când te lăsa singură după canotaj și hochei și până la urmă definitiv, ca să fie cu un alt bărbat. Nu puteai să-l părăsești pe Joey. Erai prea strâns legată de cruzimea și indiferența lui.

— *Cruzime?* E mult spus. Nu era niciodată crud.

— Când cineva îţi zice că nu-i pasă de satisfacţia ta sexuală sau dacă vrei să mergi la un restaurant drăguţ, şi nu la curse de maşini, e cel puţin nepăsător şi hain. S-a purtat frumos înainte de căsătorie şi doar până a pus mâna pe banii tatălui tău.

— Pe care i-a dat însă înapoi.

— Sigur, dar fără tatăl tău n-ar fi avut la dispoziţie milioanele de care avea nevoie ca să profite de oportunitatea aceea.

— Poate că bărbaţilor pur şi simplu nu le pasă dacă femeile sunt fericite.

— Nu cred că ştii ce înseamnă blândeţea sau ce e normal să facă un soţ pentru partenerul său.

— Dar tata era blând.

I-am spus că Duncan era în mod clar mai bun ca tată decât fusese Charlotte ca mamă. Credeam că iubirea lui pentru fiica sa e sinceră.

— Dar nu a fost alături de tine când ai avut nevoie de el, am subliniat eu. Era şi temător şi, din motive pe care nu le înţeleg, s-a ataşat de femei crude şi neiubitoare.

În loc s-o apere pe Madeline de mama ei, se ascundea cu ea în magazia de scule. Iar acum se aliase din nou cu duşmanul.

— Madeline, tu nu ai voie să intri în propria casă, unde Karen a distrus antichităţile bunicii tale. Tatăl tău i-a ţinut partea lui Karen; te-a trădat din nou. Nu-i surprinzător că ai simptomele astea acum.

I-am zis că reuşise să treacă peste faptul că Duncan o trădase pentru mama ei, dar această a doua trădare, cu Karen, se dovedise prea mult pentru Madeline. Era ca şi cum ţi-a fi luxat glezna de două ori în acelaşi loc. Nici nu era de mirare că sănătatea ei mintală şchiopăta.

Dar Madeline nu urmărea ce-i ziceam despre trădările tatălui ei. Încă nu-i venea să creadă că, oricât de mult încercase să scape de maică-sa, ajunsese să se mărite cu o clonă a ei.

— Mi se părea că nu pot să-l părăsesc pe Joey. Credeam că e de datoria mea să rămân alături de el, a zis Madeline și, după un minut de tăcere, a adăugat: Știi la ce mă gândesc?

A făcut o grimasă.

— Acum, dacă tot am început, o s-o spun: cine ar vrea să fie căsătorit cu un monstru, dacă nu tot un monstru?

— Domnul Monstru o ia în căsătorie pe doamna Monstru, am rezumat eu, iar ea a încuviințat cu o mișcare din cap. Dar ai vrut să ai măcar parte de un sex decent. Așa că ai avut o aventură. Nu o zic ca să fac o pledoarie pentru infidelitate, dar erai disperată.

— Exact. Chiar *eram* disperată. Nu-mi vine să cred că l-am ales tocmai pe tipul ăla. Joacă darts, pentru numele lui Dumnezeu!

Aventura lor începuse într-o seară în care rămăseseră amândoi peste program; marfa trebuia să fie expediată devreme a doua zi, iar el o împacheta.

— Am comandat ceva de mâncare, iar el s-a dat la mine. A fost blând și l-a interesat să am o experiență plăcută. Câteva săptămâni mai târziu, când am rupt relația cu el, a zis c-o să-și ia viața și alte nebunii din astea.

Când am întrebat-o dacă a apelat la cineva în chestiunea asta, spre surprinderea mea, Madeline a răspuns că da: îi ceruse ajutorul unui muzeolog rus pe nume Anton, cu care lucra și în care avea încredere.

— Anton e cel mai normal om de aici, ceea ce nu înseamnă mare lucru. M-a găsit plângând la mine în birou. I-am mărturisit toată afacerea asta jenantă. I-am spus că sunt o târfă jegoasă și că mă urăsc. El a zis că nu e adevărat și că Joey e o nulitate. M-a sfătuit să mă descotorosesc de el

tout de suite, ca să nu-mi mai prelungesc inutil suferințele. A zis să-i dau bani sau să fac ce o fi nevoie ca să scap de el.

Anton se ocupase de livrator, chemându-l la el și amenințându-l că, dacă-i mai pomenește despre asta lui Madeline sau oricui altcuiva, o să fie dat afară. Dacă nu se potolea, avea să-și piardă jobul. Anton a asigurat-o apoi pe Madeline că livratorul nu o să se sinucidă – fiindcă „așa zic românii mereu". În plus, chiar dacă s-ar fi ajuns la concediere, livratorul se temea de poliție și de biroul pentru imigranți, așa că n-ar fi avut curaj să contacteze un avocat.

S-a dovedit că Anton avea dreptate. Livratorul a început să se poarte din nou normal; încă lucra acolo. (Mă întrebam dacă el era cel care ne aducea cafelele.) Iar Madeline făcuse pasul următor.

— I-am spus lui Joey că am terminat-o cu el. Nici n-a clipit. N-a protestat când am sugerat că fusese plătit cu prisosință de-a lungul anilor noștri de căsătorie.

Au divorțat și, la mai puțin de doi ani după aceea, Joey s-a căsătorit cu „o italiancă care n-ar fi pretins niciodată să aibă vreun cuvânt de spus în vreo privință, cu atât mai puțin în materie de sex".

Unul dintre lucrurile care îmi plac cel mai mult la meseria mea e faptul că, pe măsură ce pacienții devin tot mai conștienți ei înșiși, misterele încep să se limpezească și apar mici indicii psihologice sau revelații. Pacienții încep să-și formeze o imagine de ansamblu. Nu e un lucru așa de ușor de obținut pe cât pare, mai ales fiindcă pacienții înșiși fac parte din această imagine de ansamblu.

Pentru Madeline, prima revelație a fost faptul că, în sinea ei, se considera un monstru și credea că monștrii nu merită să fie fericiți. De aici decurgea că, dacă totul merge bine, mai devreme sau mai târziu avea să se întâmple ceva rău – ceea ce îi explica frica de zbor.

A doua revelație a fost aceea că Madeline, la fel ca mulți dintre noi, se căsătorise cu o versiune a unui părinte dificil, convinsă fiind că se căsătorise cu exact opusul mamei sale. Madeline, o WASP din garda veche, îl alesese pe Joey, un catolic italian din clasa muncitoare, și descoperise că, sub spoiala de clasă socială, soțul ei avea de fapt aceleași trăsături ca Charlotte. La fel ca ea, dădea dovadă de o preocupare narcisistă față de propria persoană, era leneș, fără suflet și duplicitar.

În al treilea rând, abordaserăm abandonul cu care se confruntase Madeline în copilărie și spaima ei de a rămâne „singură acasă".

Venise vremea ca Madeline să împletească aceste trei teme și să descopere de ce cădea mereu pradă narcisiștilor, atât în familie, cât și la muncă. Trebuia să reasamblăm informațiile într-o nouă poveste care s-o ajute pe Madeline să se elibereze de simptomele paralizante cu care se confrunta.

4

DUPĂ FAPTĂ ȘI RĂSPLATĂ

În terapie, poți să tratezi simptome la nesfârșit, dar nimic nu se schimbă până nu aduci la lumină problema fundamentală. În cazul de față, la rădăcina lucrurilor se afla mama lui Madeline; îi insuflase fiicei sale în mod deliberat credința că e un monstru.

La următoarea ședință, Madeline mi-a spus, tremurând de spaimă, că Charlotte, care locuia în Florida, o sunase s-o invite pe la ea. Ultima dată când se dusese acolo cu avionul, mama „uitase" s-o ia de la aeroport, iar Madeline trebuise să-i caute adresa într-o carte de telefoane. Când a ajuns, în sfârșit, acasă la Charlotte, cu o iritare perfect justificată, mama comentase: „De ce trebuie să fii furioasă de cum intri pe ușă? De obicei apucă să treacă douăzeci și patru de ore înainte să mă urăști."

Aceeași placă.

Mă miram că Charlotte stă în Florida tot anul.

— Dacă ai bani, nu stai în Florida tot timpul, decât dacă divorțul a fost în defavoarea ta și nu te-ai ales decât cu casa de vacanță, am zis eu.

— Nu ești departe de adevăr. Mama a avut aventuri în timp ce era căsătorită cu tata și nu se omora să le țină secrete. Erau prea multe mucuri de țigară în scrumieră și prea veneau des bărbați pe la noi, „doar în vizită".

Pe când Madeline avea paisprezece ani, Charlotte s-a încurcat cu un bărbat însurat, Jack, care frecventa același club ca soții Arlington. Era bogat și alunecos – dezvoltator pe piața imobiliară, când plin de bani, când cu buzunarele goale

– şi lucra în ceea ce Madeline numea cu scepticism „soluţii financiare pe termen scurt". Când s-au cunoscut, Jack avea cam cincizeci de ani, iar Charlotte, în jur de treizeci şi cinci. Charlotte îl lăsase pe Duncan pentru detestabilul de Jack, dar nici ea, nici Duncan nu căutaseră vreodată să divorţeze. Madeline a făcut remarca că avea acum treizeci şi şase de ani, exact vârsta la care-l părăsise mama pe tatăl ei.

Despărţirea avusese loc în urmă cu mai bine de douăzeci de ani; acum Jack avea şaptezeci de ani şi suferea, printre altele, de cancer la prostată. Astfel că Charlotte ajunsese să aibă grijă de el – un rol pentru care bănuiam că nu avea niciun fel de înclinaţie naturală. M-am arătat surprinsă că îşi alesese un bărbat mai în vârstă.

– Era exact opusul tatei, a răspuns Madeline. Aventuros, energic, plin de adrenalină. Se ducea la cazino în Monaco şi era chipeş în stilul ăla de erou de telenovele.

Jack şi Charlotte ştiau amândoi să fie duplicitari. Familia lui Duncan avea şi ea un apartament în Palm Beach, în aceeaşi clădire cu familia lui Jack. Pe vremea când părinţii lui Madeline erau încă împreună, Charlotte se folosea de fiica ei ca paravan pentru întâlnirile amoroase cu Jack.

– Mă târa după ea acasă la Jack şi la soţia lui de atunci. Ea şi Jack se ţineau de mână pe sub masă sau se jucau cu piciorul, iar mama zicea tot felul de trăsnăi, cum că eu şi copiii lui Jack şi ai nevesti-sii ar trebui să jucăm tenis împreună. Copiii lor aveau douăzeci şi ceva de ani, pe când eu aveam doar paisprezece – era foarte jenant. Şi dacă nu mă arătam entuziasmată de tertipurile ei, zicea că stau ca un popândău. „Madeline, tu mi-ai zis ce mult îţi place cum joacă tenis băieţii lui Jack şi m-ai rugat să întreb dacă poţi să joci şi tu cu ei. Pentru numele lui Dumnezeu, zi şi tu ceva."

După ce Jack s-a despărţit de mama lor şi şi-a pierdut averea – două evenimente care s-au produs aproape simultan –, cei trei copiii ai lui au rupt legătura cu el. Charlotte i s-a plâns lui Madeline că băieţii lui Jack au

fost lipsiți de inimă când i-a sunat să le spună că tatăl lor are cancer – nici măcar n-au sunat înapoi.

— În schimb, sunt foarte atenți cu mama lor, a comentat Madeline.

— Te face să te întrebi ce fel de tată le-a fost, am spus eu gânditoare. După faptă și răsplată.

Madeline a sărit ca arsă și a lăsat cafeaua din mână.

— Cum ai zis?

— După faptă și răsplată.

A repetat-o răspicat, de parcă ar fi fost în altă limbă.

— *După faptă și răsplată.*

Apoi a zis-o mai tare.

— După faptă și răsplată!

S-a lăsat din nou pe spătarul scaunului.

— Dar dacă *asta* e adevărata regulă a relațiilor, atunci de ce-i dau mamei mele așa de multe?

Madeline mi-a spus că mereu încearcă să fie disponibilă când Charlotte dă un telefon și că îi trimite flori de fiecare dată când e vreo ocazie specială. Dar mama ei nu observa nimic din toate astea și nu-i oferea nimic în schimb.

Am întrebat-o pe Madeline de ce continuă să facă astfel de gesturi pentru mama ei. Nu știa de ce, dar, după o clipă de gândire, a recunoscut că încă îi era frică de Charlotte.

— Nu prea mai are gheare, pentru că pot să plec când vreau eu, dar pisicile au și alte arme în afară de gheare.

Când am rugat-o să încerce să facă niște asociații libere cu acest gând, Madeline a bodogănit, zicând că nu e totuși în cabinetul lui Freud.

— Poate că ție ți se pare o prostie, dar uneori subconștientul abia așteaptă să scoată lucruri la suprafață și nu trebuie decât să-i dai o ocazie să se manifeste. Ce-ar fi să încerci să dai deoparte toate mecanismele de autoapărare și să vezi ce se întâmplă dacă te gândești pur și simplu la

întrebarea: „De ce continui să mă port frumos cu mama?" Vezi ce-ți vine în minte.

Madeline nu era genul care să vorbească deschis despre sentimentele ei. Trebuise să fie dură, altfel ar fi fost distrusă – ar fi putut să devină anorexică sau dependentă de droguri, să sufere de psihoză sau să cadă pradă multor altor tulburări psihice. Iar în bătăliile pe care le purta în sinea ei, dădea dovadă de aceeași duritate. Spre meritul ei, a acceptat să se pună în bătaia focului, închizându-și ochii și punându-și întrebarea pe care i-o propusesem.

După aproximativ un minut, lacrimile au început să i se prelingă pe obraji, stricându-i machiajul perfect. În cele din urmă, gâtuită de suspine, a zis:

— Sunt mereu drăguță cu ea pentru că mă gândesc că poate *de data asta* o să mă iubească. Credeam că poate pur și simplu n-am găsit eu combinația corectă de lucruri de făcut. Așa că mereu căutam prilejul următor. Voiam ca măcar o dată, când cobor dimineața în bucătărie, să *nu* îmi spună „Bună dimineața, monstrule". Dacă mă străduiam suficient de mult, aveam să-mi dau seama cum s-o fac să mă iubească.

— Nu există copil pe lumea asta care să nu vrea iubirea mamei sale, am spus eu.

— Până și ultimul idiot e iubit de maică-sa, a răbufnit Madeline, plângând de frustrare. Joey nu a făcut absolut nimic pentru mama lui. Nici măcar când s-a îmbogățit nu i-a cumpărat cuptorul de care avea nevoie pentru brutărie. Dar de fiecare dată când îl vedea, maică-sa se lumina la față. Iar Barry nu trebuia decât să intre pe ușă pentru ca maică-sa să se oprească din ce făcea și să vină să-l sărute. Îl ciufulea și-l întreba cum a fost ziua lui. Drept răspuns, el scotea doar un mormăit. Și totuși, era iubit enorm.

Madeline s-a șters la ochi și s-a uitat la mine.

— Eu unde am greșit? m-a întrebat.

— Mama ta a iubit pe cineva?

— Pe Jack, *poate*. El mereu îi lăuda frumusețea. Așa că cine știe? A rămas cu el. Oricum, acum are peste cincizeci de ani. Nici nu mai are unde să se ducă.

— A stat cu tatăl tău cincisprezece ani. L-a iubit?

— Nu putea să-l sufere. Știi ce-i ciudat? Că *el* o iubea *pe ea*. Dacă făcea vreodată vreun gest frumos față de el, de exemplu, dacă-l lua de braț în public, tata radia de fericire. Am învățat să tânjesc după dragostea ei, la fel ca el.

— Dragostea e greu de înțeles. Uită-te la piesa aia, *Cui i-e frică de Virginia Woolf*. Nevasta își tortura soțul, îi punea coarne, și totuși el o iubea.

— Ce straniu că ai pomenit de asta. Am văzut odată piesa cu tata pe Broadway și nouă nu ni s-a părut că nevasta era chiar așa de rea.

Am râs amândouă.

— Ciudat că tatăl tău continua să tânjească după iubirea mamei tale, mai ales dacă a avut niște părinți așa de buni pe cât spui tu. În schimb, nu e deloc ciudat că tu îi căutai iubirea. Asta vrea orice copil și, de fapt, orice pui de animal, de la părintele lui. E ceva înnăscut.

Ca să o conving pe Madeline, i-am povestit de niște studii făcute pe gorilele de la Grădina zoologică din Toronto. Se știe că gorilele sunt părinți buni în mediul lor natural, dar la grădina zoologică nu vor nici măcar să procreeze. La început erau deprimate și adoptau comportamente obsesive, devenite adevărate ritualuri. Când am pomenit de obsesii, Madeline a ciulit urechile. Masculii nu manifestau niciun interes față de sex – aveau uneori comportamente de copulație, dar fără partener.

Cei de la grădina zoologică voiau ca femelele să facă pui, așa că au adus un mascul care fusese crescut de mama lui într-o turmă (în sălbăticie, gorilele trăiesc în grupuri formate dintr-un mascul adult, mai multe femele adulte și puii lor) și care, prin urmare, știa ce are de făcut. Dar femelele care nu fuseseră crescute de mamele lor și nu

făcuseră parte dintr-o turmă erau îngrozite de mascul când încerca să copuleze cu ele; se credeau atacate și se opuneau cu înverșunare. Nu văzuseră cum arată sexul în mediul lor natural și, încă și mai important, nu văzuseră niciodată cum arată preludiul sexual, așa că îl interpretau ca pe o formă de agresiune.

Nemaiștiind ce să facă, angajații grădinii zoologice au chemat un specialist în comportamentul animalelor, un prieten al meu, care a luat decizia să insemineze artificial femelele. Cele mai multe au avortat, dar câteva au dus totuși sarcina la capăt și au născut pui. Prima femelă care a născut și-a ucis imediat puiul. Se uita la el de parcă ar fi fost un obiect străin rejectat din corpul ei: de îndată ce puiul a început să se miște, mama s-a alarmat și l-a bătut până la moarte. Veterinarii și etologii erau uluiți.

Aceste femele nu avuseseră ocazia să formeze legături de atașament cu mamele lor și nu văzuseră niciodată astfel de comportamente într-o turmă. Nu fuseseră niciodată martore la o naștere și nu văzuseră pui de gorile, așa că erau speriate.

În așteptarea celorlalte nașteri, etologii erau în impas: voiau ca mamele să aibă grijă de nou-născuți, dar voiau și să evite riscul ca ele să-și omoare puii. Așa că s-au hotărât să ia următorul pui la naștere și să pună o îngrijitoare cu care gorilele erau obișnuite să aibă grijă de nou-născut în fața mamei, sperând astfel ca mama să-i imite comportamentul. Îngrijitoarea a ținut puiul în brațe, l-a mângâiat și i-a dat de mâncare, dar mama nu i-a dat aproape nicio atenție. (Ba uneori părea să aibă aerul că zice: „Mai bine tu decât eu.") Când au încercat să-i predea treptat puiul, mama gorilă l-a respins.

Trist e că puiul se tot ducea înapoi la mama lui, încercând să stabilească o legătură afectivă. Mama îl respingea cu atâta violență, încât aproape că-l ucidea. Și totuși, puiul nu se dădea bătut. În mod tragic, puiul a trebuit separat până la urmă de mama lui, așa cum și aceasta fusese

separată de mama ei – o disfuncție multigenerațională pe care o vedem la oameni în repetate rânduri.

Madeline era de părere că gorilă mama se purtase cu cruzime. I-am explicat că femela habar n-avea ce-ar trebui să facă o mamă, fiindcă nici ea nu-și cunoscuse mama. Nu înțelegea nici măcar că e vorba despre propriul pui și oricum nu ar fi știut ce înseamnă să ai un pui. Instinctul matern e complicat: e o combinație de instinct și de socializare timpurie, care trebuie să includă și atașament.

– Cum ziceam, mama mamei mele era așa de rea, încât tata n-o lăsa la noi în casă, a spus Madeline. Stătea în pat toată ziua și practic o prostitua pe fii-sa, zicându-i să nu vină acasă până nu obține invitații de la oameni importanți. Am întrebat-o odată pe mama dacă bunica e bolnavă, iar ea mi-a răspuns: „A fost bogată, apoi săracă, apoi o viperă." Mama nu făcea confidențe nimănui. Îți arunca două vorbe și dacă insistai cu întrebările, îți zicea să-ți vezi de treaba ta.

Am rămas tăcute câteva minute.

– E greu să fii singur la părinți, am zis eu în cele din urmă. Dacă ai fi avut frați sau surori, probabil ți-ai fi dat seama ce lipsită de iubire e sau poate că unul dintre frați te-ar fi ajutat și ar fi preluat asupra sa rolul de părinte. (Mă gândeam cum o apărase Alana pe sora ei mai mică.) Dar nu erați decât tu și tatăl tău. Vă refugiați amândoi la subsol, mâncând resturi și tremurând de frica lui Charlotte, deși sperați totodată să-i câștigați iubirea. Din păcate, tatăl tău s-a purtat ca un copil înspăimântat, și nu ca un părinte protector.

– OK, OK, înțeleg de ce nu putea *să mă iubească*, dar de ce mă *ura* și-mi zicea că sunt un monstru?

– De ce gorila își lovea doar puiul, dar nicio altă gorilă nu?

Madeline a rămas tăcută multă vreme.

– Puiul voia ce ea nu putea să-i dea.

— Bingo. O deconspirai pe mama ta. Mai ţii minte când i-ai auzit pe părinţii prietenei tale rostind în şoaptă cuvintele „abuz de minori"? Tu nu voiai decât să nu fii abandonată şi să fii iubită aşa cum orice copil e iubit de mama lui. Mama ta n-avea cum să nu vadă cum se poartă alte mame cu copiii lor. Sigur ştia pe undeva că nu-şi îndeplinea rolul, chiar dacă nu voia s-o recunoască nici faţă de sine.

— Ai dreptate, fiindcă nu putea s-o sufere pe mama lui Barry. Spunea că e o gospodină care le caută în coarne copiilor ei şi-i dădăceşte. Aşa zicea despre toate mamele pe care le cunoşteam: că-şi sufocă copiii cu iubirea lor şi că nu sunt capabile să-i disciplineze. Eu o credeam întrucâtva.

— Dar, în sinea ta, o credeai? am întrebat-o, încercând să împing lucrurile mai departe.

— Da şi nu. Credeam că mamele celelalte îşi dădăcesc copiii, aşa cum zicea ea, dar, de asemenea, *mi-aş fi dorit* să fiu şi eu dădăcită. Acum ştiu însă că mama lui Barry şi celelalte mame erau pur şi simplu nişte mame iubitoare, pe când a mea nu era. Domnul doctor Goldblatt ar zice că am reconceptualizat „dădăcitul", care desemnează ceva rău, drept „iubire", care înseamnă ceva bun.

Am fost de acord.

— Nici mama ta nu credea povestea cu dădăcitul. La nivel inconştient, de fiecare dată când te vedea, îşi amintea că nu era în stare să fie o mamă pentru tine.

Madeline a rămas mult timp cu privirea pierdută în zare.

— Îmi vine *atât de* greu să cred că n-a fost vina mea. Ar fi putut oare să iubească pe cineva?

Părea nedumerită, fiindcă încă se lupta cu ideea că nu ea era vinovată de cruzimea mamei sale. Era un moment important în terapia noastră, aşa că am încercat s-o ajut să-şi limpezească gândurile.

— Nu pe cineva care ar fi vrut de la ea o iubire *adevărată*, ataşament, căldură şi empatie. Abandonată de

tată și rănită atât de adânc de mamă, nu avea ce-i trebuia ca să poată să iubească sincer. E narcisistă sau psihopată ori poate amândouă la un loc. Dar astea sunt doar niște etichete.

(În lumea psihologică se dezbate intens problema dacă narcisiștii și psihopații se nasc așa sau devin cu timpul. Face parte din problema mai largă a raportului dintre înnăscut și dobândit.)

— Ideea e că Charlotte nu avea instrumentele necesare ca să fie o mamă bună, și totuși i se cerea să-și îndeplinească rolul.

Madeline s-a uitat cu tristețe la mine și a spus:

— Pentru prima dată în viața mea, aproape că mi-e milă de ea.

Terapia seamănă mult cu sădirea unui copac. În primii ani nu se văd aproape deloc semne de creștere, dar, în al treilea an, după ce rădăcinile s-au întins suficient cât să poată susține trunchiul, mlădița răsare din pământ. Madeline făcuse câteva descoperiri importante privitoare la mobilurile care-i fundamentau comportamentele. Una ținea de un principiu fundamental al naturii umane: *după faptă și răsplată*. Expresia asta avusese un efect catalizator asupra ei. Nu știuse până atunci că are dreptul să nu-i dea mamei sale decât atât cât a primit de la ea – adică extraordinar de puțin.

A doua descoperire s-a produs când a devenit conștientă de falsa idee pe care o întreținea, cum că, dacă ar fi perfectă, mama ei ar iubi-o. Nu era adevărat, desigur. Mama era incapabilă să o iubească, iar perfecțiunea fiicei nu ar fi schimbat cu nimic lucrurile. Revelația aceasta a ajutat-o pe Madeline să renunțe la eforturile de a mai câștiga aprobarea lui Charlotte.

Cea mai importantă descoperire a anului fusese faptul că mama, la fel ca gorila captivă, nu era capabilă de dragoste. Nu fusese crescută de mama ei și nu avea niciun

model matern. Mulţi psihologi cred că tulburarea de personalitate narcisică îşi are debutul la o vârstă foarte mică, înainte de doi ani. Copilul e neglijat sau traumatizat şi află că nu poate avea încredere în părinte să-i îndeplinească nevoile. Copilul rămâne blocat emoţional la vârsta la care se produce trauma, devenind incapabil să trăiască sentimente mai mature, precum recunoştinţa, remuşcările, empatia sau iubirea.

Lui Madeline i s-a luat o piatră de umeri când şi-a dat seama că nu e vina ei că mama sa nu o iubeşte – că nu ea, Madeline, era un monstru nedemn de iubire, ci că mama era cea care nu putea iubi.

În sfârşit, ultima descoperire a avut loc când Madeline şi-a răspuns singură la întrebarea: „Chiar dacă nu mă iubeşte, de ce totuşi mă urăşte şi-mi zice că sunt un monstru?" Charlotte vedea în Madeline simbolul propriului eşec, fiindcă ştia, la nivel subconştient, că fiica ei avea nevoie de lucruri pe care ea nu i le putea oferi. Simpla vedere a lui Madeline îi provoca repulsie, fiindcă îi amintea de propriile insuficienţe – la urma urmei, nimănui nu îi place un lucru la care nu se pricepe.

Înarmată cu aceste descoperiri, Madeline putea acum să renunţe la tiparele comportamentale de până atunci. A încetat să-i mai facă vizite lui Charlotte în Florida. A încetat să se mai chinuie aşa de tare să le facă pe plac clientelor bogate, care-i aminteau de mama ei şi care, la fel ca Charlotte, erau mereu nemulţumite. A conceput nişte contracte noi, care specificau obiective clare şi nu mai tolera încercările clientelor de a schimba termenii înţelegerii sau de a o manipula.

Când în loc să-ţi fie frică de mama, începe să-ţi fie milă de ea, înseamnă de obicei că ai făcut progrese mari pe calea vindecării.

5

DECOMPRESIE

Al patrulea an de terapie al lui Madeline avea să se dovedească deosebit de zbuciumat nu doar pentru ea, ci și pentru mine. Urma să fac o mare greșeală ca psiholog – una pentru care aveam să plătesc scump.

Madeline începuse să vină la timp la ședințele noastre și aducea cu ea o listă de subiecte de atins. Dar la un moment dat și-a făcut apariția cu o expresie de panică pe chip și a strigat din ușă:

— Cafea, *acum*! Doamne, ce trebuie să fac? Să mătur pe jos și să împachetez și comenzile?

A trântit un teanc de hârtii pe masă și a zis:

— Astea sunt comenzi neonorate. Una dintre ele trebuie să ajungă la Getty Museum din L.A., până joi. Aș vrea să-l trimit pe Anton cu ea, pentru că e foarte importantă, dar sunt sigură că avionul o să se prăbușească. *Când o să înceapă să-mi fie mai bine?*

Madeline părea să fi căzut din nou pradă unei anxietăți paralizante, iar eterna obsesie legată de avioane devenise încă și mai intensă.

— Ei bine, ai trei opțiuni, am răspuns eu. Prima e să-l lași să se suie în avion și să suporți anxietatea; a doua e să urmezi un tratament medicamentos, astfel încât afacerea să poată funcționa; iar a treia e să lucrezi asupra anxietății tale la terapie. În locul tău, aș opta simultan pentru tratament medicamentos și terapie.

Pe Madeline o frustra ritmul lent al terapiei și respingea ideea de a lua medicamente pentru a-și reduce anxietatea.

— Medicația iese din discuție. Nu vreau să fiu ca mama. Lua tot ce se putea și mai și bea pe deasupra, și tot așa face și acum. Și tata bea destul de mult, dar rămâne funcțional. Deși a trecut de șaptezeci de ani, încă lucrează șaizeci de ore pe săptămână, iar colegii mai tineri de-abia reușesc să țină pasul cu el.

După o lungă tăcere, și-a lăsat capul pe birou și a zis:

— Nu știu cât mai suportă organismul meu.

M-am uitat la silueta ei înaltă și gingașă, neînțelegând prea bine la ce se referă. Era atât de puternică în unele privințe, și totuși atât de fragilă în altele. În cele din urmă, mi-a spus că avusese cancer de patru ori, cu nicio legătură între ele. La douăzeci și unu de ani fusese diagnosticată cu cancer la sân, la douăzeci și opt, cu cancer tiroidian, iar la treizeci și cinci, cu cancer de endometru. Acum avea melanom.

Am clătinat din cap, fără să spun niciun cuvânt. Știam de primele trei forme de cancer de la tatăl ei, desigur, dar mă întrebam de ce îi luase așa de mult lui Madeline să-mi spună singură. Am întrebat-o ce credea că provocase apariția acestor tumori nelegate între ele la vârste așa de tinere.

— Sinceră să fiu, îmi place să gândesc științific și să mă documentez, dar eu una cred că pur și simplu mi-am epuizat sistemul imunitar în copilărie și nu mai am rezerve ca să mă apăr de nimic. Nu te obosi să-mi pui întrebarea evidentă: „De ce nu au sute de tumori și ceilalți copii care au avut vipere pe post de mame?" *Nu știu*, a spus Madeline, bătând cu pixul în birou. Nu știu decât că trebuie să-mi fac o radiografie la rinichi săptămâna viitoare și sunt sigură c-o să fie cancer.

Am întrebat-o dacă i se pare că boala e încă unul dintre modurile în care universul încearcă să o pedepsească pentru faptul că e un monstru.

— Ce mă bucur că în sfârşit mă înţelegi, a spus ea, luminându-se la faţă, după care a adăugat pe un ton sec: Probabil că Dumnezeu şi-a zis: „Cancerul la sân nu e suficient, să-i dăm şi cancer tiroidian. Apoi s-o luăm în jos, ca să nu poată să aibă copii."

— Ai fi vrut să ai copii?

— Aş fi vrut să am de ales, a răspuns Madeline, uitându-se visătoare pe fereastră. Cancerul m-a salvat de perspectiva de a avea copii cu Joey. Deci e şi ceva bun în asta.

— Cine te pedepseşte? Dumnezeu sau soarta?

— E cum a zis mama: „Lumea o să afle cine eşti de fapt şi o să ai o viaţă groaznică. Monştrii nu au unde să se ascundă." (Madeline imita perfect accent bostonian al mamei sale.) Bine, nu mai cred asta la fel de mult cum credeam înainte. Dar tumorile astea fără nicio legătură una cu alta mă apasă foarte tare.

Am întrebat-o cum a reacţionat Charlotte când Madeline fusese diagnosticată pentru prima dată cu cancer la douăzeci şi unu de ani. În loc să răspundă la întrebare, Madeline a revenit la episodul din adolescenţă când mama îl părăsise pe Duncan. Charlotte şi Jack se mutaseră în New York, unde el îşi deschisese o nouă afacere, şi îşi petreceau iernile în Florida, într-o casă pe care Duncan o moştenise de la părinţii lui şi pe care i-o lăsase lui Charlotte.

— Viaţa era mult mai bună fără ea, a povestit Madeline. Ieşeam cu tata la cină. Venea la şedinţele cu părinţii, la meciurile mele şi a venit chiar şi la competiţia de dezbateri la care am participat în Ottawa. Aveam o menajeră care locuia la noi, Nelcinda, care era ordonată, iubitoare şi blândă. Ţin foarte mult la ea şi am luat-o cu mine la New York acum mulţi ani, când m-am mutat.

Mă întrebam de ce îmi ignorase întrebarea. Așa că am repetat-o. A clătinat din cap, de parcă i-ar fi fost greu să retrăiască amintirile de atunci; îmi dădeam seama după expresia de pe chipul ei că nu voia să se gândească la asta.

— I-a spus tata, iar ea a trimis o vedere Hallmark. Îmi amintesc și acum că avea o imagine cu niște violete într-o vagonetă albă. Înăuntru scrisese „Însănătoșire grabnică" și semnase „Charlotte".

— Nu „mama"?

— Nu.

Paisprezece ani mai târziu, când Madeline fusese diagnosticată cu cancer de endometru, Charlotte îi făcuse o vizită la spital.

— Nu mi-a venit să cred când am văzut-o. Tata era în salon; stătea cu mine aproape tot timpul. Mama a intrat ca o floricică, cu o rochie roz și pantofi asortați, și a spus: „Duncan, mi-a zis secretara ta că te găsesc aici." Și-a exprimat compasiunea față de mine într-o singură propoziție.

Madeline o întrebase de ce era așa gătită, iar Charlotte a spus că venise la o nuntă cu Jack, care aștepta în mașină.

— Pe urmă i-a întins tatei actele de divorț și a plecat. Ori de câte ori avea nevoie de bani, amenința cu divorțul. Apropo, nu au divorțat nici până azi. Nu voia decât să-i înmâneze hârtiile personal, așa cum cerea legea, și să plece. Nu avusese nicio intenție să mă viziteze.

I-am zis că îmi închipui ce dezamăgită trebuie să fi fost.

— Da, dar asta numai pentru că, după cum aflu la terapie, copiii nu-și pierd niciodată speranța. Acum însă, chiar cred că *am renunțat* la orice speranță. Mama e ca un dovleac gol pe dinăuntru. Maică-sa a scos pulpa din el și i-a cioplit un rânjet pe față. Dacă n-ar fi fost o femeie atrăgătoare, ar fi îngroșat rândurile psihopaților din pușcărie.

— Dacă e adevărat că așa gândești – și cred că e o apreciere corectă –, atunci de ce te agăți atât de porecla de „monstru" pe care ți-o dăduse?

— Nu cred în ea *la nivel rațional*. Eu simbolizam pentru ea ceea ce ea nu putea să fie: o mamă adevărată pentru copilul ei. Și mă ura pentru asta. Dar chiar și așa, definiția pe care mi-a dat-o ea a fost *singura* pe care am primit-o.

— Dar tatăl tău?

— Știi, vine aici săptămână de săptămână și se ocupă de chestiuni legate de tarife internaționale pentru firma mea. Aș prefera să plătesc pe cineva pentru asta. Sincer, ar fi mai puțină bătaie de cap.

— Face orice, numai să te lase în casă nu.

— *Exact*.

— Întrebarea cea mare e: frica lui de femei psihopate și narcisiste înseamnă oare că nu te iubește?

— Simt că mă iubește. Poți să fii complet dat peste cap și totuși să-ți iubești copilul. Și Anton m-a întrebat același lucru. I-am mai povestit lucruri noaptea târziu, când lucrăm.

— Pare să fie prima persoană în care ai avut încredere să-i faci destăinuiri.

— Da. A fost alături de mine când a fost povestea cu divorțul de Joey, cu aventura și în timpul vizitelor stupide pe care mi le face maică-mea cu prietenele ei. Îi place să se laude cu succesul meu pentru că o pune într-o lumină bună, făcând-o să pară „mama perfectă". Mereu îmi zicea de față cu prietenele ei lucruri prin care să le dea de înțeles că aveam nu știu ce comandă importantă pentru un client faimos. Vienna zice că aleargă cu limba scoasă după celebrități.

— Anton a asistat la circul ăsta?

— Da. Am glumit, zicând că tatăl lui e la fel de rău ca maică-mea și că amândoi trebuie să fim vigilenți.

L-a descris pe Anton ca pe un om inteligent şi sensibil, pe care însă îl trag înapoi cunoştinţele firave de engleză. Locuia cu fratele lui şi acasă vorbea numai rusă. Madeline, căreia altfel nu-i stăteau în fire efuziunile, mi-a povestit ce talentat era Anton ca muzeolog – putea să dateze orice statuie cu o marjă de eroare de doar cinci ani. Se pare că, pentru a fi muzeolog, nu e suficient să ştii istoria şi tehnica din spatele a sute de forme de frumuseţe; trebuie să ai şi talent, sau ochi, pentru ele. Anton descoperise recent că un vas de porţelan Ming vechi de şase sute de ani era de fapt un fals, lucru pe care nu-l depistaseră nici Madeline, nici casa de licitaţii Christie's.

Trecând la chestiunile esenţiale, am întrebat-o pe Madeline dacă Anton are pe cineva. Mi-a spus că fusese căsătorit pentru scurtă vreme în Rusia, când avea douăzeci de ani, dar că divorţase. Când am întrebat-o dacă ţinea la Anton, mi-a răspuns că nu se culcase cu el. Lucrau bine împreună, deşi aveau firi diferite şi nu se învârteau în aceleaşi cercuri. Anton avea un doctorat luat la cea mai importantă universitate din Moscova şi nu frecventa decât numeroasa comunitate de ruşi din New York. Madeline l-a lăudat pentru sensibilitatea lui artistică şi i-a comparat mintea cu un catalog.

— Odată într-o călătorie în interes de afaceri, a observat o firidă goală în holul unui client şi a zis: „Nu ar merge aici cufărul finlandez albastru pe care l-am cumpărat acum câţiva ani la licitaţia aia din Estonia?" Întotdeauna o nimerea la fix.

A mai spus şi că Anton nu se pricepea câtuşi de puţin la bani şi că nu putea să aibă încredere în el să stabilească vreun preţ sau să se apropie de registrele contabile. I-am zis că dacă voia un bărbat cu fler în afaceri, trebuia să rămână cu Joey. Am râs amândouă.

La următoarea ședință, Madeline părea foarte obosită. Vienna, care tocmai îi spunea curierului unde să lase cafelele de la Starbucks, a spus:

— Înainte să plec, îi zic doamnei doctor Gildiner câteva lucruri care mă preocupă.

— Vienna, ești plătită în plus special ca să nu mă enervezi. Pleacă, te rog.

— Nu. Doamnă doctor Gildiner, nu cred că Madeline o să-ți spună că motivul pentru care are cearcăne vineții e că lucrează de 678 de zile fără oprire. Știu asta pentru că am fost și eu aici. Oricine ar face cancer de la asta. Îmi fac griji pentru ea. Trebuie să se odihnească.

— Ai fost plătită pentru orele suplimentare și-ți aduci aici fiul în fiecare weekend.

— N-o zic ca să mă plâng, ci pentru că îmi *pasă* de tine. Sau n-ai mai auzit de conceptul ăsta? Frate!

Cu aceste cuvinte, Vienna a ieșit din birou.

Am ținut cont de vorbele asistentei și i-am amintit lui Madeline, care era o adevărată enciclopedie ambulantă când venea vorba de cauzele cancerului și tratamentele disponibile, că există și o teorie a suprasolicitării sistemului imunitar. Dacă o persoană e stresată în mod constant, stresul epuizează sistemul imunitar până nu mai are forță să se lupte cu cancerul. (Studiile arată că un copil care a suferit abuzuri are un risc cu cincizeci la sută mai mare de a se îmbolnăvi de cancer decât alți copii.)

Madeline a obiectat, zicând că și ceilalți angajați lucraseră la fel de mult. Dar apoi s-a corectat, spunând că serile și în weekend lucrau doar ea, Anton și uneori Vienna cu fiul ei. A zâmbit, lucru care i se întâmpla doar foarte rar, și a adăugat:

— Suntem ca o mică familie. Jacques, băiatul Viennei, are nouă ani și e foarte drăguț; e interesat de ce facem noi aici și are un simț estetic înnăscut.

Anton îl învățase multe și chiar o însoțise pe Vienna la interviul de admitere a lui Jacques la o școală de arte particulară, pentru care plătea Madeline.

— Anton pare să fie un om foarte bun. Și e straniu cum ajungem să vorbim despre el în fiecare săptămână.

— Anton a imigrat abia de curând. Câteodată, în weekend, ca să luăm o pauză, facem un drum pe jos până la Starbucks. Trebuie să arate cu degetul ce mărime de pahar vrea. Nici mărimile nu le nimerește în engleză.

— Ce tragedie. Uau, înțeleg acum. Ar fi trebuit să-mi spui mai devreme.

Madeline a râs.

— Bine, da, ăsta e un lucru destul de puțin important.

— Trebuie să-i găsești un defect mai mare ca să-l tai de pe listă pe Anton, singurul bărbat loial din viața ta.

— Doamne sfinte, bine, gata. Uite, îți zic sincer: de ce m-ar vrea el pe mine? Sunt irascibilă, țip la oameni, am dat-o în bară cu relațiile, sunt bolnavă de cancer și sunt atât de nevrotică, încât e de-a dreptul jalnic.

— De ce nu pleacă?

Madeline a zis că era bine plătit și că se găseau posturi puține în domeniul lui. A rămas tăcută o vreme și apoi pe buze i-a apărut un zâmbet care i-a luminat toată fața.

— Îmi place că noaptea, când pleacă, îmi pune de fiecare dată mâna pe creștet și-mi zice: *Spokóynoy nóchi moy zavetnyy odin.*

Am întrebat-o ce înseamnă.

— Nu știu, a zis ea. „Noapte bună", probabil.

Mie mi se părea cam multe cuvinte ca să însemne doar „Noapte bună", așa că am căutat propoziția pe telefon.

— Ciudat că nu l-ai întrebat niciodată ce înseamnă şi că n-ai căutat, am comentat eu în timp ce butonam. Ştii la ce curs se tranzacţionează yenul în fiecare zi şi poţi să descifrezi un contract în doar câteva secunde, dar îţi spune cineva asta în fiecare seară şi tu nu întrebi ce înseamnă?

Am găsit traducerea şi i-am citit-o cu voce tare:

— Noapte bună, iubita mea.

Tăcere. Madeline a rămas multă vreme cu ochii pironiţi în blatul biroului, încruntându-şi non-sprâncenele.

— Doamne! a strigat ea în cele din urmă.

Părea de-a dreptul răvăşită. Misterul începea să se dezlege.

Dar în clipa aceea am făcut o mare greşeală: am suprainterpretat.

— Nu vrei să se urce în avion, nu? am început eu. Eşti un monstru şi crezi c-o să fie luat de lângă tine. Avionul lui o să se prăbuşească. E prea înspăimântător pentru tine gândul că ai putea să pierzi pe cineva care e aşa de blând, bun şi iubitor precum Anton. Nu cumva spaima asta copleşitoare e felul tău ocolit de a-ţi spune că-l iubeşti pe Anton?

— Du-te naibii! a urlat Madeline şi a ieşit vijelios din cameră, clătinându-se pe tocurile pantofilor ei multicolori, marca Manolo Blahnik.

Câteva minute mai târziu, Vienna a dat buzna înăuntru şi m-a întrebat:

— Ce s-a întâmplat? E dezastru. Madeline îndeasă tone de hârtie în maşina de tocat şi mi-a zis să te anunţ că terapia s-a încheiat definitiv. O să primeşti cecul prin poştă.

Era tipic familiei Arlington să spună, chiar şi în toiul unui cataclism emoţional, „O să primeşti cecul prin poştă".

Am refuzat propunerea de a fi condusă la aeroport de un şofer al firmei şi m-am plimbat în schimb pe străzile New Yorkului, admirând peisajul de primăvară din Central Park:

iarba era presărată cu rozul azaleelor care tocmai înfloriseră; tufele de forsiția, de obicei așa de șterse, își umpluseră crengile cu o explozie de flori galbene, de culoarea caramelului. Cărările parcului erau acoperite de petale, de parcă aș fi fost la propria nuntă.

Nu avea rost să mă întreb unde greșisem. Era evident. Deși aveam foarte multă experiență, făcusem o greșeală de începător: făcusem paradă cu lucrurile pe care le știam. Ar fi trebuit să fi ucis de mult Minotaurul acesta.

Forțasem ritmul terapiei și făcusem suprainterpretări. Văzusem că Madeline ține la Anton și că nu voia să-l piardă. Credea că nu îl merită. Așa că ieșiseră din nou la suprafață amintirile de când mama îi zicea că e un monstru. I se activaseră tiparele mentale obsesionale, făcând-o să le interzică tuturor angajaților să se urce într-un avion. Obsesia pentru accidente aviatice îi ascundea de fapt teama de un atașament autentic. Anton era un om bun, care ținea la ea și nu i-o spunea decât în rusă. Îi împărtășea dragostea față de artă, frumusețe și muncă. Avea oare să-și lase obsesiile să deturneze sentimentele pe care le nutrea de fapt față de Anton?

Criza lui Madeline ilustrează natura obsesiilor: ele sunt, în esență, mecanisme de autoapărare care-i ajută pe pacienți să evite să se confrunte cu lucrurile care îi înspăimântă de fapt. Madeline *zisese* că îi e frică de avioane, dar în copilărie călătorise cu avionul pretutindeni în Europa, fără palpitații. Obsesia ei era nouă și apăruse abia după ce se îndrăgostise de Anton. Lui Madeline îi era de fapt frică să iubească și să fie iubită. Pentru ea, „iubirea" însemnase abandon, dezamăgire și trădare. Avea o mamă care o tratase cu cruzime, pentru ca apoi să-i zică: „Nu fac asta decât pentru că te iubesc." Tatăl ei o iubea, dar pusese pretențiile a două psihopate narcisiste mai presus de binele lui Madeline. După cum zice Elie Wiesel, „tăcerea îl încurajează doar pe torționar, niciodată pe victimă". Soțul ei, Joey, se dovedise a fi o versiune doar puțin mai amiabilă a mamei.

Madeline luptase din greu doar ca să rămână în viaţă. Se dusese *singură* la spital pentru toate cele patru tumori canceroase. Cum să lase garda jos ca să iubească pe cineva? Iubirea presupunea un risc prea mare, care o înspăimânta. Îşi asuma mereu riscuri în afaceri, dar acesta era spiritul în care fusese crescută. Nu dăduse niciodată greş în privinţa asta, iar tatăl şi bunica ei îi lăudaseră simţul artistic şi flerul financiar.

Dacă ţi s-a spus că eşti un monstru şi apoi te îndrăgosteşti de cineva, crezi că persoana respectivă nu o să-ţi împărtăşească sentimentele. Nu-i de mirare că Madeline considera că e mai bine să-şi ţină ascunsă dragostea faţă de Anton.

Prima mea greşeală a fost de a fi prezentat ceva (iubirea ei pentru Anton) ca pe un lucru bun când pentru Madeline era un lucru înspăimântător. În al doilea rând, Freud nu fusese prost când descoperise şi clasificase mecanismele defensive. Nevoile noastre inconştiente sunt puternice – atât de puternice, încât pot să ne copleşească. Cu toţii ne dorim cu disperare să fim iubiţi. Madeline nu făcea excepţie. Dar ori de câte ori încercase să iubească şi să se facă iubită, nu primise în schimb decât durere. Mama îi zicea că e un monstru; tatăl îi interzicea să intre în casă; lui Joey nu-i păsa de ea. Madeline nu voia să rişte să simtă durerea unui nou eşec în dragoste. Acum că-l iubea pe Anton, se temea să nu-l piardă într-un accident aviatic. De fapt, se temea că nu merită iubire. Obsesiile ei legate de călătorii erau un paravan pentru dorinţa ei arzătoare de a fi iubită, precum şi pentru teama ei de a fi iubită. Să îţi doreşti ceva atât de intens şi în acelaşi timp să fii îngrozit de lucrul respectiv poate să genereze multă anxietate. E ca şi cum ţi-ai supune mintea fără oprire la acelaşi exerciţiu de gimnastică izometrică.

Sondarea inconştientului seamănă întrucâtva cu înotul subacvatic. Nu poţi să te ridici la suprafaţă prea repede. Trebuie să te ridici încet, ca să-ţi laşi corpul să se obişnuiască; altfel rişti să faci decompresie. E ceea ce i se

întâmplase și lui Madeline, numai că în plan psihologic. O confruntasem cu prea multe informații dureroase într-un timp prea scurt. Mecanismul ei defensiv, vizibil în fobia de zbor, era atât de important pentru ea, încât era dispusă să piardă mii de dolari pe lună și să-și riște afacerea din cauza asta. Atât de puternică era dorința ei de a se pune la adăpost de propriile sentimente de dragoste. Dragostea presupune vulnerabilitate; cine te iubește poate să te și rănească. Să-ți dai voie să fii vulnerabil e cea mai mare probă de curaj. E înspăimântător, iar acesta este unul dintre motivele pentru care terapia durează uneori și ani întregi. Pacientul și-a construit mecanismele defensive pe parcursul întregii sale vieți, iar terapeutul nu le poate dărâma deodată; trebuie să le înlăture treptat. În cazul de față, problema nu era că Madeline ar fi petrecut prea puțin timp făcând terapie; făcuse patru ani, ceea ce era suficient. Greșeala fusese graba cu care îi livrasem suprainterpretările mele.

Când terapeuții fac o greșeală, trebuie să-și examineze propriile motive. Știam despre mine că am probleme de controlare a impulsurilor, dar cabinetul mă ajuta să-mi îmbrac armura completă de terapeut. În Toronto aveam scaunul meu, pe care-l numeam „scaunul detașării". În New York însă, cedasem în fața presiunilor lui Duncan de a o trata pe fiica lui și în fața nevoilor angajaților lui Madeline (teama de faliment, presiunile de la muncă), care nu aveau nicio legătură cu terapia.

Un alt factor fusese faptul că mă identificam prea mult cu Madeline. Și eu fusesem singură la părinți. Mama nu mă tratase niciodată cu cruzime, dar, după cum singură recunoștea, rolul matern nu era tocmai punctul ei forte. Dacă nu ar fi fost vorba de anii 1950, când femeile trebuiau să stea acasă, probabil că ar fi urmat o carieră universitară. Mama, precum cea a lui Madeline, zicea lucruri de genul „mai bine-mi scot ochii decât să organizez o petrecere aniversară pentru un copil de șapte ani". Așa că organizam singură petrecerile și comandam sendvișurile și prăjiturile, așa cum făcuse și Madeline. Știam pe pielea mea cum e să trebuiască

să te maturizezi înainte de vreme. Ţin minte că m-a şocat s-o aud pe mama unei prietene zicând că a mea „îşi neglijează copilul". Eu mă gândeam că a mea pur şi simplu se ocupă de ale ei şi că toate mamele fac la fel.

Cartea mea, *Too Close to the Falls*, a impresionat-o foarte tare pe Madeline tocmai fiindcă vieţile noastre erau asemănătoare în atâtea privinţe. Nici mama mea, nici a ei nu gătiseră vreodată ceva de mâncare. Niciuna dintre ele nu ţinea mâncare în casă. Dar, pe când mama îmi lua apărarea când eram criticată, a lui Madeline era distrugătoare. Când măicuţa de la şcoală m-a certat pentru că „făceam glume şi voiam să fiu centrul atenţiei", mama a zis: „Bine atunci, să-i distreze sora Agnese pe copii. Serios acum, măicuţa asta habar n-are ce e ăla simţul umorului."

M-am aşezat pe o bancă din Central Park, lângă un doctor în halat medical. Avea pe cap plasa pentru păr pe care trebuie s-o porţi în sala de operaţii, aşa că venea probabil direct de la Mount Sinai Hospital. Îşi ţinea mâinile împreunate între genunchi şi se uita la picioare, care îi erau acoperite de pete roşii.

— Nu a mers bine operaţia? l-am întrebat eu.

— Naştere de gemeni. Pe unul dintre ei n-am reuşit să-l salvez.

— Şi eu am pierdut un pacient. Sunt psiholog, am spus, deşi proporţiile tragediei nu erau aceleaşi.

— Amândoi erau bine dezvoltaţi şi li se auzea pulsul la începutul travaliului. Doar că unul dintre ei pur şi simplu nu era pregătit. Nici acum nu înţeleg cu adevărat ce s-a întâmplat. Dumneavoastră cum v-aţi pierdut pacientul?

— Am fost concediată. Misiune anulată.

— Cum aşa? a întrebat el.

— Câteodată oamenii nu sunt pregătiţi să afle lucruri despre ei înşişi, aşa cum nici bebeluşii nu sunt întotdeauna gata să se nască. Trebuie să ştii să-ţi alegi momentul.

— Trebuie să mergem mai departe, a zis el, întinzându-şi braţele deasupra capului pe când ne ridicam amândoi să plecăm.

Eram de-acum la mulţi kilometri de Tribeca şi înţelesesem pe deplin că făcusem o greşeală. Nu aveam cum s-o repar. M-am gândit s-o sun pe Madeline, dar asta era o nevoie a mea; pentru ea nu era cel mai bun lucru. Reuşisem să o ajut în unele privinţe. Acum era mai bine să mă retrag, cu speranţa că rana pe care o deschisesem avea să se vindece.

A doua zi am primit, într-adevăr, un cec printr-un serviciu de curierat internaţional. Nu era însoţit de niciun bilet. Numai Madeline era în stare să plătească suprataxa pentru curierat rapid doar ca să-şi încheie socotelile cu mine.

6

REVELAȚII

Cu cât mă gândeam mai intens la cazul lui Madeline, cu atât mă întrebam mai mult cum de reușisem să intru într-un labirint așa de bizar. Am apelat la unul dintre mentorii mei, doctorul Milch, profesor de psihiatrie și unul dintre cei mai buni terapeuți pe care i-am văzut vreodată. Petrecusem multe ore uitându-mă la înregistrările ședințelor lui de terapie sau asistând la ele, de cealaltă parte a unei oglinzi transparente. Avea acum peste optzeci de ani; venise în Canada în anii 1930, ca refugiat evreu de origine germană, după ce mai înainte fusese în New York. Era unul dintre ultimii mari specialiști care lucraseră alături de părinții fondatori ai teoriei psihanalitice, din care și cita adeseori. Îmi plăcea să cred că există o legătură specială între noi, așa că, deși se pensionase, l-am sunat să-i cer sfatul. Doctorul Milch a acceptat să mă primească în vizită.

M-am așezat în fața lui în biroul tapetat cu cărți și i-am relatat tot cazul, de la începuturile lui neobișnuite până la cecul cu livrare internațională. Pe urmă, doctorul Milch a rezumat povestea cu accentul lui pronunțat:

— Deci, *Liebling*[19], i-ai spus omului ăstuia, Duncan, că nu ești consilier matrimonial, dar pe urmă ai acceptat să-l vezi. I-ai spus să vină singur, dar și-a adus iubita. Nu-i dădea voie fiicei sale să-i treacă pragul, dar tu ai ales să-ți îndrepți atenția asupra cruzimii iubitei cu probleme psihice, și nu asupra tatălui. Pe urmă refuzi să faci terapie cu fiica lui, fiindcă te-ai retras din activitate. El te urmărește, te

19 Draga mea în lb. germ. (n. red.).

abordează la un restaurant și tu accepți să te duci cu avionul la New York o dată pe săptămână, la locul ei de muncă. Nu ceri nici măcar să vină ea la tine. Mi se pare că de fapt cazul era destinat eșecului de la bun început, încă de dinainte să-ți vezi pacientul pentru prima dată. De ce ai încălcat atâtea reguli pentru bărbatul ăsta, pe care abia dacă-l cunoști?

Am rămas înmărmurită. Îmi dădusem seama de la bun început că trăiam un contratransfer în cazul lui Duncan, dar nu înțelesesem cu adevărat amploarea impactului pe care îl avusese asupra mea. Duncan semăna puțin și fizic cu tata; avea stilul direct al americanilor, pe care-l vedeam și la tatăl meu; purta cămăși apretate, la fel ca el. Și, întocmai ca tata, era un om de afaceri carismatic. Doctorul Milch m-a făcut să înțeleg efectele insidioase ale acestui contratransfer: nu explorasem suficient de atent motivele pentru care Duncan își abandonase fiica din punct de vedere emoțional. Nu înțelegeam cum de putea să conducă o afacere cu sute de angajați risipiți prin toată țara și totuși să trebuiască să se ascundă la subsol când nevastă-sa de patruzeci de kilograme își ieșea din fire. Întrebările mari rămăseseră fără răspuns: cum de încă mai iubea – sau, mai degrabă, cum de rămăsese orbit ca un adolescent de – o femeie așa de crudă? Și de ce repetase tiparul în cazul lui Karen?

Nu dezlegasem niciuna dintre enigmele de mai sus și nici măcar nu-l considerasem responsabil *cu adevărat*, în inconștientul meu, de aceste comportamente.

Doctorul Milch mi-a amintit că aveam douăzeci și cinci de ani de experiență ca psihoterapeut, predasem la universitate și îndrumasem studenți. În cazul meu, un astfel de contratransfer era un semn că în relația cu tatăl meu exista o traumă sau, în orice caz, o perturbare de un fel sau altul. L-am asigurat pe mentorul meu că avusesem o relație minunată cu tata și că lucrasem cu plăcere alături de el în farmacie pe când eram mică.

Însă doctorul Milch nu m-a menajat. A zis că vrea să-mi descrie ce simte subconștientul meu față de tata.

— A fost un om de succes, inteligent şi plăcut de toată lumea doar până în adolescenţa ta. Atunci a început să-şi piardă minţile. Te făcea de ruşine prin comportamentul lui bizar, ratând locul de parcare şi intrând cu maşina în restaurante. A pierdut economiile familiei făcând investiţii neinspirate, lăsându-vă pe tine şi pe mama ta fără un ban. De fapt, aveaţi chiar datorii. A trebuit să-ţi iei două slujbe când erai încă la liceu. Te-a trădat părăsindu-te şi te-a abandonat cu o mamă care nu făcea faţă. E ca şi cum ţi-ar fi zis: „Ai paisprezece ani acum, dar de-acum e treaba ta să ai grijă de tine."

L-am contrazis, subliniindu-i faptul că tata avusese o tumoare cerebrală în perioada adolescenţei mele, aşa că nimic din ce făcuse nu fusese vina lui. Doctorul Milch a ridicat mâna, făcându-mi semn să mă opresc. Mi-a amintit că subconştientului nu-i pasă de fapte.

— El nu ştie decât cum *se simte* să fii abandonat.

Doctorul Milch mi-a atras atenţia că subconştientul nu ţine cont de realitate (faptul că tata suferea de un cancer intratabil, din cauza căruia murise), ci doar de impactul emoţional (fusesem abandonată). Subconştientul meu reţinuse doar frica de a fi trebuit să preiau frâiele unei familii sărace şi scindate.

— Dacă părinţii lui Madeline au abandonat-o plecând în Rusia, tatăl tău te-a abandonat pe tine la aceeaşi vârstă, prin moarte.

Am încuviinţat din cap.

— Acum că ştii asta, spune-mi singură ce a însemnat Duncan pentru tine.

M-am gândit îndelung, dar până la urmă mi-am dat seama.

— Îl reprezenta pe tatăl meu pe vremea când se afla în culmea succesului, înainte de tumoarea cerebrală. Am vrut să retrăiesc acele clipe. M-a atras spiritul jovial şi degajat al lui Duncan, care semăna cu al tatălui meu.

Doctorul Milch a fost de acord.

— Ai vrut să te întorci în timp la vremea în care erai fiica adorată a unui tată iubitor și de succes.

Am înțeles atunci că jucasem rolul fiicei care vrea să-și mulțumească tatăl, nu al terapeutului cu granițe ferme, care explorează patologia pacientului. Era clar că ar fi trebuit să apelez la doctorul Milch mai devreme. Nu putem să depășim singuri absolut toate problemele din trecutul nostru; greșisem când crezusem că sunt prea experimentată ca să am nevoie de ajutor. Avantajul experienței este că ai văzut multe și ai acumulat înțelepciune, dar dezavantajul e siguranța excesivă de sine pe care o poate inspira.

Ulterior, am mai făcut o descoperire, dar mult mai târziu, pe când scriam cartea de față. Cu toate că nu se întâmplă prea des ca fetele să fie crescute de tați, toate femeile despre care alesesem să scriu – Laura, Alana și Madeline – fuseseră crescute mai ales de tată. N-am devenit conștientă de acest lucru decât mult mai târziu. A fost o mare surpriză pentru mine: din miile de femei cu care făcusem terapie, alesesem, fără să-mi dau seama, trei care fuseseră crescute la fel ca mine într-o anumită privință. Nici nu e de mirare că mă identificam cu ele. E cea mai bună ilustrare a situației în care un psiholog se lasă condus de subconștientul său.

Treizeci și șase de zile mai târziu, am primit un telefon de la Vienna, care voia să facă o programare pentru șefa ei la ora noastră obișnuită.

— Doamne, a spus ea, a fost un calvar aici. O să te pun la curent când *arrivé*. (Vienna obișnuiască să-și condimenteze vocabularul cu termeni aproximativi din limba franceză.) S-au schimbat mult lucrurile aici în Tribeca. Au venit analiști de sistem, consultanți, informaticieni și până și pereții vor fi dați din nou cu lavabilă. O groază de schimbări!

După ce am sosit, Madeline a intrat cu pași fermi în biroul ei, într-un costum Armani, cu cercei de aur Bulgari

sclipindu-i la urechi, părul strâns într-un coc franţuzesc, sprâncenele făcute şi buzele ţuguiate.

— Da, deci aveai dreptate, a zis ea, aşezându-se. Mi-a fost greu să aud lucrurile alea. Nu puteam să nu reacţionez. Dacă m-aş fi lăsat doborâtă de fiecare dată când mi s-a spus ceva înspăimântător, aş fi ajuns încă de la nouă ani într-o cămaşă de forţă şi cu bale la gură. Am zăcut o săptămână, bolnavă de moarte. Să zicem doar că toate orificiile erau active. Dar am supravieţuit, m-am dat jos din pat şi am întocmit o listă cu toate lucrurile care trebuiau făcute.

Aici, Madeline s-a apucat să citească de pe un *clipboard* roz de piele cu monogramă, înşirând într-un stil sacadat:

— Punctul unu.

Madeline chemase nişte consultanţi IT, care o sfătuiseră să creeze un inventar digital accesibil tuturor angajaţilor. Adusese nişte oameni care să îmbunătăţească site-ul şi acum pusese nişte specialişti din China şi Ungaria să caute piese de artă pentru companie.

— Toţi angajaţii trebuie acum să meargă la cursuri speciale, pe domeniul lor de activitate, oricare ar fi aia. Catalogul colecţiei va fi refăcut în întregime. Pe scurt, *învăţ să deleg atribuţii.*

Totodată, Madeline a zis că se săturase să nu aibă încredere în nimeni. Ea şi Anton se săturaseră să stea la birou până la miezul nopţii pe când angajaţii ei plătiţi regeşte plecau la cină, pretextând că numai ea cunoaşte marfa cu adevărat. Acum întorsese foaia: fie învăţau să recunoască piesele, fie erau daţi afară. Îi păstrase pe toţi până atunci numai pentru că se considera un monstru şi credea că n-ar vrea nimeni altcineva să lucreze pentru ea.

— Sunt plătiţi cu toţii mai bine decât i-ar plăti orice muzeu, aşa că ar face bine să înceapă să-şi şi merite banii.

Am încuviinţat din cap şi am dat să fac un comentariu, dar Madeline nu m-a lăsat:

— Doamnă doctor Gildiner, ai zis destule. Asta e şedinţa mea.

A citit mai departe:

— Punctul doi: am avut ditamai căderea nervoasă şi a trebuit să respir într-o pungă de hârtie, aşa de puternică era senzaţia de sufocare. Am învăţat să fac asta încă de când eram în clasa a opta.

Aici i s-a frânt glasul, dar a continuat:

— A, da, şi i-am spus lui Anton că-l iubesc.

Eram curioasă să aflu care fusese reacţia lui Anton, dar mi-era clar că nu era o idee bună să întreb.

— Şi i-am zis că *ar face bine* să mă iubească şi el pe mine. Mi-a zis că mă iubeşte. Punctul trei: un nou stil de viaţă. Anton s-a mutat la mine. I-am spus tatei că eu şi Anton ne iubim. Nu voiam să aud că nu e genul meu. Genul meu au fost până acum nesimţiţi care conduc Maserati. Anton are o bicicletă şi citeşte naibii cărţi. Îi trimite bani maică-sii.

Din fericire, Duncan zisese că, dacă Madeline e fericită, atunci şi el se bucură pentru ea.

Se reluaseră zborurile în interes de afaceri şi aveau treisprezece numai săptămâna aceea. Lui Madeline i se mai întâmpla totuşi să plângă şi să-i spună lui Anton să aibă grijă să nu se prăbuşească. El o strângea în braţe, asigurând-o că nu e un monstru (şi spunându-i că existau mai multe şanse să moară în drum spre Starbucks decât în avion). Madeline îşi anunţase angajaţii că, deşi activitatea se deblocase, trebuiau să-i suporte anxietatea până când îi trecea. În privinţa clienţilor nu-şi făcea nicio grijă – pe ei ştia cum să-i ia.

Urma să ia avionul cu Anton până în Palm Beach ca să livreze nişte porţelanuri de Meissen şi luase decizia să nu o viziteze pe mama ei.

— Fac cum ai spus – după faptă şi răsplată. Oricum ar uita să vină să ne ia de la aeroport sau ar face nu ştiu ce

comentariu îngrozitor la adresa lui Anton. Eu pot să suport. Dar pe el vreau să-l feresc de lucrurile astea. Nu le-ar merita.

Madeline a ridicat mâna cu un gest ferm, ca să mă împiedice să o întrerup.

— Știu ce vrei să spui: „Nici tu nu le meriți." Lucrez la asta, OK?

Nu putea să mănânce nimic solid; Nelcinda, menajera ei de-o viață, îi făcea mâncare de bebeluși.

— *Dar o s-o scot la capăt.* Spaima nu poate să mă oprească. Mi-am pus azi pantofi fără toc fiindcă îmi tremură picioarele prea tare. Pe tocuri eram ca un mânz abia născut. Anton mi-a zis să nu mai port pantofi cu toc deloc – zice că fac găuri în podea și în inima lui când vede cum îmi chinuie picioarele.

Venise în sfârșit și rândul meu să vorbesc.

— Îmi pare rău că te-am copleșit la ultima noastră ședință, am spus eu ca să-mi cer scuze. A fost greșeala mea.

— N-a fost mare lucru, a zis Madeline sec. Mi-am petrecut viața terorizată de o maestră. Mereu a trebuit să-mi fac planuri de luptă. E talentul meu, a adăugat ea, zâmbind cu subînțeles.

Anunțul pe care mi-l făcuse Madeline se încadra perfect în definiția eroului, așa cum o formulează Bruce Meyer, autorul cărții *Heroes: From Hercules to Superman*. „În sensul cel mai înalt al termenului, eroicul poate fi definit ca acel moment dintr-o poveste când forțele vieții se dovedesc mai puternice decât moartea", scrie el.

Madeline trăia o anxietate așa de intensă în ziua aceea, încât trebuise să-și pună încălțări fără toc, fiindcă îi tremurau picioarele prea tare. Dar nu lăsase ca spaima s-o împiedice să plece la luptă. Fusese traumatizată de abuzuri emoționale încă de la naștere și se zbătuse din greu ca să supraviețuiască. Nu vorbim despre un adult care are de purtat o singură bătălie și care își înfrânge dușmanul, ci

despre o fetiță care a luptat în fiecare zi pentru sănătatea ei psihică și al cărei dușman a fost propria mamă. Trebuia să scoată pe furiș din restaurant carnea nemâncată, să acopere infidelitățile lui Charlotte, să se vadă trădată de propria mamă, care se culcase cu primul ei iubit și să suporte să i se spună că e o purcică grasă când, chinuită de foame, căuta ceva de mâncare. I se zicea că e un monstru, deși era doar un copil care dorea atenția mamei. Fusese lăsată singură săptămâni în șir. Iar tatăl ei nu o putuse ajuta; era la fel de înspăimântat ca ea.

Odată, pe când Madeline avea opt ani, Duncan se întorsese spre ea în mașină și zisese: „Madeline, ce ne facem?" O parte din frica față de Charlotte îi fusese indusă de frica tatălui. Nu trebuie să aibă grijă doar de sine, ci și de el.

Și totuși, Madeline răzbise. Spre marea amărăciune a tatălui, a refuzat averea familiei, donând-o pentru cercetarea cancerului. Bunica îi lăsase clădirea din Tribeca și antichitățile ei, dar, în rest, Madeline trăia numai din banii proprii. Își construise o afacere uriașă, care depășea cu mult valoarea colecției bunicii sale. Muncea până târziu și nu zicea niciodată: „Sunt bogată, n-am de ce să muncesc. Am făcut patru tumori la nici patruzeci de ani. Cred c-o să mă odihnesc și eu." Dacă ea nu e un erou, atunci nu știu cine este.

Săptămâna în care Madeline clacase – sau, după cum spunea ea, „când m-am suit pe pereți" – o schimbase cu desăvârșire. Cel mai important era că îi mărturisise lui Anton că îl iubește. Cei doi au început o relație minunată – de atunci încolo nu am mai auzit de la Madeline niciun cuvânt de îngrijorare sau de ezitare în legătură cu Anton. În relația lor exista nu doar sex, ci și iubire, și intimitate. Aveau aceleași pasiuni și același respect pentru muncă. Conta mult că Anton îi fusese mai întâi prieten și abia apoi îi devenise iubit.

Odată, pe când plecam de la biroul lui Madeline şi tocmai mă suisem în limuzină ca să pornesc spre aeroport, un bărbat înalt, deşirat, blond şi extraordinar de chipeş a ciocănit în geamul fumuriu al maşinii. Mi-a făcut un semn cu degetul mare şi a zâmbit larg. Cum nu am coborât geamul (până şi blonzii superbi pot să te împuşte în New York), a zis „Eu sunt Anton", dar limuzina s-a pus chiar atunci în mişcare. Îmi amintea de Barîşnikov, dar cu picioare mai lungi. Nici nu mă mira că Madeline nu-mi zisese ce arătos era. La următoarea vizită, i-am spus. Ea s-a uitat la mine cu un aer amuzat şi a zis:

— Oi fi eu nevrotică, dar n-am gusturi proaste.

Madeline numea şedinţele de terapie de după criză „post-apocalipsa". În termeni religioşi, apocalipsa are loc când cerurile se deschid deodată şi-şi dezvăluie secretele – secrete care înlesnesc înţelegerea realităţilor de pe lumea asta. Iar pentru Madeline, lucrurile chiar deveniseră mai lesnicioase. Schimbările se ţineau lanţ, iar eu eram martoră la toate.

Anton şi Madeline au început să-şi ia liber duminica şi apoi să călătorească prin Europa de plăcere. Se duceau la schi în Aspen, luându-l cu ei şi pe fiul Viennei, de-acum adolescent. Madeline şi-a iertat tatăl, care venea în oraş să ia cina cu ea şi cu Anton în fiecare săptămână.

Trecuseră mai bine de patru ani de când începusem să fac naveta la New York, îndurând proceduri anti-givraj şi greve ale personalului din salubritate, ca să lucrez cu Madeline două ore pe săptămână. Ajunsesem să-i cunosc toţi angajaţii. Când am observat că încep să recunosc anumite tipuri de vase lucrate în os, mi-a fost clar că veneam acolo de prea multă vreme.

Madeline mai avea încă de lucru, dar un terapeut trebuie să îşi dea seama când şi-a încheiat munca. Într-un fel, e ca atunci când eşti părinte, fiindcă trebuie să fii capabil să faci diferenţa între sprijin şi dependenţă. În ciuda greşelilor de parcurs, când mă uitam de unde porniserăm, eram

mândră de ce realizaserăm împreună. La fel ca în cazul prizonierilor de război care suferă de tulburare de stres posttraumatic, exista pericolul ca Madeline să revină la starea de dinainte. Când e obosită sau stresată, când întâlnește un declanșator emoțional sau se confruntă cu o situație dificilă, simptomele ei, mai ales munca obsesivă, pot să iasă din nou la suprafață.

Cel mai mare obstacol a fost depășit când Madeline și Anton au reușit să călătorească împreună cu avionul. Anton voia să-i arate Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg și celelalte locuri preferate din Rusia. Ce poate fi mai frumos decât să vezi minunile lumii prin ochii unui om pe care-l iubești?

La ultima noastră ședință, în timp ce-mi savuram venti latte-ul fără cofeină și cu lapte degresat, Vienna a intrat în birou și m-a strâns în brațe, plângând. Mi-a zis printre suspine că angajaților avea să le fie dor de mine. Dar Madeline, cu umorul ei sec neîntrecut, a zis:

— Nu-ți face griji, la ce noroc am eu, o să se întoarcă.

Se crede că oamenii bogați le au pe toate, așa că deseori sunt înțeleși și judecați greșit. Un jurnalist de la o revistă a descris-o odată pe Madeline ca fiind „arogantă" fiindcă nu zâmbea și nu te privea în ochi. Dacă ar fi fost săracă, probabil că ar fi spus despre ea că e „timidă". Jurnalistul nici că putea fi mai departe de realitate. Madeline nu te privea în ochi pentru că o speria orice formă de intimitate sau atenție și nu zâmbea pentru că mama ei îi zisese că atunci când surâdea arăta ca o „hienă cu gingii movulii".

Madeline e eroina mea. O văd ca pe un prizonier de război care a fost spălat pe creier chiar la el acasă. Mama ei era o psihopată narcisistă care știa cum să mențină aparențele. Câteodată e mai greu să ai o mamă ca Charlotte, care era acceptată în comunitate, dar care în particular își trata copilul cu cruzime, decât să ai un părinte care e în mod evident nebun și pe care întreaga comunitate îl vede

ca atare. În ultimul caz, copilul măcar are o şansă să afle că abuzul nu e din vina sa.

În închisoarea ei de cinci stele, lui Madeline i s-a repetat la nesfârşit că e un monstru, precum şi că e răzgâiată, morocănoasă, leneşă şi grasă. În realitate, era frumoasă, preşedinta clasei, campioană la tenis şi reprezentanta şcolii. În fotografiile din copilărie, arăta ca o scândură îmbrăcată într-o rochie simandicoasă. Şi totuşi, ca toţi copiii, Madeline crezuse ce îi spunea mama. În rarele ocazii când îi recunoştea vreo realizare, Charlotte o făcea doar ca să-i spună că *numai ea* ştia ce monstru zace de fapt în Madeline.

Charlotte ştiuse instinctiv cum să-şi spele fiica pe creier. Psihologul Margaret Singer, expertă în fenomenul spălării pe creier, enumeră regulile fundamentale în cartea ei, *Cults in Our Midst: The Continuing Fight Against Their Hidden Menace*:

1. Are grijă ca victima să nu îşi dea seama ce se întâmplă şi să nu sesizeze etapele prin care se încearcă treptat condiţionarea sa psihologică.

Mama lui Madeline îi zisese fiicei sale că e un monstru în fiecare dimineaţă în care locuiseră în aceeaşi casă.

2. Induce victimei în mod sistematic impresia că este neputincioasă.

Toţi copiii sunt neputincioşi, pe când toate mamele sunt atotputernice. Această structură de putere e înscrisă în însăşi natura familiei nucleare.

Charlotte avea aşa de multă putere, încât soţul ei, care coordona sute de angajaţi, se ascundea la subsol cu fiica lui.

3. Grupul manipulează un sistem de recompense, pedepse şi experienţe cu scopul de a încuraja însuşirea de către victimă a ideologiei grupului sau a sistemului său de credinţe şi a comportamentelor agreate de grup.

În casa lui Madeline erau două ideologii rivale. Tatăl ei susţinea adevărul, comportamentul civilizat şi primatul contractului social (O omisiune semnificativă a fost însă faptul că nu-şi apărase fiica de o mamă-prădător). Mama râdea de regulile tatălui, îi eticheta lipsa de promiscuitate drept „puritanism" şi-i zicea lui Madeline că e „un bebeluş" fiindcă nu se culcase cu iubitul ei adolescent. Charlotte îşi considera comportamentul de psihopat „distractiv" şi spunea despre comportamentul moral al lui Duncan că e „plicticos şi prăfuit". Charlotte era nemiloasă, aşa că ideologia ei devenise dominantă. Ar fi putut să-l spele pe creier până şi pe candidatul manciurian.

Trecuseră paisprezece ani de când nu o mai văzusem pe Madeline şi douăzeci de când nu-l mai văzusem pe Duncan. Urmărisem evoluţia companiei de antichităţi în paginile diverselor reviste şi văzusem o fotografie splendidă, în care Madeline apărea îmbrăcată într-o rochie Gucci lungă până la pământ, la braţul lui Anton, care purta un smoching. Amândoi zâmbeau radios din rubrica de mondenităţi a unei reviste; era o ştire despre un eveniment caritabil la care se strânseseră fonduri pentru finanţarea spitalelor.

Din corespondenţa noastră electronică, aflasem de la Madeline că trăia în continuare fericită cu Anton, că nu mai fusese diagnosticată cu nicio tumoare canceroasă şi că devenise mai apropiată de tatăl ei. Karen fusese diagnosticată cu demenţă senilă şi trebuise să fie internată într-un azil; Madeline avea din nou voie să intre în casa părintească. Reuşise să-şi ierte tatăl pentru incapacitatea lui de a le ţine piept lui Charlotte şi lui Karen. Duncan încerca să se revanşeze faţă de ea, iar ea îl lăsa.

Deşi mama lui Madeline nu mai era aşa de periculoasă ca pe vremea când era mai tânără (psihopaţii tind să-şi epuizeze resursele), nu-şi schimbase năravul. Psihopaţii de obicei nu se descurcă bine spre sfârşitul vieţii, fiindcă nu au reuşit să-şi construiască relaţii pe termen lung, unul

dintre principalele scopuri ale existenței umane. Charlotte fusese frumoasă și bogată și se bucurase de poziția socială a soțului ei. Însă partenerul ei de viață de mai târziu, Jack, murise sărac. Vârsta, tutunul, alcoolul, bronzul artificial și lipsa mișcării o făcuseră să-și piardă frumusețea. Deodată, după cum era de așteptat, voia să petreacă mai mult timp cu fiica ei. Madeline nu avea încredere în noua ei atitudine prietenoasă și nu făcea decât ce era de așteptat din partea unei fiice responsabile. Atât ea, cât și tatăl ei îi dădeau bani lui Charlotte, dar refuzau să mai facă și altceva în afară de asta. Învățaseră să se apere de ea. După cum zicea Madeline: „Slavă Domnului că există ședințele de terapie și identificarea apelantului."

EPILOG

Îmi aminteam că lumea e largă şi că multe căi de nădejde şi teamă, de emoţii şi imbolduri sunt deschise celor care aveau destul curaj să păşească înainte şi să caute în mijlocul primejdiilor adevărata cunoaştere a vieţii.

Charlotte Brontë, *Jane Eyre*

Cartea de faţă este despre oameni pe care îi consider eroi în termeni psihologici. E drept că s-au ales în luptă cu răni emoţionale, dar *au ieşit* victorioşi din bătălie. Am ales să mă concentrez asupra celor care au răzbit, cei care, în ciuda mediilor zbuciumate în care s-au născut, nu şi-au căutat refugiul în substanţe dătătoare de dependenţă şi nu au căzut pradă unor afecţiuni mintale debilitante. Întotdeauna am ales inspiraţia, şi nu tragedia. (La nouă ani, am citit toate exemplarele din *Jurnalul Annei Frank* de la biblioteca mea de cartier, sperând să găsesc una în care Anne nu moare la sfârşit.)

Arnold Toynbee, un filozof al istoriei, ne spune că cea mai importantă funcţie a eroului este să fie etern, universal – ceea ce înseamnă că, printr-un singur act de cutezanţă, eroul îşi împlineşte destinul şi astfel renaşte. A doua funcţie a eroului este să se întoarcă, transfigurat, ca să ne înveţe şi pe noi, cei neiniţiaţi, lucrurile pe care le-a descoperit. Astfel, cartea de faţă este felul meu de a-i omagia pe aceşti cinci eroi victorioşi, punându-i să-şi spună poveştile cutremurătoare, dar dătătoare de inspiraţie. Fiecare dintre ei a avut de ucis un alt Minotaur, fiecare s-a folosit de altă armă şi a recurs la alte strategii de luptă.

Aceşti cinci oameni îmi păruseră la început extrem de diferiţi, dar, odată ce am pus între paranteze contextele lor economice şi culturale, am constatat că nevoile lor inconştiente erau izbitor de asemănătoare. Toţi aveau nevoie să se simtă iubiţi ca să poată duce vieţi mai bune.

Ce ne învaţă Laura, Peter, Danny, Alana şi Madeline este că *noi toţi* putem să fim eroi. Ei ilustrează cuvintele

lui Thomas Hardy din poemul *In Tenebris II*: „De e vreo cale spre Mai Bine, pentru ea trebuie să privești în față Mai Răul." Ei ne învață să sondăm adâncimile propriilor noastre minți și să aruncăm o rază de lumină asupra părților care stau învăluite în întuneric. Au descoperit lucrurile care se ascundeau în cotloanele întunecoase, le-au scos la lumină și le-au înfruntat. Pornind eroic la drum pe cărări necunoscute, au căutat schimbarea și nu s-au dat bătuți când s-au întâlnit cu obstacole. Ei ne amintesc că putem, chiar dacă nu ne e întotdeauna ușor, să ne înfrângem temerile și să ne eliberăm de limitele autoimpuse între care tindem să luăm captivitatea drept siguranță. În sfârșit, acești eroi ne inspiră prin faptul că ne dovedesc că orice sondare a sinelui e un act de curaj.

Acești cinci bravi eroi ai psihologiei m-au marcat profund când au fost pacienții mei. Și acum mă gândesc des la ei. Sper ca și pe voi să vă inspire curajul lor.

MULȚUMIRI

Le mulțumesc eroilor din această carte, care nu s-au dat bătuți niciodată, inspirându-mă prin tenacitatea lor. Fără ei, cartea de față nu ar exista. Le mulțumesc și că au acceptat cu generozitate să-și facă poveștile cunoscute. Le mulțumesc primilor mei cititori, Jon Redfern și Linda Kahn. Ei m-au îndrumat pe calea cea bună.

Neobositului meu agent literar, Hilary McMahon, care nu a venit doar cu sugestii binevenite, ce au adus un plus textului, ci i-a și găsit cărții casa perfectă la Penguin. Aș vrea să-i mulțumesc editoarei mele, Diane Turbide, care, oricât de incredibil ar părea, a făcut ca procesul de redactare să fie cât mai puțin dureros. Marea sa pricepere la tăieturi și alipiri, precum și cuvintele ei atât de des repetate, „interesant, dar inutil", au făcut această carte să fie mult mai bună și mai ferită de divagații. Karen Alliston, corectoarea mea, a sesizat și cele mai mici greșeli, având grijă să nu schimbe în niciun fel sensul textului.

În sfârșit, aș vrea să-i mulțumesc lui Michael, cu care sunt căsătorită de patruzeci și opt de ani și care mi-a ascultat mereu ideile de parcă nu le-ar mai fi auzit niciodată până atunci – un talent dobândit de-a lungul timpului.

BOOKZONE